

ระบบการให้เกียรติที่สะท้อนจากคำขึ้นต้น คำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2
คำลงท้าย และคำรับในราชาศัพท์ไทย

นางสาวสุดี นาสวัสดิ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาศาสตร์

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE HONORIFIC SYSTEM REFLECTED IN SALUTATION, FIRST- AND
SECOND-PERSON PRONOUNS, CLOSING TERMS AND
RESPONDING PARTICLES IN THAI ROYAL VOCABULARY

Miss Suwadee Nasawat

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Linguistics

Department of Linguistics

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2009

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ระบบการให้เกียรติที่สะท้อนจากคำขึ้นต้น คำสรรพนามบุรุษ
ที่ 1 และ 2 คำลงท้าย และคำรับในราชาศัพท์ไทย

โดย

นางสาวสุวดี นาสวัสดิ์

สาขาวิชา

ภาษาศาสตร์

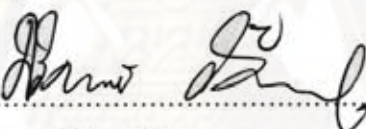
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

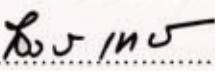
รองศาสตราจารย์ ดร.กิงกาญจน์ เทพกาญจนา

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้ให้นักวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาามหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพจน์ อัครวิรุฬหการ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(อาจารย์ ดร.ศิริพร ภักดีผาสุข)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.กิงกาญจน์ เทพกาญจนา)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชัชวดี ศรีลัมพ์)

ศูนย์วิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุวดี นาสวัสดิ์ : ระบบการให้เกียรติที่สะท้อนจากคำขึ้นต้น คำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 คำลงท้าย และคำรับในราชาศัพท์ไทย. (THE HONORIFIC SYSTEM REFLECTED IN SALUTATION, FIRST- AND SECOND-PERSON PRONOUNS, CLOSING TERMS AND RESPONDING PARTICLES IN THAI ROYAL VOCABULARY) อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : รศ.ดร.กิงกาญจน์ เทพกาญจนา, 152 หน้า.

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อวิเคราะห์ระบบการให้เกียรติที่สะท้อนจากคำขึ้นต้น คำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 คำลงท้าย และคำรับในราชาศัพท์ไทย 2) เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการสร้างคำขึ้นต้น คำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 คำลงท้าย และคำรับในราชาศัพท์ไทย 3) เพื่อวิเคราะห์คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ในภาษาไทย โดยเปรียบเทียบกับคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ในภาษาเอเชียอื่นๆ ซึ่งมีชุดคำดังกล่าว งานวิจัยนี้ใช้ข้อมูลราชาศัพท์ไทยจากหนังสือราชาศัพท์ของสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ส่วนข้อมูลภาษาอื่นได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางภาษาและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่า คำขึ้นต้น คำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 คำลงท้าย และคำรับในราชาศัพท์ไทย เป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ โดยคำในแต่ละชุดข้อมูลมีระดับการให้เกียรติลดหลั่นลงไปตามฐานันดรศักดิ์ของคู่สนทนา ในจำนวนนี้คำที่ใช้กับพระมหากษัตริย์จะมีลักษณะที่แสดงความยกย่องเป็นพิเศษและแตกต่างจากคำที่ใช้กับคู่สนทนาซึ่งมีฐานันดรศักดิ์รองลงไปยังชัดเจน คำราชาศัพท์ในแต่ละชุดที่ทำการศึกษาประกอบด้วยวลีหรือประโยคซึ่งกลายเป็นคำเพราะการใช้ซ้ำจนเป็นแบบแผน นอกจากนี้ในการเปรียบเทียบคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กับพระมหากษัตริย์ในภาษาไทยและภาษาเอเชียอื่นพบว่า คำสรรพนามบุรุษที่ 1 ในภาษาไทย ภาษามาเลย์ และภาษาจีนโบราณมีลักษณะคล้ายกัน กล่าวคือเป็นคำอ้างถึงผู้พูดอย่างต่อมตน คำสรรพนามบุรุษที่ 2 ในภาษามาเลย์เป็นคำอ้างถึงพระมหากษัตริย์โดยตรงไปตรงมา ส่วนคำสรรพนามบุรุษที่ 2 ในภาษาไทยและภาษาจีนโบราณเป็นคำอ้างถึงพระมหากษัตริย์อย่างอ้อม

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา.....ภาษาศาสตร์.....ลายมือชื่อ.....สุวดี นาสวัสดิ์.....
สาขาวิชา.....ภาษาศาสตร์.....ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....
ปีการศึกษา 2552.....

4980216322 : MAJOR LINGUISTICS

KEYWORDS : HONORIFICS / THAI ROYAL VOCABULARY / PRONOUNS / SEMANTICS / ROUTINIZATION

SUWADEE NASAWAT : THE HONORIFIC SYSTEM REFLECTED IN SALUTATION, FIRST- AND SECOND-PERSON PRONOUNS, CLOSING TERMS AND RESPONDING PARTICLES IN THAI ROYAL VOCABULARY.

THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. KINGKARN THEPKANJANA, Ph.D.,
152 pp.

The purposes of the present study are 1) to analyze the honorific system reflected in salutation, first- and second-person pronouns, closing terms and responding particles in Thai royal vocabulary, 2) to analyze the word formation of these words and 3) to analyze first- and second-person pronouns in Thai royal vocabulary by comparing with those in other Asian languages. The Thai data in this study are drawn from the 'Rajasap (Thai Royal Vocabulary)' authorized by the National Identity Board whereas the data in Malay and Classical Chinese are drawn from interviewing and related literatures.

It has been found that the Thai Royal vocabulary of salutation, first- and second-person pronouns, closing terms and responding particles are addressee honorifics associated with target of respect. Each set of the vocabulary expresses degree of respect according to royal ranking of interlocutor, i.e. linguistic expressions for King obviously distinguish from linguistic expressions for lower royal ranking. One royal vocabulary is composed of phrases or sentences by means of lexicalization which is a linguistic phenomenon under routinization mechanism. In addition, in comparing the Thai royal first- and second-person pronouns with those in Malay and Classical Chinese, it has been found that the first-person pronouns of those languages are similarly humbling forms. The second-person pronouns in Malay are direct referent whereas those in Thai and Classical Chinese are indirect referent.

Department..... LINGUISTICS.....
Field of Study :..... LINGUISTICS.....
Academic Year :..... 2009.....

Student's Signature *Suwadee Nasawat*
Advisor's Signature *Kingkarn Thepkajana*

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.กึ่งกาญจนา เทพกาญจนา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้กรุณาให้แนวคิดและคำแนะนำอันมีค่า ตลอดจนกรุณาใช้เวลาตรวจทานแก้ไขข้อบกพร่องในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดี ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ชัชวดี ศรีลัมพ์ และอาจารย์ ดร.ศิริพร รักดีผาสุข คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณ Prof.Satoshi Uehara ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำอันมีค่ายิ่งในการทำวิทยานิพนธ์ ขอกราบขอบพระคุณ Prof.Peng Zongping และ อาจารย์ ดร.นุรีดา หะยียะโก๊ะ ที่ได้กรุณาให้ข้อมูลตลอดจนคำแนะนำเกี่ยวกับภาษาจีนและภาษามาเลย์ตามลำดับ

ขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพจน์ อัครวิรุฬห์การ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ อารดา กิระนันท์ ที่ได้กรุณาให้ข้อมูลเกี่ยวกับราชาศัพท์ไทย และขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร. ไกล่รุ่ง อามระดิษ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาภาษาศาสตร์ และคณาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ด้านภาษาศาสตร์ และภาษาไทย อันเป็นรากฐานที่ดียิ่งในการทำวิทยานิพนธ์

ในระหว่างศึกษาผู้วิจัยได้รับทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์จากบัณฑิตวิทยาลัย จึงขอกราบขอบพระคุณมา ณ ที่นี้

ขอขอบคุณเพื่อนๆ พี่ๆ ในภาควิชาภาษาศาสตร์ทุกคนที่เป็นกำลังใจและให้ข้อแนะนำแลกเปลี่ยนแนวคิดในการทำวิทยานิพนธ์อยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณคเชนทร์ ตัญศิริ คุณชาภาณี มณีนาวาชัย คุณปริญญา วงษ์ตะวัน และคุณไสร็จ เรืองมณี

ขอขอบคุณเพื่อนๆ ที่คอยเป็นกำลังใจและให้ความช่วยเหลือผู้วิจัยในด้านต่างๆ โดยเฉพาะพี่หม่อมพร ชุนเณร ภรณีย์ พินันโสตติกุล ลลิตา คุณาภิญญา วันชนะ ทองคำภา วิภาวี วิบูลย์ศิริชัย และสุธีรา สัตยพันธ์

ท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบิดามารดาผู้สนับสนุนในทุกด้านมาโดยตลอด

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฏ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
1.3 สมมติฐานในการวิจัย.....	5
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	5
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย.....	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
2 ทบทวนวรรณกรรม.....	7
2.1 รูปภาพแสดงการให้เกียรติ.....	7
2.1.1 ลักษณะของรูปภาพแสดงการให้เกียรติ.....	7
2.1.2 ประเภทของรูปภาพแสดงการให้เกียรติ.....	9
2.1.2.1 ประเภทของรูปภาพแสดงการให้เกียรติตามแนวคิดของคอมรี่.....	9
2.1.2.2 ประเภทของรูปภาพแสดงการให้เกียรติตามแนวคิดของชิบาตานี...	11
2.1.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปภาพแสดงการให้เกียรติ.....	17
2.2 ราชศัพท์ไทย.....	19
2.2.1 คำจำกัดความของราชศัพท์.....	19
2.2.2 ภูมิหลังทางสังคมวัฒนธรรมของราชศัพท์ไทย.....	21
2.2.3 เอกสารที่แสดงแบบแผนการใช้ราชศัพท์.....	25
2.2.3.1 ราชศัพท์ในกฎมณเฑียรบาล.....	26
2.2.3.2 ราชศัพท์ฉบับพระยาอุปกิตศิลปสาร.....	27

2.2.3.3	ราชาศัพท์ฉบับกรมารบุตร.....	28
2.2.3.4	คู่มือการใช้ราชาศัพท์ฉบับกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2520.....	31
2.2.4	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับราชาศัพท์ไทย.....	32
2.3	ระบบการให้เกียรติในภาษาแถบเอเชีย.....	36
2.3.1	ระบบการให้เกียรติในภาษาญี่ปุ่น.....	36
2.3.2	ระบบการให้เกียรติในภาษาเกาหลี.....	38
2.4	การกลายเป็นคำศัพท์ (Lexicalization).....	42
2.5	สรุป.....	43
3	การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ในราชาศัพท์ไทย.....	46
3.1	การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ในราชาศัพท์ไทย.....	46
3.1.1	คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กับพระบาทสมเด็จพระเจ้า- อยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ.....	48
3.1.2	คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารและสมเด็จพระบรมราชกุมารี.....	57
3.1.3	คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กับสมเด็จพระเจ้าฟ้า.....	59
3.1.4	คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กับพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า.....	60
3.1.5	คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กับพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า และหม่อมเจ้า.....	63
3.1.6	สรุปการให้เกียรติที่สะท้อนจากคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ในราชาศัพท์ ไทย.....	65
3.2	กลวิธีการสร้างคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ในราชาศัพท์ไทย.....	71
3.3	การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ในภาษา มาเลย์และภาษาจีนโบราณ.....	74
3.3.1	การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ใน ภาษามาเลย์.....	74
3.3.2	การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ใน ภาษาจีนโบราณ.....	77
3.3.3	สรุปการให้เกียรติที่สะท้อนจากคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ใน ภาษามาเลย์และภาษาจีนโบราณโดยเปรียบเทียบกับภาษาไทย.....	80

3.4	สรุป.....	81
4	การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำขึ้นต้น คำลงท้าย และคำรับในราชาศัพท์ไทย.....	83
4.1	การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำขึ้นต้น.....	83
4.1.1	คำว่า “ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม”.....	84
4.1.2	คำว่า “สรวมชีพ”.....	87
4.1.3	คำว่า “ขอพระราชทานกราบบังคมทูล ทราบฝ่าละอองพระบาท”.....	88
4.1.4	คำว่า “ขอพระราชทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท”.....	94
4.1.5	คำว่า “ขอประทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท”.....	96
4.1.6	คำว่า “กราบทูล ทราบฝ่าพระบาท”.....	98
4.1.7	คำว่า “ทูล ทราบฝ่าพระบาท”.....	100
4.1.8	คำว่า “ทูล ฝ่าพระบาท”.....	102
4.1.9	สรุปการให้เกียรติที่สะท้อนจากคำขึ้นต้น.....	104
4.2	การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำลงท้าย.....	106
4.2.1	คำว่า “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ”.....	107
4.2.2	คำว่า “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม”.....	109
4.2.3	คำว่า “ควรมิควรสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม”.....	109
4.2.4	คำว่า “ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม”.....	112
4.2.5	คำว่า “ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด”.....	113
4.2.6	คำว่า “แล้วแต่จะโปรด”.....	114
4.2.7	สรุปการให้เกียรติที่สะท้อนจากคำลงท้าย.....	115
4.3	ความสัมพันธ์ระหว่างคำขึ้นต้นและคำลงท้าย.....	117
4.4	การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำรับ.....	119
4.4.1	คำรับของผู้พูดชาย.....	120
4.4.1.1	คำว่า “พระพุทธเจ้าข้าขอรับ รับใส่เกล้าใส่กระหม่อม”.....	120
4.4.1.2	คำว่า “พระพุทธเจ้าข้าขอรับ”.....	122
4.4.1.3	คำว่า “พระพุทธเจ้าข้า”.....	122
4.4.1.4	คำว่า “ขอรับ กระหม่อม”.....	123
4.4.1.5	คำว่า “กระหม่อม”.....	124
4.4.2	คำรับของผู้พูดหญิง.....	125
4.4.2.1	คำว่า “เพคะ ใส่เกล้าใส่กระหม่อม”.....	125
4.4.2.2	คำว่า “เพคะ กระหม่อม”.....	126

4.4.2.3 คำว่า “เพคะ”	127
4.4.3 สรุปการให้เกียรติที่สะท้อนจากคำรับ.....	128
4.5 กลวิธีการสร้างคำขึ้นต้น คำลงท้าย และคำรับในราชาศัพท์ไทย.....	130
4.6 สรุป.....	132
5 สรุปและอภิปรายผล.....	134
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	134
5.1.1 การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ในราชาศัพท์ไทย...	134
5.1.2 การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ใน ภาษามาลายและภาษาจีนโบราณ.....	135
5.1.3 การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำขึ้นต้น คำลงท้าย และคำรับ.....	135
5.1.3.1 การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำขึ้นต้น.....	135
5.1.3.2 การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำลงท้าย.....	137
5.1.3.3 การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำรับ.....	137
5.1.4 กลวิธีการสร้างคำขึ้นต้น คำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 คำลงท้าย และคำรับ ในราชาศัพท์ไทย.....	138
5.1.5 สรุประบบการให้เกียรติที่สะท้อนจากคำขึ้นต้น คำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 คำลงท้าย และคำรับในราชาศัพท์ไทย.....	138
5.2 อภิปรายผล.....	139
5.2.1 ระบบการให้เกียรติ.....	140
5.2.2 กลวิธีสร้างคำ.....	140
5.2.3 การผสมผสานคติความเชื่อทางพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ฮินดู...	141
5.2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปภาษากับสังคมวัฒนธรรม.....	142
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	142
รายการอ้างอิง.....	144
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	152

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	คำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กล่าวกับพระมหากษัตริย์และเจ้านายตาม แบบแผนราชาศัพท์ฉบับพระยาอุปกิตศิลปสาร.....	27
2	คำรับตามแบบแผนราชาศัพท์ฉบับพระยาอุปกิตศิลปสาร.....	28
3	คำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กล่าวกับพระมหากษัตริย์และเจ้านายตาม แบบแผนราชาศัพท์ฉบับกรมารบุตร.....	29
4	คำรับตามแบบแผนราชาศัพท์ฉบับกรมารบุตร.....	30
5	คำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กล่าวกับพระมหากษัตริย์และเจ้านายตาม แบบแผนราชาศัพท์ฉบับกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2520.....	31
6	คำขึ้นต้นและคำลงท้ายที่ใช้กล่าวกับพระมหากษัตริย์และเจ้านายตามแบบแผน ราชาศัพท์ฉบับกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2520.....	32
7	คำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ในราชาศัพท์ไทย.....	47
8	รูปทางไวยากรณ์และความหมายตามรูปของคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1...	71
9	รูปทางไวยากรณ์และความหมายตามรูปของคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2...	72
10	คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 ในภาษามาเลย์.....	75
11	คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 ในภาษามาเลย์.....	75
12	คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 ในภาษาจีนโบราณ.....	78
13	คำขึ้นต้นในราชาศัพท์ไทย.....	83
14	คำลงท้ายในราชาศัพท์ไทย.....	107
15	คำขึ้นต้นและคำลงท้ายที่ใช้กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจนถึงหม่อมเจ้า...	118
16	คำรับในราชาศัพท์ไทย.....	120
17	รูปทางไวยากรณ์และความหมายตามรูปของคำขึ้นต้น.....	130
18	รูปทางไวยากรณ์และความหมายตามรูปของคำลงท้าย.....	131
19	รูปทางไวยากรณ์และความหมายตามรูปของคำรับ.....	131

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
1	สถานภาพของผู้ที่พูดด้วยและความหมายตามรูปของคำสรรพนามราชาศัพท์ บุรุษที่ 1.....	67
2	สถานภาพของผู้ที่พูดด้วยและความหมายตามรูปของคำสรรพนามราชาศัพท์ บุรุษที่ 2.....	69
3	องค์ประกอบของคำว่า “ขอพระราชทานกราบบังคมทูล ทราบฝ่าละอองพระบาท”....	89
4	องค์ประกอบของคำว่า “ขอพระราชทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท”.....	94
5	องค์ประกอบของคำว่า “ขอประทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท”.....	97
6	องค์ประกอบของคำว่า “กราบทูล ทราบฝ่าพระบาท”.....	99
7	องค์ประกอบของคำว่า “ทูล ทราบฝ่าพระบาท”.....	101
8	องค์ประกอบของคำว่า “ทูล ฝ่าพระบาท”.....	103
9	ความหมายของคำขึ้นต้นเรียงตามฐานันดรศักดิ์ของผู้ที่พูดด้วยจากชั้นสูงที่สุด จนถึงชั้นรองที่สุด.....	104
10	องค์ประกอบของคำว่า “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ”.....	107
11	องค์ประกอบของคำว่า “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม”.....	109
12	องค์ประกอบของคำว่า “ควรมิควรสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรด กระหม่อม”.....	110
13	องค์ประกอบของคำว่า “ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม”.....	113
14	องค์ประกอบของคำว่า “ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด”.....	114
15	องค์ประกอบของคำว่า “แล้วแต่จะโปรด”.....	115
16	องค์ประกอบของคำลงท้ายรูปแบบที่ 1.....	115
17	องค์ประกอบของคำลงท้ายรูปแบบที่ 2.....	116
18	องค์ประกอบของคำว่า “พระพุทธเจ้าข้าขอรับ รับใส่เกล้าใส่กระหม่อม”.....	120
19	องค์ประกอบของคำว่า “พระพุทธเจ้าข้าขอรับ”.....	122
20	องค์ประกอบของคำว่า “พระพุทธเจ้าข้า”.....	123
21	องค์ประกอบของคำว่า “ขอรับ กระหม่อม”.....	123
22	องค์ประกอบของคำว่า “กระหม่อม”.....	125
23	องค์ประกอบของคำว่า “เพคะ ใส่เกล้าใส่กระหม่อม”.....	125

แผนภูมิที่	หน้า
24	องค์ประกอบของคำว่า “เพคะ กระหม่อม” 127
25	องค์ประกอบของคำว่า “เพคะ” 128
26	สรุปองค์ประกอบคำรับของผู้พูดชาย 129
27	สรุปองค์ประกอบคำรับของผู้พูดหญิง 129

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ราชาศัพท์แปลว่าคำพูดของเจ้า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2505) ได้ทรงอธิบายไว้ว่า น่าสังเกตว่าแม้ราชาศัพท์จะมีความหมายว่าคำพูดของเจ้า แต่ผู้ที่เป็นเจ้าของก็ไม่ได้ใช้ถ้อยคำเหล่านี้เมื่อกล่าวถึงเรื่องราวของตน แต่เป็นคำที่บริวารใช้สำหรับผู้เป็นเจ้าของใหญ่ และเจ้าในที่นี้ก็ไม่ได้หมายถึงเฉพาะพระเจ้าแผ่นดินเท่านั้น แต่ยังมีการใช้ราชาศัพท์แก่เจ้านายต่างชั้นให้แตกต่างกัน และต่อมายังมีการคิดคำอย่างราชาศัพท์สำหรับผู้มียศแต่ไม่ใช่เจ้าชั้นอีก ส่วน ม.ล.ปีย์ มาลากุล (2512: 5-6) ได้กล่าวถึงราชาศัพท์ไว้ในทำนองเดียวกันว่า “ศัพท์ก็ดี ถ้อยคำก็ดี ในชั้นต้นก็คงมุ่งหมายเพียงให้เป็นถ้อยคำที่พระมหากษัตริย์หรือพระราชวงศ์ทรงฟังได้ ต่อมาเนื่องจากความคลี่คลายทางภาษา ราชาศัพท์จึงได้มีสำหรับใช้กับพระภิกษุ ข้าราชการ และกว้างออกไปจนถึงคำสุภาพ” ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าราชาศัพท์เป็นถ้อยคำพิเศษที่ต้องใช้ให้เหมาะสมตามสถานะของบุคคล ซึ่งแต่เดิมใช้เรียกถ้อยคำที่ใช้เฉพาะแก่พระเจ้าแผ่นดินและพระบรมวงศานุวงศ์เท่านั้น แต่ต่อมาความหมายของราชาศัพท์ได้ครอบคลุมไปถึงการเรียกถ้อยคำสุภาพที่ใช้กับบุคคลซึ่งไม่ใช่เชื้อพระวงศ์ด้วย อาจกล่าวได้ว่าราชาศัพท์เป็นเครื่องมือในการแสดงความแตกต่างทางสถานะของบุคคล และสะท้อนการแบ่งชั้นในสังคมไทย

ราชาศัพท์ถูกกำหนดให้ใช้อย่างเป็นแบบแผนครั้งแรกในกฎหมายเทียบบาลอันเป็นข้อบังคับในราชสำนักสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สมัยกรุงศรีอยุธยา (ม.ล.ปีย์ มาลากุล, 2512) โดยราชาศัพท์ที่ปรากฏได้แก่ค่านามเรียกเครื่องใช้ในราชสำนัก คำกริยา คำขานรับ ต่อมาได้ปรากฏแบบแผนการใช้ราชาศัพท์ในตำราภาษาไทย เช่น ตำราภาษาไทยของพระยาศรีสุนทรโวหาร หลักราชาศัพท์ของพระยาอุปกิตศิลปสาร และในปัจจุบันได้มีการเผยแพร่ความรู้เรื่องราชาศัพท์ผ่านสื่อต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือทั้งที่จัดทำโดยหน่วยงานรัฐและเอกชน อาทิ หนังสือ “ราชาศัพท์: วัฒนธรรมทางภาษาของชาติ” ที่จัดทำโดยสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ (2545) “ข้อพึงปฏิบัติในการเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท” จัดทำโดยสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี (2542) หนังสือ “ราชาศัพท์ฉบับราชบัณฑิตยสถาน” จัดทำโดยราชบัณฑิตยสถาน (2550) หนังสือ “หลักราชาศัพท์” (ไพโรจน์ อัญมณเทียร, 2550) และ “ราชาศัพท์: ความหมายที่มา การใช้ที่ถูกต้องและพระราชพิธีอันสำคัญต่างๆ” (ประเทือง โพธิ์ชะออน, 2551) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าราชาศัพท์คือถ้อยคำอันเป็นแบบแผนที่ต้องใช้ให้ถูกต้องเหมาะสม และไม่ได้เป็นเรื่องที่ผู้ใกล้ชิดกับพระเจ้าแผ่นดินต้องเรียนรู้ภายในอดีตเท่านั้น แต่คนไทยทุกคนควรรู้และใช้ให้ถูกต้องทั้ง

ราชาศัพท์ในแง่ที่หมายถึงคำศัพท์ที่ใช้สำหรับพระเจ้าแผ่นดิน และในแง่ที่หมายถึงคำสุภาพสำหรับภิกษุสงฆ์ และสุภาพชนทั่วไป

เมื่อราชาศัพท์มีความสำคัญดังกล่าว จึงปรากฏบทความหรือข้อเขียนที่ผู้เขียนมีจุดประสงค์ที่จะแก้ไขความเข้าใจผิดเกี่ยวกับการใช้ราชาศัพท์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำที่ใช้สำหรับพระเจ้าแผ่นดินและพระบรมวงศานุวงศ์ มีผู้ตั้งข้อสังเกตความผิดพลาดในการใช้ราชาศัพท์และอธิบายการใช้ราชาศัพท์ที่ถูกต้อง เช่น สุทธิภะ รอดสวัสดิ์ (2525) วรรณท์ อักษรพงศ์ (2529) ม.ร.ว.แสงสุรีย์ ลดาวัลย์ (2532) ถานินทร์ ทรัพย์วิเชียร (2538) จริยา สมประสงค์ (2549) นันทา ชุนภักดี (2550) ในจำนวนนี้ “การใช้ราชาศัพท์ไทย” ของ วรรณท์ อักษรพงศ์ (2529) เป็นงานวิจัยที่ศึกษาข้อผิดพลาดในการใช้ราชาศัพท์จากรายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์รายวัน ทั้งยังให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและวิธีใช้ราชาศัพท์ไว้อย่างละเอียดชัดเจน

นอกจากงานประเภทรวบรวมข้อผิดพลาดในการใช้ราชาศัพท์และแนะนำการใช้ราชาศัพท์ที่ถูกต้องแล้ว ยังมีงานเกี่ยวกับราชาศัพท์อีกประเภทหนึ่ง คืองานที่ศึกษารราชาศัพท์ในเชิงวิเคราะห์วิจัย ประเภทแรกได้แก่งานที่กล่าวถึงความเป็นมาของราชาศัพท์ ได้แก่ วรรณท์ อักษรพงศ์ (2529) กาญจนา นาคสกุล (2538, 2542) ประพจน์ อัครวิรุฬห์การ (2540) ส่วนงานที่อธิบายสังคมและวัฒนธรรมไทยผ่านการวิเคราะห์ราชาศัพท์ ได้แก่ Sombat Chantornvong (1991) ซึ่งศึกษารราชาศัพท์ในฐานะเป็นเครื่องมือทางการเมือง และงานของซาชิ (Zarchi, 2001) ที่ศึกษาการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางสังคมและวัฒนธรรมที่สะท้อนจากการใช้ราชาศัพท์ในหนังสือพิมพ์ไทย สำหรับทางด้านภาษาศาสตร์นั้น มีผู้ที่ศึกษารราชาศัพท์โดยใช้แนวคิดทางภาษาศาสตร์ ได้แก่ Kanita Roengpitya (1973) ที่ศึกษารราชาศัพท์โดยใช้ทฤษฎีอรรถศาสตร์ของเซฟ (Chafe's Semantic Grammar) Kanita Roengpitya พบว่าแม้จะเชื่อกันว่ารราชาศัพท์จะมีความเป็นแบบแผนสูง คือมีการกำหนดกฎเกณฑ์การใช้คำที่สัมพันธ์กับลำดับชั้นของบุคคลอย่างแน่นอน แต่ในการใช้จริงแล้วผู้พูดจะพิจารณาปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมอื่นๆ ประกอบการเลือกใช้ถ้อยคำราชาศัพท์ด้วย

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยอีกจำนวนหนึ่งซึ่งแม้ไม่ได้มุ่งศึกษารราชาศัพท์โดยตรง แต่ก็มีกล่าวถึงคำที่ใช้เป็นราชาศัพท์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำสรรพนามราชาศัพท์ งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับคำสรรพนามและกล่าวถึงคำสรรพนามที่ใช้เป็นราชาศัพท์ได้แก่ คุก (Cooke, 1968) ศึกษาคำสรรพนามในภาษาเวียดนาม ภาษาไทย และภาษาพม่า คุกวิเคราะห์ว่าคำสรรพนามบุรุษที่ 1 ในภาษาไทยล้วนเป็นคำที่อ้างถึงส่วนที่สูงที่สุดของร่างกาย เช่น เกล้ากระหม่อม กระหม่อม ส่วนคำสรรพนามบุรุษที่ 2 อ้างถึงส่วนที่ต่ำที่สุดของร่างกาย เช่น ใต้ฝ่าพระบาท ฝ่าพระบาท คุกตั้งข้อสังเกตไว้ว่า เมื่อพิจารณาจากมุมมองด้านประวัติศาสตร์ ผู้พูดที่อยู่ในสถานะด้อยกว่าเป็นฝ่าย

วางเท้าของผู้ที่พูดด้วยไวยากรณ์หรือผมของตน ซึ่งถือเป็นส่วนที่สูงที่สุดและควรแก่การเคารพ ที่สุดในร่างกาย ส่วน วราภรณ์ แสงสด (2532) ศึกษาบุรุษสรรพนามในภาษาไทยในเชิงประวัติ โดยสืบค้นว่าตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงรัตนโกสินทร์ช่วงรัชกาลที่ 7 ปรากฏคำบุรุษสรรพนามใดบ้าง คำเหล่านั้นมีที่ใช้อย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงความหมายและที่ใช้บ้างหรือไม่ วราภรณ์ แสงสด พบว่าคำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” ซึ่งเป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 1 มีใช้ตั้งแต่สมัยสุโขทัย ส่วนคำว่า “ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท” ซึ่งใช้เป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 2 ปรากฏในข้อมูลช่วงรัชกาลที่ 4 – รัชกาลที่ 7 วราภรณ์ แสงสด สรุปว่าพระพุทธเจ้า พระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์ และพระภิกษุ จะมีคำบุรุษสรรพนามที่ใช้เฉพาะเป็นพิเศษ ส่วน มีชัย เอี่ยมจินดา (2534) ได้ศึกษาวิวัฒนาการระบบบุรุษสรรพนามที่ปรากฏใช้ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน พบว่าคำที่ใช้เป็นบุรุษสรรพนามที่ 2 เป็นคำที่เกี่ยวข้องกับอวัยวะส่วนที่อยู่ต่ำที่สุด ส่วนคำที่เป็นบุรุษสรรพนามที่ 1 เป็นคำที่เกี่ยวข้องกับอวัยวะส่วนที่สูงที่สุดในร่างกาย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความถ่อมตัวของผู้พูด ด้าน Wilaiwan Kanitthanun (2005) ศึกษาพัฒนาการความสุภาพในภาษาไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน และกล่าวถึงราชาศัพท์ว่าเป็นการแสดงความสุภาพอย่างหนึ่ง

จากงานวิจัยที่ผ่านมาสรุปได้ว่าการศึกษาราชศัพท์มี 2 ด้านคือ ด้านการศึกษาคำความผิดพลาดในการใช้ภาษา และอีกด้านหนึ่งคือศึกษาในเชิงวิเคราะห์ราชาศัพท์ สำหรับในเชิงวิเคราะห์นั้นม้งานวิจัยของ Kanita Roengpitya (1973) เพียงเรื่องเดียวที่เป็นงานทางภาษาศาสตร์และมุ่งวิเคราะห์ถ้อยคำที่ใช้เป็นราชาศัพท์โดยเฉพาะ อย่างไรก็ตามงานนี้ไม่ได้อธิบายระบบหรือความสัมพันธ์ของถ้อยคำที่ใช้เป็นราชาศัพท์ และนำเสนอว่าแม้ราชาศัพท์จะถูกกล่าวถึงอยู่เสมอว่าเป็นถ้อยคำที่ใช้เพื่อแสดงความยกย่องต่อพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ แต่ในด้านงานวิจัยนั้นยังไม่พบว่ามีกรศึกษาราชศัพท์ในฐานะที่เป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติมาก่อน สำหรับรูปภาษาแสดงการให้เกียรติคือเครื่องมือนี่บ่งบอกสถานะของผู้พูดและผู้ฟังหรือผู้ที่อ้างถึง รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเหล่านั้น ลักษณะโดยทั่วไปของรูปภาษาแสดงการให้เกียรติคือมีถ้อยคำที่แสดงการถ่อมตัวของผู้พูด หรือมีรูปภาษาที่ใช้ยกย่องผู้ที่เป็นเป้าหมายของการแสดงความเคารพ ภาษาที่มีรูปภาษาแสดงการให้เกียรติอย่างซับซ้อนเป็นระบบได้แก่ ภาษาญี่ปุ่น ภาษาเกาหลี ส่วนภาษาอื่นๆ ที่มีระบบการให้เกียรติ เช่น ภาษาชวา ภาษาจีน และภาษาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่วนภาษาในยุโรปนั้นไม่ปรากฏเด่นชัดเท่า (Sifianou, 1999) ซึ่งนำเสนอว่าภาษาที่มีรูปภาษาแสดงการให้เกียรติเป็นภาษาในสังคมที่มีการจัดลำดับความสัมพันธ์ของคนในสังคมอย่างละเอียดซับซ้อน

ด้วยเหตุดังกล่าว วิทยานิพนธ์นี้จึงจะวิเคราะห์ราชาศัพท์โดยใช้แนวคิดเรื่องรูปภาษาแสดงการให้เกียรติ อันจะทำให้เข้าใจลักษณะของราชาศัพท์ในฐานะที่เป็นถ้อยคำที่ใช้กับบุคคลซึ่ง

อยู่ในสถานะสูงกว่าได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเลือกศึกษาคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 เนื่องจากคำสรรพนามเป็นคำที่ผู้พูดใช้เรียกแทนตนเองและเรียกขานผู้ที่พูดด้วย อีกทั้งคำสรรพนามเหล่านี้ยังมีรูปแบบต่างกันไปตามลำดับชั้นของผู้ที่พูดด้วย การศึกษาคำสรรพนามจึงเป็นแนวทางที่ดีที่จะทำให้เห็นมโนทัศน์เกี่ยวกับการแสดงความเคารพต่อผู้ซึ่งอยู่ในฐานะสูงกว่าได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังจะศึกษาคำขึ้นต้นและคำลงท้ายในการกราบบังคมทูลรายงานด้วยวาทะรวมทั้งคำรับ เนื่องจากเป็นชุดคำที่มีรูปแบบไปตามลำดับชั้นของผู้ที่พูดด้วยเช่นเดียวกัน การวิเคราะห์จะทำให้เห็นความสัมพันธ์ของถ้อยคำในชุดเหล่านี้ และทำให้เห็นระบบของการแสดงการให้เกียรติได้ชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลจากหนังสือราชาศัพท์ของสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ เนื่องจากเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่ามีความถูกต้อง¹

นอกจากนี้ยังน่าสังเกตว่าคำที่ใช้เป็นราชาศัพท์เหล่านี้ถูกใช้อย่างเป็นแบบแผน อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2544) ได้กล่าวถึงประเภทของวจนลีลาในภาษาไทยโดยยกตัวอย่างว่าภาษาที่ใช้กราบบังคมทูลพระมหากษัตริย์ รวมทั้งราชาศัพท์ที่ใช้บรรยายพระราชกรณียกิจต่างๆ นั้น เป็นวจนลีลาตายตัว ซึ่งมาร์ติน โจส (Martin Joos) อธิบายว่าเป็นรูปแบบของภาษาที่ต้องใช้ด้วยความระมัดระวังมากที่สุด และใช้สำหรับบุคคลที่สูงศักดิ์หรือผู้พูดต้องการให้ความเคารพอย่างสูง วจนลีลาเช่นนี้มีลักษณะทางภาษาคือ “ใช้ภาษาที่อลังการ ถ้อยคำหรูหรา ประดับประดาด้วยคำไพเราะซึ่งชาวบ้านอาจไม่เข้าใจความหมาย มีรูปประโยคซับซ้อนและข้อสำคัญคือรูปแบบมักตายตัว ดิ้นไม่ได้ เคยใช้มาอย่างไรในอดีตก็ใช้เช่นนั้นสืบต่อกันมา” (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2544: 156) ผู้วิจัยสังเกตว่าราชาศัพท์ที่เป็นแบบแผนเช่นนี้ปรากฏในบริบทเดิมซ้ำๆ จนอาจทำให้ผู้พูดไม่ได้ตระหนักถึงความหมายตามรูปของคำนั้น ตัวอย่างเช่น คำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” มีความหมายตามรูปว่าผู้รับใช้หรือผู้เป็นบริวารของพระพุทธเจ้า แต่คำนี้ถูกใช้เป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 1 ซึ่งถูกเข้าใจในความหมายว่า “ฉัน” ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะวิเคราะห์ว่ากลวิธีในการสร้างคำเหล่านี้เป็นอย่างไร

ประเด็นสุดท้ายคือผู้วิจัยจะศึกษาคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ในราชาศัพท์ไทยโดยเปรียบเทียบกับภาษาในเอเชียภาษาอื่นที่มีชุดถ้อยคำซึ่งใช้กับพระเจ้าแผ่นดินเช่นเดียวกัน โดยจะเปรียบเทียบความหมายและมโนทัศน์ที่ปรากฏในคำสรรพนามดังกล่าว เพื่อจะได้เห็นลักษณะร่วมหรือความแตกต่างในสังคมที่มีระบอบกษัตริย์เช่นเดียวกัน

¹ ธานินทร์ กรัยวิเชียร (2538: 21) องคมนตรี กล่าวว่า “...ทางแก้ที่ดีที่สุดเกี่ยวกับการใช้ราชาศัพท์นี้ก็คือ เมื่อจำเป็นต้องใช้คำประเภทแบบแผนเช่นนี้ ก็ควรถือตามหนังสือ “ราชาศัพท์” ที่จัดพิมพ์เผยแพร่โดยสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์แห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี พุทธศักราช 2537...”

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. วิเคราะห์ระบบการให้เกียรติที่สะท้อนจากคำขึ้นต้น คำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 คำลงท้าย และคำรับในราชาศัพท์ไทย
2. วิเคราะห์กลวิธีการสร้างคำขึ้นต้น คำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 คำลงท้าย และคำรับในราชาศัพท์ไทย
3. วิเคราะห์คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ในภาษาไทย โดยเปรียบเทียบกับคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ในภาษาเอเชียอื่นๆ ซึ่งมีชุดคำดังกล่าว

1.3 สมมติฐานในการวิจัย

1. คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 สะท้อนระบบการให้เกียรติประเภทให้เกียรติผู้ที่ถูกอ้างถึง (referent honorifics) ส่วนคำขึ้นต้น คำลงท้าย และคำรับในราชาศัพท์ไทยสะท้อนระบบการให้เกียรติประเภทให้เกียรติผู้ที่พูดด้วย (addressee honorifics)
2. กลวิธีหลักในการสร้างคำขึ้นต้น คำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 คำลงท้าย และคำรับในราชาศัพท์ไทย ได้แก่ การกลายเป็นหน่วยวากยสัมพันธ์ (syntacticization)
2. คำสรรพนามราชาศัพท์ในภาษาไทยและภาษาเอเชียที่ทำการศึกษาระบุสะท้อนระบบการให้เกียรติที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เป็นการกล่าวแบบอ้อม (indirectness) และสะท้อนการให้เกียรติประเภทให้เกียรติผู้ที่ถูกอ้างถึง (referent honorifics)

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1. ผู้วิจัยจะศึกษาคำขึ้นต้น คำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 คำลงท้าย และคำรับ ที่ใช้กับพระราชวงศ์ตั้งแต่ลำดับพระมหากษัตริย์ลงมาจนถึงชั้นหม่อมเจ้าเท่านั้น
2. ในการศึกษาเปรียบเทียบคำสรรพนามราชาศัพท์ในภาษาไทยกับภาษาอื่น ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กล่าวกับพระมหากษัตริย์เท่านั้น โดยภาษาในเอเชียที่เลือกศึกษา ได้แก่ ภาษามาเลย์ และภาษาจีนโบราณ

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาค้นคว้าแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดและงานวิจัยเกี่ยวกับรูปภาษาแสดงการให้เกียรติ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับราชาศัพท์ แนวคิดเรื่องการกลายเป็นคำศัพท์ (lexicalization)
2. รวบรวมข้อมูลคำขึ้นต้น คำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 คำลงท้าย และคำรับ ในราชาศัพท์ไทย จากหนังสือราชาศัพท์ของสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ (พ.ศ.2545)

3. ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลราชาศัพท์ไทยดังกล่าวพร้อมทั้งสัมภาษณ์ความเห็นของผู้รู้ ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพจน์ อัสววิรุฬหการ และผู้ช่วยศาสตราจารย์อารดา กิระนันท์ เพื่อนำมาประกอบผลการวิเคราะห์

4. วิเคราะห์กลวิธีการกลายเป็นคำศัพท์ของข้อมูลดังกล่าว

5. เก็บข้อมูลคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กล่าวกับพระมหากษัตริย์ในภาษามาลเลย์ จากหนังสือ Bahasa di Raja (Asmah, 2004) ประกอบกับสัมภาษณ์ อาจารย์ ดร.นุรีดา หะยียะโก๊ะ ส่วนข้อมูลภาษาจีนโบราณได้จากการสัมภาษณ์ Prof. Peng Zongping, Ph.D. อาจารย์ประจำ Communication University of China และอาจารย์พิเศษภาควิชาภาษา ตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6. ศึกษาค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับภูมิหลังด้านผู้ครองนครของมาเลเซียและจีน

7. วิเคราะห์ข้อมูลภาษามาลเลย์และภาษาจีนโบราณโดยเปรียบเทียบกับคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ในภาษาไทย

8. สรุปผลการวิเคราะห์และอภิปราย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นประโยชน์ในการสอนภาษาไทย
2. เป็นพื้นฐานในการศึกษาสังคมวัฒนธรรมไทย
3. เป็นประโยชน์ในด้านไทยศึกษา ทำให้ชาวต่างชาติเข้าใจวัฒนธรรมไทยดีขึ้น
4. ทำให้เข้าใจวัฒนธรรมของประเทศต่างๆ ในเอเชียได้ดีขึ้น

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

ในบทนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ 2.1 รูปภาษาแสดงการให้เกียรติ 2.2 ราชาศัพท์ไทย 2.3 ระบบการให้เกียรติที่ปรากฏในภาษาแถบเอเชีย 2.4 การกลายเป็นคำศัพท์ และ 2.5 สรุป

2.1 รูปภาษาแสดงการให้เกียรติ

รูปภาษาแสดงการให้เกียรติ (Honorifics) คือรูปภาษาที่มีลักษณะทางไวยากรณ์บางประการซึ่งบ่งบอกสถานะทางสังคมระหว่างบุคคลหรือถูกใช้เพื่อแสดงความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคล (Brown and Levinson, 1987: 179) ด้านชิบาตานิ (Shibatani, 1994: 1601) ได้ให้นิยามในลักษณะที่เฉพาะเจาะจงลงไปอีกว่า “รูปภาษาแสดงการให้เกียรติเป็นรูปภาษาซึ่งใช้เพื่อแสดงความเคารพยกย่องต่อค่านามที่ถูกกล่าวถึง (nominal referents) หรือผู้ที่พูดด้วย” นิยามดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ารูปภาษาแสดงการให้เกียรติเป็นรูปภาษาพิเศษที่ไม่เพียงแต่มีหน้าที่ทางไวยากรณ์เท่านั้น แต่ยังมีระบุนัยในเชิงสังคมด้วย กล่าวคือ นอกจากรูปภาษาแสดงการให้เกียรติบางประเภทจะทำหน้าที่เป็นอากิวเมนต์หนึ่งในประโยคเช่นเดียวกับคำอื่นแล้ว รูปภาษานั้นยังมีการบ่งบอกสถานะทางสังคมของผู้สนทนาหรือผู้ที่ถูกกล่าวถึง รูปภาษาแสดงการให้เกียรติปรากฏเป็นแนวคิดอยู่ในสาขาภาษาศาสตร์สังคมและสาขาวัจนปฏิบัติศาสตร์ โดยเป็นวิธีแสดงความสุภาพวิธีหนึ่งในกลวิธีความสุภาพด้านลบ (Brown and Levinson, 1987) และด้วยเหตุที่รูปภาษาแสดงการให้เกียรติมีหน้าที่แสดงความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคล จึงถูกจัดให้เป็นรูปบ่งชี้สังคม¹ ด้วย อย่างไรก็ตาม แนวคิดทั้งสองนี้อยู่นอกเหนือขอบเขตของวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยจึงจะไม่กล่าวถึงประเด็นดังกล่าว

2.1.1 ลักษณะของรูปภาษาแสดงการให้เกียรติ

หน้าที่สำคัญของรูปภาษาแสดงการให้เกียรติคือเป็นเครื่องมือเพื่อแสดงความเคารพยกย่องต่อบุคคลอันเป็นเป้าหมายของการให้เกียรติ บราวน์และเลวินสัน (Brown and Levinson, 1987) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า การแสดงความเคารพต่อบุคคลอื่นนั้นสามารถมองได้ 2

---

¹ เลวินสัน (Levinson, 1984) อธิบายว่ารูปบ่งชี้สังคม (social deixis) เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างภาษาซึ่งมีการระบุอัตลักษณ์ทางสังคมของผู้ร่วมสถานการณ์สื่อสาร หรือความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลเหล่านั้น หรือระหว่างบุคคลกับบุคคลอื่นหรือสิ่งที่มีอ้างอิง โดยรูปภาษาซึ่งจัดว่าเป็นรูปบ่งชี้สังคมนั้นจำกัดเฉพาะรูปภาษาที่มีการเปลี่ยนแปลงทางไวยากรณ์แล้วเท่านั้น เช่น คำสรรพนามแสดงความสุภาพและคำเรียกขาน

แง่ ในแง่หนึ่งการแสดงความเคารพคือการที่ผู้พูดแสดงความยกย่องผู้ฟังด้วย ส่วนอีกแง่หนึ่งการแสดงความเคารพสามารถถ่ายทอดออกมาได้ด้วยการที่ผู้พูดแสดงความถ่อมตน ความคิดนี้สอดคล้องกับชิบาตานิ (Shibatani, 1994) ที่ว่า ลักษณะพื้นฐานของรูปภาษาแสดงการให้เกียรติคือการที่ผู้พูดแสดงความถ่อมตน โดยความถ่อมตนดังกล่าวนี้แสดงออกมากด้วยการใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อหลีกเลี่ยงการเอ่ยถึงการกระทำของผู้ซึ่งเป็นที่เคารพ หรืออีกลักษณะหนึ่งคือหลีกเลี่ยงการเอ่ยถึงการกระทำของผู้พูดอย่างตรงไปตรงมา ชิบาตานิได้เรียกลักษณะเช่นนี้ว่า “การบดบังอัตลักษณ์” (blurring an identity of an actor) โดยวิธีการบดบังอัตลักษณ์ที่ชัดเจนมากที่สุดคือการไม่ใช้คำสรรพนามบุรุษที่ 2 ในการเรียกคู่สนทนาอีกฝ่าย แต่วิธีที่ใช้กันอย่างแพร่หลายมากที่สุดคือการอ้างถึงแบบอ้อม (oblique referencing) ซึ่งมีหลายรูปแบบ ได้แก่

1. การใช้คำนามบอกสถานที่และรูปบ่งชี้ เช่น คำว่า ‘anata’ ซึ่งเป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 2 ในภาษาญี่ปุ่นนั้นมีที่มาจากคำว่า ‘anata’ ซึ่งแปลว่าทางโน้น (yonder) นอกจากนี้เนื่องจากภาษาญี่ปุ่นไม่นิยมใช้คำสรรพนามบุรุษที่ 2 จึงปรากฏว่ามีการนำคำว่า otaku ซึ่งเป็นคำนามแปลว่า “บ้าน” มาใช้เรียกอีกฝ่ายในลักษณะแสดงความเคารพแทนการใช้คำสรรพนาม

2. การเปลี่ยนบุรุษ เช่น ภาษาอิตาเลียนใช้คำสรรพนามบุรุษที่ 3 แทนการเรียกผู้ที่จะแสดงความเคารพด้วยคำสรรพนามบุรุษที่ 2

3. การเปลี่ยนพจน์จากเอกพจน์เป็นพหูพจน์ วิธีนี้เป็นวิธีซึ่งพบมากที่สุด มีทั้งการเปลี่ยนรูปคำสรรพนามและคำกริยา

4. การเปลี่ยนการกให้เป็นรูปพิเศษ เช่น ในการเขียนจดหมายนั้น ภาษาญี่ปุ่นมีการเปลี่ยนแปลงการใช้การกประธาน ‘ga’ มาใช้ ‘ni’ ซึ่งเป็นการกกรรมรองแทนเพื่อแสดงความเคารพต่อสิ่งอ้างถึงที่เป็นประธานของประโยค

5. การทำให้เป็นโครงสร้างถูกกระทำ เช่น ภาษาอินโดนีเซียมีการเติม ‘di’ ซึ่งเป็นหน่วยเติมหน้าคำที่บ่งการถูกกระทำเพื่อแสดงการให้เกียรติ

6. การใช้รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแบบอ้อม (circumlocution honorifics) เช่น การใช้รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่กรรมของประโยค (object honorifics) การใช้รูปแสดงความถ่อมตน (humbling forms) และการเปลี่ยนกาลจากปัจจุบันเป็นอดีต

ลักษณะอีกประการหนึ่งของรูปภาษาแสดงการให้เกียรติคือเป็น secondary forms กล่าวคือ เป็นรูปภาษาปกติที่ถูกทำให้เป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติด้วยการใช้หน่วยคำเติม หรือ particles หรือรูปแทน (suppletive forms) อย่างในกรณีของรูปแทนนั้นจะสังเกตได้ว่ารูปภาษาที่สร้างขึ้นใหม่ไม่ได้มีความหมายเฉพาะในตัวเองอย่างชัดเจนเหมือนรูปภาษาเดิม เช่น ในภาษา

ทิเบต คำว่า gnang ซึ่งเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติประธาน (subject honorifics) และคำว่า phul ซึ่งเป็นรูปภาษาแสดงความถ่อมตนนั้นมีความหมายกลางๆ ระหว่างคำว่า sprad ‘ส่งให้ (hand over)’ ster ‘ให้ (give)’ และ btang ‘ส่ง (send)’ (Shibatani, 1994: 1605)

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ชิบาตานียังกล่าวว่ารูปภาษาแสดงการให้เกียรติมีลักษณะแปรผันโดยตรงกับระยะห่างทางสังคมและจิตวิทยา ระยะห่างทางสังคมหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลซึ่งถูกกำหนดจากปัจจัยทางด้านสังคม เช่น ระดับชั้นสังคม อายุ เพศ อาชีพ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ก่อให้เกิดความมีอำนาจอันจะทำให้บุคคลหนึ่งมีความสัมพันธ์แบบสูงกว่าหรือต่ำกว่าอีกบุคคลหนึ่ง ยิ่งบุคคลใดมีอำนาจมาก ก็จะมีสร้างระยะห่างทางสังคมให้เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ส่วนระยะห่างทางจิตวิทยาหมายถึงความเป็นปึกแผ่น (solidarity) หรือการที่สมาชิกในกลุ่มมีประสบการณ์ร่วมกันหรือมีคุณสมบัติทางสังคมคล้ายคลึงกัน หากสมาชิกมีความคล้ายคลึงกันน้อยก็จะเป็นปึกแผ่นน้อย อันทำให้ต้องมีการรักษาระยะห่างระหว่างบุคคลไว้ การรักษาระยะห่างระหว่างบุคคลนี้ถูกแสดงออกมาด้วยการใช้รูปภาษาแสดงการให้เกียรติ หากระยะห่างทางสังคมและจิตวิทยามีมาก รูปภาษาแสดงการให้เกียรติก็จะมีความยาว ซึ่งทำให้เกิดความสุภาพมากยิ่งขึ้น แนวคิดนี้สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ของวิไลวรรณ ชนิษฐานันท์ (2536) ที่ศึกษาเรื่องความสุภาพในภาษาไทยกรุงเทพฯ วิไลวรรณ ชนิษฐานันท์พบว่าการใช้ถ้อยคำยาวและซ้ำซ้อนเพื่อแสดงความนอบน้อมเป็นวิธีหนึ่งในการแสดงความสุภาพในภาษาไทย ยิ่งถ้อยคำยาวเท่าใดก็ยิ่งสื่อถึงความสุภาพมากขึ้นเท่านั้น

2.1.2 ประเภทของรูปภาษาแสดงการให้เกียรติ

ในที่นี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเภทของรูปภาษาแสดงการให้เกียรติตามแนวคิดของคอมรี (Comrie, 1976 อ้างถึงใน Levinson, 1979; Nevela, 2004) และชิบาตานี (Shibatani, 1994) ตามลำดับดังนี้

2.1.2.1 ประเภทของรูปภาษาแสดงการให้เกียรติตามแนวคิดของคอมรี

คอมรี (Comrie, 1976 อ้างถึงใน Levinson, 1979; Nevela, 2004) วิเคราะห์ข้อมูลภาษาญี่ปุ่น ภาษาชวา และภาษาโรมาเนีย แล้วได้จำแนกประเภทของการแสดงความสุภาพโดยพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับเป้าหมายของการแสดงการให้เกียรติ (target of honorification) ไว้ดังต่อไปนี้

1) รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่สิ่งที่ถูกอ้างถึง (Referent Honorifics)

รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่สิ่งที่ถูกอ้างถึงเป็นรูปภาษาที่ผู้พูดใช้เพื่อแสดงความเคารพต่อสิ่งที่ถูกอ้างถึง (referent) โดยรูปภาษานั้นต้องเป็นรูปภาษาที่อ้างถึงบุคคลผู้เป็น

เป้าหมายของการให้เกียรติ ดังปรากฏว่าคอมรีพิจารณาให้คำสรรพนามบุรุษที่ 2 รูปพหูพจน์ที่ใช้กล่าวกับผู้ที่มีสถานะสูงกว่า เช่น การใช้คำว่า Vous แทน Tu ในภาษาฝรั่งเศส และคำว่า Sie แทน Du ในภาษาเยอรมัน จัดอยู่ในประเภทนี้ ซึ่งขัดแย้งกับความเข้าใจเดิมที่จัดให้คำสรรพนามบุรุษที่ 2 เหล่านี้อยู่ในประเภทรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วย (Addressee Honorifics) คอมรีให้เหตุผลว่า คำสรรพนามบุรุษที่ 2 'Vous' จะสื่อความเคารพต่อคู่สนทนาได้ก็ต่อเมื่อปรากฏคำว่า 'Vous' ซึ่งเป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 2 ที่อ้างถึงเป้าหมายของการให้เกียรติอยู่ในประโยคเท่านั้น และบังเอิญว่าผู้ที่ถูกอ้างถึงในประโยคนี้เป็นคู่สนทนาจึงทำให้แนวคิดเดิมเห็นว่าเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วย ทั้งที่จริงแล้วในภาษาอื่นๆ มีการแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยในลักษณะเฉพาะและเป็นพิเศษมากกว่าการใช้รูปภาษาอ้างถึงคู่สนทนาโดยตรง ตัวอย่างเช่น หากกล่าวประโยคภาษาฝรั่งเศสว่า Pierre attend Françoise. จะไม่มีรูปภาษาใดที่แสดงถึงความเคารพต่อคู่สนทนาได้ ต่างจากในภาษาญี่ปุ่นหรือภาษาชวาที่มีการแสดงความเคารพต่อคู่สนทนาได้โดยเปลี่ยนแปลงรูปของคำศัพท์ใดๆ ในประโยคหรือเติมคำอนุภาคลงไป โดยที่คำศัพท์หรือคำอนุภาคนั้นไม่ได้มีความหมายสัมพันธ์กับคู่สนทนาซึ่งเป็นเป้าหมายของการให้เกียรติแต่อย่างใด (Nevala, 2004: 2130)

2) รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วย (Addressee Honorifics)

รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยเป็นรูปภาษาที่ผู้พูดใช้เพื่อแสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วยหรือคู่สนทนา โดยรูปภาษาที่ปรากฏนั้นอาจเป็นหน่วยทางไวยากรณ์ใดๆ ก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นหน่วยทางไวยากรณ์ที่อ้างถึงคู่สนทนาซึ่งเป็นเป้าหมายของการให้เกียรติ ตัวอย่างเช่น ในภาษาญี่ปุ่นสามารถกล่าวประโยคที่แปลว่า 'ซุปร้อน' ('The soup is hot.') ในลักษณะที่เป็นการแสดงความสุภาพต่อผู้ที่พูดด้วยได้โดยใช้วิธีเปลี่ยนรูปคำนามที่แปลว่าซูปให้อยู่ในรูปที่แสดงความเคารพต่อคู่สนทนา ซึ่งจะเห็นได้ว่าคำว่าซูปนั้นไม่ใช่คำที่อ้างถึงผู้ที่พูดด้วยแต่อย่างใด นอกจากนี้ลักษณะอีกประการหนึ่งของรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยคือ รูปภาษาประเภทนี้ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องใดๆ กับสาระของประโยค และการใช้รูปภาษาแสดงการให้เกียรติไม่ได้ทำให้ใจความของประโยคเปลี่ยนแปลงไป เพียงแต่ทำให้มีการแสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วยเพิ่มขึ้นมาเท่านั้น บราวน์และเลวินสัน (Brown and Levinson, 1987) และเลวินสัน (Levinson, 1984) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า มีบางกรณีที่รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วย และรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่สิ่งที่ถูกอ้างถึง (Referent Honorifics) มีความคาบเกี่ยวกัน เช่น ในบางภาษามีหน่วยคำแสดงการให้เกียรติซึ่งระบุทั้งความสัมพันธ์ต่อผู้ที่ถูกอ้างถึงและความสัมพันธ์ต่อผู้ที่พูดด้วย ในกรณีนี้บราวน์และเลวินสันได้สันนิษฐานว่าในอดีตรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่ถูกอ้างถึงนั้นมีมาก่อนโดยปรากฏในลักษณะเป็นคำเรียกขาน จากนั้นได้พัฒนา

เป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วย รูปภาษาประเภทนี้พบมากในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

3) รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้เห็นเหตุการณ์ (Bystander Honorifics)

รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้เห็นเหตุการณ์เป็นรูปภาษาที่ผู้พูดใช้เพื่อแสดงความเคารพต่อผู้ที่เห็นเหตุการณ์ ผู้เห็นเหตุการณ์ในที่นี้หมายถึงบุคคลที่ไม่ได้เข้าร่วมในการสนทนาแต่ได้ยินสถานการณ์สื่อสารนั้น เช่น ในภาษาดยอร์บาล (Dyirbal) มีชุดคำศัพท์ที่เป็นรูปแทน เรียกว่า mother-in-law language ซึ่งใช้ในสถานการณ์ที่มีญาติต่างเพศอยู่ด้วย

2.1.2.2 ประเภทของรูปภาษาแสดงการให้เกียรติตามแนวคิดของชิบาตานิ

ชิบาตานิ (Shibatani, 1994) กล่าวถึงรูปภาษาแสดงการให้เกียรติว่ามี 3 ประเภท เช่นเดียวกับคอมรี ดังนี้

1) รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่สิ่งที่อ้างถึง (Referent Honorifics)

รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่สิ่งที่อ้างถึงเป็นรูปภาษาที่ใช้เพื่อแสดงความเคารพต่อสิ่งที่อ้างถึงที่เป็นคำนาม (nominal referent) รูปภาษาประเภทนี้มีหลายรูปแบบ เช่น

1.1) **คำนำหน้านาม (titles)** เช่น Professor, Doctor, Mr. President หรืออย่างในภาษาญี่ปุ่นที่มีการใช้หน่วยคำเติมท้ายชื่อ ‘-san’ เพื่อแสดงการให้เกียรติแก่บุคคลผู้เป็นเจ้าของชื่อนั้น เช่น Masao-san ซึ่งเทียบเป็นภาษาไทยได้ว่า “คุณมาซาโอะ”

1.2) **คำสรรพนาม** เช่น คำสรรพนามบุรุษที่ 2 รูปพหูพจน์ ‘Vous’ และ ‘Sie’ ที่ใช้เรียกคู่สนทนาในภาษาฝรั่งเศสและภาษาเยอรมันตามลำดับ

1.3) **คำนาม** คำนามแสดงการให้เกียรติได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ แสดงความเคารพต่อสิ่งที่อ้างถึงโดยตรง และแสดงความเคารพต่อผู้ที่เป็นเจ้าของคำนามนั้น คำนามลักษณะแรก เช่น คำศัพท์ที่ใช้เป็นรูปแทนในภาษาเกาหลีและภาษาไทย สำหรับในภาษาไทย ชิบาตานิ ยกตัวอย่างคำว่า “บิดา” และ “มารดา” ที่ใช้แทนคำว่าพ่อและแม่ ส่วนคำนามอีกลักษณะหนึ่งเป็นคำนามรูปให้เกียรติที่อ้างถึงวัตถุซึ่งถูกสร้างหรือครอบครองโดยผู้ที่เป็นเป้าหมายของการให้เกียรติ เช่น ในภาษาญี่ปุ่นมีการเติมหน่วยคำเติม ‘o-’ หรือ ‘-go’ ลงไปหน้าคำนาม เพื่อแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่เป็นเจ้าของของคำนามนั้น นอกจากนี้ยังพบว่าในภาษาญี่ปุ่นสามารถแสดงการให้เกียรติได้โดยใช้รูปแทนและการใช้หน่วยคำเติมประกอบเข้าด้วยกัน

1.4) **รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ประธานของประโยค (Subject Honorifics)** รูปภาษาประเภทนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงคำกริยาเพื่อแสดงการให้เกียรติแก่ประธานของประโยค ดังตัวอย่างภาษาญี่ปุ่นต่อไปนี้

- a. Tanaka ga ki – ta
Tanaka NOM come-PAST
'Tanaka came'
- b. Tanaka-kyoozyu ga ki – ta
Tanaka-professor NOM come-PAST
'Professor Tanaka came'
- c. Tanaka-kyoozyu ga ko - rare – ta
Tanaka-professor NOM come-HON-PAST
'Professor Tanaka came'

ตัวอย่าง a. เป็นประโยครูปธรรมดา ส่วนตัวอย่าง b. มี '-kyoozyu' หรือ 'Professor' เป็นคำนำหน้าชื่อแสดงการให้เกียรติประธาน 'Tanaka' แต่รูปประโยคที่เหมาะสมที่สุดคือตัวอย่าง c. ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงคำกริยาด้วยการเติมหน่วยคำ '-rare-' เพื่อให้เกียรติ 'Tanaka-kyoozyu' ซึ่งเป็นประธานของประโยค

1.5) **รูปแสดงความถ่อมตน (Humbling Forms)** รูปภาษาแสดงการให้เกียรติประเภทนี้เป็นการแสดงความเคารพต่อผู้มีสถานภาพสูงกว่าด้วยการแสดงความถ่อมตนหรือใช้คำพูดแบบถ่อมตน รูปภาษาประเภทนี้ได้แก่คำสรรพนามบุรุษที่ 1 ที่แสดงความถ่อมตนชิบาตานิกตัวอย่างภาษาไทยที่ใช้คำว่า “ผม” หรือ “ข้า (ผู้รับใช้ของเจ้านาย)” ซึ่งเป็นรูปที่แสดงความถ่อมตนมาแทนคำสรรพนามบุรุษที่ 1 “ฉัน” แต่นอกจากคำสรรพนามแล้วยังมีรูปแสดงความถ่อมตนอีกประเภทหนึ่ง คือรูปคำกริยาที่แสดงความถ่อมตนของผู้พูด (Object Honorifics) รูปภาษาประเภทนี้เป็นการแสดงความเคารพต่อสิ่งอ้างอิงซึ่งเป็นคำนามที่ไม่ใช่ประธานของประโยค ดังตัวอย่างในภาษาญี่ปุ่น เช่น

- a. Tanaka-kyoozyu ga ko-rare-ta
Tanaka-professor NOM come-HON-PAST
'Professor Tanaka came.'

b. Watashi wa Tanaka-kyoozyu o o-tazune-si-ta
 I TOP Tanaka-professor ACC visit-HON-PAST
 'I visited Professor Tanaka.'

ประโยค a. แสดงตัวอย่างของการใช้หน่วยคำเติม '-rare-' ที่คำกริยาเพื่อแสดงการให้เกียรติแก่ประธานของประโยค (Subject Honorifics) ซึ่งได้แก่ Professor Tanaka ส่วนประโยค b. แสดงตัวอย่างของการใช้คำกริยาที่แสดงความถ่อมตนของผู้พูด 'otazunesita' เพื่อเป็นการให้เกียรติแก่ Professor Tanaka ซึ่งเป็นกรรมของประโยค (Object Honorifics)

2) รูปภาพแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ฟังด้วย (Addressee Honorifics)

รูปภาพแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ฟังด้วยเป็นรูปภาพที่ใช้เพื่อแสดงความเคารพต่อคู่สนทนา เช่น คำลงท้าย sir, ma'am ในภาษาอังกฤษ หรือคำขานรับ 'ค่ะ, ครับ' ในภาษาไทย ส่วนในกรณีคำสรรพนามบุรุษที่ 2 นั้นชิบาตานิระบุว่า เป็นรูปภาพที่ทำหน้าที่ทั้ง 2 แบบคือทั้งให้เกียรติแก่สิ่งอ้างอิงและให้เกียรติแก่คู่สนทนา

รูปภาพแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ฟังด้วย (Addressee Honorifics) และรูปภาพแสดงการให้เกียรติประธาน (Subject honorifics) ซึ่งชิบาตานิจัดให้เป็นประเภทย่อยของรูปภาพแสดงการให้เกียรติแก่สิ่งที่ถูกอ้างอิง (Referent Honorifics) นั้นเป็นระบบที่เป็นอิสระจากกัน กล่าวคือ ไม่จำเป็นต้องปรากฏด้วยกัน ตัวอย่างจากภาษาญี่ปุ่น เช่น

Tanaka-kyoozyuu ga ika – re – ru
 Tanaka-professor NOM go – S.HON – PRES
 'Professor Tanaka goes'

ประโยคนี้อ้างหน่วยคำแสดงการให้เกียรติคือ '-re-' ซึ่งเป็นหน่วยคำที่เติมเข้าไปที่คำกริยาเพื่อแสดงการให้เกียรติแก่ 'Tanaka-kyoozyuu' ซึ่งเป็นประธานของประโยค คู่สนทนาที่เป็นนักเรียนสามารถใช้ประโยคนี้อย่างเป็นรูปปกติ (plain form) ในการพูดคุยกันได้ แต่หากนักเรียนคนหนึ่งต้องการพูดประโยคนี้อยู่ในลักษณะที่แสดงความเคารพต่อคู่สนทนาจะต้องใช้ประโยคที่มีการเติมหน่วยคำแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ฟังด้วย เช่น

Tanaka-kyoozyuu ga ika – re – mas – u
 Tanaka-professor NOM go – S.HON – A.HON – PRES
 'Professor Tanaka goes'

จากประโยคนี้นี้ทั้งหน่วยคำแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ถูกอ้างอิงซึ่งเป็นประธานของประโยคคือ '-re-' และหน่วยคำแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ฟังด้วย '-mas-' ซึ่งจะเห็นว่าใน

ภาษาญี่ปุ่นสามารถใช้รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่ถูกอ้างถึงและผู้ที่ถูกด้วยได้ในประโยคเดียวกัน

3) ภาษาแบบหลบเลี่ยง (Avoidance Language)

รูปภาษาแสดงการให้เกียรติประเภทนี้คือประเภทเดียวกับที่คอมรีเรียกว่า Bystander Honorifics ชิบาตานิอธิบายในทำนองเดียวกับคอมรีว่า รูปภาษาแสดงการให้เกียรติประเภทนี้เป็นรูปภาษาที่ใช้เพื่อแสดงความเคารพต่อบุคคลผู้ซึ่งได้ยินการสนทนา แต่บุคคลผู้นั้นไม่ได้เข้าร่วมสถานการณ์สื่อสารในฐานะเป็นผู้พูดหรือผู้ฟังโดยตรง

จากแนวคิดเกี่ยวกับประเภทรูปภาษาแสดงการให้เกียรติของคอมรี (Comrie, 1976) และแนวคิดของชิบาตานิ (Shibatani, 1994) ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าทั้งสองแนวคิดจำแนกรูปภาษาแสดงการให้เกียรติออกเป็น 3 ประเภทเช่นเดียวกัน ได้แก่ รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่สิ่งที่ถูกอ้างถึง (Referent Honorifics) รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่ถูกด้วย (Addressee Honorifics) และรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่เห็นเหตุการณ์ (Bystander Honorifics) หรือตามที่ชิบาตานิใช้คำว่าภาษาแบบหลบเลี่ยง (Avoidance Language) โดยเกณฑ์ที่ใช้ในการจำแนกรูปภาษาแสดงการให้เกียรติออกเป็นประเภทต่างๆ นั้นคำนึงจาก “เป้าหมายของการให้เกียรติ” เป็นสำคัญว่า รูปภาษานั้นถูกใช้เพื่อแสดงการให้เกียรติแก่สิ่งที่ถูกอ้างถึง หรือแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่ถูกด้วย หรือแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า ในกรณีของคำสรรพนามบุรุษที่ 2 มีความคาบเกี่ยวกันว่าจะจัดให้อยู่ในประเภทรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่สิ่งที่อ้างถึงหรือรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่ถูกด้วย เนื่องจากคำสรรพนามบุรุษที่ 2 เป็นคำที่อ้างถึงบุคคล ในขณะที่เดียวกันบุคคลนั้นก็เป็นผู้สนทนาด้วย อย่างไรก็ตาม คอมรีได้อธิบายถึงประเด็นที่ว่า คำสรรพนามบุรุษที่ 2 รูปให้เกียรติ เช่น คำว่า ‘Vous’ ในภาษาฝรั่งเศส ควรจัดเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่สิ่งที่ถูกอ้างถึง (Referent Honorifics) เท่านั้น เนื่องจากคำสรรพนามดังกล่าวต้องปรากฏอยู่ในประโยคจึงจะสื่อเนื้อหาของแสดงความเคารพไปสู่ผู้สนทนาได้ ซึ่งต่างจากภาษาญี่ปุ่นที่แม้ไม่นิยมใช้คำสรรพนามบุรุษที่ 2 ก็สามารถแสดงความเคารพต่อผู้สนทนาได้โดยใช้ ‘-mas’ ซึ่งเป็นหน่วยคำเติมท้ายคำกริยาที่ไม่ได้มีความหมายอ้างถึงผู้ที่ถูกด้วยแต่อย่างใด คอมรีเห็นว่าลักษณะดังกล่าวเป็นคุณสมบัติเฉพาะของรูปภาษาที่แสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่ถูกด้วย และเป็นปัจจัยสำคัญที่แยกความแตกต่างระหว่างรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่ถูกอ้างถึงและรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่ถูกด้วย เลวินสัน (Levinson, 2004: 120) ซึ่งสนับสนุนความคิดของคอมรีกล่าวถึงประเด็นนี้ไว้ชัดเจนว่า

The Distinction between (1) [Referent honorifics] and (2) [Addressee honorifics] is fundamental in that in (1) “honor” (or a related attitude) can only be expressed by referring to the entity to be honored, while in (2) the same attitude may be expressed while talking about unrelated matters. In this scheme, respectful pronouns like *Vous* or *Sie* used to singular addressees are referent honorifics that happen to refer to the addressee, while the Tamil particle *nka* or Japanese verbal affix *-mas* are addressee honorifics that can be adjoined by the relevant rules to any proposition.

จากแนวคิดดังกล่าวของคอมริจะเห็นได้ว่า เกณฑ์การพิจารณาให้รูปภาษาใดเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่สิ่งที่อ้างถึง (Referent Honorifics) นั้น คอมริพิจารณาจากการที่รูปภาษาแสดงการให้เกียรตินั้นเป็นสิ่งเดียวกับ “สิ่งที่ถูกอ้างถึง” เป็นสำคัญ ตัวอย่างรูปภาษาประเภทนี้เช่น คำสรรพนามบุรุษที่ 2 รูปให้เกียรติ และคำนำหน้านาม (titles) อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาแนวคิดเรื่องรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่อ้างถึงของชิบาตานิแล้วจะเห็นว่า ชิบาตานิไม่ได้จำกัดว่ารูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่อ้างถึงจะต้องเป็นรูปภาษาที่อ้างถึงบุคคลที่เป็นเป้าหมายของการให้เกียรติเท่านั้น ดังที่ชิบาตานิ (Shibatani, 1994: 1601) กล่าวว่า รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่อ้างถึงเป็นรูปภาษาใดๆ ก็ตามที่สื่อความเคารพไปถึงสิ่งอ้างถึงที่เป็นคำนาม (Referent honorifics are those forms that are used to show deference toward the nominal referents.) เห็นได้จากตัวอย่างภาษาญี่ปุ่นที่ได้ยกมาแสดงไว้ก่อนหน้านี้นี้ซึ่งมีวิธีแสดงการให้เกียรติแก่คำนามที่ทำหน้าที่เป็นประธานหรือกรรมในประโยคด้วยการเปลี่ยนแปลงรูปคำกริยาประเด็นที่ว่าสิ่งอ้างถึงเป็นรูปภาษาเดียวกับรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่สิ่งอ้างถึงหรือไม่จึงเป็นความแตกต่างประการหนึ่งระหว่างแนวคิดของคอมริและชิบาตานิ

ส่วนข้อสังเกตประเด็นต่อมาคือ คอมริให้นิยามรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยโดยคำนึงถึงหลักสำคัญที่ว่ารูปภาษาแสดงการให้เกียรตินั้นไม่จำเป็นต้องเป็นรูปภาษาที่อ้างถึงผู้ที่พูดด้วย ซึ่งคอมริได้ยกตัวอย่างจากภาษาทมิลและภาษาญี่ปุ่นที่มีการใช้คำอนุภาคและหน่วยคำเติมเพื่อแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยตามลำดับ โดยที่คำและหน่วยคำเติมดังกล่าวไม่ได้มีความหมายอ้างถึงผู้ที่พูดด้วย เมื่อนำประเด็นนี้มาพิจารณาภาษาไทยจะเห็นว่าไม่ครอบคลุมนัก เนื่องจากโดยทั่วไปแล้วภาษาไทยไม่ใช่ภาษาที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปคำโดยใช้หน่วยคำเติมอย่างในภาษาดังกล่าว แต่ภาษาไทยมีลักษณะพิเศษตรงที่มีคำศัพท์ที่มีความหมายเดียวกันหลายรูป ผู้ใช้ภาษาต้องเลือกใช้คำศัพท์ที่เหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคล ดังนั้นจึง

กล่าวได้ว่า การใช้ภาษาในการแสดงการให้เกียรติในภาษาไทยทำโดยการเลือกใช้คำศัพท์หรือรูปแบบซึ่งมีนัยที่แสดงถึงการให้เกียรติอยู่ในคำศัพท์นั้นอยู่แล้ว

ในวิทยานิพนธ์นี้ผู้วิจัยจะนำแนวคิดเรื่องประเภทรูปภาษาแสดงการให้เกียรติของทั้งคอมริและชิบาตานิดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ แต่จากข้อสังเกตทั้งสองประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงจะเสนอคำจำกัดความเฉพาะรูปภาษาแสดงการให้เกียรติประเภทให้เกียรติแก่สิ่งที่อ้างถึงและประเภทให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยขึ้นใหม่ เพื่อให้ครอบคลุมและสอดคล้องกับการวิเคราะห์ภาษาไทยมากขึ้น ดังนี้

1) รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่สิ่งที่อ้างถึง (Referent Honorifics)

รูปภาษาประเภทนี้เป็นรูปภาษาที่ใช้เพื่อให้เกียรติแก่สิ่งที่อ้างถึง หรือกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่าเป้าหมายการให้เกียรติของรูปภาษาประเภทนี้อยู่ที่สิ่งที่อ้างถึง คำว่า “สิ่งที่อ้างถึง” ในที่นี้คือบุคคลที่ 3 ที่ถูกกล่าวถึงในสถานการณ์สื่อสาร รูปภาษาประเภทนี้อาจหมายถึงหรือเป็นสิ่งเดียวกันกับเป้าหมายของการให้เกียรติหรือไม่เป็นสิ่งเดียวกันกับเป้าหมายของการให้เกียรติก็ได้ ตัวอย่างรูปภาษาแสดงการให้เกียรติประเภทนี้ เช่น การใช้คำนำหน้านามว่า Professor, Doctor, Mr.President หรือในภาษาญี่ปุ่นที่มีการใช้หน่วยคำเติมท้ายชื่อ ‘-san’ เพื่อแสดงการให้เกียรติแก่บุคคลที่เป็นเจ้าของชื่อ เช่น Masao-san นอกจากนี้ยังรวมถึงการใช้รูปแบบเพื่อเรียกทรัพย์สินของผู้ที่ถูกอ้างถึงในลักษณะแสดงความเคารพ การใช้คำกริยาเพื่อแสดงการให้เกียรติแก่ประธานของประโยค (Subject Honorifics) และการใช้คำกริยาแสดงความถ่อมตนของผู้พูด (Object Honorifics) ดังปรากฏในภาษาญี่ปุ่น

2) รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วย (Addressee Honorifics)

รูปภาษาประเภทนี้เป็นรูปภาษาที่ใช้เพื่อแสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วยหรือคู่สนทนา และเนื่องมาจากข้อสังเกตข้างต้นผู้วิจัยจึงจำแนกรูปภาษาประเภทนี้ออกเป็น 2 ประเภทย่อย ได้แก่

2.1) รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ

รูปภาษาประเภทนี้ถูกใช้เพื่อแสดงความเคารพต่อคู่สนทนา โดยที่รูปภาษาดังกล่าวเป็นสิ่งเดียวกันกับเป้าหมายของการให้เกียรติหรือมีความสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เป้าหมายของการให้เกียรติของรูปภาษาประเภทนี้คือคู่สนทนา ดังนั้นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติประเภทนี้จึงแสดงออกมาได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ รูปภาษาที่อ้างถึงคู่สนทนาในลักษณะแสดงความเคารพหรือยกย่อง เช่น คำสรรพนามบุรุษที่ 2 ‘Vous’ ในภาษาฝรั่งเศส และรูปภาษาอ้างถึง

ตัวผู้พูดในลักษณะถ่อมตนซึ่งจัดว่าเป็นการแสดงความเคารพต่อคู่สนทนาเช่นกัน ตัวอย่างเช่น คำสรรพนามบุรุษที่ 1 รูปถ่อมตนในภาษาเกาหลี

2.2) รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบไม่สัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ

รูปภาษาประเภทนี้ถูกใช้เพื่อแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยเช่นเดียวกัน แต่ต่างจากรูปภาษาลำดับก่อนหน้าตรงที่รูปภาษาแสดงการให้เกียรติประเภทนี้ไม่ได้อ้างถึงหรือมีความสัมพันธ์ใดๆ กับคู่สนทนาซึ่งเป็นเป้าหมายของการให้เกียรติ ตัวอย่างรูปภาษาประเภทนี้เช่น หน่วยคำเติมท้ายคำกริยา ‘-sumni’ ในภาษาเกาหลี และ ‘-mas’ ในภาษาญี่ปุ่น

2.1.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปภาษาแสดงการให้เกียรติ

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับรูปภาษาแสดงการให้เกียรติมีปรากฏทั้งที่ศึกษาในเชิงวากยสัมพันธ์ ศึกษาในเชิงวัจนปฏิบัติศาสตร์ และศึกษาในเชิงภาษาศาสตร์สังคม ส่วนมากเป็นการศึกษาจากข้อมูลภาษาญี่ปุ่นและภาษาเกาหลี ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงงานวิจัยเกี่ยวกับรูปภาษาแสดงการให้เกียรติที่ศึกษาตามแนวคิดเรื่องกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ ได้แก่ ซอน (Sohn, 2002)

ซอน (Sohn, 2002) ศึกษากระบวนการกลายเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติในภาษาเกาหลี โดยศึกษาคำอนุภาคการกรรรวมรอง (dative case particle) *-key* และคำอนุภาคการประธาน (subject case particle) *-keyse* พบว่า การกรรรวมรองมีปรากฏในงานเขียนก่อนการประธาน การกรรรวมรองนี้มีที่มาจากคำนามบอกสถานที่ *kuey* และมีลำดับขั้นของการกลายเป็นคำไวยากรณ์ดังนี้

ขั้นที่ 1 การกรรรวมรองรูปให้เกียรติ (honorific dative) ถูกแสดงในประโยคด้วยโครงสร้างคือ

คำนามที่ถูกให้เกียรติ + genitive -s + คำนามบอกสถานที่ *kuey* เช่น

wang-s   kuey
king-GEN   there   ‘to the king’

ขั้นที่ 2 genitive -s ถูกวิเคราะห์ใหม่ให้เป็นพยัญชนะต้นของคำนามบอกสถานที่ *kuey* เช่น

wang-skuey
king   there   ‘to the king’

ขั้นที่ 3 ความหมายตามรูปศัพท์ (lexical meaning) ของคำนามบอกสถานที่ *kuey* ถูกเจือจางลง (bleached) และเกิดหน่วยคำไวยากรณ์ *-kkey* ขึ้น

wang-s # *kuey* > wang-skuey > wang-kkey 'to the king'

การกรรรมรูปให้เกียรติ *-kkey* จึงเป็นผลมาจากกระบวนการวิเคราะห์ใหม่ (syntactic reanalysis) โดยใช้วิธีการนามนัย โดยเป็นการนำสถานที่ซึ่งสัมพันธ์อยู่กับผู้ถูกให้เกียรติมาใช้แสดงความสัมพันธ์ของกรรรมรูป พัฒนาการจากแหล่งที่มาซึ่งเป็นพื้นที่เช่นนี้สอดคล้องกับคำอนุภาคอื่นๆ ในภาษาเกาหลีที่พัฒนามาจากคำนามบอกสถานที่เช่นกัน เนื่องจากมโนทัศน์เรื่องพื้นที่มีลักษณะพื้นฐานมากกว่ามโนทัศน์อื่น ดังนั้นจึงถูกใช้เป็นแบบเพื่อให้อ่านใจมโนทัศน์อื่นๆ

ด้านการกระประธานรูปให้เกียรติ *-kkeyse* มีที่มาจากแหล่งที่มา 2 แหล่ง ได้แก่ คำกริยาแสดงการปรากฏอยู่ (existential verb) และคำนามบอกสถานที่เช่นเดียวกับการกรรรมรูปให้เกียรติ แต่การกระประธานรูปให้เกียรติมีความซับซ้อนกว่าเนื่องจากผ่านลำดับขั้นของกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์หลายลำดับ การกระประธานรูปให้เกียรติประกอบด้วยหน่วยคำสองหน่วย ได้แก่ *-kkey* และ *-se* โดยหน่วยคำ *-kkey* มีที่มาจากอย่างเดียวกันกับการกรรรมรูปให้เกียรติ ส่วนหน่วยคำ *-se* มักถูกใช้เป็นหน่วยคำเติมท้ายมีความหมายว่า “อยู่” และยังมีหน้าที่ทางปริธานในการเชื่อมหน่วยไวยากรณ์เข้าด้วยกัน ในกรณีของการกระประธานนี้ หน่วยคำ *-se* จึงทำหน้าที่เชื่อมประธานเข้ากับคำกริยาและกรรม ทำให้เข้าใจว่าหน่วยทั้งหมดมีความสัมพันธ์สอดคล้องกันในลักษณะเป็นผู้กระทำกริยา สรุปลพัฒนาการของการกระประธานรูปให้เกียรติ *-kkeyse* ได้ดังนี้

[honored person]-s (genitive) + *kuey* 'there' + *si-e* 'be and' > *-skuey-sye* > *-kkey-se* > *-kkeyse*

จากพัฒนาการข้างต้นเห็นได้ว่าการกระประธานรูปให้เกียรติมีที่มาจากหน่วยคำแสดงความเป็นเจ้าของ *-s* ปรากฏนำหน้าคำนามบอกสถานที่ *kuey* และตามด้วยคำกริยาที่มีความหมายว่า “อยู่” *si-e* ทำให้เกิดหน่วยคำใหม่คือ *-skuyse/-skueysye* ซึ่งถูกใช้เป็นตัวบ่งชี้แหล่งที่มา (source marker) “จาก” แต่ต่อมาหน่วยคำนี้ค่อยๆ สูญเสียหน้าที่การระบุแหล่งที่มาและกลายเป็นตัวบ่งชี้ประธาน (subject marker) ในที่สุด

ขอสรุปว่าการกระประธานแสดงการให้เกียรติเป็นภาพสะท้อนของปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อโครงสร้างภาษา กล่าวคือ ในช่วงที่ปรากฏการใช้การกระประธานรูปให้เกียรตินั้นตรงกับสภาพสังคมเกาหลีในยุคราชวงศ์ Yi ซึ่งอยู่ภายใต้อิทธิพลของลัทธิขงจื้อ ปรัชญาของลัทธิขงจื้อเน้นความสำคัญของชั้นสังคม ความกตัญญู และความเคารพนับถือต่อผู้อื่นมาก การกระประธานรูปให้เกียรติจึงมีขึ้นเพื่อแสดงความเคารพตามแนวคิดดังกล่าว วิวัฒนาการของคำอนุภาคการกรรรม

ให้เกียรติ (honorific case particle) ในภาษาเกาหลีจึงแสดงให้เห็นว่าปัจจัยภายนอกอย่างเช่นสังคมสามารถมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางวากยสัมพันธ์และอรรถศาสตร์ได้เช่นกัน

กล่าวโดยสรุป งานวิจัยของซอนเป็นข้อพิสูจน์ว่าปัจจัยภายนอกภาษาอาจส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางไวยากรณ์ได้ ในกรณีนี้คือความคิดแบบขงจื้อที่มีอิทธิพลต่อสังคมเกาหลีในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทางไวยากรณ์ ลักษณะนี้แสดงให้เห็นว่าปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดรูปภาษาแสดงการให้เกียรติมาจากความคิดความเชื่อของสังคม ดังนั้นจึงน่าสนใจพิจารณาว่าราชาศัพท์ในภาษาไทยซึ่งจัดเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติได้สะท้อนลักษณะดังกล่าวด้วยหรือไม่

2.2 ราชาศัพท์ไทย

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงคำจำกัดความของราชาศัพท์ ภูมิหลังทางสังคมวัฒนธรรมของราชาศัพท์ไทย เอกสารที่แสดงแบบแผนราชาศัพท์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับราชาศัพท์ไทยตามลำดับ

2.2.1 คำจำกัดความของราชาศัพท์

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ (สมเด็จพระยานริศฯ และสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, 2508: 161-162) ทรงอธิบายว่า “ราชาศัพท์เป็นคำที่ผู้มีเชื้อเจ้าใช้เรียกภรรยาหรือวัตถุอันเป็นของเจ้า” หรือกล่าวได้อีกอย่างว่า “ราชาศัพท์เป็นคำที่ผู้เป็นบริวารชนใช้สำหรับผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ เมื่อเจ้านายพูดถึงเรื่องราวเกี่ยวกับตนเองก็ไม่ได้ใช้ราชาศัพท์”

พระยาอุปกิตศิลปสาร (2514) ให้คำจำกัดความของราชาศัพท์อย่างกว้างขวางขึ้น ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงคำที่ใช้แก่เจ้านายเท่านั้น กล่าวคือ “นอกจากราชาศัพท์จะแปลว่าศัพท์สำหรับพระราชหรือศัพท์หลวงแล้ว ยังหมายรวมถึงศัพท์ที่ใช้ในราชการ เพราะในตำรานั้นบางคำไม่กล่าวเฉพาะกษัตริย์หรือเจ้านายเท่านั้น แต่กล่าวทั่วไปถึงคำที่ใช้สำหรับบุคคลอื่นด้วย เช่น ขุนนาง พระสงฆ์”

ม.ล. ปีย์ มาลากุล (2515) กล่าวถึงความหมายของราชาศัพท์ในทำนองเดียวกันกับพระยาอุปกิตศิลปสารว่า “ศัพท์ก็ดี ถ้อยคำก็ดี ในชั้นต้นก็คงมุ่งหมายเพียงให้เป็นถ้อยคำที่พระมหากษัตริย์หรือพระราชวงศ์ทรงฟังได้ ต่อมาเนื่องจากความคลี่คลายของภาษา ราชาศัพท์จึงได้มีสำหรับใช้กับพระภิกษุ ข้าราชการ และกว้างออกไปจนถึงคำสุภาพ”

ม.ร.ว.แสงสุรีย์ ลดาวัลย์ (2517 อ้างถึงใน วรรณท์ อักษรพงศ์, 2529: 7) กล่าวว่า ราชาศัพท์แปลตามรูปศัพท์หมายถึงศัพท์สำหรับพระราช ซึ่งสันนิษฐานว่าสมัยโบราณคงใช้สำหรับพระมหากษัตริย์โดยเฉพาะ

ผะอบ โปษะกฤษณะ (2538: 25-26) ให้คำจำกัดความในแนวทางเดียวกันกับพระยาอุปกิต ศิลปสารและม.ล.ปีย์ มาลากุล ทั้งยังได้ขยายความเพิ่มเติมว่า “ราชาศัพท์เดิมหมายถึงคำที่ใช้เฉพาะกับพระเจ้าแผ่นดิน ด้วยเหตุที่คนไทยเคารพและเทิดทูนพระองค์ท่านยิ่งล้น รวมทั้งเคารพและเทิดทูนพระราชวงศ์ด้วย ประกอบกับวัฒนธรรมทางภาษาของเรามีการใช้ถ้อยคำเหมาะสมแก่ชั้นของบุคคลอยู่แล้ว จึงใช้ถ้อยคำให้ลดหลั่นลงมาตามลำดับรวมเรียกว่า “ราชาศัพท์” เช่นเดียวกันต่อมาก็ครอบคลุมไปถึงศัพท์ที่ใช้กับบุคคลธรรมดา ภาษาราชการและภาษาสุภาพด้วย คำ “ราชาศัพท์” จึงมีความหมายถึง “ศัพท์หรือคำที่ใช้เหมาะสมแก่บุคคลชั้นต่างๆ”

กาญจนา นาคสกุล (2542: 129) กล่าวว่า วิธีการใช้ราชาศัพท์ในภาษาไทยนั้นเป็นวิธีการที่คนธรรมดาใช้คำพิเศษที่จัดว่าไพเราะ มีศักดิ์สูง เมื่อพูดกับหรือพูดถึงพระราชารหรือพูดกับคนที่มีฐานะสูงกว่า แต่พระราชารหรือผู้ที่อยู่ในฐานะที่สูงนั้นไม่ต้องใช้คำราชาศัพท์ ราชาศัพท์จึงแปลว่าคำที่มีไว้ใช้พูดกับพระราชารและพูดถึงพระราชาร

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ราชาศัพท์แต่เดิมหมายถึงคำที่ใช้พูดถึงหรือพูดกับพระเจ้าแผ่นดินและเจ้านาย แต่ต่อมาความหมายของราชาศัพท์ได้ขยายกว้างขึ้นครอบคลุมไปถึงการเรียกถ้อยคำสุภาพที่ใช้กับพระภิกษุสงฆ์และสุภาพชนด้วย ราชาศัพท์ในอีกความหมายหนึ่งจึงหมายถึงถ้อยคำที่ใช้พูดถึงบุคคลและเรื่องราวต่างๆ อย่างถูกหลักเกณฑ์ ถือว่าเป็นคำสุภาพที่ใช้เป็นภาษาราชการและภาษาแบบแผน

หากพิจารณาตามแนวคิดทางด้านภาษาศาสตร์สังคม ราชาศัพท์ในความหมายแรกเริ่มจัดเป็นทำเนียบภาษา (register) ประเภทหนึ่ง อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2548: 6-7) กล่าวว่าในสังคมไทยมีภาษาไทยหลากหลายชนิด เช่น ภาษาสุพรรณ ภาษาวิยรูน ภาษาชาว ภาษาไทยชนิดต่างๆ เหล่านี้เรียกว่าเป็นวิธภาษา (language variety) ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ได้แก่ วิธภาษาสังคมคือวิธภาษาที่แตกต่างกันโดยลักษณะทางสังคมของผู้พูด เช่น เพศ อายุ ถิ่นที่อยู่ ชั้นทางสังคม ส่วนวิธภาษาอีกประเภทหนึ่งคือวิธภาษาหน้าที่หรือทำเนียบภาษา ซึ่งเป็นวิธภาษาที่แตกต่างกันโดยสถานการณ์การใช้หรือหน้าที่ เช่น ภาษาโฆษณา ภาษากฎหมาย รวมทั้งราชาศัพท์ ราชาศัพท์เป็นทำเนียบภาษาที่ใช้วัจนลีลาตายตัว² เพราะราชาศัพท์เป็นศัพท์ที่คนสามัญใช้เมื่อพูดถึงหรือพูดกับพระเจ้าแผ่นดินและพระบรมวงศานุวงศ์ ภาษาที่ใช้กราบบังคมทูลนี้มีความแตกต่าง

² วัจนลีลาหมายถึงรูปแบบหรือลักษณะของวิธภาษาที่แตกต่างกันตามสถานการณ์การใช้ภาษามาร์ติน โจส (Martin Joos) จำแนกวัจนลีลาเป็น 5 ระดับเรียงจากที่เป็นทางการมากที่สุดถึงที่เป็นทางการน้อยที่สุดดังนี้ 1. วัจนลีลาตายตัว (Frozen style) 2. วัจนลีลาเป็นทางการ (Formal style) 3. วัจนลีลาหารือ (Consultative style) 4. วัจนลีลาเป็นกันเอง (Casual style) 5. วัจนลีลาสนิทสนม (Intimate style) (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2548: 73-74)

จากภาษาธรรมดาที่ใช้พูดกันทั่วไป ความแตกต่างดังกล่าวนี้เกิดจากคำศัพท์และลักษณะประโยค ที่ต่างไปจากไวยากรณ์ของภาษาปรกติ ทั้งยังมีการใช้ภาษาต่างไปตามชั้นของพระราชาวงศ์ด้วย ส่วนที่กล่าวว่าเป็นวันจลาตตายตัวก็เนื่องจากราชศัพท์มีลักษณะเด่นตรงที่ความอลังการ ความ ซับซ้อน และความเป็นภาษาเก่าแก่ที่ใช้มานานในสังคม

2.2.2 ภูมิหลังทางสังคมวัฒนธรรมของราชาศัพท์ไทย

วรนนท์ อักษรพงศ์ (2529: 9-11) กล่าวว่า ราชาศัพท์ไทยกำเนิดขึ้นครั้งแรกเมื่อใดนั้นไม่ ปรากฏหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจน มีแต่เพียงข้อสันนิษฐานของผู้รู้ อาทิ พระวรวงศ์ พิสิษฐเห็นว่าราชาศัพท์เป็นภาษาที่ใช้เพื่อยกย่องผู้ปกครองแผ่นดินให้สูงกว่าคนอื่นและเพื่อเป็น เครื่องส่งเสริมเกียรติของบุคคลนั้น ส่วน ม.ล.ปีย์ มาลากุล เห็นว่าราชาศัพท์คงมีมูลเหตุมาจาก ความต้องการแสดงความเคารพต่อบุคคลที่ควรแก่การเคารพสูงสุดและเพื่อแสดงว่าไม่ได้ ละลาบละล้วงบุคคลนั้น ด้าน ม.ร.ว. แสงสุรีย์ ฤดาวัลย์ มีความเห็นว่าราชาศัพท์เป็นผล เนื่องมาจากวัฒนธรรมการให้เกียรติแก่ชนชั้นหัวหน้าหรือผู้ที่ชุมชนเคารพนับถือซึ่งเป็นวัฒนธรรม อย่างหนึ่งของมนุษยชาติ บรรพบุรุษของคนไทยมีความรักและเคารพพระมหากษัตริย์ซึ่งทรงเป็น ประมุข ดังนั้นจึงคิดค้นคำที่เห็นว่าคุณภาพและเป็นคำสูงมาใช้สำหรับพระมหากษัตริย์เพื่อให้สม พระเกียรติ จะเห็นได้ว่าข้อสันนิษฐานเหล่านี้แสดงความเห็นไปในทางเดียวกันคือราชาศัพท์ถูกใช้ เพื่อแสดงความเคารพและเพื่อให้สมพระเกียรติของพระมหากษัตริย์ผู้ปกครองแผ่นดิน

ในประเด็นเกี่ยวกับที่มาของราชาศัพท์นี้ ประพจน์ อัครวิรุฬห์การ (2542: 76) กล่าวไว้ อย่างน่าสนใจว่า ผู้ที่เกิดในวัฒนธรรมไทยเมื่อต้องพูดกับใครจะคำนึงถึงฐานะทางสังคมของทั้งผู้ พูดและผู้ที่ถูกด้วยโดยอัตโนมัติเพื่อที่จะได้เลือกใช้ถ้อยคำให้เหมาะสม ยิ่งเมื่อต้องพูดกับเจ้านาย ด้วยแล้วก็จะเกิดความรู้สึกว่าต้องใช้คำอีกชุดหนึ่ง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า “การใช้ราชาศัพท์ของคน ไทยเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติตามความรู้สึกว่าจะต้องใช้และใช้กราบทูลเจ้านายเท่านั้น” นอกจากนี้ ราชาศัพท์ยังมีที่มาจากสังคมไทย เนื่องจากสังคมไทยแบ่งคนออกเป็น 3 ชั้น ได้แก่ เจ้า นาย และ ไพร่ ระบบสังคมเช่นนี้อาจทำให้เกิดการใช้ภาษาตามลำดับชั้นเพื่อจำแนกคนและเพื่อประโยชน์ ทางการปกครอง ราชาศัพท์ไทยค่อนข้างซับซ้อนและมีความแตกต่างกันไปตามปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น ลำดับศักดิ์ สถานการณ์ ความใกล้ชิดกับพระมหากษัตริย์ เป็นต้น และเนื่องจากราชาศัพท์มี คำที่มาจากหลายภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากภาษาเขมร ทำให้มีผู้สันนิษฐานว่าระเบียบการใช้ ราชาศัพท์ของไทยคงได้แบบอย่างมาจากเขมร (ประพจน์ อัครวิรุฬห์การ, 2542: 79) การศึกษา

จารึกเขมรอาจจะช่วยทำให้เข้าใจราชาศัพท์ไทยได้กระจ่างขึ้น อย่างไรก็ตามที่ผ่านมายังไม่มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับราชาศัพท์เขมรมาก่อน³

ด้านยุคสมัยที่เริ่มใช้ราชาศัพท์มีผู้สันนิษฐานไว้หลายทางโดยคำนึงถึงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ สรุปได้ว่ามีแนวทางหลักอยู่ 2 แนวทาง แนวทางแรกคือข้อสันนิษฐานว่าราชาศัพท์เริ่มมีใช้ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ส่วนแนวทางที่สองคือข้อสันนิษฐานว่าราชาศัพท์เริ่มมีใช้ก่อนสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งจะกล่าวตามลำดับดังนี้

ผู้ที่เชื่อว่าราชาศัพท์เริ่มมีใช้ในสมัยอยุธยาคือสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งสันนิษฐานว่าราชาศัพท์เพิ่งเริ่มใช้ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ส่วนระเบียบราชาศัพท์เกิดขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ โดยพิจารณาจากศักราชที่ปรากฏในบานแผนกของกฎมณเฑียรบาลซึ่งตราไว้ว่าปีชวด ศักราช 720 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงคำนวณแล้วเห็นว่าคงคลาดเคลื่อน แท้จริงควรเป็นศักราช 780 ซึ่งตรงกับสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ประกอบกับในกฎมณเฑียรบาลกล่าวถึงศักราชซึ่งเพิ่งมีในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ดังนั้นแบบแผนราชาศัพท์จึงน่าจะเกิดในรัชสมัยนี้ (วรินทร์ อักษรพงศ์, 2529: 13-14) ด้าน ม.ล.ปีย์ มาลากุล (2512) มีความเห็นในทางเดียวกันว่า ระเบียบราชาศัพท์ที่เป็นลายลักษณ์อักษรฉบับแรกปรากฏในกฎมณเฑียรบาลในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งมีพระราชกำหนดถ้อยคำที่จะใช้กราบบังคมทูล คำที่ใช้เรียกสิ่งของเครื่องใช้ รวมทั้งวิธีใช้คำรับ

ด้านผู้ที่สันนิษฐานว่าราชาศัพท์มีใช้มาก่อนสมัยอยุธยาได้แก่ ม.ร.ว. แสงสุรีย์ อดาว์ลัย (อ้างถึงใน วรินทร์ อักษรพงศ์, 2529; ประพนธ์ อิศวรวิรุฬหการ, 2542) ม.ร.ว. แสงสุรีย์ อดาว์ลัยสันนิษฐานว่าราชาศัพท์คงมีใช้ก่อนสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงศรีอยุธยาและพระธรรมราชาลิไทแห่งกรุงสุโขทัยซึ่งครองอาณาจักรร่วมสมัยกัน เนื่องจากเมื่อพิจารณาหลักฐานทางประวัติศาสตร์คือกฎหมายว่าด้วยลักษณะพยานในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็พบว่ามีการใช้ราชาศัพท์อย่างคล่องแคล่วแล้ว และกฎมณเฑียรบาลซึ่งระบุแบบแผนราชาศัพท์ก็คงตราขึ้นในสมัยนี้เนื่องจากพบหลักฐานว่าพระที่นั่งมังคลาภิเษกที่ระบุนไว้ในกฎมณเฑียรบาลนั้นมีมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทางด้านกรุงสุโขทัยนั้นแม้พระธรรมราชาลิไทจะทรงพระราชนิพนธ์ไตรภูมิโกถซึ่งปรากฏราชาศัพท์หลายคำและยังพบว่ามีการใช้ราชาศัพท์ปรากฏในจารึกที่เขียนขึ้นในสมัยนี้ แต่ราชา

³ ในประเด็นเกี่ยวกับราชาศัพท์เขมรนี้ เอกสารชิ้นหนึ่งที่ให้ข้อมูลราชาศัพท์เขมรคือ 'Introduction to Cambodian' ซึ่งรวบรวมโดย Jacob (1968) โดยราชาศัพท์ที่ปรากฏในเอกสารดังกล่าวได้แก่ แบบแผนการใช้คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 คำขึ้นต้นและคำลงท้าย เมื่อต้องกล่าวกับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์

ศัพทน่าจะมีมาก่อน และเป็นไปไม่ได้ที่สมเด็จพระเจ้าอยู่ทองและพระธรรมราชาลิไทจะได้รับอิทธิพลจากกันและกัน เนื่องจากสมัยนั้นการคมนาคมยังไม่สะดวก การที่วัฒนธรรมถิ่นหนึ่งจะแพร่ไปสู่อีกถิ่นหนึ่งต้องใช้เวลานาน แสดงว่าราชาศัพทน่าจะมีมาก่อนสมัยของสมเด็จพระเจ้าอยู่ทองและพระธรรมราชาลิไท

อย่างไรก็ตาม แม้จะไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจนว่าราชาศัพทเริ่มมีขึ้นในยุคสมัยใดและมีที่มาอย่างไร แต่สังเกตได้ว่าเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญชิ้นหนึ่งซึ่งถูกนำมาอ้างถึงอยู่เสมอเมื่อกล่าวถึงราชาศัพทคือกฎมณเฑียรบาล เนื่องจากกฎมณเฑียรบาลเป็นกฎหมายที่มีความสำคัญและเกี่ยวเนื่องกับสถาบันกษัตริย์ นอกจากนี้สาระของกฎมณเฑียรบาลยังสะท้อนให้เห็นภาพของราชสำนัก การพิจารณากฎมณเฑียรบาลจึงอาจทำให้พอเห็นบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับราชาศัพทได้บ้าง กฎมณเฑียรบาลฉบับเก่าที่สุดที่ตกทอดมาถึงปัจจุบันคือกฎมณเฑียรบาลฉบับที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโปรดให้ตราขึ้นเมื่อ พ.ศ.2011 ซึ่งสังคมไทยอยุธยาในสมัยนั้นมีระบบศักดินา ระบบศักดินาเป็นระบบที่เชื่อมโยงการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคมของอยุธยาให้มีความสัมพันธ์กันด้วยการจำแนกกลุ่มคนในสังคมออกเป็นระดับชั้นต่างๆ ตั้งแต่ต่ำสุดคือทาสไพร่ ขึ้นไปจนถึงข้าราชการ เจ้านาย และพระมหากษัตริย์ซึ่งอยู่บนยอดสูงสุด มีการกำหนดขอบเขต อำนาจหน้าที่ ทรัพย์สิน และความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนในระดับต่างๆ กลุ่มชนชั้นล่างประกอบด้วย ทาสไพร่ และข้าราชการ เป็นกลุ่มชนที่ได้รับสิทธิ อำนาจ และทรัพย์สินน้อยที่สุด แต่มีหน้าที่มากที่สุดทั้งหน้าที่ต่อรัฐ ต่อสังคม และต่อมูลนาย ตรงข้ามกับกลุ่มชนชั้นเจ้านายและขุนนางที่ได้รับทรัพย์สินและอำนาจมาก แต่ทำหน้าที่เพียงรับใช้พระมหากษัตริย์เท่านั้น (มานพถาวรวัฒน์สกุล, 2547; วรพร ภูวงศ์พันธุ์, 2549) สังคมไทยในสมัยนั้นเป็นสังคมที่นับถือพุทธศาสนา ขณะเดียวกันในราชสำนักก็มีความคิดความเชื่อของศาสนาพราหมณ์จากเขมรเข้ามามีอิทธิพลทางด้านพิธีกรรมเพื่อส่งเสริมความศักดิ์สิทธิ์ของสถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นศูนย์รวมแห่งอำนาจทั้งหมด กฎมณเฑียรบาลจึงถูกตราขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ 2 ประการ (วรพร ภูวงศ์พันธุ์, 2549: 57-59) ประการแรกคือเพื่อรองรับและส่งเสริมสถาบันกษัตริย์ สถาบันกษัตริย์ของไทยนั้นได้รับอิทธิพลอุดมคติทางการเมืองจากศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ อิทธิพลทางศาสนาพราหมณ์ทำให้พระมหากษัตริย์มีทิพภาวะในฐานะเทวราช สะท้อนให้เห็นจากพระราชาพิธีต่างๆ ที่พระมหากษัตริย์มีสถานะเป็น “พระเจ้าเป็นเจ้า” ตามคติพราหมณ์ คติความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ตามหลักศาสนาพราหมณ์ช่วยให้สถาบันกษัตริย์มีความอลังการ เกรงขريم ลึกลับ และสูงส่ง ซึ่งเอื้อประโยชน์ทางด้านการปกครอง ส่วนอิทธิพลทางพุทธศาสนาได้แก่ความเชื่อที่รับรู้กันโดยทั่วไปว่าพระมหากษัตริย์คือพระพุทธเจ้าหรือพระโพธิสัตว์ ในกฎมณเฑียรบาลเองก็ปรากฏคำเรียกพระนามพระมหากษัตริย์ที่บ้านแผนกว่าเป็นพระพุทธเจ้า ส่วนวัตถุประสงค์ประการที่สองของการตรากฎมณเฑียรบาลคือเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติต่อพระมหากษัตริย์ได้อย่างถูกต้อง ดังปรากฏว่ามีกร

กำหนดแบบแผนลำดับการเข้าเฝ้า ข้อกำหนดเรื่องคำพิณฑูล และการใช้คำเรียกเครื่องอุปโภคบริโภค

ในประเด็นเกี่ยวกับสถานะอันสูงส่งของพระมหากษัตริย์ที่สะท้อนจากกฎมณเฑียรบาลนั้น จะเห็นได้ชัดว่ากฎมณเฑียรบาลเป็นกฎหมายลักษณะพิเศษที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทสังคมไทยที่ยกย่องและให้ความสำคัญกับสถาบันกษัตริย์เป็นอย่างมาก (วรพร ภู่งศ์พันธุ์, 2549: 68) ดังได้กล่าวไปตอนต้นว่าสมัยที่มีการตรากฎมณเฑียรบาลนั้นเป็นสังคมในระบบศักดินาซึ่งมีการจำแนกคนเป็นระดับชั้น ผู้อยู่ในสถานะสูงสุดคือพระมหากษัตริย์ซึ่งมีฐานะเป็นเจ้าของชีวิตและมีอำนาจเหนือประชาชนในทุกกรณี วัฒนธรรมและการใช้ชีวิตทางสังคมของกษัตริย์และขุนนางจะแตกต่างกับมูลนายระดับล่างและสามัญชนอย่างสิ้นเชิง กษัตริย์เป็นเทพเจ้า ไม่ใช่มนุษย์สามัญธรรมดา การติดต่อกับกษัตริย์ต้องมีการใช้ภาษาชั้นสูงหรือภาษาราชสำนักซึ่งเต็มไปด้วยคำศัพท์และถ้อยคำที่แตกต่างจากศัพท์พื้นๆ มากเพื่อเพิ่มอำนาจและความศักดิ์สิทธิ์ให้กับกษัตริย์ ทั้งภาษาราชสำนักและธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ซึ่งเป็นพิธีพราหมณ์ล้วนแล้วแต่เป็นแบบแผนที่กำหนดให้สถาบันกษัตริย์มีลักษณะของเทวราชา⁴ ซึ่งดำรงฐานะอันศักดิ์สิทธิ์และห่างไกลจากประชาชน (มานพ ถาวรวัฒน์สกุล, 2547: 25-26, 60) แต่แม้ว่าสถานะของกษัตริย์จะถูกกำหนดไว้อย่างศักดิ์สิทธิ์และน่าเกรงขามเพียงใด พระมหากษัตริย์ไทยก็ทรงนับถือพุทธศาสนาซึ่งเป็นคติพื้นฐานของสังคมไทย และทรงยึดถือหลักธรรมราชาในการปกครอง กษัตริย์อยู่ยงยาคจึงเป็นเทพเจ้าที่นับถือพุทธศาสนา กษัตริย์ในฐานะผู้บำรุงพระพุทธศาสนามีหน้าที่ดูแลให้ประชาชนอยู่ในศีลธรรมและสั่งสมบารมีไปตามวาสนาของตน รัฐจึงเป็นเครื่องมือไปสู่พระนิพพานอันเป็นจุดหมายสูงสุดของพุทธศาสนา และกษัตริย์เปรียบเหมือนพระโพธิสัตว์ที่จะนำไปสู่สุคติ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2523: 53 อ้างถึงใน มานพ ถาวรวัฒน์สกุล, 2547: 62) กล่าวได้ว่าลักษณะเช่นนี้เป็นการผสมผสานคติความเชื่อทั้งทางพุทธซึ่งเป็นความเชื่อพื้นฐานของสังคมและทางพราหมณ์ซึ่งถูกยืมมาเพื่อสร้างความอลังการแห่งสถาบันและประโยชน์ทางการปกครอง หลักฐานสนับสนุนการผสมผสานคติความเชื่อดังกล่าวสะท้อนให้เห็นจากพระนามของกษัตริย์อยู่ยงยาคที่ปรากฏในจารึก ในบานแผนกกฎหมาย และในพระราชพงศาวดาร อาทิ “จักรพรรดิ” “ธรรมิกราชา” “ไตรโลก” “รามศวร” “รามาธิบดี” “เอกาทศรส(ุทธ)อิศวร” และ “พระพุทธเจ้าอยู่หัว” (มานพ ถาวรวัฒน์สกุล, 2547: 59) ด้วยเหตุดังกล่าวสถาบันกษัตริย์จึงสามารถดำรงอยู่อย่างเป็นที่ยอมรับในสังคมไทยมายาวนาน

⁴ แนวคิดเทวราชาเป็นอิทธิพลของศาสนาฮินดูหรือพราหมณ์ ถือกันว่ากษัตริย์เป็นองค์อวตารของพระเจ้า หรือสืบเชื้อสายมาจากพระเจ้า หรือทั้งสองอย่าง (ไฮน์-เกลเดิน, 2525: 11 อ้างถึงใน มานพ ถาวรวัฒน์สกุล, 2547: 58)

นอกจากจะศึกษาภูมิหลังของราชาศัพท์ได้จากกฎมณเฑียรบาลแล้ว ยังมีงานวิจัยอื่นที่แม้ไม่ได้ศึกษาเกี่ยวกับราชาศัพท์โดยตรง แต่มีบางส่วนในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งอาจทำให้เรามองเห็นภูมิหลังของราชาศัพท์ได้บ้าง งานวิจัยดังกล่าวได้แก่ การศึกษาวิวัฒนาการระบบคำบุรุษสรรพนามตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน ของมีชัย เยี่ยมจินดา (2534) งานวิจัยนี้พบว่า คำว่า ข้าพเจ้า ข้าพระเจ้า และข้าพระพุทธเจ้า มีใช้เป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 1 มาตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยใช้เป็นคำปวารณาตนหรืออธิษฐาน มีชัย เยี่ยมจินดา (2534: 26) ได้กล่าวถึงคำเหล่านี้ไว้ว่า

ข้าพระเจ้า น่าจะหมายถึง ผู้พูดซึ่งเป็นข้าของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นการแสดงตนเป็นพุทธศาสนิกชน ซึ่งคำประสมนี้ต่อมาได้กลายเป็นข้าพระเจ้า และข้าพเจ้า ตามลำดับ ซึ่งคงเนื่องจากลักษณะการออกเสียงหนักเบาของพยางค์ที่แตกต่างกัน พยางค์ที่ได้รับเสียงเบามีความโน้มเอียงที่จะโดนลดเสียงลง ดังนั้น “พระ” จึงโดนลดเสียงลงเหลือเพียง “พ” ซึ่งไปรวมกับพยางค์ที่นำมาข้างหน้า ทำให้ “ข้าพระเจ้า” กลายเป็น “ข้าพเจ้า” ว่ากร่อนมาจากคำว่า “พระ”...คำแทนตัวผู้พูดที่เป็นคำประสมเป็นการเพิ่มความหมายที่อธิบายลักษณะของผู้พูด คือเป็นการแสดงความถ่อมตน แสดงว่าเป็นผู้น้อย เป็นข้าของพระพุทธเจ้า ซึ่งพระพุทธศาสนากำลังรุ่งเรือง

นอกจากนี้ยังกล่าวถึงคำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” ที่ปรากฏในสมัยอยุธยาว่า ในสมัยนี้ผู้พูดใช้คำนี้แสดงตนเป็นข้าของพระมหากษัตริย์ซึ่งมีสถานภาพสูงสุดของสังคม ส่วนคำว่า “เกล้ากระหม่อมฉัน” และ “กระหม่อมฉัน” ที่ใช้เป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 1 ปรากฏในช่วงรัชกาลที่ 1-5 เป็นต้นมา โดยผู้พูดต้องการยกย่องผู้ฟังว่ามีฐานะสูงส่งเทียบเท่ากับส่วนสูงสุดของร่างกาย คือ “กระหม่อม” หรือ “เกล้ากระหม่อม” ด้านคำสรรพนามบุรุษที่ 2 “ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท” “ใต้ฝ่าละอองพระบาท” และ “ใต้ฝ่าพระบาท” มีปรากฏใช้ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา โดยแสดงร่องรอยของการยกย่องให้เกียรติผู้ฟัง และแสดงลักษณะการแสดงตนของผู้พูดว่าอยู่ใต้บุคคลดังกล่าว เพราะผู้พูดเปรียบตัวเองว่าต้อยต่ำเพียงเท่า มีชัยสรุปว่าคำเหล่านี้สะท้อนให้เห็นสภาพสังคมไทยที่มีการแบ่งกลุ่มคนออกเป็นชั้นต่างๆ อย่างชัดเจน

2.2.3 เอกสารที่แสดงแบบแผนการใช้ราชาศัพท์

ดังได้กล่าวไว้ก่อนหน้านี้ว่าเอกสารที่แสดงแบบแผนการใช้ราชาศัพท์ที่เก่าที่สุดที่ใช้เป็นหลักฐานได้คือกฎมณเฑียรบาลที่ตราขึ้นในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ แต่นอกจากเอกสารฉบับนี้แล้ว ในเวลาต่อมาได้มีผู้รวบรวมทำเอกสารที่เป็นตำราแบบแผนการใช้ราชาศัพท์อีกหลายฉบับ อาทิ “หลักภาษาไทย: อักษรวิธี วจวิภาค วากยสัมพันธ์ ฉันทลักษณ์” ของพระยาอุปกิตศิลป

สาร (2497) “หลักภาษาไทย” ของพระวรวงศ์วิสิฐ (2502) “ราชาศัพท์” ของกรมการบุตร (2502) “คู่มือการใช้ราชาศัพท์” ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2520) “ราชาศัพท์” จัดทำโดยสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ (2545) “ราชาศัพท์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน” จัดทำโดยราชบัณฑิตยสถาน (2550) เป็นต้น ซึ่งเอกสารรุ่นหลังๆ จะเป็นการปรับปรุงแก้ไขจากเอกสารฉบับเก่า แต่โดยส่วนใหญ่แล้วไม่แตกต่างกันมากนัก ราชาศัพท์จำแนกเป็นหลายหมวด อาทิ หมวดคำนาม หมวดคำสรรพนาม หมวดคำกริยา หมวดคำวิเศษณ์ และหมวดคำลักษณนาม ในบางหมวดคำยังมีการกำหนดรูปคำที่ใช้แตกต่างกันไปตามฐานันดรศักดิ์ของพระบรมวงศานุวงศ์ด้วย นอกจากหมวดคำหลักดังกล่าวแล้ว ราชาศัพท์ยังมีการกำหนดแบบแผนการใช้คำขึ้นต้นและคำลงท้ายในการกราบบังคมทูล กราบทูล และทูลรายงานด้วยวาจา การใช้คำขึ้นต้นและคำลงท้ายในการเขียนหนังสือ และการใช้คำรับหรือคำขานรับเมื่อมีรับสั่งด้วย ในที่นี้ผู้วิจัยจะยกข้อมูลราชาศัพท์ในหมวดคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 คำขึ้นต้น คำลงท้าย และคำรับ จากเอกสารบางฉบับมาแสดงเพื่อให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของการใช้ถ้อยคำราชาศัพท์ ดังนี้

2.2.3.1 ราชาศัพท์ในกฎมณเฑียรบาล

ราชาศัพท์หรือศัพท์ที่ใช้สำหรับกราบทูลพระมหากษัตริย์ที่ปรากฏในกฎมณเฑียรบาลสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถนั้น วรพร ภู่งศ์พันธ์ (2549: 237-239) ได้กล่าวถึงไว้ว่า คำราชาศัพท์และคำพิทูลต่างๆ เป็นข้อกำหนดที่ให้ใช้กับเจ้านายเชื้อพระวงศ์ มีกำหนดคำราชาศัพท์ที่เกี่ยวกับคำสั่งของเจ้านายฝ่ายหน้าฝ่ายในชั้นยศต่างๆ และมีกำหนดคำเรียกเครื่องอุปโภคบริโภคของพระราชกุมารที่ได้เป็นหน่อพระพุทธรเจ้า และของพระเจ้าลูกเธอ ด้านข้อกำหนดเรื่องคำพิทูลในกฎมณเฑียรบาลมี 3 กรณี ได้แก่

กรณีที่ 1 คำสรรพนามบุรุษที่ 3 ในการกล่าวถึงพระราชกุมารที่ได้เป็นพระหน่อพระเจ้าอยู่หัวว่า ถ้าจะพิทูลพระเจ้าอยู่หัวให้ทูลว่า “สมเด็จพระหน่อเจ้า” ถ้าจะรับพระบันทูล ให้ว่า “พระพุทธรเจ้าคะ ถ้าจะทูลให้ว่า พระพุทธรเจ้าขอกราบทูล ถ้าจะเจรจาให้ว่า เจ้านิ่งกะหม่อมตรัสสั่งตรัสใช้”

กรณีที่ 2 เป็นการใช้คำแทนพระเจ้าลูกเธอเมื่อจะพิทูลแต่พระเจ้าอยู่หัวให้ทูลว่า “พระเจ้าลูกเธอองค์นั้นๆ ตามชื่อ ...จะขานให้ขานว่า พระพุทธรเจ้าคะ ถ้าจะทูลให้ว่า ข้าพระพุทธรเจ้าขอทูล ถ้าจะเจรจาให้ว่า พระองค์เจ้าตรัสสั่งตรัสใช้...”

กรณีที่ 3 ถ้าเป็นพระราชวังหลังให้ใช้ชนบทพระเจ้าลูกเธอ

ส่วนคำกราบทูลนั้น วรพร ภู่งศ์พันธุ์ (2549: 238) ได้กล่าวถึงเอกสารของชาวต่างชาติที่พูดถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

ฟาน ฟลิต ให้ข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวกับคำกราบทูลและคำพิตทูลต่างๆ ไว้ว่า “พระเจ้าแผ่นดินทรงได้รับการกราบบังคมทูลที่เป็นพิธีรีตอง ด้วยความเคารพ ด้วยคำนำหน้าพระนามที่โอ่หูก และคำสรรเสริญเยินยออย่างยิ่งอยู่เสมอ” ส่วนลา ลูแบร์ กล่าวไว้ว่า ทุกครั้งที่กล่าวคำกราบบังคมทูลต่อพระมหากษัตริย์จะเริ่มด้วยคำเหล่านี้เสมอ “พระพุทธิเจ้าข้า ขอรับพระราชโองการใส่เกล้าใส่กระหม่อม”

จากบันทึกของชาวต่างชาติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า คำกราบทูลที่ใช้กับพระมหากษัตริย์นั้นมีความคล้ายคลึงกับคำที่ใช้ในปัจจุบัน ลักษณะนี้สะท้อนถึงที่มาที่ไปของแบบแผนราชาศัพท์ในปัจจุบันว่าถูกสืบทอดมาเป็นเวลาหลายร้อยปี อย่างน้อยก็นับตั้งแต่สมัยอยุธยา

2.2.3.2 ราชาศัพท์ ฉบับพระยาอุปกิตศิลปสาร

คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กล่าวกับพระมหากษัตริย์และเจ้านายตามที่มีปรากฏในแบบแผนราชาศัพท์ฉบับพระยาอุปกิตศิลปสาร มีดังนี้

คำ	ผู้พูด	ผู้ฟัง	ใช้ว่า
คำสรรพนามบุรุษที่ 1	ผู้น้อยทั่วไป	พระราชฯ เจ้านายชั้นสูง	ข้าพระพุทธเจ้า
	ผู้น้อยทั่วไป	เจ้านายชั้นรองลงมา	เกล้ากระหม่อม
	เจ้านายผู้ใหญ่หรือผู้เสมอกัน	เจ้านายเสมอกันหรือผู้น้อย	กระหม่อมฉัน
	ขุนนางผู้ใหญ่		หม่อมฉัน
คำสรรพนามบุรุษที่ 2	ผู้น้อย	พระราชฯ	ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท
	ผู้น้อย	พระราชินี, พระยุพราช	ใต้ฝ่าละอองพระบาท
	ผู้น้อย	เจ้านายชั้นสูง	ใต้ฝ่าพระบาท
	เจ้านายที่เสมอกันหรือผู้น้อย	เจ้านายชั้นรองลงมา	ฝ่าพระบาท

ตารางที่ 1 คำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กล่าวกับพระมหากษัตริย์และเจ้านายตามแบบแผนราชาศัพท์ฉบับพระยาอุปกิตศิลปสาร

ส่วนคำรับหรือที่พระยาอุปกิตศิลปสารใช้ว่าคำวิเศษณ์ประกอบกริยาหรือ ประดิษฐานวิเศษณ์ มีใช้ต่างกันตามชั้นของบุคคลดังนี้

ผู้ใช้	สำหรับบุคคล	คำราชาศัพท์
ผู้น้อย (ชาย)	พระราชา	พระพุทธเจ้าข้า, ขอรับใส่เกล้าใส่กระหม่อม
ผู้น้อย (หญิง)	พระราชา	เพคะใส่เกล้าใส่กระหม่อม
ผู้น้อย (ชาย)	เจ้านายชั้นสูง	พระพุทธเจ้าข้าขอรับ พระพุทธเจ้าข้า
	หม่อมเจ้า	ขอรับกระหม่อม กระหม่อม
ผู้น้อย (หญิง)	เจ้านายชั้นสูง	เพคะกระหม่อม
	เจ้านายชั้นรองลงมา	เพคะ

ตารางที่ 2 คำรับตามแบบแผนราชาศัพท์ฉบับพระยาอุปกิตศิลปสาร

ด้านวิधिเพ็ดทูลนั้น เมื่อจะกล่าวกับพระราชาหรือจะกราบบังคมทูลพระกรุณาขึ้นก่อนโดยไม่มีพระบรมราชโองการถามต้องขึ้นคำนำว่า “ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม” แล้วจึงดำเนินเนื้อเรื่อง เมื่อจบแล้วลงท้ายว่า “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ” แต่หากมีพระบรมราชโองการถามขึ้นก่อน ผู้พูดต้องขึ้นคำนำว่า “พระพุทธเจ้าข้า ขอรับ รับใส่เกล้าใส่กระหม่อม” แล้วดำเนินเนื้อเรื่อง และลงท้ายว่า “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม” ถ้าเป็นการด่วนให้กราบทูลเนื้อเรื่องขึ้นก่อน แล้วเอาคำนำมาไว้ข้างท้าย เช่น มีพระบรมราชโองการถามว่า “ครูใหญ่อยู่ในไหน” ก็กราบทูลว่า “ครูใหญ่อยู่ในโรงเรียน พระพุทธเจ้าข้าขอรับ รับใส่เกล้าใส่กระหม่อม” หรือจะใช้ย่อว่า “ครูใหญ่อยู่ในโรงเรียน ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม” ก็ได้ ถ้าจะกราบทูลซ้ำต่อไปอีก ก็ไม่ต้องใช้คำนำต่อไปอีก เป็นแต่ใช้คำลงท้ายว่า “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม” แทนทุกคำตอบ อย่างที่ใช้คำ “ขอรับ” กับขุนนาง (พระยาอุปกิตศิลปสาร, 2545: 184-185)

2.2.3.3 ราชาศัพท์ ฉบับกรมารบุตร

ตำราราชาศัพท์ฉบับนี้ผู้เขียนคือกรมารบุตร (2502) ได้กล่าวไว้ในคำนำฉบับพิมพ์ครั้งที่ 1 ว่า

หนังสือเล่มนี้สำเร็จได้ด้วยอาศัยหนังสือราชาศัพท์สำหรับ
โรงเรียนมหาดเล็ก ซึ่งพิมพ์เมื่อ ร.ศ.124 (พ.ศ.2447 ประมาณได้กึ่ง

ศตวรรษมาแล้ว) เป็นหลัก และนำหนังสือราชาศัพท์ ฉบับกระดาดข่อยสีดำ เขียนด้วยตัวรองทองมาเทียบเคียง คำใดในฉบับไหนมีเพิ่มขึ้น และเห็นว่าควรเพิ่มก็เพิ่มเข้าไป คำใดล้าสมัยเกินไปก็ตัดออก ส่วนตัวสะกดการันต์นั้น ได้เปลี่ยนใหม่ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 นอกจากนี้แล้วยังได้รับความช่วยเหลือจากท่าน “ศุภรหัสน์” กรุณาแก้ไขเพิ่มเติมให้อีก...

สำหรับราชาศัพท์ฉบับกระดาดข่อยดังกล่าวเขียนขึ้นใน พ.ศ.2355 ต่อมาในฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 ผู้เขียนได้สอบถามจากหนังสือราชาศัพท์สำหรับโรงเรียนมหาดเล็ก ซึ่งพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2475 และสมุดคู่มือในการสอนทหาร พิมพ์ใน พ.ศ.2466 แล้วนำมาปรับปรุงกับราชาศัพท์ของผู้เขียนที่พิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี 2499 ในเอกสารมีการแบ่งเป็นหมวดที่เป็นคำนาม เช่น คำที่เกี่ยวกับร่างกาย เครื่องภาชนะใช้สอย เครื่องประดับ หมวดอาการต่างๆ รวมทั้งแบบเขียนหนังสือและแบบใช้คำพูดกับบุคคลระดับต่างๆ ผู้วิจัยได้สรุปแบบการใช้คำพูดของผู้พูดชายไว้ดังตารางด้านล่างนี้

ผู้ฟัง	คำสรรพนามบุรุษที่ 1	คำสรรพนามบุรุษที่ 2
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ	ข้าพระพุทธเจ้า ⁵	ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สมเด็จพระมเหสี		ใต้ฝ่าละอองพระบาท
สมเด็จพระเจ้าฟ้า พระมเหสี		ใต้ฝ่าพระบาท
พระองค์เจ้า ชั้นพระราชโอรสและพระ ราชธิดา ทั้งที่ทรงกรม และไม่ทรงกรม		
พระองค์เจ้า ชั้นพระราชนัดดา ทั้งที่ทรงกรม และไม่ทรงกรม	เกล้ากระหม่อม	ฝ่าพระบาท
หม่อมเจ้า	เกล้ากระหม่อม กระหม่อม	ฝ่าพระบาท

ตารางที่ 3 คำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กล่าวกับพระมหากษัตริย์และเจ้านายตามแบบแผนราชาศัพท์ฉบับกรมารบุตร

⁵ คำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” นี้ กรมกรบุตร (2502: 64) อธิบายว่า ในสมัยโบราณใช้ว่า “ข้าพระพุทธเจ้า”

ส่วนแบบการใช้คำพูดสำหรับผู้หญิงนั้นใช้อย่างเดียวกับผู้พูดชาย ยกเว้นเมื่อกล่าวกับหม่อมเจ้าจะเรียกแทนตนเองว่า กระหม่อมฉัน หรือหม่อมฉัน

ด้านวิธีการเพ็ดทูล กรรมารบุดร (2502: 61-62) อธิบายว่า เมื่อผู้พูดมีความประสงค์ที่จะเริ่มพูดขึ้นก่อนหรือต้องพูดอย่างเป็นทางการเป็นงานกับพระมหากษัตริย์และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ให้ใช้คำเริ่มต้นว่า “ขอเดชะ ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม” ถ้าพูดเรื่องต่อ ซึ่งตนไม่ได้ขอพูดขึ้นก่อน คือตอบคำถามหรือพูดโต้ตอบกัน ให้ใช้คำเริ่มต้นในระยะเวลาที่จะพูดคราวหนึ่งๆ ว่า “พระพุทเจ้าข้า ขอรับใส่เกล้าใส่กระหม่อม” เมื่อพูดสิ้นข้อความในคราวหนึ่งๆ ให้ใช้คำต่อท้ายว่า “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม” เมื่อจบเรื่องราวที่พูดแล้วให้ใช้คำลงท้ายว่า “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ” ส่วนคำขานหรือคำรับนั้นสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ผู้ฟัง	ผู้พูด	คำรับ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ	ผู้พูด (ชาย)	พระพุทเจ้าข้า ขอรับ(ใส่เกล้าใส่กระหม่อม)
	ผู้พูด (หญิง)	พระพุทเจ้าข้า เพคะ ล้นเกล้าล้นกระหม่อม (หากใช้บ่อยครั้งและกระชั้นชิดใช้เพียง “เพคะ” เท่านั้นก็ได้)
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ	ผู้พูด (ชาย)	พระพุทเจ้าข้าขอรับ พระพุทเจ้าข้า
	ผู้พูด (หญิง)	เพคะ
สมเด็จพระเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้าชั้น พระราชโอรสพระราชธิดา	ผู้พูด (ชาย)	พระพุทเจ้าข้า
	ผู้พูด (หญิง)	เพคะ
พระองค์เจ้าชั้นพระราชนัดดา ทั้งที่ ทรงกรมและไม่ทรงกรม	ผู้พูด (ชาย)	พระเจ้าข้า (เมื่อพูดเร็วเป็น พะยะคะ)
	ผู้พูด (หญิง)	เพคะ
หม่อมเจ้า	ผู้พูด (ชาย)	ขอรับกระหม่อม (โดยมากมักกล่าวลัดๆ ว่า “กระหม่อม”)
	ผู้พูด (หญิง)	เพคะ

ตารางที่ 4 คำรับตามแบบแผนราชาศัพท์ฉบับกรรมารบุดร

2.2.3.4 คู่มือการใช้ราชาศัพท์ ฉบับกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

พ.ศ.2520

ตำราราชาศัพท์ฉบับนี้จัดทำขึ้นโดยกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิและมีความรู้ความชำนาญในการใช้ราชาศัพท์ อาทิ นายภาวาส บุนนาค รองราชเลขาธิการ ท่านผู้หญิงมณีรัตน์ บุนนาค นางสนองพระโอษฐ์ในสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และหม่อมราชวงศ์แสงสุรย์ ลดาวัลย์ มาเป็นคณะกรรมการจัดทำหนังสือ ในที่นี้ผู้วิจัยจะยกข้อมูลคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 รวมทั้งคำขึ้นต้นและคำลงท้ายในการกราบบังคมทูล กราบทูล และทูลด้วยวาจา มาแสดงดังตารางด้านล่างนี้

ผู้ฟัง	คำสรรพนามบุรุษที่ 1	คำสรรพนามบุรุษที่ 2
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ	ข้าพระพุทธเจ้า	ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท
สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมราชกุมารี		ใต้ฝ่าละอองพระบาท
สมเด็จพระเจ้าฟ้า		ใต้ฝ่าพระบาท
พระบรมวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า		ฝ่าพระบาท
พระเจ้าวรวงศ์เธอ (ที่มีได้ทรงกรม) พระอนุวงศ์ชั้นพระวรวงศ์เธอ (ที่ทรงกรม)	เกล้ากระหม่อม (ชาย) เกล้ากระหม่อมฉัน (หญิง)	ฝ่าพระบาท
พระอนุวงศ์ชั้นพระวรวงศ์เธอ (ที่มีได้ทรงกรม) พระอนุวงศ์ชั้นหม่อมเจ้า	กระหม่อม (ชาย) หม่อมฉัน (หญิง)	

ตารางที่ 5 คำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กล่าวกับพระมหากษัตริย์และเจ้านายตามแบบแผนราชาศัพท์ฉบับกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2520

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ฟัง	คำขึ้นต้น	คำลงท้าย
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ	ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้า ปกกระหม่อม (หรือ) สรวมชีพ	ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ
สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมราชกุมารี	ขอพระราชทานกราบบังคมทูล ทราบบฝ่าละอองพระบาท	ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม (หรือ) ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระ กรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
สมเด็จพระเจ้าฟ้า	ขอพระราชทานกราบทูล ทราบบฝ่าพระบาท	ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้า โปรดกระหม่อม
พระบรมวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า	ขอประทานกราบทูล ทราบบฝ่าพระบาท	ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้า โปรดกระหม่อม
พระอนุวงศ์ชั้นพระเจ้าวรวงศ์เธอ และพระวรวงศ์เธอ (ทรงกรม)	กราบทูล ทราบบฝ่าพระบาท	ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด
พระอนุวงศ์ชั้นพระวรวงศ์เธอ (ที่ มิได้ทรงกรม) และหม่อมเจ้า	ทูลฝ่าพระบาททงทราบบ	แล้วแต่จะโปรด

ตารางที่ 6 คำขึ้นต้นและคำลงท้ายที่ใช้กล่าวกับพระมหากษัตริย์และเจ้านายตามแบบแผนราชาศัพท์ฉบับกรม
วิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2520

ข้อมูลราชาศัพท์จากเอกสารทั้ง 4 ฉบับที่นำมาแสดงเป็นตัวอย่างข้างต้นพอที่จะ
ทำให้เห็นภาพความเปลี่ยนแปลงของถ้อยคำราชาศัพท์ที่ถูกกำหนดใช้เป็นแบบแผนนับแต่อดีต
จนถึงปัจจุบัน ซึ่งในวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะเลือกศึกษาถ้อยคำราชาศัพท์ที่เป็นแบบแผนซึ่งรวบรวมไว้
โดยสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ฉบับ พ.ศ. 2545 ซึ่งเรียบเรียงขึ้นจากเอกสารที่เขียน
ถึงแบบแผนราชาศัพท์หลายฉบับ รวมทั้งฉบับที่ผู้วิจัยได้นำมาแสดงเป็นตัวอย่างข้างต้นนี้ด้วย

2.2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับราชาศัพท์ไทย

Kanita Kanasut Roengpitya (1973) ศึกษาโครงสร้างความหมายของการใช้คำราชา
ศัพท์สำหรับพระราชาวงศ์และพระสงฆ์ในภาษาไทยตามแนวอรรถศาสตร์ของเซฟ (Chafe's
Semantic Grammar) โดยวิเคราะห์ข้อมูลการใช้ราชาศัพท์ในสถานการณ์จริง มีสมมติฐานว่า
ระดับภาษาเป็นรูปแสดงซึ่งเป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์ของ semantic reliable ของทั้งโครงสร้าง
ประโยคและระดับปริจเฉท ปฏิสัมพันธ์ทางความหมายนี้ถูกควบคุมด้วยชุดของข้อจำกัดทาง
ความหมาย กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า แม้ถ้อยคำที่เป็นราชาศัพท์นั้นจะเป็นถ้อยคำที่ถูกกำหนดมาให้
ใช้อย่างเป็นทางการเป็นแบบแผน แต่ในสถานการณ์สื่อสารจริงแล้วไม่ได้เคร่งครัดเช่นนั้นเสมอไป เนื่องจากมี

ปัจจัยอื่นเพิ่มเติมเข้ามา ผลการวิเคราะห์พบว่าโครงสร้างความหมายของราชาศัพท์ที่ใช้กับพระราชวงศ์และพระสงฆ์นี้ถูกควบคุมด้วยชุดของข้อจำกัดทางความหมายซึ่งมีอยู่ในความรู้ทางโลกของผู้พูด ตัวอย่างข้อจำกัดที่มีในความคิดของผู้พูดชาวไทยคือการแสดงความถ่อมตนเมื่อผู้พูดด้วยหรือผู้ที่อ้างถึงมีลักษณะเหนือกว่า ส่วนปัจจัยที่กำหนดการเลือกใช้คำราชาศัพท์นั้นก็ได้แก่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้พูด ผู้ที่พูดด้วยและสิ่งที่อ้างถึง โดยการพิจารณาสถานภาพของบุคคลว่าสูงหรือต่ำกว่ากันดูได้จากอัตลักษณ์ (หรือ identity ได้แก่ เพศ ลำดับชั้น ตำแหน่ง สถานภาพ ความเป็นทางการ) ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล และกาลเทศะ ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ส่งผลกระทบที่แท้จริงต่อการใช้ราชาศัพท์ที่แตกต่างไปจากแบบแผนที่กำหนด

สำหรับคำสรรพนามนั้น Kanita Roengpitya กล่าวว่า คำว่าข้าพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 1 เป็นการอุปมาเปรียบเทียบพระมหากษัตริย์ว่าเป็นพระพุทธเจ้า ขณะเดียวกันผู้พูดก็เปรียบตนเองเป็นผู้รับใช้ คำนี้จึงเป็นการผสมผสานระหว่างการแสดงความยกย่องและถ่อมตน และสะท้อนอิทธิพลพุทธศาสนาในสังคมไทยได้เป็นอย่างดี ส่วนคำว่าเกล้ากระหม่อมซึ่งเป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 1 ก็แสดงถึงความถ่อมตนของผู้พูด เนื่องจากศีรษะโดยเฉพาะอย่างยิ่งกระหม่อม (crown of the head) เป็นสองส่วนที่ได้รับการเคารพมากที่สุดในร่างกาย ในทางตรงข้าม เท้าก็ถือเป็นส่วนที่ควรเคารพน้อยที่สุดในร่างกาย ลักษณะนี้เป็นการเชื่อมโยงอวัยวะของร่างกายเข้ากับความคิดทางนามธรรมเรื่องการยกย่องและการถ่อมตน ส่วนคำขึ้นต้นและคำลงท้ายหรือ “ข้อความสำเร็จรูป (ready-made expressions)” นั้น Kanita Roengpitya ได้สันนิษฐานว่ามูลเหตุที่เกิดถ้อยคำแบบแผนเช่นนี้อาจเนื่องมาจากความเกรงกลัวและความปรารถนาที่จะทำให้พระราชวงศ์พึงพอใจ เพราะเมื่อพิจารณาจากถ้อยคำที่ใช้เป็นคำขึ้นต้นนั้นบทบาทของพระมหากษัตริย์ถูกมองว่าเป็นผู้คุ้มครองข้าแผ่นดิน การปรารถนาให้พระมหากษัตริย์คุ้มครองย่อมเท่ากับการยอมรับอำนาจของกษัตริย์และบอกเป็นนัยว่าผู้พูดยอมจำนนต่ออำนาจ ส่วนการที่ขอโอกาสในการพูดนั้น Kanita Roengpitya กล่าวว่าเนื่องจากปกติแล้วพระมหากษัตริย์จะเป็นผู้เริ่มการสนทนาก่อน ดังนั้นเมื่อผู้พูดจะเป็นผู้เริ่มการสนทนาจึงต้องกล่าวขอโอกาสและเป็นการขอโทษในทางอ้อมด้วย ส่วนคำลงท้ายก็มีหน้าที่เป็นการเน้นย้ำคำขึ้นต้น แต่มีความแตกต่างตรงที่คำลงท้ายจะแสดงความถ่อมตนของผู้พูดออกมาได้อย่างเด่นชัดกว่า ส่วนเรื่องการซ้ำคำ เช่น ปกเกล้าปกกระหม่อม เป็นไปเพื่อการเน้นย้ำการแสดงความเคารพและการถ่อมตน

Kanita Roengpitya ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ความหมายที่ประกอบกันขึ้นเป็นความหมายตามรูปของราชาศัพท์นั้นได้สูญไป กล่าวคือ เมื่อราชาศัพท์นั้นถูกนำมาใช้จริง ผู้พูดและผู้ฟังด้วยแทบจะไม่ได้ตระหนักถึงความหมายที่แท้จริงของคำนั้นอีกต่อไป และดูคล้ายว่าคำนั้นจะเป็นหน่วยทางความหมายใหม่ซึ่งมีลักษณะเป็นคำนามธรรมมากขึ้น อย่างไรก็ตาม Kanita Roengpitya ไม่ได้

อธิบายมากไปกว่านี้ ดังนั้นในวิทยานิพนธ์เล่มนี้จึงจะอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวโดยใช้แนวคิดเรื่องกระบวนการกลายเป็นคำศัพท์ (Lexicalization) โดยจะกล่าวถึงปัจจัยการใช้ซ้ำจนเป็นแบบแผน (Routinization) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดคำศัพท์ใหม่

โดยสรุปแล้ว งานนี้เป็นการศึกษาการใช้ราชาศัพท์ในบริบทการสนทนาจริงทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งทำให้มีปัจจัยอื่นเข้ามาทำให้ไม่ได้ใช้ถ้อยคำตามแบบแผนที่กำหนดอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะปัจจัยเรื่องความสัมพันธ์ส่วนบุคคลระหว่างคู่สนทนา แต่วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีความแตกต่างจากงานของ Kanita Roengpitya ตรงที่จะศึกษาจำกัดเฉพาะข้อมูลตามแบบแผนและอยู่ในบริบทที่เป็นทางการเท่านั้นโดยใช้แนวคิดเรื่องรูปภาพแสดงการให้เกียรติและการบดบังอัตลักษณ์ เพื่อให้เห็นรูปแบบการใช้ภาษาแสดงการให้เกียรติในภาษาไทยและเห็นระบบของถ้อยคำราชาศัพท์ที่ถูกกำหนดขึ้นมาให้สอดคล้องกับระดับชั้นของบุคคลที่ควรแก่การเคารพยกย่อง นอกจากนี้แม้ Kanita Roengpitya จะระบุไว้ว่า ยิ่งคู่สนทนาอยู่ในลำดับสูงก็จะยิ่งต้องใช้ถ้อยคำที่สละสลวยมากขึ้นตามไปด้วย แต่ในการวิเคราะห์ปรากฏเพียงการกล่าวถึงคำขึ้นต้นหรือคำลงท้ายบางคำเท่านั้น ไม่ได้วิเคราะห์และอธิบายคำที่ถูกกำหนดขึ้นมาใช้ทั้งหมดซึ่งมีระดับการให้เกียรติแตกต่างกันไป ดังนั้นในวิทยานิพนธ์เล่มนี้จึงจะศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นดังกล่าว เพื่อให้เห็นภาพความลดหลั่นของระดับการให้เกียรติที่มีต่อพระมหากษัตริย์ลงมาจนถึงพระอนุวงศ์ชั้นหม่อมเจ้า นอกจากนี้ยังจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับพิธีชานซึ่งทำให้เกิดการใช้รูปภาพดังกล่าว

Sombat Chantornvong (1991) ศึกษาภาพสะท้อนทางการเมืองจากราชาศัพท์ เนื่องจากสังเกตว่าถ้อยคำที่ใช้เป็นราชาศัพท์นั้นแฝงความคิดทางพุทธศาสนาไว้ แต่ผู้พูดคนไทยซึ่งนับถือศาสนาอื่นที่ไม่ใช่ศาสนาพุทธก็สามารถกล่าวถ้อยคำเหล่านั้นได้อย่างไม่ตะขิดตะขวง งานวิจัยชิ้นนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะวิเคราะห์สาเหตุของปรากฏการณ์ดังกล่าว และวิเคราะห์ว่าระบบการให้เกียรติทำหน้าที่ในทางการเมืองอย่างไรโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง Sombat Chantornvong ได้อธิบายความหมายตามรูปของถ้อยคำที่ใช้เป็นราชาศัพท์ ทั้งคำสรรพนาม คำขึ้นต้น คำลงท้าย แล้วสรุปว่ามีสาเหตุสองประการที่ทำให้ผู้พูดซึ่งเป็นศาสนาอื่นพูดราชาศัพท์ได้ เหตุผลนั้นได้แก่ความไม่คุ้นเคย (unfamiliarity) และการเผลอ (forgetfulness) ความไม่คุ้นเคยกับราชาศัพท์ทำให้คนไทยมุสลิมภาคใต้กล่าวราชาศัพท์โดยไม่ได้นึกถึงความหมายตามรูปของถ้อยคำเหล่านั้น ส่วนการเผลอจะปรากฏกับผู้พูดที่เป็นคนไทยโดยกำเนิดเท่านั้น ด้วยเหตุที่รู้สึกถ้อยคำที่ใช้กับพระมหากษัตริย์นั้นเป็นสิ่งที่ใช้เพื่อแสดงความเป็นทางการ จึงไม่ได้ตระหนักถึงความหมายที่แท้จริงของถ้อยคำ แต่กรณีของคนไทยมุสลิมจัดว่าเป็นความตั้งใจที่จะเผลอเนื่องจากโดยทั่วไปผู้พูดซึ่งเป็นคนมุสลิมคงจะนึกถึงความหมายตามรูปก่อน แต่ที่กล่าวราชาศัพท์

ได้ก็คงเพราะพยายามทำให้ราชาศัพท์เป็นเพียงถ้อยคำที่เป็นสัญลักษณ์ของการแสดงความเคารพเท่านั้น

งานของ Sombat Chantornvong และ Kanita Roengpitya มีความคล้ายคลึงกันในแง่ที่เริ่มต้นวิเคราะห์จากการพรรณนาความหมายตามรูปของราชาศัพท์ก่อน แต่งานของ Sombat Chantornvong นำความหมายนั้นไปอธิบายความคิดในทางการเมือง ส่วนงานของกนิษฐาเป็นการอธิบายในทางอรรถศาสตร์ แม้จะกล่าวว่าราชาศัพท์มีการใช้คำให้สอดคล้องตามลำดับชั้นของผู้ที่พูดด้วย แต่งานของทั้งคู่ก็ไม่ได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ของถ้อยคำเหล่านั้น กล่าวคือ ไม่ได้แสดงให้เห็นระดับของการใช้ภาษากับบุคคลแต่ละระดับชั้นรวมทั้งระบบอันเกิดจากถ้อยคำที่ใช้ตามลำดับชั้นอันลดหลั่นกันไปของผู้ที่พูดด้วย นอกจากนี้ประเด็นที่ทั้งคู่กล่าวถึงไว้เหมือนกันคือผู้พูดคนไทยไม่ได้ตระหนักถึงความหมายตามรูปที่แท้จริงของถ้อยคำราชาศัพท์

Zarchi (2001) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของค่านิยมทางวัฒนธรรมและสังคมที่สะท้อนในการใช้ราชาศัพท์ในหนังสือพิมพ์ตั้งแต่ พ.ศ.2475 จนถึงปัจจุบัน โดยมุ่งสังเกตค่านิยมที่เกี่ยวกับบทบาทของพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญ Zarchi รวบรวมคำกริยา คำนาม และคำสรรพนามราชาศัพท์จากหนังสือพิมพ์โดยแบ่งช่วงเวลาเป็น 4 ช่วงเพื่อสังเกตการเปลี่ยนแปลง ผลการวิเคราะห์พบว่ามีการใช้คำว่า “ทรง” ประกอบหน้าคำกริยาเพิ่มมากขึ้น และมีการใช้คำกริยาที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน เช่น ทรงพยายาม ทรงสาธิต ทรงทำงานหนัก คำนามที่พบโดยส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรรม ส่วนคำสรรพนามนั้นมีการใช้ถ้อยคำที่ยาวและซับซ้อนยิ่งขึ้น ผลการวิเคราะห์นี้แสดงให้เห็นบทบาทใหม่ของพระมหากษัตริย์ เช่น การทำงานหนัก แต่ขณะเดียวกันก็มีการเสนอภาพพระมหากษัตริย์ในแง่ของความศักดิ์สิทธิ์เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นภาพลักษณ์ที่ไม่สอดคล้องกัน ผลการวิเคราะห์ของ Zarchi สนับสนุนงานของ Kanita Roengpitya ในประเด็นที่ว่า ราชาศัพท์ไม่ใช่ถ้อยคำที่ใช้ตามแบบแผนเสมอไปอย่างที่เคยเชื่อกัน แต่ในทางปฏิบัติแล้วมีปัจจัยอื่นที่เสริมเข้ามาทั้งค่านิยมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งล้วนแล้วแต่ส่งผลให้ใช้ถ้อยคำแตกต่างไปจากข้อกำหนดที่วางไว้

งานวิจัยเกี่ยวกับราชาศัพท์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าราชาศัพท์มีความสัมพันธ์กับสังคมและวัฒนธรรมไทยอย่างลึกซึ้ง อาจกล่าวได้ว่าหากถ้อยคำเป็นรูปแทนของความคิดแล้ว ถ้อยคำที่ใช้เป็นราชาศัพท์ก็สะท้อนความคิดแบบไทยอย่างชัดเจน ทั้งการกล่าวถึงพระบรมศาสดาของศาสนาพุทธซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติไทย การใช้คำสรรพนามแสดงความยกย่องหรือถ่อมตนด้วยการเรียกอวยวะ นอกจากนี้เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป ค่านิยมใหม่ก็ยังสะท้อนให้เห็นได้ในราชาศัพท์

2.3 ระบบการให้เกียรติในภาษาแถบเอเชีย

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงระบบการให้เกียรติในภาษาญี่ปุ่นและภาษาเกาหลี ซึ่งมีผู้สนใจศึกษา และปรากฏระบบการแสดงความให้เกียรติที่ละเอียดซับซ้อน (Martin 1964; Coulmas 1992; Goddard 2005)

2.3.1 ระบบการให้เกียรติในภาษาญี่ปุ่น

ภาษาญี่ปุ่นได้รับการกล่าวขานว่ามีระบบการให้เกียรติที่ละเอียดซับซ้อนมากภาษาหนึ่ง (Coulmas, 1992; Shibatani, 1999; Goddard, 2005) รูปภาษาแสดงความให้เกียรติในภาษาญี่ปุ่น ไม่ได้เป็นเพียงลีลาในการใช้ภาษาเพื่อความสละสลวย แต่ผู้ที่สามารถใช้ภาษาญี่ปุ่นได้ถูกต้อง และเหมาะสมต้องมีความเข้าใจในเงื่อนไขการใช้รูปภาษาแสดงความให้เกียรติ เนื่องจากไวยากรณ์มีความสัมพันธ์กับการเลือกใช้รูปภาษาแสดงความให้เกียรติอย่างแยกไม่ออก และผู้ใช้ภาษาไม่สามารถหลีกเลี่ยงการใช้รูปภาษาแสดงความให้เกียรติได้ เพราะอาจทำให้เกิดความเข้าใจผิด

ระบบการให้เกียรติในภาษาญี่ปุ่นประกอบด้วย 2 ลักษณะ (Martin, 1964; Coulmas 1992; Shibatani, 1999) ได้แก่

1) รูปภาษาแสดงความให้เกียรติที่สัมพันธ์กับผู้พูดด้วย (polite form หรือในภาษาญี่ปุ่นเรียกว่า teineigo) เป็นการบ่งชี้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับคู่สนทนาโดยไม่เกี่ยวข้องกับประธานหรือคำอื่นๆ ในประโยค เช่น การใช้ copula verbs และหน่วยคำเติมท้ายกริยา ‘-mas’ ตัวอย่าง samui ‘หนาว’ เป็นรูปธรรมดา เมื่อจะแสดงความให้เกียรติแก่ผู้พูดด้วยจึงต้องเติม copula verb ‘desu’ เป็น samui desu. การใช้รูปภาษาประเภทนี้ขึ้นอยู่กับทัศนคติของผู้พูดต่อผู้พูดด้วย

2) รูปภาษาแสดงความให้เกียรติที่สัมพันธ์กับผู้ฟังถึง เป็นรูปภาษาที่ใช้โดยคำนึงถึง subject of expression โดยทั่วไปแล้วภาษาญี่ปุ่นนิยมละประธานของประโยค ดังนั้นการที่จะทราบว่าภาคแสดงนั้นเป็นการกระทำของผู้พูดหรือบุคคลอื่นต้องดูจากคำกริยาที่ใช้ รูปภาษาประเภทนี้แบ่งเป็น 2 ชนิดได้แก่

2.1) sonkeigo (respectful forms หรือ subject honorifics) เป็นการใช้คำกริยาแสดงความยกย่องบุคคลผู้กระทำกริยานั้น มี 2 ลักษณะ ได้แก่ การกล่าวถึงการกระทำอย่างอ้อมด้วยรูปภาษาคือ ‘o-verb-ni-naru’ ซึ่งมีความหมายตามรูปว่า ‘becoming to do something’ และโดยการเติมหน่วยคำเติมท้าย ‘-rare’ ซึ่งเป็นลักษณะเดียวกันกับการทำให้คำกริยาอยู่ในรูปถูกกระทำ

2.2) kenjoogo (humble forms หรือ object honorifics) เช่น การใช้คำกริยา แสดงความถ่อมตนของผู้พูด

การเปลี่ยนแปลงคำกริยาให้เป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติประเภทนี้ทำได้โดยการใช้ หน่วยคำเติมหรือใช้รูปแทน และนำเสนอใจว่ามีการนำคำกริยาแสดงการเคลื่อนที่และคำกริยาที่ แปลว่า “ให้” และ “รับ” มาประกอบกับคำกริยาหลักเพื่อระบุคุณลักษณะและทิศทางของการ กระทำ พร้อมทั้งยังเป็นการระบุความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำและผู้รับการกระทำด้วยว่ามีความ เท่าเทียมกันหรืออยู่ในระดับสูงหรือต่ำกว่ากัน (Coulmas, 1992: 316) นอกจากนี้จะปรากฏในรูป ของคำกริยาแล้ว ยังปรากฏในลักษณะอื่น เช่น คำนามที่ใช้เรียกญาติของผู้พูด คำที่ใช้เรียกสิ่งของ ของผู้ที่เป็เป้าหมายของการให้เกียรติ คำสรรพนาม เป็นต้น

ในภาษาญี่ปุ่นนั้นสามารถปรากฏรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่ถูกด้วยและรูปภาษา แสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่อยู่ถึงในประโยคเดียวกันได้ เนื่องจากรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ เป้าหมายทั้งสองสิ่งนี้เป็นคนละส่วนกัน ตัวแปรที่กำหนดการใช้รูปภาษาแสดงการให้เกียรติใน ภาษาญี่ปุ่นมี 3 สิ่งประกอบกัน ได้แก่ สถานะทางสังคม (social rank) เช่น เป็นครูกับนักเรียน เป็น เจ้านายกับลูกน้อง ความเป็นสมาชิกในกลุ่ม (group membership) เช่น การเป็นคนในครอบครัว เดียวกัน เป็นคนในบริษัทเดียวกัน และเพศ โดยเพศหญิงถูกคาดหวังว่าจะต้องใช้รูปภาษาแสดง การให้เกียรติมากกว่าเพศชาย (Coulmas, 1992: 312) ชิบาตานิ (Shibatani, 1999: 372) ได้ ยกตัวอย่างว่า ถ้าหากในสถานการณ์สื่อสารนั้นมีผู้พูดและคู่สนทนาซึ่งอยู่ในสถานะต่างกัน ผู้พูดที่ อยู่ในสถานะสูงกว่าจะใช้หรือไม่ใช้รูปภาษาแสดงการให้เกียรติก็ได้ แต่ผู้พูดที่อยู่ในระดับต่ำกว่า จำเป็นต้องใช้รูปภาษาแสดงการให้เกียรติในทุกกรณีแม้ว่าอีกฝ่ายซึ่งอยู่ในสถานะสูงกว่าจะใช้รูป ภาษาธรรมดาในการสนทนาด้วยก็ตาม ก็อดดาร์ด (Goddard, 2005: 222) ได้สรุปหลักเกณฑ์ของ ระบบการให้เกียรติไว้ดังนี้

1. ใช้ถ้อยคำแสดงความถ่อมตนเมื่อพูดถึงสมาชิกในกลุ่ม และใช้ถ้อยคำแสดงความ เคารพเมื่อพูดถึงคนนอกกลุ่ม
2. ใช้ถ้อยคำแสดงความยกย่องเมื่อพูดถึงคนที่มีสถานะสูงกว่า

ในกรณีที่สมาชิกในกลุ่มเป็นผู้มีสถานะสูงกว่าตน เวลาพูดถึงสมาชิกคนนั้นให้คนนอกกลุ่ม ฟังก็ให้ยึดความเป็นสมาชิกในกลุ่มเป็นสำคัญ เช่น โดยปกติเมื่อพูดถึงพ่อจะใช้รูปยกย่อง แต่เมื่อ พูดถึงพ่อของตนให้คนนอกกลุ่มฟังก็ไม่จำเป็นต้องใช้รูปภาษาแสดงความยกย่อง แต่ใช้รูปภาษา แสดงความถ่อมตนแทน

คำสรรพนามในภาษาญี่ปุ่นจัดเป็นส่วนหนึ่งของระบบการให้เกียรติ และมีความน่าสนใจหลายประการ ประการแรกภาษาญี่ปุ่นมักละคำสรรพนามบุรุษที่ 2 เมื่อกล่าวกับผู้ที่มีสถานะสูงกว่า แม้ว่าจะมีคำสรรพนามบุรุษที่ 2 รูปยกย่องอย่างคำว่า *anata-sama* ก็ไม่นิยมใช้กัน ลักษณะนี้สะท้อนคุณสมบัติพื้นฐานของการแสดงการให้เกียรติที่จะหลีกเลี่ยงการกล่าวถึงบุคคลหรือเหตุการณ์ใดอย่างชัดเจนโดยตรง (Shibatani, 1999: 364) อย่างไรก็ตาม ภาษาญี่ปุ่นยังมีการใช้คำสรรพนามบุรุษที่ 2 เช่น *kimi*, *anta* และ *omae* กับคู่สนทนาที่อยู่ในระดับเท่าเทียมกันหรือต่ำกว่าเท่านั้น ประการต่อมาคือคำสรรพนามในภาษาญี่ปุ่นมีที่มาจากคำนามทั่วไป เช่น *watakusi* 'I' มาจากคำนามที่แปลว่า 'private (thing)' หรือ *kimi* 'you' มาจากคำที่แปลว่า *emperor* และ *anata* 'you' มาจากคำว่า 'yonder' นำสังเกตว่าความหมายของคำนามที่นำมาใช้เป็นคำสรรพนามเหล่านี้สะท้อนการมองโลกของคนญี่ปุ่น กล่าวคือ คนญี่ปุ่นเรียกตนเองด้วยคำที่แปลว่า 'สิ่งของส่วนบุคคล ขณะเดียวกันก็เรียกคู่สนทนาด้วยคำที่แปลว่า "จักรพรรดิ" และ "ทางโน้น" (คำนามระบุสถานที่ซึ่งไกลออกไป) ซึ่งล้วนเป็นคำที่มีลักษณะในเชิงแสดงความเคารพต่อคู่สนทนา เนื่องจากการเปรียบเทียบอีกฝ่ายว่ามีสถานะสูงกว่าคือเป็นจักรพรรดิ และเป็นการเรียกที่ไม่ได้ระบุถึงอีกฝ่ายโดยตรงตามลำดับ

เมื่อพิจารณาในภาพรวมแล้ว รูปภาษาแสดงการให้เกียรติในภาษาญี่ปุ่นสะท้อนให้เห็นว่าความยาวของรูปภาษาและระดับความสุภาพมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ในประโยคที่มีเนื้อความเดียวกันนั้น ยิ่งถ้อยคำที่ใช้มีความยาวเท่าใด จะยิ่งรู้สึกว่าจะแสดงความสุภาพมากขึ้นเท่านั้น (Martin, 1964: 411; Coulmas 1992: 315) กล่าวได้ว่า การใช้ถ้อยคำยาวนี้เป็น การกล่าวแบบอ้อมหรือเป็นการหลีกเลี่ยงการกล่าวถึงบุคคลหรือเหตุการณ์โดยตรง ซึ่งถือเป็นลักษณะของรูปภาษาแสดงการให้เกียรติ นอกจากนี้รูปภาษาแสดงการให้เกียรติยังทำหน้าที่เป็นตัวบ่งชี้ระยะห่างทางจิตวิทยา (psychological distance หรือความสนิทสนม) และระยะห่างทางสังคมระหว่างผู้อยู่ในสถานการณ์สื่อสาร และเป็นตัวบ่งชี้ทางสังคม กล่าวคือ เป็นการบ่งชี้ว่าสิ่งที่อ้างถึงนั้นอยู่ห่างจากผู้พูดหรือใกล้กับผู้พูด ซึ่งลักษณะนี้ถือเป็นตัวแปรที่สำคัญในการใช้ภาษาญี่ปุ่น (Shibatani, 1999: 380)

2.3.2 ระบบการให้เกียรติในภาษาเกาหลี

ภาษาเกาหลีมีระบบการให้เกียรติที่ละเอียดซับซ้อนเช่นเดียวกับภาษาญี่ปุ่น และยังมีลักษณะเหมือนกันตรงที่ผู้พูดไม่สามารถกล่าวประโยคใดๆ โดยที่ไม่แสดงความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างตนกับสิ่งที่อ้างถึงหรือผู้ที่ถูกด้วยได้ (Sohn, 2001: 408) นอกจากนี้ประโยคที่สมบูรณ์ในภาษาญี่ปุ่นและภาษาเกาหลีมีลักษณะเหมือนกันคือปรากฏเพียงภาคแสดงซึ่งมีคำกริยาเท่านั้นก็ได้ แต่สิ่งสำคัญคือต้องเลือกใช้รูปคำกริยาให้ถูกต้องตามระดับภาษา (Martin, 1964)

ระบบการให้เกียรติในภาษาเกาหลีประกอบด้วย 2 ลักษณะเช่นเดียวกับภาษาญี่ปุ่น ได้แก่ รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยและรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่ยังไม่ถึงซึ่งจะกล่าวตามลำดับดังนี้ (Young-Key, 2001: 32)

1. รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วย (Addressee honorifics)

ในการสนทนานั้นผู้พูดภาษาเกาหลีต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างตนกับคู่สนทนา และต้องเลือกใช้คำให้ถูกต้องเหมาะสมกับความสัมพันธ์และกาลเทศะ การแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยเป็นแง่มุมที่ผู้พูดแสดงความตระหนักถึงผู้ที่ตนพูดด้วยในสถานการณ์สื่อสาร ซึ่งรูปภาษาที่ใช้แสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยเป็นเพียงองค์ประกอบทางปริจเฉทและไม่ได้มีความเกี่ยวเนื่องใดๆ กับสาระของประโยค ภาษาเกาหลีมีระดับภาษาถึง 6 ระดับ (Martin, 1964; Sohn, 2001) แต่ที่ใช้ในปัจจุบันมีเพียง 4 ระดับ ได้แก่ รูปแสดงความเคารพยกย่อง (deferential) ใช้ในสถานการณ์ที่เป็นทางการเช่นการรายงานข่าว รูปแสดงความสุภาพ (polite) เป็นรูปที่ผู้พูดหญิงใช้กันโดยทั่วไป รูปแสดงความใกล้ชิด (intimate) และรูปธรรมดา (plain) ตัวอย่างรูปภาษาในประเภทนี้ เช่น คำเรียกขาน หรือหน่วยเติมท้ายคำกริยา ในสถานการณ์สื่อสารทั่วไปถือว่ารูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยมีความสำคัญมากกว่ารูปภาษาแสดงการให้เกียรติผู้ที่ยังไม่ถึงเนื่องจากแสดงถึงความละเอียดซับซ้อนของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

2. รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่ยังไม่ถึง (Referent honorifics)

รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่ยังไม่ถึงเป็นแง่มุมที่ผู้พูดตระหนักถึงผู้ที่ยังไม่ถึงคือกลุ่มนาม (nominal) ที่อาจปรากฏให้เห็นในประโยคหรือไม่ก็ได้ รูปภาษาแสดงการให้เกียรติประเภทนี้ยังจำแนกออกเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติประธาน (subject honorifics) และรูปภาษาแสดงการให้เกียรติสิ่งที่ไม่ใช่ประธาน (object honorifics) รูปภาษาประเภทนี้ปรากฏเป็นหน่วยคำเติมท้ายคำกริยา (verbal suffixation)

รูปภาษาแสดงการให้เกียรติทั้งสองประเภทนี้สามารถปรากฏในประโยคเดียวกันได้ และหากผู้ที่พูดด้วยและผู้ที่ยังไม่ถึงเป็นบุคคลเดียวกันก็จะมีการระบุลักษณะทางไวยากรณ์ทั้งสองแบบอย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น

Sensayng-nim kkeyse encey ttena-si-keyss-sup-ni-kka?

'When are you going to leave, Professor?'

ประโยคนี้อาจมีทั้งรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่อ้างถึงคือประธานของประโยค (Subject honorifics) ได้แก่ sensayng ‘Sir’ เป็นคำนำหน้าชื่อ ส่วน -nim ‘honourable’ เป็นคำนำหน้าชื่อแสดงการให้เกียรติระดับที่สอง (second-level honorific title) ส่วน -si เป็นหน่วยเติมท้ายภาคแสดงเพื่อแสดงความเคารพต่อผู้ที่อ้างถึงซึ่งเป็นประธานของประโยค kkeyse เป็น การยกประธานรูปแสดงความยกย่อง ส่วน -sup- เป็นหน่วยเติมท้ายแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วย (addressee honorific suffix) นอกจากนี้ภาษาเกาหลียังมีการปรากฏอย่างสอดคล้องกันของรูปภาษาแสดงการให้เกียรติ (honorific agreement) กล่าวคือ มีข้อจำกัดในการเกิดร่วมกันระหว่างคำเรียกขานกับรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยที่ปรากฏในภาคแสดง และระหว่างรูปประธานกับรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ประธานที่ปรากฏในภาคแสดง ถ้าหากประธานของประโยคและผู้ที่ถูกพูดด้วยคือบุคคลเดียวกัน การปรากฏที่สอดคล้องกันนี้ (agreement) จะต้องใช้ให้สอดคล้องกันไปตลอดทั้งประโยค (Sohn, 2001)

ภาษาเกาหลียังแสดงการให้เกียรติด้วยการใช้รูปแทน (suppletion) เช่น คำนาม คำสรรพนาม คำกริยาบางคำ คำอนุภาค (particle) เป็นต้น รูปแทนดังกล่าวมีทั้งใช้ในลักษณะยกย่อง ถ่อมตน หรือดูหมิ่น (insult/derogatory) (Young-Key, 2001) โดยทั่วไปแล้วผู้พูดภาษาเกาหลีมักหลีกเลี่ยงการใช้คำสรรพนาม และจะเรียกผู้ที่พูดด้วยโดยเรียกชื่อบุคคลนั้นหรือใช้คำนามอื่นมากกว่าที่จะใช้คำสรรพนามบุรุษที่ 2 เช่น ใช้คำนามว่า sensayng-nim ‘you’ ซึ่งมีความหมายตามรูปว่าครูผู้ทรงเกียรติ (esteemed teacher) เรียกแทนผู้ที่พูดด้วยซึ่งมีสถานะทางสังคมสูงกว่า หรือใช้คำนามว่า tayk ซึ่งมีความหมายตามรูปว่าบ้านซึ่งมีเกียรติ (honourable house) เป็นคำเรียกผู้อาวุโสแปลกหน้า เป็นต้น อย่างไรก็ตามในกรณีนี้ที่จำเป็นผู้พูดก็จะพิจารณาความสัมพันธ์ของผู้ที่อ้างถึงและคู่สนทนาอย่างถี่ถ้วนก่อนที่จะเลือกใช้คำสรรพนาม แต่นอกจากการใช้คำนามแทนคำสรรพนามแล้ว คำสรรพนามในภาษาเกาหลียังอาจเกิดจากการประกอบกันของถ้อยคำบ่งชี้ เช่น that + คำนามที่เป็นรูปให้เกียรติ ดังคำว่า kupun (that + บุคคลผู้ทรงเกียรติ)

นอกจากภาษาเกาหลีจะมีรูปภาษาแสดงการให้เกียรติในลักษณะต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีวิธีแสดงความสุภาพในลักษณะอื่น เช่น การใช้วัจนกรรมอ้อม โดยปกติแล้วถ้าวัจนกรรมนั้นเป็นประโยชน์ต่อคู่สนทนา ผู้พูดจะใช้ถ้อยคำที่ตรงไปตรงมาและมีลักษณะเป็นคำสั่ง (imperative style) เช่น annyenghi cwumu-sey-yo ‘ราตรีสวัสดิ์’ ซึ่งมีความหมายตามรูปว่า “หลับให้สบาย” แต่หากถ้อยคำนั้นไม่ได้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของคู่สนทนา ผู้พูดจะใช้วัจนกรรมอ้อมเพื่อไม่ให้เป็นการคุกคามหน้าของคู่สนทนา การลดระดับของการกล่าวอ้อม (indirectness) จะเท่ากับลดระดับความสุภาพลงไปด้วย ดังตัวอย่างประโยคต่อไปนี้

a. sillyeyha-p-ni-ta man, mun com yel-e cwu-si-keyss-e.yo?

be rude-AH-IN-DC but door just open-INF give-SH-may-POL

'Excuse me, but would you kindly open the door for me?'

b. mun com yel-e cwu-si-keyss-e.yo?

c. mun yel-e cwu-si-keyss-e.yo?

d. mun com yel-e cwu-sey-yo.

e. mun yel-e cwu-sey-yo.

f. mun ye-sey-yo.

'Open the door.'

ประโยคในข้อ a. ถึง f. เป็นรูปภาษาระดับสุภาพซึ่งใช้พูดกับผู้ใหญ่ สังเกตได้ว่าข้อ f. มีลักษณะเป็นถ้อยคำที่ตรงไปตรงมาและมีรูปคล้ายคำสั่ง การใช้ถ้อยคำลักษณะนี้จะถือเป็นการแสดงความสุภาพต่อเมื่อการเปิดประตูนั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้ที่พูดด้วย โดยทั่วไปแล้วประโยคที่มีความยาวมากจะเท่ากับเป็นการกล่าวโดยอ้อมอย่างมากและแสดงความสุภาพมากเนื่องจากความยาวที่เพิ่มขึ้นนั้นคือรูปกลบเกลื่อน (hedges) ที่เพิ่มเข้ามา ดังในประโยคตัวอย่างข้อ a. มีรูปแสดงการกลบเกลื่อน ได้แก่ การขึ้นต้นประโยคด้วยการขอรับรอง การใช้คำแสดงถึงสิ่งที่มีขนาดเล็ก (diminutive) คือ com ที่มีความหมายว่าเพียงแค่นี้หรือเล็กน้อย การใช้คำกริยาช่วยบ่งผู้รับประโยชน์ (benefactive auxiliary verb) คือ cwuta 'do for' การใช้หน่วยคำเติมท้ายบอกความคาดคะเน (modal suffix) คือ -keyss 'may' และการใช้ประโยคคำถามด้วยทำนองเสียงที่สูงขึ้น (Sohn, 2001: 417-418)

นอกจากการกล่าวแบบอ้อมด้วยวิธีดังกล่าวแล้ว ภาษาเกาหลียังปรากฏการละประโยคหลักหรือประโยคใจความสำคัญเพื่อแสดงวัจนกรรมอ้อมด้วย เนื่องจากประโยคหลักเป็นส่วนที่แสดงการยืนยันของผู้พูด การละประโยคหลักจึงเป็นการให้ผู้ฟังได้มีโอกาสตัดสินใจโดยพิจารณาจากข้อความที่ไม่ได้ถูกละไป ในบางกรณีการละประโยคใจความสำคัญได้ถูกทำให้คงรูป (fossilized) ถึงขั้นที่ส่วนจบประโยคใหม่ (sentence enders) ได้พัฒนามาจากส่วนจบประโยคย่อยซึ่งเป็นส่วนที่ถูกกล่าวออกมา (the expressed subordinate clause enders) เช่น ประโยคแสดงการคาดเดาข้อ a. อาจพัฒนามาจากโครงสร้างปฏิเสธในข้อ b.

a. ku pun i o-si-l ci yo?

The person NM come-SH-PRS whether POL

'I wonder if he will come'

b. ku pun i o-si-l ci molu-keyss-e.yo

The person NM come-SH-PRS whether not know-think-POL

'I don't know whether he will come.'

นอกจากนี้ยังมีประโยคแสดงวัจนกรรมอ้อมที่ใช้กันจนเป็นสำนวน ตัวอย่างเช่น การถามผู้ที่มีอายุไล่กว่าเกี่ยวกับชื่อหรืออายุจะใช้ประโยคแบบแผนว่า etteh-key toy-sey-yo? 'What is...?' ซึ่งมีความหมายตามรูปว่า 'How does it become?' ตัวอย่างเช่น sengham i etteh-key toy-sey-yo? 'May I ask you name?' ประโยคนี้มีความหมายตามรูปว่า How does your name become?

การเลือกใช้รูปภาษาแสดงการให้เกียรติในภาษาเกาหลีมีปัจจัยที่สำคัญคือปัจจัยทางสังคม ได้แก่ อายุ สถานะทางสังคม และเพศ ส่วนเงื่อนไขการใช้รูปภาษาแสดงการให้เกียรติก็เข้าไปในทำนองเดียวกันกับในภาษาญี่ปุ่น กล่าวคือ เมื่อพูดกับผู้ที่พูดด้วยซึ่งมีสถานะทางสังคมสูงกว่า ผู้พูดจะไม่ใช้รูปภาษาแสดงการให้เกียรติบุคคลที่ 3 ซึ่งมีความใกล้ชิดกับผู้พูด เช่น ภรรยาไม่พูดยกย่องสามีต่อหน้าพ่อสามี เป็นต้น (Young-Key, 2001: 27, 33)

โดยสรุปแล้วภาษาเกาหลีมีการแสดงการให้เกียรติคล้ายคลึงกับภาษาญี่ปุ่น กล่าวคือ มีการแสดงการให้เกียรติ 2 ลักษณะ ได้แก่ การแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยและการแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่ยังไม่ถึง รูปภาษาแสดงการให้เกียรติเหล่านี้มีทั้งที่เป็นหน่วยคำเต็มและที่เป็นรูปแทน รวมทั้งการใช้วัจนกรรมอ้อมเพื่อลดการคุกคามหน้าของผู้ที่พูดด้วย ลักษณะที่เหมือนกับภาษาญี่ปุ่นอีกประการหนึ่งคือความยาวของถ้อยคำและระดับของความสุภาพมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน ในประโยคที่สื่อความหมายอย่างเดียวกันนั้น ยิ่งถ้อยคำที่ใช้มีความยาวมาก ถ้อยคำนั้นก็ยิ่งแสดงความสุภาพมาก

2.4 การกลายเป็นคำศัพท์ (Lexicalization)

ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ผู้วิจัยจะนำแนวคิดเรื่องการกลายเป็นคำศัพท์มาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับคำราชาศัพท์ที่ทำการศึกษา เมื่อกล่าวถึงคำว่า "การกลายเป็นคำศัพท์" นั้นจะมีความหมายอยู่ 2 แนวทาง แนวทางแรกหมายถึงการที่เราสร้างคำศัพท์ขึ้นมาเพื่อถ่ายทอดความหมายบางอย่าง ในกรณีนี้เป็นการสร้างศัพท์ใหม่ เช่น คำว่า ซอฟต์แวร์ ส่วนการกลายเป็นคำศัพท์ในแนวทางที่สองเป็นคำที่พบได้ในการศึกษาภาษาศาสตร์เชิงประวัติ หมายถึงกระบวนการที่คำหลาย ๆ คำกลายมาเป็นคำศัพท์คำเดียว เช่นคำว่า Nevertheless (Strazny, editor, 2005: 622) สำหรับแนวคิดที่จะกล่าวถึงในวิทยานิพนธ์เล่มนี้เป็นแนวคิดเรื่องการกลายเป็นคำศัพท์ในแนวทางที่สอง คือกระบวนการที่คำซึ่งประกอบด้วยหลาย ๆ คำกลายมาเป็นคำศัพท์คำเดียว

อีวานส์และกรีน (Evans and Green, 2007: 708-711) กล่าวถึงกระบวนการเกิดขึ้นใหม่ (Renewal) ว่าเป็นผลมาจากความเป็นข้อมูล (informativeness) และการใช้ซ้ำจนเป็นแบบแผน (routinization) โดยการใช้ซ้ำจนเป็นแบบแผนนี้คือการที่รูปภาษาถูกใช้บ่อยจนทำให้ผู้ใช้ภาษาคาดเดาบริบทที่รูปภาษานั้นจะปรากฏได้ (Predictability) และทำให้รูปภาษาสูญเสียข้อมูลหรือเนื้อหา (loss of informativeness) และเกิดการเปลี่ยนแปลงรูปในทางใดทางหนึ่ง เช่น มีการเปลี่ยนแปลงหน่วยเสียง (phonological attrition) หรือมีการเปลี่ยนแปลงหน่วยคำ ขณะเดียวกันหน่วยในรูปภาษานั้นซึ่งอาจเป็นหน่วยทางเสียงหรือหน่วยคำก็เกิดการผสมรวมเข้าเป็นหน่วยเดียวกันสนิทจากการลดหรือสูญเสียหน่วยเสียงหรือหน่วยคำ ลักษณะเช่นนี้เรียกว่าการหลอมรวมกัน (Coalescence) ตัวอย่างเช่น

- a. cild-had 'condition of a child' > childhood
- b. freo-dom 'realm of freedom' > freedom
- c. man-lic 'body of a man, likeness of a man' > manly

(Hopper & Traugott, 1993: 41 อ้างถึงใน Evans & Green, 2007: 710)

เมื่อพิจารณาคำราชาศัพท์ไทยที่นำมาศึกษา ได้แก่ คำขึ้นต้น คำลงท้าย หรือแม้กระทั่งคำสรรพนาม จะเห็นได้ว่าเป็นวลียาวๆ ที่ประกอบขึ้นด้วยหน่วยคำหลายหน่วยและมีความหมายตามรูปที่เห็นได้ชัดเจน แต่น่าสังเกตว่าในการพูดในสถานการณ์จริงนั้นผู้พูดไม่ได้ตระหนักถึงความหมายของวลีเหล่านี้อีกต่อไป ดังที่พบว่ามีการพูดลดให้สั้น จากคำรับว่า “พระพุทธเจ้าข้าขอรับ” เป็น “พะยะคะ ขอรับ” (สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2545: 28) ซึ่งผู้วิจัยจะใช้แนวคิดข้างต้นในการอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าว

2.5 สรุป

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องรูปภาษาแสดงการให้เกียรติและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปภาษาแสดงการให้เกียรติ ภูมิหลังเกี่ยวกับราชาศัพท์ไทย รวมทั้งการกลายเป็นคำศัพท์แนวคิดหลักที่ผู้วิจัยจะใช้วิเคราะห์ในวิทยานิพนธ์นี้คือแนวคิดเรื่องรูปภาษาแสดงการให้เกียรติและการบดบังอัตลักษณ์ สำหรับประเภทของรูปภาษาแสดงการให้เกียรตินั้นผู้วิจัยได้กล่าวถึงแนวคิดของคอมรี (Comrie, 1976) คอมรีจำแนกรูปภาษาแสดงการให้เกียรติเป็น 3 ประเภทโดยพิจารณาจากเป้าหมายของการให้เกียรติ ได้แก่

1. รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วย (Addressee Honorifics) เป็นรูปภาษาที่ใช้เพื่อแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วย โดยที่รูปภาษานั้นไม่จำเป็นต้องปรากฏสิ่งอ้างอิงซึ่งเป็นเป้าหมายของการให้เกียรติ (กล่าวคือ ไม่ต้องอ้างอิงถึงผู้ที่พูดด้วย)

2. รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่สิ่งที่อ้างอิง (Referent Honorifics) เป็นรูปภาษาที่ใช้เพื่อแสดงการให้เกียรติแก่สิ่งที่อ้างอิง โดยที่รูปภาษานั้นปรากฏเป้าหมายของการให้เกียรติ กล่าวคือ ปรากฏการอ้างอิงผู้ที่ถูกกล่าวถึง

3. รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้เห็นเหตุการณ์ (Bystander Honorifics) เป็นรูปภาษาที่ใช้เพื่อแสดงการให้เกียรติแก่ผู้อื่นที่อยู่ในเหตุการณ์

ผู้วิจัยพบว่าการจำแนกประเภทดังกล่าวทำให้เห็นลักษณะของรูปภาษาแสดงการให้เกียรติได้ชัดเจนในระดับหนึ่ง แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังไม่ครอบคลุมถึงการอธิบายคำในภาษาไทย เนื่องจากในภาษาไทยมีวิธีแสดงความเคารพให้เหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคลด้วยวิธีการเลือกใช้คำศัพท์มากกว่าที่จะมีการเปลี่ยนแปลงรูปคำหรือเติมหน่วยคำเติมอย่างในภาษาที่คอมริ ทำการศึกษา ดังนั้นคำศัพท์ในภาษาไทยจึงมีนัยของการให้เกียรติอยู่ในคำแล้ว เช่น ถ้าเลือกคำหนึ่งอาจเป็นการแสดงการให้เกียรติ แต่หากเลือกใช้อีกคำหนึ่งอาจจะให้เกียรติน้อยลง ไม่ใช่เป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติที่ต้องเปลี่ยนแปลงรูปคำด้วยการเติมหน่วยคำเติม ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเสนอคำจำกัดความใหม่และจำแนกประเภทย่อยของรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วย เพื่อที่จะได้ใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ดังนี้

1. รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่สิ่งที่อ้างอิง (Referent Honorifics) เป็นรูปภาษาที่ใช้เพื่อแสดงความเคารพต่อบุคคลที่ 3 ที่ถูกกล่าวถึงในสถานการณ์สื่อสาร รูปภาษาประเภทนี้อาจหมายถึงหรือเป็นสิ่งเดียวกันกับเป้าหมายของการให้เกียรติหรือไม่เป็นสิ่งเดียวกันกับเป้าหมายของการให้เกียรติก็ได้

2. รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วย (Addressee Honorifics) เป็นรูปภาษาที่ใช้เพื่อแสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วย มี 2 ประเภทย่อย ได้แก่

2.1 รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ รูปภาษาประเภทนี้ถูกใช้เพื่อแสดงความเคารพต่อคู่สนทนา โดยที่รูปภาษาดังกล่าวเป็นสิ่งเดียวกันกับเป้าหมายของการให้เกียรติหรือมีความสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เช่น คำสรรพนามบุรุษที่ 2 รูปให้เกียรติในภาษาฝรั่งเศส 'Vous' และคำสรรพนามบุรุษที่ 1 รูปถ่อมตน

2.2 รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบไม่สัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ รูปภาษาแสดงการให้เกียรติประเภทนี้ไม่ได้อ้างอิงหรือมีความสัมพันธ์ใดๆ กับคู่สนทนาซึ่ง

เป็นเป้าหมายของการให้เกียรติ เช่น หน่วยคำเติมท้ายคำกริยา ‘-sumni’ ในภาษาเกาหลี และ ‘-mas’ ในภาษาญี่ปุ่น

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ทบทวนงานที่กล่าวถึงระบบการให้เกียรติในภาษาญี่ปุ่นและภาษาเกาหลีซึ่งมีการศึกษาเรื่องรูปภาษาแสดงการให้เกียรติอย่างแพร่หลายและเป็นที่รู้จักกันอย่างดี ซึ่งผู้วิจัยจะใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ระบบการให้เกียรติที่สะท้อนจากราชศัพท์ไทยต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2

ในราชาศัพท์ไทย

บทนี้ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ 3.1 การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ในราชาศัพท์ไทย โดยเบื้องต้นจะวิเคราะห์ความหมายตามรูปคำแล้วพิจารณาตามหลักเกณฑ์จำแนกประเภทรูปภาพแสดงการให้เกียรติว่าคำเหล่านี้จัดเป็นรูปภาพแสดงการให้เกียรติประเภทใด 3.2 การสร้างคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ในราชาศัพท์ไทย 3.3 การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ในภาษามาลายและภาษาจีนโบราณ โดยเปรียบเทียบกับคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ในภาษาไทย และ 3.4 สรุป

3.1 การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ในราชาศัพท์ไทย

ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงการให้เกียรติที่สะท้อนจากคำบุรุษสรรพนาม บุรุษสรรพนามคือคำที่ใช้แทนคำนามเพื่อไม่ต้องกล่าวคำนามนั้นซ้ำอีก (พระยาอุปกิตศิลปสาร, 2545) คำบุรุษสรรพนามแบ่งเป็น 3 ชนิด ได้แก่ 1. คำสรรพนามบุรุษที่ 1 หมายถึง คำที่ใช้แทนชื่อผู้พูด 2. คำสรรพนามบุรุษที่ 2 หมายถึง คำที่ใช้แทนชื่อผู้ฟัง 3. คำสรรพนามบุรุษที่ 3 หมายถึง คำที่ใช้แทนผู้ที่ถูกกล่าวถึง มีงานวิจัยจำนวนมากที่แสดงให้เห็นว่ามีปัจจัยหลายประการที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้บุรุษสรรพนาม ปัจจัยประการหนึ่งคือปัจจัยทางสังคม เช่น สถานภาพ ระดับชั้นทางสังคม เพศ ความสนิทสนม กลุ่มชาติพันธุ์ เป็นต้น (Angkab Palakornkul, 1972 อ้างถึงใน สิริพร ฤทธิ์วิญญู, 2545: 11) ในแง่หนึ่งคำบุรุษสรรพนามจึงเป็นภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมรวมถึงโลกทัศน์ของผู้พูดภาษาได้อย่างดี ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กล่าวกับพระมหากษัตริย์จนถึงชั้นหม่อมเจ้าตามลำดับ โดยพิจารณาความหมายตามรูปของคำสรรพนามแต่ละคำเพื่อวิเคราะห์ความหมายที่ปรากฏและวิเคราะห์ว่าคำสรรพนามเหล่านี้เป็นรูปภาพแสดงการให้เกียรติประเภทใด และคำสรรพนามราชาศัพท์เหล่านี้แสดงระบบการให้เกียรติอย่างไร

ข้อมูลที่น่าสนใจ ได้แก่ คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 ซึ่งเป็นคำที่ผู้พูดใช้เรียกแทนตนเองเมื่อกล่าวกับผู้ฟังด้วยซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ จำนวน 5 คำ และคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 ซึ่งเป็นคำที่ผู้พูดใช้เรียกแทนคู่สนทนาที่เป็นพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ จำนวน 4 คำ ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ผู้ที่พูดด้วย	คำสรรพนามบุรุษที่ 2	คำสรรพนามบุรุษที่ 1
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ	ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท	ข้าพระพุทธเจ้า
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี	ใต้ฝ่าละอองพระบาท	
สมเด็จพระเจ้าฟ้า	ใต้ฝ่าพระบาท	
พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า	ฝ่าพระบาท	เกล้ากระหม่อม (ผู้พูดชาย) เกล้ากระหม่อมฉัน (ผู้พูดหญิง)
พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า หม่อมเจ้า		กระหม่อม (ผู้พูดชาย) หม่อมฉัน (ผู้พูดหญิง)

ตารางที่ 7 คำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ในราชาศัพท์ไทย

ในการพิจารณาจัดประเภทรูปภาษาแสดงการให้เกียรติ ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์จำแนกรูปภาษาแสดงการให้เกียรติดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 2 ซึ่งได้ประยุกต์จากการจำแนกประเภทของคอมรี (Comrie, 1976) ผลการวิเคราะห์พบว่าคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 เป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เนื่องจากคำสรรพนามดังกล่าวเป็นรูปภาษาที่ใช้เรียกแทนตัวผู้พูดและคู่สนทนาโดยมีความหมายตามรูปที่มีความสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติซึ่งคือคู่สนทนา และมีการแสดงถึงความเคารพต่อคู่สนทนาใน 2 ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะแรกเห็นได้จากผู้พูดใช้คำสรรพนามบุรุษที่ 1 ที่มีความหมายกล่าวถึงสถานภาพการเป็นผู้รับใช้ คือคำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” ซึ่งแสดงถึงความถ่อมตนอย่างสูงเพราะอ้างว่าตนเป็นคนรับใช้หรือบริวาร ขณะเดียวกันก็ใช้คำเรียกแทนคู่สนทนาซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศ์ด้วยคำที่มีความหมายอ้างถึง “พื้นที่ซึ่งอยู่เบื้องล่างเท้าของคู่สนทนา” อันได้แก่คำว่า “ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท” “ใต้ฝ่าละอองพระบาท” และ “ใต้ฝ่าพระบาท” ตามลำดับ ซึ่งแสดงถึงการยกย่องคู่สนทนาว่ามีความเหนือกว่าตน เพราะแม้แต่อ้างถึงส่วนที่อยู่สูงกว่าเท้าของคู่สนทนายังไม่สามารถทำได้ กล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า การที่ผู้พูดใช้คำสรรพนามเรียกอีกฝ่ายด้วยคำที่หมายถึงพื้นที่ด้านล่างเท้าจึงคล้ายกับการที่ผู้พูดซึ่งเรียกแทนตนเองว่าเป็น “ผู้รับใช้” กำลังกล่าวกับ “พื้นที่ด้านล่างเท้า” ของคู่สนทนา ซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพว่าคู่สนทนามีสถานภาพสูงส่งดูอยู่เหนือศีรษะของผู้พูด การใช้คำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 เช่นนี้แสดงถึงการให้เกียรติคู่สนทนาอย่างชัดเจน เพราะผู้พูดเรียกแทนตนเองด้วยคำที่แสดงถึงความนอบน้อมสูงสุด ขณะเดียวกันก็เรียกแทนอีก

ฝ่ายด้วยคำที่อ้างถึงส่วนที่อยู่ด้านล่างสุดของร่างกายผู้นั้น ซึ่งแสดงถึงความเคารพอันมีปัจจัยมาจากคติความเชื่อเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ว่าเป็นเทพเจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์จนผู้พูดไม่อาจสัมผัสหรือแม้กระทั่งเรียกส่วนหนึ่งส่วนใดของร่างกายผู้นั้นได้

ส่วนลักษณะการแสดงความเคารพแบบที่สองคือการใช้คำสรรพนามบุรุษที่ 1 ที่มีความหมายเกี่ยวกับอวัยวะที่อยู่สูงที่สุดในร่างกาย คือคำว่า “เกล้ากระหม่อม” หรือ “เกล้ากระหม่อมฉัน” และ “กระหม่อม” หรือ “หม่อมฉัน” ขณะเดียวกันก็ใช้คำสรรพนามเรียกแทนคู่สนทนาด้วยคำเรียกอวัยวะที่อยู่ด้านล่างสุดของร่างกาย คือคำว่า “ฝ่าพระบาท” การใช้คำสรรพนามบุรุษที่ 1 ซึ่งเป็นการเรียกแทนตนเองด้วยสิ่งที่สูงที่สุดและถือว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สุดของตน และใช้คำสรรพนามบุรุษที่ 2 เรียกแทนอีกฝ่ายด้วยคำที่อ้างถึงส่วนที่อยู่ล่างสุดของคู่สนทนาสะท้อนถึงการให้เกียรติในทำนองเดียวกับลักษณะแรก คือเรียกตัวเองด้วยคำที่หมายถึงสิ่งที่สูงที่สุดของตน เพื่อแสดงความเคารพคู่สนทนา แต่ขณะเดียวกันก็เรียกคู่สนทนาด้วยคำที่หมายถึงส่วนที่อยู่ล่างสุดของร่างกายผู้นั้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสถานภาพทางสังคมของคู่สนทนาที่สูงกว่าผู้พูด แต่มีความแตกต่างจากลักษณะแรกตรงที่มีระดับของการให้เกียรติลดลงมา เห็นได้จากคำสรรพนามที่ใช้เรียกคู่สนทนามีความหมายแสดงถึงการเข้าใกล้ร่างกายของบุคคลนั้นได้มากขึ้น กล่าวคือ ผู้พูดใช้ “กระหม่อม” ซึ่งหมายถึงศีรษะในการพูดกับ “ฝ่าเท้า” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายของคู่สนทนา ไม่ใช่พูดกับ “พื้นที่ด้านล่างเท้า” ซึ่งแสดงถึงลักษณะที่ห่างจากร่างกายคู่สนทนาออกไปอีกอย่างในคำสรรพนามบุรุษที่ 2 ในลักษณะแรก

ลักษณะการแสดงการให้เกียรติด้วยคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 นี้มีความสัมพันธ์กับสังคมวัฒนธรรมไทยในแง่ที่มีนัยของคติความเชื่อที่แฝงอยู่เบื้องหลังการใช้รูปภาษาและสะท้อนถึงโครงสร้างชนชั้นของสังคมไทย รวมทั้งยังมีความสอดคล้องกับระบบปรีชาญาณของมนุษย์ ซึ่งผู้วิจัยจะแสดงผลการวิเคราะห์ตามลำดับฐานันดรศักดิ์ของคู่สนทนาดังต่อไปนี้

3.1.1 คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ

คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ได้แก่คำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” และ “ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท” ตามลำดับ ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึงความหมายตามรูปของคำสรรพนามบุรุษที่ 1 ก่อน แล้วจึงตามด้วยคำสรรพนามบุรุษที่ 2 เพื่อให้เห็นความหมายที่ปรากฏอย่างชัดเจนตามลำดับ ก่อนที่จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ดังกล่าวเพื่อให้เห็นลักษณะการให้เกียรติที่ปรากฏ

คำสรรพนามบุรุษที่ 1 “ข้าพระพุทธเจ้า” เป็นนามวลี ประกอบด้วยคำนาม 2 คำ ได้แก่ คำว่า “ข้า” และ “พระพุทธเจ้า”

ข้า	+	พระพุทธเจ้า
(ค่านาม)		(ค่านาม)

คำว่า “ข้า” เป็นค่านาม มีความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ว่าบ่าวไพร่หรือคนรับใช้ คำว่า “ข้า” ถูกนำไปใช้ประกอบคำอื่นในความหมายว่าเป็นผู้รับใช้ เช่น “ข้าทาส” หมายถึงคนรับใช้ที่เป็นทาส “ข้าไท” คือผู้รับใช้ที่ไม่ใช่ทาส ส่วน “ข้าพระ” หรือ “ข้าวัด” หมายถึงคนที่พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานแก่พระสงฆ์เพื่อรักษาวัดและปฏิบัติพระสงฆ์ หรือผู้ที่นายเงินชูปสาธกรมธรรมิให้เป็นคนใช้ของสงฆ์ (กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ, 2541) ส่วนคำว่า “พระพุทธเจ้า” เป็นคำเรียกพระบรมศาสดาแห่งพระพุทธศาสนา คำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” จึงมีความหมายตามรูปว่า “ผู้รับใช้ของพระพุทธเจ้า” คำนี้มีนัย 2 ประการ ได้แก่ ผู้รับใช้ของพระมหากษัตริย์ และผู้รับใช้พระบรมศาสดาของพุทธศาสนา

สำหรับนัยประการแรกนั้น คำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” เป็นคำเรียกสถานภาพของผู้พูดที่เป็นบริวารหรือผู้รับใช้ โดยคำว่า “พระพุทธเจ้า” ในที่นี้หมายถึงพระมหากษัตริย์ ดังนั้นคำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” จึงเป็นการอ้างถึงสถานภาพที่ผู้พูดเป็นผู้รับใช้ของพระมหากษัตริย์ หากพิจารณาจากเอกสารทางประวัติศาสตร์คือกฎมณเฑียรบาลพบว่า เมื่อมีการใช้คำนี้เป็นคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 นั้น ผู้ที่มีโอกาสได้ใช้ถ้อยคำราชาศัพท์คือผู้ที่ทำงานรับใช้ใกล้ชิดพระมหากษัตริย์อยู่ในราชสำนัก ดังนั้นผู้พูดจึงมีสถานภาพเป็น “ผู้รับใช้” จริงๆ ในกฎมณเฑียรบาลซึ่งเป็นข้อกำหนดของราชสำนักมีคำเรียกผู้รับใช้พระมหากษัตริย์ว่า “ข้าทูลละออง” ดังปรากฏข้อกำหนดในกฎมณเฑียรบาลว่า เมื่อข้าทูลละอองจะพิดทูลพระเจ้าอยู่หัวให้ใช้ว่า “ข้าพระพุทธเจ้าขอทูล” (วรพรวงศ์พันธ์, 2549: 239) แต่นอกจากคำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” จะเป็นการอ้างถึงสถานภาพที่แท้จริงของผู้พูดแล้ว เมื่อพิจารณาบริบททางสังคมในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่เริ่มมีการใช้ราชาศัพท์นั้นจะเห็นได้ว่ามีความเชื่อเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ว่าทรงเป็นเจ้าของชีวิตและเป็นเจ้าของแผ่นดิน (มานพถาวรวัฒน์สกุล, 2547) ส่วนประชาชนมีสถานภาพเป็นไพร่ฟ้าหรือบริวารผู้อยู่ในบังคับซึ่งเป็นชนชั้นที่อยู่ต่ำที่สุดในโครงสร้างสังคมไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา และมีหน้าที่รับใช้มูลนายและพระเจ้าแผ่นดิน ดังนั้นการที่คำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” ถูกใช้เป็นคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 จึงสะท้อนว่าผู้กำหนดแบบแผนราชาศัพท์ได้กำหนดให้ผู้พูดเรียกแทนตนเองโดยใช้คำที่ระบุสถานภาพที่แท้จริง คือการเป็น “ข้า” หรือผู้รับใช้ซึ่งเป็นสถานภาพต่ำที่สุดในสังคมอันแสดงถึงความถ่อมตนอย่างมาก ส่วนคำว่า “พระพุทธเจ้า” ที่ประกอบอยู่ในคำสรรพนามบุรุษที่ 1 ด้วยนั้นก็หมายถึงพระเจ้าแผ่นดิน แม้คำว่า “พระพุทธเจ้า” ตามรูปศัพท์แล้วจะเป็นคำที่ใช้เรียกพระบรมศาสดาของพุทธศาสนา แต่ในเอกสารทางประวัติศาสตร์และวรรณคดี เช่น กฎมณเฑียรบาลในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ จะเห็นได้ว่าการเรียกพระเจ้าแผ่นดินว่าเป็นพระพุทธเจ้า ดังข้อความว่า “สมเด็จพระ

พระเจ้ารามธิบดีบรมไตรโลกนาถมหาราชมกุฎเทพมุนษยวิสุทธิสุริยวงษ์องค์พุทธทศทางกูร...” คำว่า “องค์พุทธทศทางกูร” แปลว่าทรงเป็นหน่อแห่งพระพุทธเจ้าหรือเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต (วินัย พงศ์ศรีเพียร, บรรณานิการ, 2548: 59) แสดงว่าการยกย่องพระมหากษัตริย์เทียบเท่ากับพระพุทธเจ้ามีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้นแล้ว นอกจากนี้จากหลักฐานทางวรรณคดีอย่างนวนพ่ายโคลงฉันท์ซึ่งแต่งขึ้นในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอันเป็นสมัยที่มีการตรากฎหมายเทียบราชชั้นนั้นก็แสดงให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์และพุทธศาสนา เห็นได้จากการใช้คำเรียกและความเปรียบเกี่ยวกับกษัตริย์ว่าเป็นพระโพธิสัตว์และพระพุทธเจ้า¹ (อัศวินธ์ เรืองรอง, 2543) นอกจากนี้ คำเรียกพระนามของพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยายังสะท้อนถึงความเชื่อและการเปรียบพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นธรรมราชาว่าเป็นดุจพระพุทธเจ้า พระนามดังกล่าว อาทิ ธรรมราชา สรรเพชร์ จักรพรรดิ ไตรโลกนาถ พระพุทธเจ้าอยู่หัว (มานพ ถาวรวัฒน์สกุล, 2547; อารดา กิระนันท์, สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2553) ด้าน Akin Rabibhadana (1969: 52) กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ไทยและพระพุทธเจ้าว่า คนไทยมองว่าราชวงศ์เป็นผู้ปกป้องคุ้มครองประชาชน พระมหากษัตริย์ไม่ใช่องค์อวดดารของเทพเจ้าในศาสนาฮินดู แต่ทรงเป็นสัญลักษณ์ของธรรมะซึ่งเป็นแก่นของรัฐ ดังนั้นคนจึงเคารพนับถือพระองค์อย่างสูงสุด ดังปรากฏคำเรียกพระมหากษัตริย์ว่า พระพุทธเจ้าอยู่หัว และพระพุทธเจ้าหลวง ในขณะที่เดียวกันประชาชนก็เรียกแทนตัวเองว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” จากหลักฐานเหล่านี้จึงสรุปได้ว่านอกจากคำว่า “พระพุทธเจ้า” จะมีความหมายว่าพระบรมศาสดาของพุทธศาสนาแล้ว อีกนัยหนึ่งยังหมายถึงพระมหากษัตริย์ หากพิจารณาตามแนวทางนี้ เมื่อเริ่มใช้ราชาศัพท์ในคราวแรก คำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” จึงเป็นคำเรียกสถานภาพที่แท้จริงของผู้พูดว่าเป็นผู้รับใช้ของพระมหากษัตริย์ ดังนั้นในเวลาต่อมาไม่ว่าใครก็ตามที่มีโอกาสได้เข้าเฝ้าทูลรายงานและเรียกแทนตนเองว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” จึงเป็นการระบุสถานภาพของตนว่าเป็นผู้รับใช้ของพระมหากษัตริย์ไปโดยปริยาย แต่นอกจากจะเป็นคำที่อ้างถึงสถานภาพแท้จริงดังกล่าวแล้ว คำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” ยังใช้ในลักษณะเปรียบเทียบกับผู้พูดเป็นเพียงผู้รับใช้หรือบริวารของพระมหากษัตริย์ตามโครงสร้างสังคมไทยในสมัยนั้น ดังนั้นความหมายตามรูปของคำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” ในแง่นี้จึงแสดงถึงความนอบน้อมถ่อมตนต่อพระมหากษัตริย์ตามสภาพสังคมและความเชื่อทางการปกครองที่สืบเนื่องมาแต่อดีตว่าราชกรเป็นบริวารผู้อยู่ใต้ปกครองของพระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นเจ้าของชีวิต

¹ นอกจากความเปรียบว่าพระมหากษัตริย์เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ในนวนพ่ายโคลงฉันท์ยังปรากฏความเปรียบอุปมาพระบรมไตรโลกนาถกับเทพเจ้าสำคัญของพราหมณ์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างคติความเชื่อทางพุทธศาสนาซึ่งมีความเชื่อที่เป็นรากฐานในสังคมไทยและคติทางศาสนาพราหมณ์ซึ่งถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการปกครองได้ดี

ส่วนนัยประการที่สอง คำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” มีความหมายในเชิงเปรียบเทียบว่าผู้พูด เป็นเสมือนผู้รับใช้ของพระพุทธเจ้า ด้วยเหตุที่คนไทยและสังคมไทยในอดีตมีความผูกพันใกล้ชิดกับศาสนาพุทธมาก ดังปรากฏว่าความคิดและความเชื่อทางพุทธศาสนาได้แฝงอยู่ในประเพณี พิธีกรรมของคนไทย หรือแม้กระทั่งที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น พระนามของพระมหากษัตริย์ดังที่กล่าวไปข้างต้น หากพิจารณาในแง่นี้คำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” ซึ่งมีความหมายตามรูปว่า “ผู้รับใช้ของพระพุทธเจ้า” จึงเป็นการอ้างถึงสถานภาพที่พุทธศาสนิกชนเชื่อว่าเป็นสถานภาพที่ดีที่สุดที่ตนสามารถดำรงสถานภาพนั้นได้ เนื่องจากเป้าหมายสูงสุดในชีวิตพุทธศาสนิกชนคือการบรรลุนิพพานซึ่งเป็นสภาวะที่พ้นจากสภาพเวียนว่ายตายเกิดและเป็นสภาวะดับทุกข์โดยสิ้นเชิง หนทางไปสู่นิพพานนั้นก็โดยการปฏิบัติธรรมตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ในทางพุทธศาสนามีคติชนกาลที่กล่าวถึงความเชื่อเรื่องระยะเวลาที่พระศาสนาของพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งๆ ดำรงอยู่ ชีวิตที่ได้เกิดมาในช่วงเวลาของพระพุทธเจ้าจะเป็นชีวิตที่มีคุณค่ามาก เพราะพุทธศาสนิกชนจะมีโอกาสได้ฟังธรรมอันจะเป็นการทำจิตให้บริสุทธิ์และเป็นทางนำไปสู่นิพพาน เนื่องจากการปฏิบัติให้ถึงนิพพานเป็นเรื่องยาก บุคคลจึงควรตั้งเป้าหมายที่จะได้เกิดในสมัยพระศรีอาริยเมตไตรย (สุภาพรรณ ณ บางช้าง, 2535) ดังนั้นคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 “ข้าพระพุทธเจ้า” ที่มีความหมายว่าผู้รับใช้ของพระพุทธเจ้าตามนัยนี้จึงเป็นการอ้างถึงสถานภาพที่ดีที่สุดของผู้พูดซึ่งคือการได้เกิดมาในช่วงเวลาที่มีพระพุทธเจ้า และจะดียิ่งหากได้มีโอกาสรับใช้พระพุทธเจ้า แนวคิดเรื่องการรับใช้พระพุทธเจ้ามีหลักฐานปรากฏในจารึก อาทิจารึกนครวัดสมัยหลังพระนคร (อุไรศรี วรสระริน, 2542: 148) ปรากฏข้อความกล่าวถึงการตั้งปณิธานเป็นผู้รับใช้พระพุทธเจ้าว่า

*เมื่อใดสมเด็จพระศรีอาริย์ เสด็จลงมาตรัสศัพท์บุญตาทาญานในโลกนี้
ขอข้าเจ้าได้ถวายการรับใช้เป็นรัตนอุบาสกแห่งสมเด็จพระศรีอาริยเมตไตรย์
และ*

*...ทรงมีพระราชดำริปรารถนาถวายพระราชบุตรนี้ แม้เป็นบุรุษก็ตาม
แม้เป็นสตรีก็ตาม ทรงมีพระราชอธิษฐานจะถวายเป็นอุบาสก อุบาสิกา
อุปัฏฐากของสมเด็จพระมหาศรีรัตนตรัยบรมบพิตร ขอภักดีอย่างแน่นแฟ้นต่อ
พระศาสนาพระตถาคตเทอญ*

น่าสังเกตว่าแนวคิดเรื่องการรับใช้พระพุทธเจ้าดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับประเพณีการกัลปนา ธิดา สาระยา (2537, 2539) กล่าวถึงประเพณีการกัลปนาหรือการอุทิศสิ่งของเป็นทานว่าความคิดเรื่องการอุทิศคนให้เป็นแรงงาน รวมทั้งอุทิศที่ดินหรือสิ่งของให้เป็นทานแก่สิ่งที่เป็นตัวแทนความศักดิ์สิทธิ์และความเชื่อหรือที่เรียกว่า “กัลปนา” เป็นพฤติกรรมทางวัฒนธรรมซึ่ง

ปฏิบัติสืบทอดกันมาในดินแดนที่เป็นประเทศไทยปัจจุบันตั้งแต่ก่อนพุทธศตวรรษที่ 12 ดังปรากฏหลักฐานในจารึกว่ามีการอุทิศที่ดินเพาะปลูกให้แก่ศาสนสถาน อุทิศทาสและเครื่องใช้ให้แก่วัด รวมทั้งอุทิศนักดนตรีให้แก่เทพเจ้าในศาสนสถานของศาสนาฮินดู เช่น จารึกปราสาทหินพิมาย 3 (พ.ศ. 1655) ที่จารึกเป็นภาษาขอม กล่าวถึงการกัลปนาทาสให้เป็น “ข้าพระ” และจารึกหลักที่ 55 จารึกอักษรขอมภาษาไทยกล่าวถึงการถวายนาเป็น “นาพระพุทธเจ้า” เป็นต้น คำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” จึงอาจมีความหมายอย่างเดียวกับคำว่า “ข้าพระ” หรือผู้ที่ดูแลวัดและพระสงฆ์ ซึ่งพระมหากษัตริย์พระราชทานให้แก่วัดเพื่อเป็นกิริยานุญ หากเป็นเช่นนั้นคำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” จึงแสดงนัยว่า ผู้พูดเป็นบริวารหรือผู้อยู่ใต้ปกครองของพระมหากษัตริย์ (ซึ่งถูกเรียกว่า พระพุทธเจ้า) ซึ่งถูกอุทิศให้แก่พุทธศาสนาด้วยเช่นกัน เมื่อพิจารณาตามแนวทางนี้จะสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการรวมคนให้เข้ามาเป็นชุมชนซึ่งเป็นวิธีการสร้างบ้านเมืองและขยายอาณาเขต เนื่องจากสังคมอยุธยา มีพื้นฐานที่ระบบมูลนายไพร่ แนวทางการให้คนเข้าวัดจัดเป็นแนวทางเดียวกับการให้คนมารวมกำลังกันในรูปข้าพระแห่งวัด คนที่ถูกอุทิศให้เป็นข้าพระจากการกัลปนา อาจมาจากหลากหลายเผ่าพันธุ์และท้องถิ่น แต่เมื่อมารวมอยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน ภายใต้การนับถือพุทธศาสนาเหมือนกัน ในที่สุดก็ผสมผสานจนกลายเป็นพวกเดียวกัน พุทธศาสนาจึงเป็นกลไกสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันท่ามกลางความหลากหลาย (ธิดา สารระยา, 2519: 197, 2552: 98) การกำหนดให้ใช้คำสรรพนามบุรุษที่ 1 เรียกแทนตนเองว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” จึงอาจเป็นกุศโลบายประการหนึ่งในการสร้างความเป็นปึกแผ่นของบ้านเมืองเพื่อประโยชน์แก่การปกครอง

ด้านคำสรรพนามบุรุษที่ 2 “ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท” เป็นบุพพทวลี ใช้เรียกแทนคู่สนทนา ซึ่งมีฐานันดรศักดิ์สูงสุดได้แก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ประกอบด้วยคำ 5 คำ ได้แก่ คำว่า “ใต้” “ฝ่า” “ละออง” “ธุลี” และ “พระบาท”

ใต้ + ฝ่า + ละออง + ธุลี + พระบาท (บุพพท) (คำนาม) (คำนาม) (คำนาม) (คำนาม)
--

ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 คำว่า “ใต้” เป็นคำบุพพทหมายถึงข้างล่าง คำว่า “ฝ่า” เป็นคำนามหมายถึงพื้นของมือและเท้า คำว่า “ละออง” เป็นคำนามหมายถึงสิ่งซึ่งมีลักษณะเป็นผงเป็นฝอยละเอียดยิบ คำว่า “ธุลี” เป็นคำนามหมายถึงละอองหรือฝุ่น และคำว่า “พระบาท” เป็นคำนามหมายถึงเท้า ดังนั้นคำว่า “ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท” จึงมีความหมายตามรูปว่า “ใต้ผงของฝุ่นที่ติดฝ่าเท้า” การใช้คำนี้เป็นคำสรรพนามเรียกผู้ที่พูดด้วยจึงเป็นการเรียกอีกฝ่ายด้วยการอ้างถึง “ใต้(ผงของฝุ่น)ที่ติดฝ่าเท้า” หรือกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่าเป็นการอ้างถึง “บริเวณที่บุคคลผู้นั้นปรากฏตัวอยู่” เนื่องจากอนุমানได้ว่าฝ่าเท้าที่เอ่ยถึง

นั้นหมายถึงฝ่าเท้าของผู้ที่พูดด้วย ดังนั้นการเรียกไปที่ “ใต้ฝ่าเท้า” จึงเท่ากับเรียกไปที่ “พื้นที่” ซึ่งบุคคลผู้นั้นวางเท้าอยู่ ซึ่งเป็นบริเวณที่อยู่ต่ำที่สุดและห่างจากร่างกายของคู่สนทนามากที่สุด กล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าคำสรรพนามคำนี้ใช้ “มโนทัศน์ที่อ้างถึงพื้นที่” มาเป็นคำอ้างถึงผู้ที่พูดด้วย คำนี้จึงมีลักษณะเป็นการอ้างถึงผู้ที่พูดด้วยอย่างอ้อม (Oblique referencing) แบบใช้คำนามที่บอกสถานที่มาเป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 2 ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการบดบังอัตลักษณ์ ชิบาตานิ (Shibatani, 1994) กล่าวถึงคุณสมบัติพื้นฐานของรูปภาษาแสดงการให้เกียรติว่า รูปภาษาแสดงการให้เกียรติมีลักษณะหลักเฉียงที่จะกล่าวถึงผู้ที่เป็นเป้าหมายของการให้เกียรติรวมทั้งการกระทำของบุคคลผู้นั้นโดยตรงไปตรงมา หรือกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่ารูปภาษาแสดงการให้เกียรติมีลักษณะบดบังอัตลักษณ์ของผู้กระทำ (blurring an identity of an actor) การบดบังอัตลักษณ์คือการลดความเด่นชัดของผู้กระทำ (defocusing an actor) โดยผู้กระทำที่ว่านั้นหมายถึงผู้ที่เป็นเป้าหมายของการให้เกียรติ ดังปรากฏว่าในบางภาษามีการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางไวยากรณ์ เช่น การเปลี่ยนบุรุษ พจน์ หรือการก เพื่อไม่ต้องกล่าวถึงผู้ที่เป็นเป้าหมายของการให้เกียรติและการกระทำของผู้นั้นโดยตรง และในบางกรณีอาจเป็นการบดบังอัตลักษณ์ของตัวเองก็ได้ ในกรณีของคำสรรพนามบุรุษที่ 2 “ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท” จึงเป็นการลดความเด่นชัดของการอ้างถึงคู่สนทนาซึ่งเป็นเป้าหมายของการให้เกียรติ โดยใช้มโนทัศน์ที่กล่าวถึงพื้นที่มาเป็นกลวิธีในการแสดงการให้เกียรติ เนื่องจากไม่ใช่คำเรียกแบบที่อ้างตัวบุคคลนั้นตรงๆ อย่างชัดเจน แต่ใช้คำที่หมายถึง “บริเวณ” หรือ “พื้นที่” ซึ่งบุคคลผู้นั้นปรากฏตัวอยู่มาเป็นคำเรียกบุคคลนั้นแทน ลักษณะนี้สะท้อนการแสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วย เนื่องจากคำที่ใช้เอ่ยเรียกผู้ที่พูดด้วยนั้นไม่แม้แต่จะอ้างถึงร่างกายของอีกฝ่ายโดยตรง คล้ายกับในภาษาญี่ปุ่นที่มีการนำคำนามบอกสถานที่มาใช้เรียกผู้ที่เป็นเป้าหมายของการแสดงความเคารพ เช่น ใช้คำนามว่า *o-taku* ‘HON-บ้าน’ แทนคำสรรพนามบุรุษที่ 2 *anata* ‘คุณ, เธอ’ เพื่อแสดงการให้เกียรติ

นอกจากคำว่า “ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท” จะแสดงการให้เกียรติด้วยการใช้มโนทัศน์อ้างถึงพื้นที่แล้ว ยังมีองค์ประกอบอื่นภายในคำที่แสดงการให้เกียรติเช่นกัน องค์ประกอบดังกล่าวคือคำว่า “ละอองธุลี” ซึ่งปรากฏนำหน้าคำว่า “พระบาท” คำว่า “ละอองธุลี” เป็นองค์ประกอบที่แสดงการบดบังอัตลักษณ์ของผู้ที่พูดด้วย เนื่องจากคำว่า “ละอองธุลี” หรือ “ผงของผูน” ปรากฏอยู่นำหน้าคำว่า “พระบาท” หรือ “เท้า” ซึ่งเป็นอวัยวะหนึ่งของผู้ที่พูดด้วย ดังนั้นแทนที่จะกล่าวคำว่า “ใต้ฝ่าพระบาท” ซึ่งมีความหมายว่า “ใต้ฝ่าเท้า” อย่างที่ใช้กันปกติ ก็กลับใช้ว่า “ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท” ซึ่งอ้างถึงสิ่งที่มีขนาดเล็กที่สุดซึ่งติดอยู่ที่ฝ่าเท้าถึง 2 คำ ได้แก่ “ละออง” หรือ “ผง” และ “ธุลี” หรือ “ผูน” ก่อนที่จะเอ่ยถึงเท้า ทำให้มีความหมายว่า “ใต้เศษผงของผูนที่ติดฝ่าเท้า” ซึ่งทำให้ความเด่นชัดของการเอ่ยถึง “เท้า” ของผู้ที่พูดด้วยลดลง เพราะแม้แต่จะกล่าวถึง “เท้า” ของผู้ที่พูด

ด้วยยังไม่สามารถทำได้ ต้องกล่าวถึงสิ่งที่มีขนาดเล็กที่สุดที่ติดอยู่ที่เท้าแทน ลักษณะนี้สะท้อนถึงการเลี้ยงที่จะกล่าวถึงร่างกายของผู้ที่เป็นเป้าหมายของการให้เกียรติโดยตรงไปตรงมา

นอกจากคำว่า “ละของธุลี” จะเป็นองค์ประกอบที่ช่วยลดความเด่นชัดของผู้ที่พูดด้วยดังกล่าวแล้ว คำนี้ยังแสดงนัยสำคัญอีกอย่างหนึ่ง นั่นคือคำว่า “ละของธุลี” เป็นองค์ประกอบที่ช่วยแสดงระยะห่างทางสังคมระหว่างผู้พูดและผู้ที่ถูกพูดด้วย ดังได้กล่าวไปข้างต้นแล้วว่าคำว่า “ละของธุลี” เป็นองค์ประกอบที่แทรกเข้ามาในคำว่า “ใต้ฝ่าพระบาท” อันแสดงการเลี้ยงที่จะเอ่ยถึงเท้าของผู้ที่พูดด้วยโดยตรง แต่หากพิจารณาในอีกแง่มุมหนึ่ง คำว่า “ละของธุลี” ยังเป็นรูปภาพที่สะท้อนระยะห่างทางสังคมระหว่างผู้พูดและผู้ที่ถูกพูดด้วย เนื่องจากคำว่า “ละของธุลี” เป็นองค์ประกอบที่แสดงว่าผู้พูดได้อ้างถึงสิ่งที่อยู่ห่างออกไปจากร่างกายของผู้ที่ถูกพูดด้วยถึง 2 ระดับ กล่าวคือไม่เพียงอ้างถึง “ธุลี” หรือ “ฝุ่น” ที่ติดฝ่าเท้า แต่ยังอ้างไปถึง “ละของ” หรือ “ผง” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของฝุ่นที่ติดฝ่าเท้า คำสรรพนามบุรุษที่ 2 คำนี้จึงมีความหมายว่า “ใต้เศษผงของฝุ่นที่ติดอยู่ที่ฝ่าเท้า” อันสื่อความหมายว่าผู้พูดได้อ้างถึงสิ่งที่อยู่ห่างจากร่างกายของผู้ที่ถูกพูดด้วยมากที่สุด เนื่องจากตนมีสถานภาพทางสังคมต่อยกกว่า ทำให้ไม่มีสิทธิ์ที่จะเอ่ยถึงร่างกายของผู้ที่ถูกพูดด้วยโดยตรงได้ ลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นว่าผู้พูดและผู้ที่ถูกพูดด้วยมีระยะห่างทางสังคมระหว่างกันมาก และรูปภาพได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการแสดงระยะห่างดังกล่าว

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าคำสรรพนามบุรุษที่ 2 “ใต้ฝ่าละของธุลีพระบาท” แสดงการให้เกียรติแก่คู่สนทนาผ่านทางรูปภาพด้วยการอ้างถึงส่วนที่ “อยู่ต่ำที่สุด” และ “อยู่ห่างที่สุด” จากร่างกายของคู่สนทนา ซึ่งเป็นการอ้างถึงอย่างอ้อม เมื่อพิจารณาข้อมูลทางสังคมและวัฒนธรรมไทยประกอบจะเห็นว่า พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ในฐานะเทวราชาและทรงมีอำนาจสูงสุดในแผ่นดินสังคมไทยสมัยอยุธยาซึ่งเป็นสมัยที่ปรากฏหลักฐานการใช้ราชาศัพท์เป็นสังคมศักดินาที่มีการจัดระเบียบทางการปกครองและสังคมที่เข้มงวด โดยเน้นอำนาจของกษัตริย์ที่เมืองหลวง มีการจำแนกกลุ่มคนในสังคมออกเป็นระดับชั้นต่างๆ และกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ สิทธิ ทรัพย์สิน และความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนในระดับต่างๆ ที่มีต่อกันจากต่ำสุดคือทาสไพร่ขึ้นไปจนถึงกษัตริย์ กษัตริย์อยุธยาทรงประกาศพระองค์เป็นทั้งเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ เป็นทั้งพระเจ้าจักรพรรดิและธรรมราชา และทรงเป็นภาคหนึ่งของพระพุทธรูปเจ้าด้วย (มานพ ถาวรวัฒน์สกุล, 2547: 28, 59) พระมหากษัตริย์โดยฐานะแล้วทรงเป็นเทวราช ซึ่งเป็นคติทางฮินดูที่รับมาจากเขมร จึงปรากฏว่ามี การสร้างชนบประเพณีเพื่อเสริมสร้างบารมีของพระมหากษัตริย์ ด้านปราสาทราชวังก็สร้างและออกแบบอย่างเทวสถาน ในราชสำนักก็เลียนแบบเทวสถานโดยมีพราหมณ์จำนวนมากทำหน้าที่ต่างๆ องค์พระมหากษัตริย์เองก็ต้องประทับอยู่ในที่ที่คนเห็นได้ยากเหมือนพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ ซึ่งการที่ทรงรับลัทธิเทวราชนี้ก็เพื่อความราบรื่นในการใช้อำนาจปกครอง ในฐานะบุคคลนั้นพระองค์ยังทรง

นับถือพุทธศาสนา ซึ่งข้อนี้ทำให้พระมหากษัตริย์มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับประชาชน คำว่า “เทพเจ้า” หรือพระเป็นเจ้านี้หมายถึงเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ฮินดู ซึ่งอาจหมายถึงเทพเจ้าสูงสุดทั้งสามองค์ ได้แก่ พระพรหม พระนารายณ์ และพระศิวะ² (ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2529: 7-8, 12) ในฐานะความเป็นเทวราชาของพระมหากษัตริย์เริ่มเห็นได้จากพระราชพิธีบรมราชาภิเษกที่พระมหาราชครูร้ายเวทสรรเสริญไกรลาศเชิญพระอิศวรให้เสด็จจากเขาไกรลาศมาสถิตองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (ม.ร.ว.แสงสุรย์ ลดาวัลย์, 2526: 16) นอกจากนี้มีการถวายสังวาลธุระ พระแสงราชาวุธ และถวายพระบรมนามาภิไธย ซึ่งมีคำว่า “ทิพยเทพาวตาร” เป็นสัญลักษณ์เพื่อแสดงว่าพระมหากษัตริย์ได้กลายเป็นพระเป็นเจ้าแล้ว (ม.ร.ว.อศิน รพีพัฒน์, 2521: 84) เมื่อพระมหากษัตริย์เป็นองค์อวตารของพระผู้เป็นเจ้า ร่างกายของพระมหากษัตริย์จึงมีความศักดิ์สิทธิ์และสูงส่งเกินกว่าที่คนธรรมดาจะแตะต้องได้ รวมทั้งจะถูกทำให้แปดเปื้อนด้วยการติดต่อกับมนุษย์ธรรมดาไม่ได้ (Desai, 1980) การไม่แตะต้องบุคคลที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวจึงได้สะท้อนออกมาให้เห็นทางรูปภาษาคือคำสรรพนามบุรุษที่ 2 ที่หลีกเลี่ยงการกล่าวถึงอวัยวะร่างกายของบุคคลผู้นั้นอย่างชัดเจนและตรงไปตรงมา ดังเห็นได้จากการที่ใช้คำเรียกบุคคลผู้นั้นด้วยคำว่า “ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท” ซึ่งหมายถึงพื้นที่ซึ่งเป็นบริเวณใต้เท้า และในคำสรรพนามคำนี้ยังมีคำว่า “ละอองธุลี” หรือ “ผงของฝุ่น” ซึ่งหมายถึงวัตถุที่เล็กที่สุดซึ่งติดอยู่ที่ฝ่าเท้าปรากฏอยู่ในตำแหน่งก่อนที่จะเอ่ยถึงคำว่า “พระบาท” ซึ่งก็สะท้อนถึงการเลี่ยงที่จะไม่เอ่ยถึง “พระบาท” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในร่างกายของคู่สนทนาด้วยอีกประการหนึ่ง

โดยสรุปแล้ว คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 “ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท” มีการแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยโดยใช้มีโนทัศน์อ้างอิงถึงพื้นที่ ได้แก่ การอ้างอิงผู้ที่พูดด้วยโดยอ้างไปที่บริเวณซึ่งอยู่ด้านล่างเท้าของผู้ที่พูดด้วย นอกจากนี้คำสรรพนามบุรุษที่ 2 คำนี้ยังประกอบด้วยคำว่า “ละอองธุลี” ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ช่วยลดความเด่นชัดของผู้ที่พูดด้วยและยังแสดงระยะห่างทางสังคมระหว่างผู้พูดกับผู้ที่ถูกพูดด้วย ลักษณะทั้งหมดประกอบกันทำให้คำว่า “ใต้ฝ่าละอองธุลีพระ

² หากพิจารณาจากบริบทในปัจจุบัน คติความเชื่อที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นเทพเจ้าก็ยังคงได้รับการสืบทอดอยู่ ด้วยเหตุที่ตามคติฮินดูนั้นพระอิศวรและพระนารายณ์สามารถแบ่งภาคปรากฏกันได้ จึงปรากฏลักษณะที่แสดงถึงความเชื่อดังกล่าว อาทิ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปงานพระราชพิธีจะมีพรมปูพื้นสีแดง อันเนื่องมาจากความเชื่อที่ว่าทรงเป็นพระอิศวรซึ่งพระบาทจะสัมผัสพื้นดินไม่ได้ ไม่เช่นนั้นจะเกิดไฟบรรลัยกัลป์ แต่ในโอกาสที่พระองค์เสด็จเยี่ยมประชาชนจะทรงเป็นพระนารายณ์ อันเนื่องมาจากพระรามเดินดงได้ ทั้งยังสังเกตได้จากตราครุฑหรือธงครุฑที่ประดับพระราชพาหนะ อาทิ รถพระที่นั่ง และเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่ง ซึ่งแสดงว่าพระองค์ทรงเป็นพระนารายณ์ทรงครุฑ นอกจากนี้เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ยังแสดงถึงภาวะที่พระองค์ทรงเป็นพระพรหม เนื่องจากพระพรหมทรงหงส์ (ท่านผู้หญิงบุตรี วีระไวทยะ, บรรยาย, 19 กันยายน 2552)

บาท” เป็นคำที่อ้างถึงส่วนที่ห่างจากร่างกายของผู้ที่พูดด้วยอย่างมาก ทั้งยังมีการแสดงระดับของการให้เกียรติที่ละเอียดซับซ้อน และจัดเป็นการอ้างถึงแบบอ้อม (Oblique referencing)

เมื่อพิจารณาคำสรรพนามบุรุษที่ 1 “ข้าพระพุทธเจ้า” และคำสรรพนามบุรุษที่ 2 “ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท” พบว่าแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยอย่างชัดเจน และทั้งสองคำจัดเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เนื่องจากเมื่อพิจารณาตามนัยทั้งสองประการของคำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” ซึ่งหมายถึงผู้รับใช้ของพระมหากษัตริย์ และผู้รับใช้ของพระพุทธเจ้า จะเห็นได้ว่า ความหมาย “ผู้รับใช้ของพระมหากษัตริย์” เป็นการใช้คำเรียกแทนตนเองด้วยคำที่แสดงถึงความถ่อมตนสูงสุด คือการแสดงสถานภาพว่าเป็นผู้รับใช้ ส่วนความหมาย “ผู้รับใช้ของพระพุทธเจ้า” เป็นการใช้คำเรียกแทนตนเองด้วยคำที่แสดงถึงสถานภาพที่ดีที่สุดที่ตนสามารถเป็นได้ แต่ไม่ว่าคำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” จะมีนัยแบบแรกหรือแบบที่สอง ต่างก็ล้วนเป็นนัยที่สื่อไปในทางที่แสดงความเคารพต่อคู่สนทนาทั้งสิ้น โดยนัยแรกเป็นการแสดงความเคารพแบบแสดงความนอบน้อมถ่อมตน ในลักษณะเดียวกับที่ Kanita Roengpitya (1973) และมีชัย เอี่ยมจินดา (2534) กล่าวไว้ว่าเป็นการเปรียบเทียบพระมหากษัตริย์กับพระพุทธเจ้า ส่วนผู้พูดก็แสดงตนว่าเป็นผู้รับใช้ของพระมหากษัตริย์ซึ่งแสดงความถ่อมตนอย่างยิ่ง ส่วนนัยที่สองเป็นการแสดงความเคารพในลักษณะที่อ้างถึงสิ่งที่ดีที่สุดของตนเพื่อให้สมเกียรติกับการกล่าวกับคู่สนทนาซึ่งมีสถานภาพสูงกว่า และเมื่อพิจารณาคำสรรพนามบุรุษที่ 2 ที่ใช้เรียกแทนคู่สนทนาซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์และสมเด็จพระบรมราชินีนาถก็พบว่าใช้คำว่า “ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท” ที่หมายถึง “ใต้เศษผงของฝุ่นที่ติดฝ่าเท้า” นอกจากจะเป็นการใช้อุปมาอุปไมยกับร่างกายว่าใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทซึ่งเป็นการอ้างถึงสิ่งที่ดีที่สุดที่สามัญชนสามารถใช้เรียกพระมหากษัตริย์ได้ตามที่ Kanita Roengpitya กล่าวไว้แล้ว (1973: 45) ยังจะเห็นได้ว่าเป็นการใช้มโนทัศน์ “พื้นที่บริเวณใต้เท้า” มาเป็นคำเรียกคู่สนทนา แสดงให้เห็นถึงการบดบังอัตลักษณ์ของคู่สนทนาหรือเป็นการเลี่ยงที่จะอ้างถึงร่างกายของคู่สนทนาอย่างตรงไปตรงมาและชัดเจน อันมีที่มาจากคติความเชื่อที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นเทวราชา ซึ่งความเชื่อดังกล่าวสะท้อนออกมาให้เห็นได้ทางพระราชพิธีรวมทั้งธรรมเนียมประเพณีเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ เช่น ประเพณีการหมอบคลานที่ต้องก้มศีรษะให้ต่ำกว่าพระบาทของพระมหากษัตริย์ ดังนี้

ในส่วนองค์พระมหากษัตริย์เองนั้นจำเป็นต้องสถิตอยู่ในที่ประทับ ไม่เปิดเผยพระองค์โดยง่าย ในกรณีมีกิจพิธีหรือโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการเข้าเฝ้า จะเสด็จออกประทับให้เห็นทางช่องพระบัญชร เมื่อเสด็จออกนอกพระบรมมหาราชวังต้องมีกระบวนแห่แหนเช่นเดียวกับพิธีแห่งของเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ **ราษฎรที่หมอบเฝ้าอยู่ตามรายทางต้องก้มหน้าลงจะมองพระองค์ไม่ได้** เหตุเพราะเทพเจ้าทรงมีรัศมีรอบพระวรกาย ทำให้ผู้มอง

ดาบอดทันที แต่เมื่อพระมหากษัตริย์ในสมัยอยุธยาถึงจะมีฐานะเป็นสมมติเทพก็ยังมีใช้เทพเจ้าจริงๆ ดังนั้นจึงต้องมีทหารรักษาพระองค์นำหน้าขบวนเสด็จเพื่อคอยยิงลูกตาผู้ฝ่าฝืนเงยหน้าขึ้นมองพระองค์ (G. Coedes, 1966: 146-147 อ้างถึงใน วิไลลักษณ์ เมฆารัตน์, 2523: 121)

และ

ตามทฤษฎี พระราชาแห่งประเทศไทยทรงปกครองแผ่นดินอย่างสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ทรงเป็นเจ้าของชีวิตและประชาชนก็เป็นสมบัติของพระองค์ ที่อาจกำจัดเสียเมื่อใดก็ได้ ผู้ที่เข้าเฝ้าพระราชาไม่ว่าจะเป็นเสนาบดีหรือทาส **ย่อมต้องคลานอยู่กับพื้นและก้มศีรษะให้ต่ำกว่าพระบาทของพระองค์** ผู้ที่ผ่านหน้าประตูพระราชวังก็ต้องกระทำความเคารพเช่นเดียวกัน พระราชาเองก็ไม่มีใครเสด็จออกนอกพระราชวัง และเมื่อเสด็จออกประชาชนก็ถูกห้ามไม่ให้จ้องมองดูพระองค์... (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2537: 7)

เมื่อพิจารณาธรรมเนียมดังกล่าวประกอบแล้ว จะเห็นได้ว่าการกำหนดใช้คำสรรพนามบุรุษที่ 2 เช่นนี้สอดคล้องกับธรรมเนียมที่ว่าผู้เข้าเฝ้ามองได้เพียง “พระบาท” ของพระมหากษัตริย์เท่านั้น จะมองให้สูงไปกว่านั้นไม่ได้ เพราะพระองค์ดำรงสถานะเป็นเทพเจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์ การใช้คำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ดังกล่าวประกอบกันนี้จึงเป็นการแสดงความเคารพต่อคู่สนทนาอย่างสูง เพราะผู้พูดได้นำสถานภาพที่ถ่อมตนสูงสุดตามนัยแรก หรือสถานภาพที่ดีที่สุดของตนตามนัยที่สองไปปรับกับส่วนที่ต่ำที่สุดและห่างจากร่างกายของคู่สนทนามากที่สุด ลักษณะดังกล่าวทำให้เห็นความแตกต่างของสถานภาพทางสังคมระหว่างผู้พูดและคู่สนทนาว่ามีระยะห่างทางสังคมระหว่างกันมาก ภาษาดังกล่าวจึงจัดเป็นภาษาระดับสูงแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่ถูกพูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เนื่องจากทั้งคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ดังกล่าวมีความหมายที่สัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติหรือคู่สนทนา โดยคำสรรพนามบุรุษที่ 1 เป็นการอ้างว่าผู้พูดเป็นบริวารของคู่สนทนา ส่วนคำสรรพนามบุรุษที่ 2 เป็นการอ้างถึงพื้นที่บริเวณที่สัมพันธ์กับคู่สนทนา

3.1.2 คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระบรมราชกุมารี

คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารและสมเด็จพระบรมราชกุมารี ได้แก่ คำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” และ “ใต้ฝ่าละอองพระบาท” ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 “ข้าพระพุทธเจ้า” ซึ่งใช้กับพระบรม

วงศ์ลำดับนี้เป็นคำเดียวกับที่ใช้กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ดังนั้นผู้วิจัยจะไม่กล่าวซ้ำอีก แต่จะกล่าวถึงคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 “ใต้ฝ่าละอองพระบาท” แล้วจึงจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ที่สะท้อนจากคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ในชุดนี้เป็นลำดับถัดไป

คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 “ใต้ฝ่าละอองพระบาท” เป็นบุพบทวลี ประกอบด้วยคำ 4 คำ ได้แก่ คำว่า “ใต้” “ฝ่า” “ละออง” และ “พระบาท”

ใต้	+	ฝ่า	+	ละออง	+	พระบาท
(บุพบท)		(คำนาม)		(คำนาม)		(คำนาม)

คำว่า “ใต้ฝ่าละอองพระบาท” มีความหมายตามรูปว่า “ใต้ผงที่ติดฝ่าเท้า” คำนี้มีลักษณะคล้ายกันกับคำว่า “ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท” ตรงที่มีการอ้างถึงผู้ที่พุดด้วยโดยใช้ ضمโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ กล่าวคือ อ้างถึงบริเวณ “ใต้ฝ่าเท้า” ของผู้ที่พุดด้วย ซึ่งเป็นการลดความเด่นชัดของการอ้างถึงผู้ที่พุดด้วย เห็นได้จากคำสรรพนามคำนี้ไม่ได้อ้างถึงร่างกายหรือตัวของผู้ที่พุดด้วยโดยตรง แต่อ้างถึง “บริเวณ” ซึ่งบุคคลผู้นั้นปรากฏตัวอยู่ อย่างไรก็ตาม คำสรรพนามบุรุษที่ 2 คำนี้มีความแตกต่างออกไปตรงที่มีเพียงคำว่า “ละออง” เท่านั้นที่ปรากฏอยู่หน้าหน้าคำว่า “พระบาท” ซึ่งทำให้มีความหมายว่า “ใต้ผงที่ติดฝ่าเท้า” คำสรรพนามบุรุษที่ 2 คำนี้แสดงถึงความแตกต่างของสถานภาพทางสังคมระหว่างผู้พุดกับผู้ที่พุดด้วยอย่างชัดเจนคล้ายกับคำว่า “ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท” แต่น่าสังเกตว่าคำสรรพนามคำนี้แสดงการอ้างถึงตำแหน่งที่เข้าไปใกล้ร่างกายของคู่สนทนา มากกว่าคำว่า “ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท” ขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง คืออ้างถึง “ผงซึ่งติดอยู่ที่เท้า” หรือสิ่งที่มีขนาดเล็กที่ติดฝ่าเท้า ไม่ใช่ “ละอองธุลี” หรือ “เศษผงของผ่น” อย่างในคำสรรพนามคำก่อนหน้า ดังนั้นคำสรรพนาม “ใต้ฝ่าละอองพระบาท” จึงแสดงระยะห่างระหว่างผู้พุดกับผู้ที่พุดด้วยน้อยกว่า อันเป็นการแสดงความเคารพในระดับรองลงมาด้วยเช่นกัน

เมื่อพิจารณาคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 “ข้าพระพุทธเจ้า” และคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 “ใต้ฝ่าละอองพระบาท” ที่ใช้ประกอบกันแล้วเห็นได้ชัดว่าผู้พุดยังคงแสดงความเคารพสูงสุดต่อคู่สนทนาด้วยการอ้างถึงสถานภาพที่ต่ำสุดของตน (ในความหมายของการเป็นผู้รับใช้ของพระมหากษัตริย์) หรืออีกนัยหนึ่งสถานภาพที่ดีที่สุดของตน (ในความหมายของการเป็นผู้รับใช้ของพระพุทธเจ้า) ขณะเดียวกันก็แสดงความเคารพต่อคู่สนทนาด้วยการใช้ ضمโนทัศน์อ้างถึง “พื้นที่บริเวณใต้เท้า” ของคู่สนทนาเป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 2 ลักษณะนี้แสดงให้เห็นภาพว่าแม้จะยังเป็นการอ้างถึงคู่สนทนาแบบอ้อม คือมีการลดความเด่นชัดในการอ้างถึงร่างกาย

ของคู่สนทนาอย่างตรงไปตรงมา แต่ก็เห็นได้ว่าคำสรรพนามบุรุษที่ 2 ที่ใช้นั้นเป็นการอ้างถึงตำแหน่งที่เข้าใกล้ร่างกายของคู่สนทนามากขึ้น คืออ้างถึง “บริเวณใต้ผงที่ติดฝ่าเท้า” ซึ่งแสดงถึงระดับการให้เกียรติที่ลดลงมาเมื่อเทียบกับคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 ที่ใช้กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถซึ่งอ้างถึงบริเวณ “ใต้เศษผงของผู้นที่ติดฝ่าเท้า” ด้วยเหตุผลดังกล่าวคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ชุดนี้จึงจัดเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ

3.1.3 คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กับสมเด็จพระเจ้าฟ้า

คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กับสมเด็จพระเจ้าฟ้า ได้แก่ คำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” และ “ใต้ฝ่าพระบาท” ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 “ข้าพระพุทธเจ้า” ซึ่งใช้กับพระบรมวงศานุวงศ์ลำดับนี้เป็นคำเดียวกับที่ใช้กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ รวมทั้งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระบรมราชกุมารี ดังนั้นผู้วิจัยจะไม่กล่าวซ้ำอีก แต่จะกล่าวถึงคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 “ใต้ฝ่าพระบาท” แล้วจึงจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ที่สะท้อนจากคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ในชุดนี้เป็นลำดับถัดไป

คำว่า “ใต้ฝ่าพระบาท” เป็นบุพบทวลี ประกอบด้วยคำ 3 คำ ได้แก่ คำว่า “ใต้” “ฝ่า” และ “พระบาท”

ใต้	+	ฝ่า	+	พระบาท
(บุพบท)		(คำนาม)		(คำนาม)

คำว่า “ใต้ฝ่าพระบาท” มีความหมายตามรูปว่า “ใต้ฝ่าเท้า” คำนี้มีลักษณะคล้ายกันกับคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 ทั้ง 2 คำที่กล่าวไปข้างต้นตรงที่เป็นการอ้างถึงผู้ที่พูดด้วยโดยเรียกไปที่บริเวณ “ใต้ฝ่าเท้า” ซึ่งเป็นบริเวณซึ่งผู้ที่พูดด้วยปรากฏตัวอยู่ อันมีลักษณะเป็นการลดความเด่นชัดของผู้ที่พูดด้วย แต่คำว่า “ใต้ฝ่าพระบาท” มีลักษณะต่างจากคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 ทั้ง 2 คำข้างต้นตรงที่มีความหมายแสดงการเข้าใกล้ร่างกายของผู้ที่พูดด้วยมากขึ้น เห็นได้จากปรากฏคำว่า “ฝ่าพระบาท” หรือ “ฝ่าเท้า” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายผู้ที่พูดด้วยโดยตรง ไม่ได้ระบุว่า “ฝ่าละอองธุลีพระบาท” หรือเศษผงของผู้นที่ติดเท้า หรือว่า “ฝ่าละอองพระบาท” หรือผู้นที่ติดเท้า อย่างคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 ทั้ง 2 คำก่อนหน้า ลักษณะเช่นนี้จึงเป็นการเรียกผู้ที่พูดด้วยแบบให้เกียรติเช่นกัน แต่แสดงระดับของการให้เกียรติที่ลดลงมาและสะท้อนถึงระยะห่างทางสังคมระหว่างผู้พูดกับผู้ที่ถูกพูดด้วยที่ลดลงมา

เมื่อพิจารณาคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 “ข้าพระพุทธเจ้า” และคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 “ใต้ฝ่าพระบาท” ประกอบกันแล้วจะเห็นลักษณะการแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยอย่างชัดเจน กล่าวคือ ในกรกรกล่าวกับคู่สนทนาซึ่งเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้าานั้น ผู้พูดเรียกแทนตนเองด้วยคำที่หมายถึงสถานภาพที่ถ่อมตนที่สุดหรือดีที่สุด ซึ่งเป็นการแสดงความเคารพต่อคู่สนทนา ขณะเดียวกันก็เรียกแทนคู่สนทนาด้วยการใช้มโนทัศน์อ้างอิงถึงพื้นที่ใต้เท้าของบุคคลผู้นั้น ซึ่งคำสรรพนามบุรุษที่ 2 ดังกล่าวเป็นการอ้างอิงถึงส่วนที่อยู่ต่ำที่สุดในร่างกายของบุคคลผู้นั้นและยังห่างจากร่างกายมากที่สุด อันแสดงถึงการลดความเด่นชัดในการอ้างอิงถึงคู่สนทนา ลักษณะดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นว่าผู้พูดแสดงความเคารพด้วยการแสดงตนในลักษณะถ่อมตนหรือนำสิ่งที่ดีของตนมาเพื่อเป็นคำแทนตนเองในการพูดกับส่วนที่อยู่ต่ำที่สุดของร่างกายคู่สนทนา ลักษณะนี้จึงเป็นการแสดงการให้เกียรติและยังสะท้อนให้เห็นว่าคู่สนทนาอยู่ในสถานภาพที่สูงกว่าผู้พูด คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ดังกล่าวจึงจัดเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ

3.1.4 คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กับพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า

คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กับคู่สนทนาซึ่งเป็นพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า ได้แก่ คำว่า “เกล้ากระหม่อม” หรือ “เกล้ากระหม่อมฉัน” และ “ฝ่าพระบาท” ตามลำดับ คำสรรพนามดังกล่าวนี้เป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เห็นได้จากผู้พูดใช้คำเรียกแทนตนเองด้วยคำที่หมายถึงอวัยวะที่สูงที่สุดในร่างกายอย่าง “เกล้ากระหม่อม” ขณะเดียวกันก็เรียกแทนคู่สนทนาด้วยคำที่หมายถึงอวัยวะที่อยู่ด้านล่างสุดของร่างกายบุคคลผู้นั้นอย่าง “ฝ่าพระบาท” เมื่อพิจารณาประกอบกันแล้วจะเห็นภาพของการที่ผู้พูดนำศีรษะซึ่งเป็นส่วนที่สูงที่สุดและดีที่สุดของตนไปพูดกับฝ่าเท้าซึ่งเป็นส่วนที่อยู่ต่ำที่สุดในร่างกาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นสถานภาพทางสังคมที่แตกต่างและโครงสร้างชนชั้นในสังคมไทยที่ชัดเจน ผู้วิจัยจะกล่าวถึงคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 “เกล้ากระหม่อม” และ “เกล้ากระหม่อมฉัน” และคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 “ฝ่าพระบาท” ตามลำดับ จากนั้นจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างคำสรรพนามดังกล่าวเพื่อให้เห็นลักษณะแสดงการให้เกียรติต่อไป

คำว่า “เกล้ากระหม่อม” และ “เกล้ากระหม่อมฉัน” เป็นนามวลี โดย “เกล้ากระหม่อม” ประกอบด้วยค่านาม 2 คำ คือคำว่า “เกล้า” และ “กระหม่อม” ส่วน “เกล้ากระหม่อมฉัน” ประกอบด้วยค่านาม 3 คำ คือคำว่า “เกล้า” “กระหม่อม” และ “ฉัน”

เกล้า	+	กระหม่อม
(ค่านาม)		(ค่านาม)

เกล้า + กระหม่อม + ฉัน
(คำนาม) (คำนาม) (คำนาม)

ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 คำว่า “เกล้า” เป็นคำนาม มีความหมายว่า “ศิระชะ” มักใช้ในโวหารแสดงความเคารพอย่างสูง ส่วนคำว่า “กระหม่อม” เป็นคำนาม คำนี้มีความหมาย 2 นัย นัยแรกใช้ในความหมายว่า “ศิระชะ” ดังปรากฏในคำว่า เป่ากระหม่อม ลงกระหม่อม ส่วนอีกนัยหนึ่งเป็นคำใช้เรียกบริเวณรอยต่อระหว่างกระดูกที่ประกอบเป็นกะโหลกศิระชะ (fontanelle) รอยต่อบนกะโหลกศิระชะมีหลายตำแหน่ง แต่ที่สำคัญและรู้จักกันทั่วไปคือบริเวณกระหม่อมหน้า (anterior fontanelle) ซึ่งเป็นบริเวณรอยบุ๋มทางด้านหน้าของกะโหลกศิระชะเด็กแรกเกิด เมื่อแรกเกิดกระหม่อมหน้าจะกว้างมากและค่อยๆ ถูกแทนที่ด้วยกระดูกจนกระทั่งปิดสมบูรณ์เมื่ออายุ 18 เดือน (ม.ร.ว.จันทรินวิฑูร์ เกษมสันต์ และบุญชอบ พงษ์พาณิชย์, บรรณานิการ, 2522; บังอร ฉางทรัพย์, 2550) กระหม่อมหน้าเป็นบริเวณที่ใช้สังเกตความผิดปกติต่างๆ ในเด็กแรกเกิด เช่น ถ้ามีความดันในกะโหลกสูงกระหม่อมจะนูนและตึง แต่ถ้ามีภาวะขาดน้ำกระหม่อมจะบุ๋มลง เป็นต้น กระหม่อมในความหมายที่สองจึงหมายถึงบริเวณที่อยู่ในตำแหน่งเกือบจะสูงที่สุดบนศิระชะและมีความสำคัญดังกล่าว

เมื่อพิจารณาตามความหมายข้างต้น คำว่า “เกล้ากระหม่อม” จึงมีความหมายตามรูปได้ 2 ความหมาย คือ “ศิระชะและศิระชะ” หรือ “ศิระชะและส่วนที่อยู่เกือบจะสูงที่สุดบนศิระชะ” ลักษณะนี้จึงเท่ากับผู้พูดเรียกแทนตนเองด้วยอวัยวะที่สูงที่สุดในร่างกาย โดยใช้คำที่อ้างถึงส่วนที่อยู่บนสุดของร่างกายมาเรียงซ้อนกัน 2 คำ คือคำว่า “เกล้า” และคำว่า “กระหม่อม” นำสังเกตว่าทั้ง 2 คำนี้เป็นคำที่สื่อความหมายถึงสิ่งที่ดีและสำคัญที่สุดในร่างกาย โดยปกติแล้วคนไทยให้ความสำคัญกับอวัยวะที่อยู่ในระดับสูงของร่างกายมาก อวัยวะส่วนสูงนับตั้งแต่คอไปจนถึงศิระชะมีความหมายและความสำคัญทางวัฒนธรรมในแง่ดีและศักดิ์สิทธิ์มากกว่าอวัยวะส่วนที่อยู่ต่ำลงมา (Samakkarn, 1975 อ้างถึงใน Ukosakul, 2005: 118) ดังนั้นการที่ผู้พูดใช้ศิระชะในการอ้างถึงตนเองจึงหมายความว่าผู้พูดได้นำสิ่งที่ดีที่สุดในร่างกายมาเรียกแทนตัวเองเมื่อกล่าวกับผู้ฟังด้วยส่วนกระหม่อมในความหมายหนึ่งนอกจากจะอ้างถึงตำแหน่งที่อยู่เกือบจะสูงที่สุดในร่างกายแล้วยังมีความสำคัญในทางกายภาพดังที่กล่าวมา ดังนั้นคำว่า “เกล้ากระหม่อม” จึงเป็นการอ้างถึงส่วนที่ดีที่สุดในทางกายภาพของผู้พูด เพื่อให้เหมาะสมกับสถานภาพอันสูงส่งของผู้ที่พูดด้วย ซึ่งเป็นลักษณะของการแสดงความเคารพต่อคู่สนทนา ส่วนคำว่า “เกล้ากระหม่อมฉัน” ซึ่งเป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 1 ของผู้พูดหญิงมีความหมายว่า “ศิระชะและส่วนที่อยู่เกือบจะสูงที่สุดบนศิระชะของฉัน” ซึ่งจะเห็นได้ว่านอกจากมีการอ้างถึงอวัยวะแล้วยังมีคำที่อ้างถึงตัวผู้พูดเอง คือ

คำว่า “ฉัน” เพิ่มเข้ามาด้วย ทำให้ถ้อยคำนี้มีการอ้างถึงผู้พูดในลักษณะที่มีการระบุเฉพาะเจาะจงลงไปชัดเจนกว่าคำว่า “เกล้ากระหม่อม” เพราะหมายถึง “ศิระและส่วนที่อยู่เกือบจะสูงที่สุดของศิระซึ่งเป็นของฉัน”

ด้านคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 “ฝ่าพระบาท” เป็นนามวลี ประกอบด้วยคำนาม 2 คำ ได้แก่ คำว่า “ฝ่า” และ “พระบาท”

ฝ่า	+	พระบาท
(คำนาม)		(คำนาม)

คำว่า “ฝ่าพระบาท” มีความหมายตามรูปว่า “พื้นของเท้า” คำนี้มีลักษณะต่างจากคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 ทั้ง 3 คำที่กล่าวไปข้างต้นอย่างชัดเจนตรงที่เป็นการเรียกผู้ที่พูดด้วยโดยอ้างถึงส่วนของอวัยวะที่อยู่ล่างสุดของร่างกาย ซึ่งคือฝ่าเท้า แม้ว่าคำสรรพนามคำนี้จะปรากฏการอ้างถึงส่วนหนึ่งในร่างกายของผู้ที่พูดด้วย แต่ก็เห็นได้ว่าเป็นการเรียกส่วนที่อยู่ด้านล่างสุดของร่างกาย แสดงให้เห็นระดับการให้เกียรติที่ลดลงมาจากคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 ทั้ง 3 คำข้างต้น เนื่องจากระยะห่างทางสังคมระหว่างผู้พูดและผู้ที่ถูกพูดด้วยลดลง จึงปรากฏการอ้างถึง “ส่วนหนึ่งในร่างกาย” ของผู้ที่พูดด้วยอย่างชัดเจน ไม่ใช่มีระยะห่างมากจนกระทั่งไม่สามารถเอ่ยถึงส่วนหนึ่งในร่างกายได้และต้องอ้างถึงพื้นที่ซึ่งผู้นั้นปรากฏตัวอยู่อย่างคำสรรพนามบุรุษที่ 2 ทั้ง 3 คำในลำดับก่อนหน้า

เมื่อพิจารณาความหมายตามรูปของคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 “เกล้ากระหม่อม” “เกล้ากระหม่อมฉัน” และคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 “ฝ่าพระบาท” จะเห็นการแสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วยอย่างชัดเจน กล่าวคือ ผู้พูดเรียกแทนตัวเองด้วยคำที่หมายถึงอวัยวะที่สูงที่สุดในร่างกายถึง 2 คำ ได้แก่ เกล้า และกระหม่อม ในขณะที่ใช้คำแทนคู่สนทนาว่า “ฝ่าพระบาท” ซึ่งเป็นอวัยวะส่วนที่อยู่ด้านล่างสุดของร่างกาย กล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่าผู้พูดนำส่วนที่ดีที่สุดของตนไปพูดกับส่วนที่ต่ำที่สุดของคู่สนทนา ซึ่งเป็นวิธีแสดงความเคารพต่อคู่สนทนา ในทำนองเดียวกับที่ Kanita Roengpitya (1973: 68) กล่าวว่าเกล้าและกระหม่อมเป็นส่วนที่สูงที่สุดในร่างกายและได้รับความเคารพสูงสุด การนำส่วนที่สูงที่สุดไปพูดกับส่วนที่ต่ำที่สุดของคู่สนทนาแสดงถึงความเคารพยกย่องฐานะของคู่สนทนา ลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นสถานภาพทางสังคมที่แตกต่างกันระหว่างผู้พูดและคู่สนทนาและยังสะท้อนโครงสร้างชนชั้นในสังคมไทย กล่าวคือ จากรูปภาษาดังกล่าวสะท้อนภาพว่าคู่สนทนาอยู่ในฐานะที่สูงกว่าผู้พูด เนื่องจากผู้พูดใช้ศิระซึ่งเป็นส่วนที่สูงที่สุดของตนไปพูดกับฝ่าเท้าของคู่สนทนาอันแสดงว่าฝ่าเท้าของคู่สนทนาอยู่เหนือศิระของผู้พูด

(Cooke, 1968) ความหมายตามรูปของคำสรรพนามเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการแสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วยอย่างชัดเจน แต่เมื่อเทียบกับคำสรรพนามบุรุษที่ 2 ที่ใช้กับคู่สนทนาในฐานะนักรดคีลำดับที่กล่าวถึงไปก่อนหน้านี้ก็จะเห็นว่ามีการให้เกียรติที่ลดลง เนื่องจากคำสรรพนามบุรุษที่ 2 “ฝ่าพระบาท” มีความหมายอ้างอิงถึงฝ่าเท้าซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในร่างกายของคู่สนทนาอย่างชัดเจน ในขณะที่คำสรรพนามบุรุษที่ 2 ที่กล่าวถึงก่อนหน้านี้มีความหมายอ้างอิง “พื้นที่ใต้เท้า” ของคู่สนทนาซึ่งจะเห็นได้ว่าไม่ได้อ้างอิงถึงร่างกายของคู่สนทนาอย่างตรงไปตรงมา ลักษณะนี้แสดงถึงการบดบังอัตลักษณ์ที่ลดน้อยลง อันทำให้มีระดับการให้เกียรติที่ลดลง คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ในชุดนี้จึงจัดเป็นรูปภาพแสดงการให้เกียรติประเภทสัมพันธ์กับเป้าหมายการให้เกียรติ เนื่องจากมีคำว่า “ฝ่าพระบาท” ซึ่งหมายถึงคู่สนทนาอันเป็นเป้าหมายของการให้เกียรติ ส่วนคำว่า “เกล้ากระหม่อม” และ “เกล้ากระหม่อมฉัน” ก็มีความสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติในลักษณะที่ผู้พูดอ้างอิงถึงตนเองในลักษณะแสดงความเคารพต่อคู่สนทนา

3.1.5 คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กับพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าและหม่อมเจ้า

คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กับพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าและหม่อมเจ้า ได้แก่ คำว่า “กระหม่อม” หรือ “หม่อมฉัน” และ “ฝ่าพระบาท” ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 “ฝ่าพระบาท” ที่ใช้กับคู่สนทนาในลำดับนี้เป็นคำเดียวกับที่ใช้กับคู่สนทนาซึ่งเป็นพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า ผู้วิจัยจึงจะไม่กล่าวซ้ำแต่จะกล่าวถึงคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 แล้วจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ในชุดนี้ต่อไป

คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 “กระหม่อม” และ “หม่อมฉัน” เป็นนามวลี โดย “กระหม่อม” เป็นคำนาม 1 คำ ส่วน “หม่อมฉัน” ประกอบด้วยคำนาม 2 คำ คือคำว่า “(กระ)หม่อม” และ “ฉัน”

กระหม่อม

(คำนาม)

(กระ)หม่อม + ฉัน

(คำนาม)

(คำนาม)

คำว่า “กระหม่อม” มีความหมาย 2 นัยดังที่ได้กล่าวมา ความหมายหนึ่งหมายถึงศีรษะ ส่วนอีกความหมายหนึ่งหมายถึงตำแหน่งที่อยู่เกือบจะสูงที่สุดบนศีรษะและมีความสำคัญในเด็กแรกเกิดดังกล่าว การที่ผู้พูดใช้คำนี้เรียกแทนตนเองจึงเป็นการอ้างถึงตำแหน่งที่เกือบจะสูงที่สุด และถือว่ามีค่ามากของผู้พูด คำว่า “กระหม่อม” จึงเป็นการอ้างถึงส่วนที่ดีที่สุด ในทางกายภาพของผู้พูดเพื่อแสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วย

ส่วนคำว่า “หม่อมฉัน” เป็นคำที่ผู้พูดหญิงใช้เรียกแทนตนเอง มาจากคำว่า “(กระ)หม่อม” ประกอบกับคำว่า “ฉัน” คำว่า “หม่อมฉัน” จึงมีความหมายตามรูปว่า “ส่วนที่อยู่เกือบจะสูงที่สุดบนศีรษะของฉัน” คำนี้มีความหมายอย่างเดียวกับคำว่า “กระหม่อม” คือเป็นการอ้างถึงส่วนที่อยู่ในตำแหน่งเกือบจะสูงที่สุดในร่างกายและมีความสำคัญในทางกายภาพเมื่อแรกเกิด แต่มีคำว่า “ฉัน” ซึ่งเป็นการระบุถึงผู้พูดเพิ่มเข้ามาด้วย คำว่า “หม่อมฉัน” จึงเป็นการแสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วยในลักษณะเดียวกับคำว่า “กระหม่อม” กล่าวคือเป็นคำที่อ้างถึงส่วนที่ดีและสำคัญที่สุดในร่างกายของผู้พูด

มีข้อสังเกตว่าคำสรรพนามที่กล่าวกับพระอนุวงศ์ในชั้นนี้ซึ่งได้แก่คำว่ากระหม่อมและหม่อมฉัน เป็นคำที่ใช้เรียกส่วนที่สูงที่สุดของร่างกายเช่นเดียวกับคำว่า “เกล้ากระหม่อม” แต่แตกต่างกันที่คำสรรพนามในกลุ่มนี้ปรากฏคำนามที่หมายถึงส่วนที่สูงที่สุดของร่างกายเพียงคำเดียว คือคำว่า “กระหม่อม” หรือ “หม่อม” ซึ่งหมายถึงศีรษะหรือส่วนที่อยู่ในตำแหน่งเกือบจะสูงที่สุดบนศีรษะ ส่วนคำว่า “เกล้ากระหม่อม” ประกอบด้วยคำที่เกี่ยวข้องกับศีรษะจำนวน 2 คำ คือคำว่า “เกล้า” และ “กระหม่อม” ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นว่ารูปภาษาที่ใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งมีฐานันดรศักดิ์สูงกว่าเป็นรูปภาษาที่มีความละเอียดซับซ้อนกว่า ซึ่งความละเอียดซับซ้อนนี้เองที่เป็นผลให้รูปภาษามีความยาวเพิ่มขึ้น ในกรณีนี้เห็นได้จากคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 ที่ใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งมีฐานันดรศักดิ์เป็นพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า เป็นคำซึ่งมีความหมายที่ดีถึงสองคำซ้อนกัน คือคำว่า “เกล้ากระหม่อม(ฉัน)” ส่วนคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 ซึ่งใช้กล่าวกับผู้พูดด้วยซึ่งมีฐานันดรศักดิ์รองลงมาปรากฏคำที่เกี่ยวข้องกับศีรษะเพียงคำเดียว คือคำว่า “กระหม่อม” และ “หม่อม(ฉัน)” ลักษณะที่ปรากฏนี้สะท้อนให้เห็นความสอดคล้องระหว่างระดับของสถานภาพทางสังคมและระดับของการแสดงการให้เกียรติได้อย่างดี โดยทั่วไปแล้วเมื่อพูดกับผู้ที่มีสถานภาพสูงกว่า ระดับของการแสดงความเคารพจะยิ่งเพิ่มมากขึ้นไปตามสถานภาพของบุคคลผู้นั้น (Agha, 1994: 294) หลายๆ ภาษามีกลวิธีบ่งชี้ความแตกต่างของระดับสถานภาพทางสังคมเช่น ในภาษา Ladakhi จะใช้คำบ่งชี้การให้เกียรติแบบพิเศษ (extra-honorific marker) (Frawley, 1992) แต่ในกรณีของภาษาไทย การบ่งชี้ดังกล่าวทำได้โดยการซ้อนคำเพื่อให้เกิดความหมายที่มีความละเอียดซับซ้อนขึ้น ดังเห็นได้จากคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 ดังกล่าว

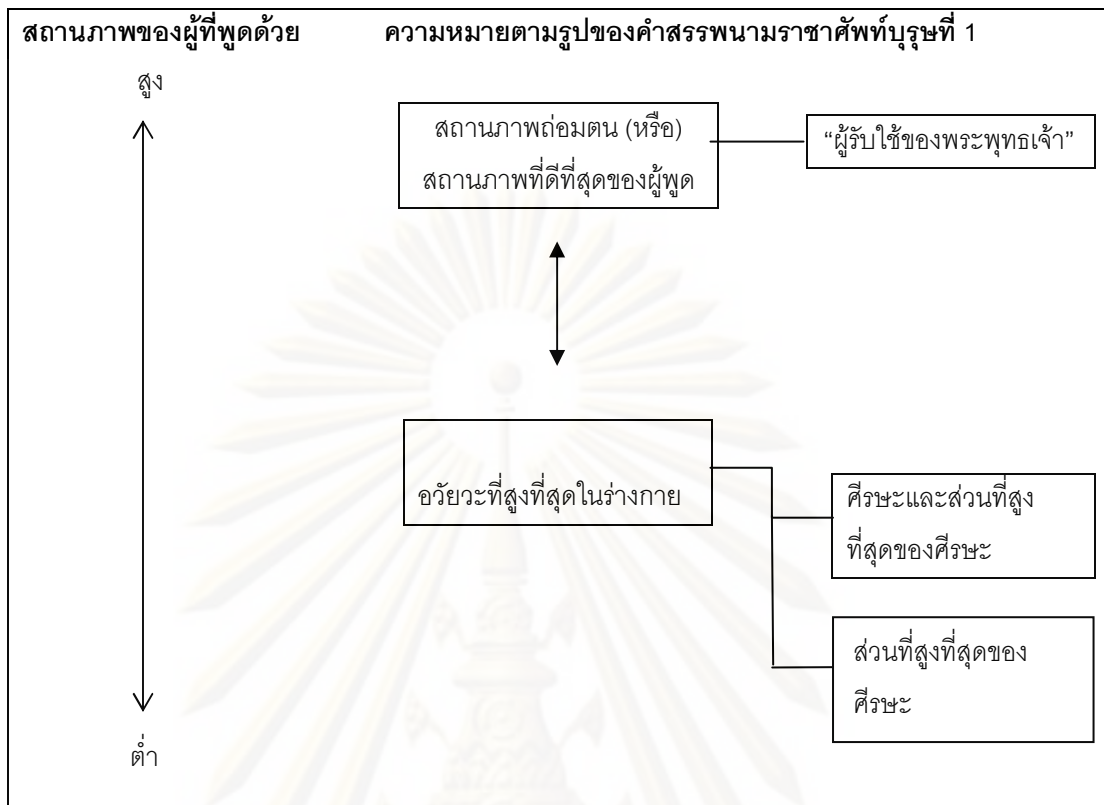
เมื่อพิจารณาคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 “กระหม่อม” “หม่อมฉัน” และคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 “ฝ่าพระบาท” ประกอบกันแล้วจะเห็นลักษณะการแสดงการให้เกียรติในท่านองเดียวกับคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ในชุดก่อนหน้า กล่าวคือ ผู้พูดใช้คำที่หมายถึง ศีรษะในการเรียกแทนตนเอง ขณะที่เรียกแทนคู่สนทนาด้วยคำว่าฝ่าเท้าซึ่งเป็นส่วนของอวัยวะที่อยู่ด้านล่างสุดของร่างกาย ลักษณะนี้สะท้อนความแตกต่างของสถานภาพทางสังคมระหว่างผู้พูดกับคู่สนทนาอย่างเด่นชัด เห็นได้จากการที่ผู้พูดใช้คำที่หมายถึง “ศีรษะ” ในการพูดกับ “ฝ่าเท้า” ของคู่สนทนา หรือกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่าคู่สนทนาง่าอยู่เหนือศีรษะของผู้พูด (Cooke, 1968) อันแสดงถึงสถานภาพทางสังคมของคู่สนทนาที่สูงกว่าผู้พูด ด้วยเหตุนี้คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ทั้งสองคำจึงจัดเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เนื่องจากมีการแสดงความเคารพต่อคู่สนทนาดังกล่าวและคำสรรพนามนี้ยังมีความสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ โดยคำสรรพนามบุรุษที่ 2 เป็นคำที่อ้างถึงคู่สนทนา ส่วนคำสรรพนามบุรุษที่ 1 ก็เป็นการใช้คำอ้างถึงสิ่งที่ดีที่สุดของตัวผู้พูดเองเพื่อแสดงความเคารพต่อคู่สนทนา แต่คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ในชุดนี้มีระดับการให้เกียรติที่ลดลงจากคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ในลำดับก่อนหน้า เห็นได้จากคำสรรพนามบุรุษที่ 1 “กระหม่อม” และ “หม่อมฉัน” ที่มีความหมายว่าศีรษะเพียงคำเดียวในการอ้างถึงตัวผู้พูด ขณะที่คำสรรพนามบุรุษที่ 1 ในลำดับก่อนหน้าใช้คำที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับศีรษะถึงสองคำ คือคำว่าเกล้าและกระหม่อม

3.1.6 สรุปการให้เกียรติที่สะท้อนจากคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ในราชาศัพท์ไทย

คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 เป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ โดยคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 ปรากฏในทัศนในลักษณะที่ผู้พูดแสดงความถ่อมตน ได้แก่ การอ้างตนเป็นผู้รับใช้ของพระพุทธรเจ้า และการอ้างถึงศีรษะซึ่งเป็นอวัยวะส่วนที่สูงที่สุดทางกายภาพและสื่อความหมายในทางที่ดี ด้านคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 เป็นรูปภาษาที่แสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วยโดยใช้การบดบังอัตลักษณ์หรือลดความเด่นชัดของผู้ที่พูดด้วย เห็นได้จากการใช้มโนทัศน์อ้างถึงพื้นที่ซึ่งบุคคลนั้นปรากฏตัวอยู่มาเป็นคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 และการเรียกแทนอีกฝ่ายด้วยการอ้างถึงส่วนของอวัยวะที่อยู่ด้านล่างสุดของร่างกายซึ่งคือฝ่าเท้า การที่ผู้พูดเรียกแทนตนเองด้วยคำที่แสดงถึงความถ่อมตนสูงสุดหรืออ้างถึงส่วนที่ดีที่สุดของตนและขณะเดียวกันก็เรียกส่วนที่อยู่ต่ำที่สุดและห่างจากร่างกายคู่สนทนามากที่สุดประกอบกันเช่นนี้เป็นการแสดงการให้เกียรติแก่คู่สนทนา โดยสะท้อนภาพว่าผู้พูดซึ่งมีสถานภาพทางสังคมด้อยกว่าหรือต่ำกว่าคู่สนทนาแสดงความยกย่องว่าคู่สนทนาอยู่สูง

กว่าหรือเหนือกว่าตน เช่น ผู้พูดแทนตัวเองว่าเป็นผู้รับใช้ขณะเดียวกันก็เรียกแทนคู่สนทนาด้วย มโนทัศน์อ้างอิงถึงพื้นที่ได้เท่าของคู่สนทนา หรือผู้พูดเรียกแทนตนเองด้วยคำว่าศิระซึ่งเป็นส่วนที่สูงที่สุดในร่างกายขณะเดียวกันก็เรียกคู่สนทนาด้วยการอ้างถึงส่วนที่ต่ำที่สุดในร่างกายของคู่สนทนา เป็นต้น ลักษณะนี้สะท้อนถึงโครงสร้างชนชั้นในสังคม โดยยิ่งคู่สนทนามีฐานันดรศักดิ์สูง คำสรรพนามบุรุษที่ 1 ที่ผู้พูดใช้แทนตัวเองก็จะแสดงถึงความถ่อมตนหรือความเคารพต่อคู่สนทนามาก ขณะเดียวกันคำสรรพนามบุรุษที่ 2 ที่ใช้แทนคู่สนทนาจึงจะยิ่งอ้างถึงตำแหน่งที่ห่างจากร่างกายของคู่สนทนามากขึ้นตามไปด้วย นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 ปรากฏคำที่อ้างถึงอวัยวะส่วนที่สูงที่สุดในร่างกายคือเกล้าและกระหม่อม ส่วนคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 ปรากฏคำอ้างถึงอวัยวะส่วนที่อยู่ด้านล่างสุดของร่างกายคือตั้งแต่ฝ่าเท้าลงไป การอ้างถึงตัวผู้พูดเองด้วยคำที่หมายถึงอวัยวะที่อยู่สูงที่สุดในร่างกายและอ้างถึงคู่สนทนาด้วยคำที่หมายถึงอวัยวะที่อยู่ด้านล่างสุดของร่างกายเช่นนี้เป็นคุณลักษณะเฉพาะของการแสดงการให้เกียรติในวัฒนธรรมไทย ในลำดับถัดไปผู้วิจัยจะกล่าวสรุปลักษณะที่ปรากฏจากชุดคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และชุดคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 ตามลำดับซึ่งจะทำให้เห็นระดับการให้เกียรติที่ลดหลั่นกันในชุดคำแต่ละชุด

คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 มีลักษณะเป็นนามวลี ปรากฏมโนทัศน์ในการอ้างถึงผู้พูด 2 แบบ ได้แก่ การอ้างถึงสถานภาพของผู้พูด และการอ้างถึงอวัยวะที่สูงที่สุดในร่างกายของผู้พูด มโนทัศน์ที่แสดงการให้เกียรติสูงสุดคือการอ้างถึงสถานภาพของผู้พูดซึ่งเป็นมโนทัศน์ที่เข้ากับคู่สนทนาซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์จนถึงชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ส่วนมโนทัศน์ที่แสดงการให้เกียรติรองลงมาคือมโนทัศน์ที่อ้างถึงอวัยวะที่สูงที่สุดในร่างกาย

แผนภูมิที่ 1 สถานภาพของผู้ที่พูดด้วยและความหมายตามรูปของคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1

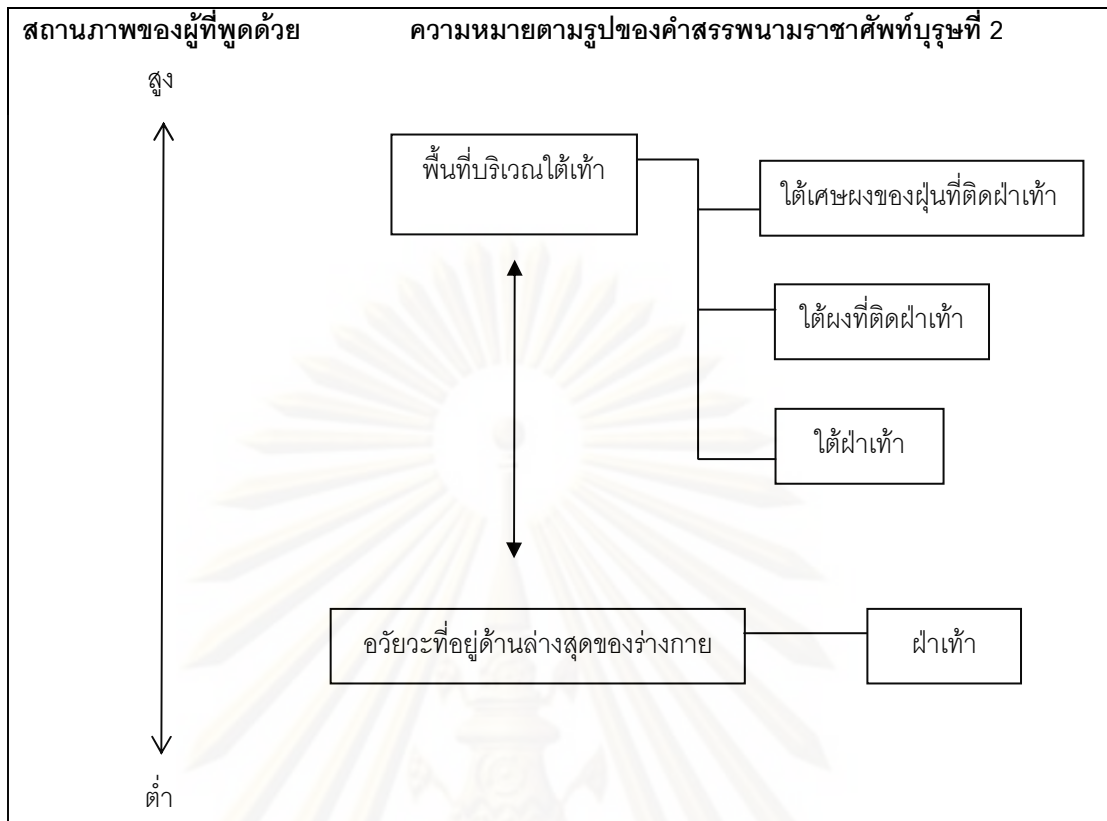
แผนภูมิที่ 1 แสดงความหมายตามรูปของคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 ที่ใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งมีฐานันดรศักดิ์สูงสุดคือพระมหากษัตริย์ลงมาจนถึงผู้พูดด้วยซึ่งมีฐานันดรศักดิ์ลำดับต่ำที่สุดที่ศึกษาคือชั้นหม่อมเจ้า จะเห็นได้ว่าเมื่อผู้พูดด้วยมีฐานันดรศักดิ์สูง คำสรรพนามบุรุษที่ 1 ที่ผู้พูดใช้เรียกแทนตนเองจะเป็นการอ้างถึงสถานภาพของผู้พูด คือการเป็นผู้รับใช้ของพระพุทธเจ้า คำว่า “พระพุทธเจ้า” มีความหมาย 2 นัย หากคำว่า “พระพุทธเจ้า” หมายถึงพระมหากษัตริย์แล้ว คำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” จะมีความหมายแสดงความเคารพต่อผู้พูดด้วยในลักษณะที่ผู้พูดแสดงความถ่อมตนว่าเป็นบริวารหรือผู้รับใช้ของพระมหากษัตริย์ แต่หากคำว่า “พระพุทธเจ้า” หมายถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นบรมศาสดาแห่งศาสนาพุทธแล้ว คำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” จะมีความหมายแสดงความเคารพต่อผู้พูดด้วยในลักษณะที่ผู้พูดเรียกแทนตนเองด้วยคำที่อ้างถึงสถานภาพที่ดีที่สุดของตนเพื่อให้สมเกียรติของผู้ที่พูดด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่าคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 ที่ใช้กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจนถึงพระบรมวงศ์ชั้นเจ้าฟ้าเป็นคำที่ระบุสถานภาพของผู้พูดซึ่งแสดงถึงความเคารพยกย่องต่อคู่สนทนาอย่างสูงเป็นพิเศษ ในขณะที่เมื่อกล่าวกับพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นรองลงมา คำสรรพนามบุรุษที่ 1 ที่ใช้จะมีมีโนทัศน์เกี่ยวกับอวัยวะที่สูงที่สุดในร่างกาย ได้แก่ ศีรษะและกระหม่อม ซึ่งเป็นสิ่งที่สูงที่สุดในร่างกายและถือว่ามี ความหมายในทางที่

ดี การอ้างถึงสิ่งที่ดีในทางกายภาพเพื่อให้เหมาะสมกับผู้ฟังด้วยที่มีสถานภาพสูงกว่าตนเช่นนี้ เป็นรูปแบบหนึ่งของการแสดงความเคารพต่อผู้ฟังด้วยในวัฒนธรรมไทย

นอกจากนี้ยังเห็นได้ว่าคำสรรพนามบุรุษที่ 1 มีการแสดงระดับการให้เกียรติผ่านการใช้ ถ้อยคำที่ละเอียดซับซ้อนทำให้รู้ภาษามีความยาวมากขึ้น กล่าวคือ เมื่อผู้ฟังด้วยมีสถานะสูงกว่าผู้พูดมาก คำสรรพนามบุรุษที่ 1 ที่ปรากฏจะมีจำนวนคำมากกว่าคำสรรพนามบุรุษที่ 1 ที่ใช้กับผู้ฟังด้วยซึ่งอยู่ในฐานันดรศักดิ์รองลงมา เช่น คำสรรพนามบุรุษที่ 1 ที่ใช้กล่าวกับพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นรองลงมาจากพระมหากษัตริย์ทั้ง 2 คำมีการใช้มโนทัศน์อย่างเดียวกัน คืออ้างถึงอวัยวะที่สูงที่สุดในร่างกาย แต่มีความแตกต่างกันที่เมื่อกล่าวกับผู้ฟังด้วยซึ่งมีฐานันดรศักดิ์เป็นพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า ผู้พูดใช้คำเรียกแทนตนเองว่า “เกล้ากระหม่อม” ซึ่งประกอบด้วยคำที่เกี่ยวข้องกับศิวะ 2 คำ แต่หากกล่าวกับผู้ฟังด้วยซึ่งมีฐานันดรศักดิ์เป็นพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าและหม่อมเจ้า ผู้พูดใช้คำเรียกแทนตนเองว่า “กระหม่อม” ซึ่งเป็นคำนามที่หมายถึงศิวะเพียงคำเดียว การใช้ถ้อยคำอย่างละเอียดซับซ้อนเพื่อเพิ่มระดับของการแสดงการให้เกียรตินี้สอดคล้องกับแนวคิดของชิบาตานิ (Shibatani, 1994) ที่ว่า หากผู้พูดและผู้ฟังด้วยมีระยะห่างทางสังคมและจิตวิทยามาก ภาษากายแสดงการให้เกียรติจะยิ่งมีความยาว ในกรณีนี้เมื่อผู้ฟังด้วยมีฐานันดรศักดิ์สูงจึงเท่ากับมีระยะห่างทางสังคมในแง่ของระดับชั้นทางสังคมห่างจากผู้พูดมาก ระยะห่างดังกล่าวนี้จึงถูกแสดงผ่านการใช้ภาษาที่มีความยาวและละเอียดซับซ้อน นอกจากนี้ตามที่พบว่าคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 ของผู้พูดหญิงมีรูปคำอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 ของผู้พูดชาย แต่มีการเพิ่มคำว่า “ฉัน” ประกอบเข้ามาด้วยนั้น ลักษณะนี้เป็นการเพิ่มการแสดงระดับการให้เกียรติแก่ผู้ฟังด้วยเช่นเดียวกัน

ส่วนคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 มีรูปเป็นบุพบทวลีบอกสถานที่และนามวลี โดยปรากฏมโนทัศน์ในการอ้างถึงผู้ฟังด้วย 2 แบบ ได้แก่ การอ้างถึงพื้นที่ซึ่งผู้ฟังด้วยปรากฏตัวอยู่ และการอ้างถึงอวัยวะที่อยู่ด้านล่างสุดของร่างกายผู้ฟังด้วย มโนทัศน์ที่แสดงการให้เกียรติสูงสุดคือการอ้างถึงพื้นที่ซึ่งผู้ฟังด้วยปรากฏตัวอยู่ ซึ่งเป็นการลดความเด่นชัดของผู้ฟังด้วยในลักษณะเดียวที่จะใช้คำซึ่งอ้างถึงร่างกายของผู้นั้นโดยตรง ได้แก่ คำว่า “ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท” “ใต้ฝ่าละอองพระบาท” และ “ใต้ฝ่าพระบาท” ส่วนมโนทัศน์ที่แสดงการให้เกียรติรองลงมาคือ มโนทัศน์ที่อ้างถึงอวัยวะที่อยู่ด้านล่างสุดของร่างกายซึ่งคือฝ่าเท้า ได้แก่ คำว่า “ฝ่าพระบาท”

แผนภูมิที่ 2 สถานภาพของผู้ที่พูดด้วยและความหมายตามรูปของคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2

แผนภูมิที่ 2 แสดงความหมายตามรูปของคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 ที่ใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งมีฐานันดรศักดิ์สูงสุดคือพระมหากษัตริย์ลงมาจนถึงผู้ที่พูดด้วยซึ่งมีฐานันดรศักดิ์ลำดับต่ำที่สุดที่ศึกษาคือชั้นหม่อมเจ้า เมื่อผู้ที่พูดด้วยมีฐานันดรศักดิ์สูงสุดลงมาจนถึงชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า พบว่า คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 จะเป็นการอ้างถึงพื้นที่ซึ่งผู้ที่พูดด้วยปรากฏตัวอยู่ ได้แก่ คำว่า “ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท” ซึ่งมีความหมายตามรูปว่าใต้เศษผงของฝุ่นที่ติดฝ่าเท้า “ใต้ฝ่าละอองพระบาท” ซึ่งมีความหมายว่าใต้ผงที่ติดฝ่าเท้า และ “ใต้ฝ่าพระบาท” ซึ่งมีความหมายว่าใต้ฝ่าเท้า ส่วนคำที่ใช้เรียกแทนผู้ที่พูดด้วยซึ่งมีฐานันดรศักดิ์ต่ำที่สุดคือ “ฝ่าพระบาท” ซึ่งมีความหมายว่าฝ่าเท้า การไข่มโนทัศน์ในลักษณะดังกล่าวนี้เป็นไปเพื่อแสดงความแตกต่างทางสถานภาพทางสังคมระหว่างผู้พูดและผู้ที่ถูกพูดด้วย หากผู้ที่พูดด้วยมีสถานภาพสูงมาก คำที่ผู้พูดใช้อ้างถึงผู้ที่ถูกพูดด้วยก็จะแสดงระยะห่างจากร่างกายของผู้ที่ถูกพูดด้วยมากขึ้นตามลำดับ เห็นได้จากคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 ที่ใช้กับพระมหากษัตริย์ลงมาจนถึงสมเด็จพระเจ้าฟ้าเป็นนุพบทวลีมีมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ซึ่งเป็นการอ้างถึงผู้ที่ถูกพูดด้วยแบบอ้อมเพราะไม่ได้เรียกที่ร่างกายของบุคคลนั้นโดยตรง ส่วนคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 ที่ใช้กับผู้ที่ถูกพูดด้วยซึ่งมีฐานันดรศักดิ์รองจากนี้เป็นนามวลีซึ่งมีมโนทัศน์เกี่ยวกับอวัยวะ คือการอ้างถึงซึ่งเท้าซึ่งเป็นส่วนที่อยู่ด้านล่างสุดของร่างกาย และแม้ว่าจะเป็นการอ้างถึงอีกฝ่ายด้วยกรกล่าวถึงร่างกายของบุคคลผู้นั้นโดยตรง แต่สังเกตได้ว่าเป็นการอ้างถึงส่วนที่

อยู่ด้านล่างสุดของร่างกาย ลักษณะดังกล่าวเป็นการแสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วยซึ่งอยู่ในฐานะสูงกว่าผู้พูด

นอกจากคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 จะแสดงการให้เกียรติโดยใช้มีโนทัศน์อ้างอิงถึงผู้ที่พูดด้วยดังกล่าวแล้ว คำสรรพนามเหล่านี้ยังมีการแสดงระดับการให้เกียรติผ่านการใช้ถ้อยคำที่ละเอียดซับซ้อน ลักษณะดังกล่าวทำให้รูปภาษามีความยาวเพิ่มขึ้นไปตามฐานันดรศักดิ์ของผู้ที่พูดด้วย กล่าวคือ เมื่อพิจารณาคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 ซึ่งใช้เรียกแทนผู้ที่พูดด้วยที่มีสถานภาพทางสังคมสูง คำสรรพนามที่ใช้เรียกผู้นั้นจะมีคำที่ช่วยแสดงระยะห่างออกจากร่างกายของผู้ที่พูดด้วยเพิ่มเข้ามา ทำให้รูปภาษามีความยาวขึ้น ตัวอย่างเช่น คำว่า “ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท” เป็นคำซึ่งใช้เรียกผู้ที่พูดด้วยซึ่งมีฐานันดรศักดิ์สูงสุด คำนี้ปรากฏคำว่า “ละอองธุลี” นำหน้าคำว่า “พระบาท” ซึ่งแสดงการเล็งที่จะกล่าวถึงร่างกายของอีกฝ่ายโดยตรง ลักษณะนี้ทำให้คำสรรพนามมีความยาวและเป็นการบดบังอัตลักษณ์หรือลดความเด่นชัดของผู้ที่พูดด้วย ส่วนคำว่า “ใต้ฝ่าพระบาท” เป็นคำที่ใช้เรียกแทนผู้ที่พูดด้วยซึ่งเป็นสมเด็จเจ้าฟ้า เห็นได้ว่าคำนี้อ้างถึงฝ่าเท้าซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายผู้ที่พูดด้วยอย่างชัดเจน แม้จะปรากฏการอ้างถึงพื้นที่ซึ่งเป็นลักษณะบดบังอัตลักษณ์เช่นเดียวกัน แต่คำว่า “ฝ่าพระบาท” ก็เป็นการอ้างถึงร่างกายผู้ที่พูดด้วยหรือฝ่าเท้าโดยตรง คำนี้จึงมีความละเอียดซับซ้อนน้อยกว่าและมีความยาวน้อยกว่าคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 ที่ใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งมีฐานันดรศักดิ์สูงกว่า การใช้ถ้อยคำยาวเพื่อเพิ่มระดับของการแสดงการให้เกียรตินี้สอดคล้องกับแนวคิดของชิบาตานิที่ว่า ถ้อยคำที่มีความยาวมากจะยิ่งแสดงความสุภาพมากขึ้น นอกจากนี้ระดับการให้เกียรติดังกล่าวยังเป็นการสะท้อนระยะห่างทางสังคมระหว่างผู้พูดและผู้ที่ถูกพูดด้วย

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 เป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ โดยคำสรรพนามในแต่ละชุดมีการใช้คำที่แสดงถึงระดับการให้เกียรติที่ลดหลั่นไปตามฐานันดรศักดิ์ของคู่สนทนา แต่คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ซึ่งใช้กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถจะเป็นคำที่มีการให้เกียรติเป็นพิเศษยิ่งกว่าคำสรรพนามที่ใช้กับคู่สนทนาซึ่งมีฐานันดรศักดิ์รองลงไป เนื่องจากเป็นบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมสูงสุดในโครงสร้างชนชั้นของสังคมไทย ประกอบกับมีคติความเชื่อเรื่องเทวราชาซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์อวตารของเทพเจ้าเข้ามาประกอบ จึงทำให้มีการใช้รูปภาษาในลักษณะแสดงความเคารพอย่างสูงสุดดังกล่าว คือ ผู้พูดใช้คำเรียกแทนตนเองว่าเป็นผู้รับใช้ ในขณะที่เดียวกันก็ใช้คำเรียกแทนพระองค์ด้วยคำที่อ้างถึงส่วนที่ห่างจากร่างกายมากที่สุดอันแสดงว่าผู้พูดมีสถานภาพทางสังคมด้อยกว่ามากจนกระทั่งใช้

คำเอ่ยถึงพระองค์ได้เพียงเท่านั้น ผู้พูดไม่สามารถอ้างถึงส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายซึ่งสูงไปกว่าบริเวณใต้ผงของผืนที่ติดฝ่าเท้าได้

นอกจากนี้คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ยังสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ของภาษากับปริชาน การที่ร่างกายมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับโลกทำให้เกิดการสะสมประสบการณ์ (embodied experience) และประมวลเป็นภาพร่าง (image schema) ขึ้น ภาพร่างเป็นมโนทัศน์ที่มนุษย์สร้างขึ้นจากการรับรู้และมีประสบการณ์ทางโลกผ่านประสาทสัมผัสต่างๆ ตัวอย่างเช่น ในร่างกายของมนุษย์นั้นอวัยวะที่อยู่สูงที่สุดคือศีรษะ ส่วนอวัยวะที่อยู่ด้านล่างสุดคือเท้า โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์จะเดินหลังตรงตั้งฉากกับพื้นดินอันเป็นผลจากแรงโน้มถ่วงของโลก ลักษณะนี้ทำให้เกิดแกนแนวตั้ง เมื่อจะเก็บของที่หล่นบนพื้น เราต้องมองลงด้านล่าง แต่ถ้าของถูกโยนสูงขึ้นไป เราต้องมองขึ้นข้างบน ลักษณะทางกายภาพเช่นนี้ทำให้เกิดเป็น 'UP-DOWN schema' หรือภาพร่าง "สูง-ต่ำ" ขึ้น กล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่ามนุษย์ใช้ร่างกายของตนเป็นศูนย์กลางในการสื่อความหมาย ความคิดที่เป็นนามธรรมต่างๆ จึงล้วนมีพื้นฐานมาจากร่างกายมนุษย์ทั้งสิ้น (Evans and Green, 2007) ในกรณีของคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 ก็สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับปริชานในแง่เช่นเดียวกัน กล่าวคือ เนื่องจากศีรษะเป็นส่วนที่อยู่สูงที่สุดในร่างกาย ในวัฒนธรรมไทยจึงถือว่าศีรษะเป็นส่วนที่ดีและมีความสำคัญ ดังนั้นการนำศีรษะมาเป็นคำเรียกแทนตัวเองของผู้พูดจึงเป็นการเชื่อมโยง (mapping) ระหว่างลักษณะทางกายภาพของมนุษย์คือ "อวัยวะที่อยู่สูงที่สุดในร่างกาย" กับมโนทัศน์ "สิ่งที่ดี" การที่ผู้พูดเรียกแทนตัวเองด้วยคำที่มีความหมายว่า "ศีรษะ" จึงแสดงว่าผู้พูดนำสิ่งที่ดีมาอ้างแทนตัวเองเพื่อให้ "สมเกียรติ" หรือสมฐานะของผู้ที่พูดด้วย

3.2 กลวิธีการสร้างคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ในราชาศัพท์ไทย

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงกลวิธีการสร้างคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2

คำสรรพนามบุรุษที่ 1	รูปทางไวยากรณ์	ความหมายตามรูป
ข้าพระพุทธเจ้า	นามวลี	ผู้รับใช้ของพระพุทธเจ้า
เกล้ากระหม่อม	นามวลี	ศีรษะและตำแหน่งที่เกือบจะสูงที่สุดของศีรษะ
เกล้ากระหม่อมฉัน	นามวลี	ศีรษะและตำแหน่งที่เกือบจะสูงที่สุดของศีรษะของฉัน
กระหม่อม	นามวลี	ตำแหน่งที่เกือบจะสูงที่สุดของศีรษะ
หม่อมฉัน	นามวลี	ตำแหน่งที่เกือบจะสูงที่สุดของศีรษะของฉัน

ตารางที่ 8 รูปทางไวยากรณ์และความหมายตามรูปของคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1

คำสรรพนามบุรุษที่ 2	รูปทางไวยากรณ์	ความหมายตามรูป
ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท	บุพบทวลี	ใต้ผงของฝุ่นที่ติดฝ่าเท้า
ใต้ฝ่าละอองพระบาท	บุพบทวลี	ใต้ฝุ่นที่ติดฝ่าเท้า
ใต้ฝ่าพระบาท	บุพบทวลี	ใต้ฝ่าเท้า
ฝ่าพระบาท	นามวลี	ฝ่าเท้า

ตารางที่ 9 รูปทางไวยากรณ์และความหมายตามรูปของคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2

ตารางที่ 8 แสดงให้เห็นว่ารูปทางไวยากรณ์ที่ใช้เป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 1 คือนามวลีซึ่งปรากฏความหมาย 2 ลักษณะ ได้แก่ นามวลีที่มีความหมายว่าผู้รับใช้ของพระพุทธเจ้า และนามวลีที่อ้างถึงอวัยวะที่สูงที่สุดในร่างกาย คือศีรษะและตำแหน่งที่เกือบจะสูงที่สุดของศีรษะ แม้จะมีความหมายตามรูปดังกล่าว แต่ปัจจุบันนามวลีเหล่านี้ถูกเข้าใจในฐานะที่เป็นคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำที่ใช้เรียกแทนตัวผู้พูด ส่วนตารางที่ 9 เป็นการแสดงรูปทางไวยากรณ์ที่ใช้เป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 2 ซึ่งจะเห็นได้ว่าประกอบด้วยบุพบทวลีและนามวลีซึ่งปรากฏความหมาย 2 ลักษณะ ได้แก่ การอ้างถึงพื้นที่ซึ่งผู้พูดด้วยปรากฏตัวอยู่ และการอ้างถึงส่วนของอวัยวะที่อยู่ด้านล่างสุดของร่างกาย คือฝ่าเท้า แต่น่าสังเกตว่าผู้พูดไม่ได้ตระหนักถึงความหมายตามรูปดังกล่าวของคำเหล่านี้ กล่าวคือ ผู้พูดไม่ได้ตระหนักว่าตนเรียกพระมหากษัตริย์และสมเด็จพระบรมราชินีนาถด้วยคำสรรพนามที่หมายถึง “ใต้ผงของฝุ่นที่ติดฝ่าเท้า” หรือเรียกหม่อมเจ้าด้วยคำที่หมายถึง “ฝ่าเท้า” หรือดังที่ปรากฏว่าคนไทยที่นับถือศาสนาคริสต์สามารถกล่าวราชาศัพท์ในลักษณะเดียวกับที่คนไทยที่นับถือศาสนาพุทธพูด กล่าวคือใช้ราชาศัพท์โดยไม่ได้ตระหนักถึงความหมายตามรูปของคำ ตัวอย่างเช่น ในงานหนึ่งผู้แทนโรงเรียนอัสสัมชัญคอนเวนต์ใช้คำเรียกแทนตัวเองว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” และนอกจากนี้ผู้พูดภาษาไทยมาตรฐานก็ใช้ราชาศัพท์โดยที่ไม่ได้ตระหนักถึงความหมายตามรูปของคำ โดยผู้พูดไม่ได้คิดว่าตนจะพูดคำที่มีความหมายว่าจะไรกับพระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์ แต่คิดเพียงว่าราชาศัพท์นั้นเป็นเรื่องของความเป็นทางการเท่านั้น (Sombat Chantornvong, 1991: 18, 21) ลักษณะที่ผู้พูดไม่ได้ตระหนักถึงความหมายตามรูปของคำเช่นนี้เป็นผลในทางจิตวิทยาอันมีปัจจัยเนื่องมาจากการใช้ซ้ำจนเป็นแบบแผน (Routinisation) อีวานส์และกรีน (Evans and Green, 2007: 709-710) กล่าวว่า การใช้ซ้ำจนเป็นแบบแผนคือการที่รูปภาษาถูกใช้บ่อยจนทำให้ผู้ใช้ภาษาคาดเดาบริบทที่รูปภาษานั้นจะปรากฏได้ (Predictability) และทำให้รูปภาษาสูญเสียเนื้อหา (loss of informativeness) และเกิดการเปลี่ยนแปลงรูปในทางใดทางหนึ่ง เช่น มีการเปลี่ยนแปลงหน่วยเสียงหรือหน่วยคำขณะเดียวกันหน่วยในรูปภาษานั้นซึ่งอาจเป็นหน่วยทางเสียงหรือหน่วยคำก็เกิดการผสมรวมเข้าเป็นหน่วยเดียวกันสนิท หรือเรียกว่าการหลอมรวมกัน (Coalescence) จากเดิมที่เป็นคำศัพท์ซึ่ง

แสดงเนื้อหาเป็นหลักจึงกลายเป็นคำที่แสดงหน้าที่ทางไวยากรณ์โดยที่ความหมายของคำศัพท์นั้น จางลงไปจนไม่ถูกตระหนักถึงอีก เช่น ในภาษาอังกฤษปัจจุบัน หน่วยคำเติม -hood, -dom และ -ly ได้พัฒนามาจากคำนามที่มีความหมายว่า “condition” “state, realm” และ “body, likeness” ตามลำดับ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- a. child-had ‘condition of a child’ > childhood
- b. free-dom ‘realm of freedom’ > freedom
- c. man-lic ‘body of a man, likeness of a man’ > manly

(Hopper & Traugott, 1993: 41 อ้างถึงใน Evans & Green, 2007: 710)

หรืออย่างหน่วยสร้าง (be) going to ได้ผ่านกระบวนการหลอมรวมกันโดยที่มีการลดเสียงพยางค์ จากสามพยางค์เหลือสองพยางค์มาอยู่ในรูป gonna เป็นต้น

ในกรณีของคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 จะเห็นได้ว่ามีรูปภาษาตั้งต้นเป็นนามวลีซึ่งแสดงเนื้อหาเป็นสำคัญ ได้แก่ ความหมายว่า “ผู้รับใช้ของพระพุทธเจ้า” และความหมาย “ส่วนที่เกี่ยวข้องกับศิรัชะ” แต่ด้วยเหตุที่นามวลีเหล่านี้ถูกใช้ซ้ำในบริบทเดียว คือใช้เรียกแทนตัวผู้พูดในโอกาสที่กล่าวกับคู่สนทนาซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ในบริบทที่เป็นพิธีการเท่านั้น ผู้ใช้ภาษาจึงสามารถคาดเดาบริบทการเกิดของนามวลีนี้ได้ หรือกล่าวได้อีกอย่างว่าผู้พูดนำนามวลีนี้ไปผูกกับบริบทที่ใช้ ส่งผลให้ผู้พูดตระหนักถึงความหมายตามรูปของนามวลีดังกล่าวน้อยลง นามวลีนั้นจึงกลายมามีความสำคัญในฐานะที่เกิดในบริบทที่ทำหน้าที่เป็นคำที่ใช้เรียกแทนตัวผู้พูดเอง ดังปรากฏว่าผู้พูดบางคนไม่ได้ตระหนักถึงความหมายตามรูปของนามวลีที่ถูกใช้เป็นคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 เหล่านี้อีก เช่น เมื่อใช้คำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” ผู้พูดไม่ได้ตระหนักว่าตนกำลังเรียกแทนตัวเองว่าเป็น “ผู้รับใช้ของพระพุทธเจ้า” หรือไม่ได้ตระหนักว่ากำลังใช้คำว่า “กระหม่อม” ซึ่งมีความหมายว่า “ศิรัชะ” ใน การเรียกแทนตนเองเมื่อกล่าวกับหม่อมเจ้า เป็นต้น เมื่อมีการใช้นามวลีเหล่านี้ในบริบทพิธีการบ่อยครั้งเข้า ผู้พูดก็ตระหนักถึงความหมายตามรูปของนามวลีน้อยลง ส่งผลให้มีแนวโน้มที่จะเกิดการออกเสียงนามวลีนั้นอย่างรวบเสียง หรือเรียกว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงรูป สังเกตได้ว่าการออกเสียงคำสรรพนามราชาศัพท์เหล่านี้บางครั้งพบว่าผู้พูดออกเสียงอย่างรวบคำหรือไม่ได้ออกเสียงอย่างชัดเจนทุกหน่วยเสียง ตัวอย่างเช่น คำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” พบว่าออกเสียงเป็น /khâaphútçâw/ ลักษณะเช่นนี้แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงรูป (form change) การเปลี่ยนแปลงรูปคือการที่หน่วยคำหรือหน่วยเสียงในรูปภาษาลึกลงหรือสูญไป ซึ่งเป็นลักษณะที่แสดงถึงกระบวนการหลอมรวมกัน ในกรณีของคำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” /khâaphrátthacâw/ ซึ่งออกเสียงเป็น /khâaphútçâw/

เข้าข่ายการที่หน่วยเสียงในรูปภาษาบางหน่วยสูญไป ได้แก่ หน่วยเสียง /phrá/ และ /tha/ ซึ่งเป็นหน่วยเสียงที่ประกอบอยู่ในหน่วยคำ “พระพุทเจ้า” ลักษณะนี้เป็นหลักฐานที่แสดงถึงการหลอมรวมกันของหน่วยคำ “ข้า” และ “พระพุทเจ้า” จากเดิมที่เป็นนามวลีซึ่งประกอบด้วยหน่วยคำที่เกาะกันอยู่อย่างหลวมๆ จึงกลายเป็นคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 ที่ผู้พูดไม่ได้ตระหนักถึงความหมายของหน่วยต่างๆ ในนามวลีนั้นอีกต่อไป และทำให้ไม่จำเป็นต้องออกเสียงครบทุกหน่วยเสียงในคำนั้น หรือกล่าวได้ว่าจากเดิมที่มีรูปภาษาตั้งต้นเป็นนามวลีก็ได้ผ่านกระบวนการกลายมาเป็นคำศัพท์หนึ่งคำในที่สุด

ด้านคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 ก็มีการสร้างคำในลักษณะเดียวกัน โดยมีรูปทางไวยากรณ์ตั้งต้นเป็นบุพบทวลีและนามวลีที่มีความหมายอ้างถึงพื้นที่ได้เท่าและฝ่าเท้าตามลำดับ แต่ภายหลังได้กลายมามีลักษณะเป็นคำอันเนื่องมาจากปัจจัยสำคัญคือการใช้ซ้ำจนเป็นแบบแผน ทำให้ผู้พูดไม่ได้ตระหนักถึงความหมายตามรูปของวลีนั้นอีก เพราะนำบุพบทวลีหรือนามวลีนั้นไปผูกกับบริบทที่ใช้แทน

3.3 การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ในภาษามาลายูและภาษาจีนโบราณ

หัวข้อนี้เป็นการวิเคราะห์ลักษณะการให้เกียรติที่สะท้อนจากคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กับพระมหากษัตริย์ในภาษามาลายูและภาษาจีนโบราณ โดยเปรียบเทียบกับคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ในราชาศัพท์ไทย ข้อมูลคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ในภาษามาลายูและภาษาจีนโบราณที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในภาษาดังกล่าวประกอบกับสืบค้นจากเอกสารที่มีผู้กล่าวถึงไว้แล้ว และผู้วิจัยจะได้นำมาพิจารณาในภาพรวม

3.3.1 การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ในภาษามาลายู

คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 ที่พบในข้อมูลภาษามาลายูมีจำนวน 9 คำ โดยคำที่ 1 เป็นคำที่ใช้ในราชาศัพท์มลายูปัจจุบัน ส่วนคำที่ 2-9 เป็นคำที่พบในเอกสารเก่า เช่น ตำนานพื้นเมือง ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลำดับ	คำ	ความหมายตามรูป
1	patik	ทาส
2	pacal	ทาส
3	hamba	ทาส
4	yang diperhamba	ที่ถูกทำให้เป็นทาส
5	pacal yang hina	ทาสที่ด้อยต่ำ
6	hamba yang hina	ทาสที่ด้อยต่ำ
7	hamba yang bebal tidak berbudi	ทาสที่โง่และไม่ฉลาด
8	patik hamba yang hina	ข้าทาสที่ด้อยต่ำ
9	patik pacal yang bebal tidak berbudi	ข้าทาสที่โง่และไม่ฉลาด

ตารางที่ 10 คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 ในภาษามลายู

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าคำสรรพนามเหล่านี้มีความหมายตามรูปในทำนองเดียวกันคือแปลว่า “ทาส” ซึ่งสื่อความหมายถึงผู้มีสถานภาพต่ำต้อยที่สุดในสังคม อันเป็นการแสดงความถ่อมตนของผู้พูด แต่นอกจากนี้แล้วยังพบว่ามี การแสดงความถ่อมตนให้มากขึ้นไปอีกด้วยการใช้ส่วนขยายค่านามที่มีความหมายในทางตำหนิตัวผู้พูดเอง เช่น ด้อยต่ำ โง่ และไม่ฉลาด มาประกอบกับค่านามที่มีความหมายว่าทาสด้วย นอกจากนี้ยังมีการนำคำที่มีความหมายว่า ทาส มาเรียงซ้อน 2 คำกันทำให้ได้คำซ้อนว่า ข้าทาส เช่น patik hamba, patik pacal แล้วนำไปประกอบกับส่วนขยายที่มีความหมายในเชิงตำหนิผู้พูด ทำให้ได้รูปภาษาที่เป็นวลีซึ่งมีความหมายแสดงถึงความถ่อมตนของผู้พูดอย่างมาก

ส่วนคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 ที่พบในข้อมูลภาษามลายูมีจำนวน 4 คำ โดยคำที่ 1 เป็นคำที่ใช้ในภาษามลายูปัจจุบัน ส่วนคำที่ 2-4 เป็นคำที่พบในเอกสารโบราณ ดังนี้

ลำดับ	คำ	ความหมายตามรูป
1	Tuanku	นายของข้า
2	Tuanku syah alam	นายข้า พระราชาผู้เป็นเจ้าของจักรวาล
3	Tuanku raja yang bestari	นายข้า พระราชาผู้ทรงเก่งกาจ
4	Tuanku payung mahkota	นายข้า ผู้เป็นร่มฉัตรของปวงชน

ตารางที่ 11 คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 ในภาษามลายู

จากข้อมูลพบว่าคำสรรพนามที่ผู้พูดใช้เรียกแทนพระมหากษัตริย์ในภาษามาเลย์มี 2 ลักษณะ ลักษณะแรกคือเป็นคำที่มีความหมายว่า “นาย” หรือกล่าวโดยนัยก็คือผู้มีอำนาจปกครอง ได้แก่คำว่า Tuanku ส่วนลักษณะที่สองคือคำที่มีความหมายว่า “นาย” เช่นกัน แต่มีส่วนขยายที่แสดงความหมายในเชิงยกย่องเทิดทูน ได้แก่คำว่า Tuanku syah alam, Tuanku raja yang bestari และ Tuanku payung mahkota ลักษณะทั้งสองประการนี้สะท้อนว่าผู้พูดได้กล่าวเรียกผู้ที่พูดด้วยอย่างตรงไปตรงมา คือเรียกสถานภาพการเป็น “นาย” หรือการเป็นผู้มีอำนาจเหนือกว่าของบุคคลผู้นั้นโดยตรง ซึ่งดูจะขัดแย้งกับแนวคิดเรื่องการบดบังอัตลักษณ์ของผู้ที่พูดด้วยที่ระบุว่าการให้เกียรติทำได้โดยการหลีกเลี่ยงการอ้างถึงบุคคลผู้เป็นเป้าหมายของการให้เกียรติอย่างชัดเจน แต่ในกรณีนี้ผู้วิจัยเห็นว่าคำสรรพนามเหล่านี้ยังมีลักษณะแสดงความเคารพต่อคู่สนทนาอยู่ เนื่องจากเป็นการกล่าวถึงคู่สนทนาในลักษณะใช้คำที่มีความหมายในเชิงยกย่อง เช่น เจ้าแห่งจักรวาล เก่งกาจ ร่มฉัตรของปวงชน (ซึ่งมีความหมายว่าเป็นผู้คุ้มครองดูแลประชาชน) ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นกลวิธีแสดงความสุภาพอย่างเปิดเผยโดยตรงต่อผู้ที่พูดด้วย คล้ายกับในภาษาญี่ปุ่นที่มีคำสรรพนามบุรุษที่ 2 ที่ประกอบด้วยหน่วยคำที่มีความหมายว่า “ให้เกียรติหรือเคารพ” อยู่ในคำสรรพนามนั้นด้วย ตัวอย่างเช่นคำว่า kisama, kiden, kihen, kihoo, kisho ซึ่งคำเหล่านี้แต่เดิมมีความหมายว่า ‘an honorable person’ (Barke and Uehara, 2005: 310)

เมื่อพิจารณาคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ในภาษามาเลย์จะเห็นลักษณะของการแสดงความเคารพต่อคู่สนทนาอย่างชัดเจน โดยผู้พูดแสดงความถ่อมตนด้วยการเรียกแทนตนเองว่าเป็นทาสหรือผู้รับใช้ ทั้งยังแสดงความถ่อมตนให้มากขึ้นด้วยการเติมส่วนขยายที่มีความหมายเกี่ยวกับความต่ำต้อย เช่น โง่ ต้อยต่ำ และไม่ฉลาด ขณะที่ใช้คำเรียกแทนคู่สนทนาด้วยคำที่แสดงถึงความยิ่งใหญ่และความมีอำนาจของบุคคลผู้นั้น เช่น นายของข้า พระราชาผู้เป็นเจ้าแห่งจักรวาล พระราชาผู้ทรงเก่งกาจ เป็นต้น เมื่อพิจารณาคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ประกอบกันแล้วจะเห็นความแตกต่างของสถานภาพทางสังคมระหว่างผู้พูดกับคู่สนทนาอย่างชัดเจน กล่าวคือ คู่สนทนาอยู่ในฐานะมีอำนาจเหนือกว่าผู้พูดมาก ในสังคมมลายูก่อนจะตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษนั้น มีดินแดนกระจายกระจายหลายรัฐ แต่ละรัฐก็จะมีราชาหรือผู้ปกครองดินแดนของตน ชาวมลายูจึงไม่มีผู้ปกครองที่มีอำนาจสูงสุดเพียงหนึ่งเดียว เมื่อถูกถามเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของตน ชาวมลายูจะอธิบายว่าตนเป็นข้าแผ่นดินของพระราชากองศ์ใดองค์หนึ่ง เช่น “ข้าพเจ้าเป็นข้าของราชาแห่งลิงคะ (Lingga)” นอกจากนี้ชาวมลายูมองว่าตนเองไม่ได้ดำรงอยู่ในรัฐต่างๆ หลายรัฐ แต่ดำรงอยู่ภายใต้พระราชากองศ์หนึ่งๆ เท่านั้น ดังที่มีการแปลคำว่า “เกอรากาอัน (Kerajaan)” ซึ่งมีความหมายว่า “อยู่ในสภาพของการมีราชา” ว่ารัฐบาล รัฐ หรือ อาณาจักรโดยไม่เคร่งครัดนัก เมื่อดินแดนมลายูประกอบด้วยราชาหรือผู้ครองนครหลายคน จึงปรากฏว่ามี การแสวงหาอำนาจและอิทธิพลทางการเมืองด้วยการค้าขายและหาบริวารเพิ่มเติม ในวรรณคดี

มลายูผู้ปกครองที่ยิ่งใหญ่คือผู้ที่มีคนจำนวนมากเข้ามาสวามิภักดิ์อยู่ใต้อำนาจ (มิลเนอร์, 2551: 71, 83, 126) แต่ในงานเขียนพื้นเมือง เช่น ซจาเราะห์ มลายู (Sejarah Melayu) ก็ระบุว่าความสามารถของกษัตริย์ในการควบคุมคนนั้นไม่ได้มีมากไปกว่าขุนนางและกลุ่มออริง กายา (Orang Kaya) ที่ค้าขายจนร่ำรวยและมีข้าทาสบริวารได้เป็นจำนวนมาก การยกย่องสถานะของพระราชาก็สูงส่งกว่าผู้อื่นจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างเอกภาพและกำหนดศูนย์กลางในการปกครอง และในงานเขียนพื้นเมืองนี้ก็มีการกล่าวถึงคุณลักษณะของกษัตริย์ว่าเป็นผู้กล้า มีความยุติธรรม และมีปัญญา อำนาจและบุญญาธิการของกษัตริย์เป็นสิ่งที่ติดตัวมาโดยสายเลือด นอกจากนี้ยังกล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับต้นกำเนิดราชวงศ์ที่เป็นเทวดา หรือเป็นสายกษัตริย์ที่เก่งกล้าจากแดนไกล เช่น อเล็กซานเดอร์แห่งมาเซอร์โดเนีย กับพระธิดาของกษัตริย์อินเดีย เรื่องราวเหลือเชื่อเช่นนี้ถูกเขียนขึ้นเพื่อที่จะสื่อกับผู้คนร่วมสมัย กษัตริย์ในพงศาวดารจึงต้องมีบุญญาธิการ มีบารมี ชลิ่งและศักดิ์สิทธิ์ รมเก่งและรักเก่ง ตรงตามมาตรฐานที่คนอดีตชอบ (ชุดีพร วิรุณหะ, 2553: 212-221) เมื่อพิจารณาตามแนวทางนี้จึงเห็นได้ว่าคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ซึ่งใช้กล่าวกับพระราชามลายูมีความสอดคล้องกับสภาพทางการเมืองการปกครอง โดยที่ฐานะของกษัตริย์จะถูกยกย่องให้สูงส่งดังที่ปรากฏในคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 ว่าทรงเป็นเจ้าของจักรวาล หรือเป็นกษัตริย์ผู้ทรงเก่งกาจ ขณะเดียวกันการที่ผู้พูดใช้คำเรียกแทนตนเองว่าทาสที่ต่ำ้อยต่ำก็สะท้อนถึงความถ่อมตนและยอมจงรักภักดีต่อพระราชเจ้า คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ในภาษามาเลย์ดังกล่าวนี้จึงเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เนื่องจากมีความหมายตามรูปสัมพันธ์กับคู่สนทนาในลักษณะแสดงความเคารพยกย่องดังกล่าว

3.3.2 การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ในภาษาจีนโบราณ

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ในภาษาจีนโบราณจากการสัมภาษณ์ Prof. Peng Zongping, Ph.D. (12 มีนาคม 2551) คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 ในภาษาจีนโบราณที่พบมีจำนวน 1 คำ คือคำว่า **chén** ซึ่งมีความหมายตามรูปว่า ผู้รับใช้ของพระเจ้าแผ่นดิน (minister, leigeman) ความหมายตามรูปนี้สะท้อนให้เห็นถึงการแสดงความถ่อมตนของผู้พูดว่าเป็นผู้อยู่ใต้อำนาจของจักรพรรดิ

คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 ที่พบในข้อมูลภาษาจีนโบราณมีจำนวน 4 คำ ดังนี้

ลำดับ	คำ	ความหมายตามรูป
1	tiānzī	บุตรแห่งสวรรค์ (Emperor is the son of the heaven.)
2	wànsui	ทรงพระเจริญ (Long Live the King)
3	bìxià	ใต้ขั้นบันได (Under the step)
4	jūn	นาย (You are my master.)

ตารางที่ 12 คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 ในภาษาจีนโบราณ

จากข้อมูลที่ปรากฏจะเห็นได้ว่าคำสรรพนามที่ใช้เรียกแทนพระมหากษัตริย์ของจีนมี 2 ลักษณะ ลักษณะแรกเป็นการใช้คำที่มีความหมายว่า “นาย” คือคำว่า **jūn** ส่วนลักษณะที่สองเป็นคำที่เรียกจักรพรรดิโดยอ้อม กล่าวคือ ไม่ใช่คำที่มีความหมายว่าจักรพรรดิหรือผู้ปกครอง แต่เป็นคำที่มีความหมายอ้างอิงถึงสิ่งอื่นซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับจักรพรรดิ คำในลักษณะที่ 2 นี้มีจำนวน 3 คำ ได้แก่

1) tiānzī “บุตรแห่งสวรรค์”

คำนี้มีความสัมพันธ์กับจักรพรรดิเนื่องจากคนจีนในสมัยโบราณมีความเชื่อว่าจักรพรรดิเป็นร่างอวตารของมังกรซึ่งถือเป็นบุตรของสวรรค์

2) wànsui “ทรงพระเจริญ”

คำนี้มีความสัมพันธ์กับจักรพรรดิเนื่องจากในสมัยโบราณเมื่อประชาชนมาชุมนุมกันแล้วเปล่งเสียงแซ่ซ้องพระมหากษัตริย์ในยามที่พระองค์จะปรากฏตัว ทำให้ในเวลาต่อมาคำนี้ได้กลายมาเป็นคำสรรพนามที่ใช้เรียกจักรพรรดิ

3) bìxià “ใต้ขั้นบันได”

คำนี้มีความสัมพันธ์กับจักรพรรดิเนื่องจากในการออกพระราชกฤษฎีกานั้น จักรพรรดิจะนั่งอยู่บนบัลลังก์ ส่วนผู้รับใช้ของจักรพรรดิจะประจำอยู่ที่บริเวณขั้นบันไดของบัลลังก์ การใช้คำเรียกในลักษณะนี้จึงเท่ากับว่าผู้พูดไม่ได้เรียกจักรพรรดิโดยตรง แต่เรียกผู้รับใช้ของจักรพรรดิซึ่งอยู่บริเวณใต้ขั้นบันไดแทน

จะเห็นได้ว่าคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 ได้แก่คำว่า **wànsui** และ **bìxià** เป็นการใช้นามนัย (metonymy) กล่าวคือ ของสองสิ่งมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่ของสิ่งหนึ่งเป็นตัวแทนของอีกสิ่งหนึ่ง หรือ ‘X stands for Y’ (Evans and Green, 2007: 311) ตัวอย่างเช่นประโยค *The ham sandwich has wandering hands.* ในประโยคนี้คำว่า *ham sandwich* เป็นสิ่งที่ใช้แทน customer หรือลูกค้าที่เป็นคนสั่งแซนวิชแฮม หรือกล่าวเป็นสูตรได้ว่า ‘B for A’ โดย

B ทำหน้าที่เป็น vehicle ส่วน A ทำหน้าที่เป็นเป้าหมาย (target) สำหรับกรณีของคำว่า **wànsui** และ **bìxià** นี่เป็นการใช้นามนัยในลักษณะเรียกส่วนย่อยเพื่อแทนส่วนใหญ่ (PART FOR WHOLE) คล้ายกับในประโยค *My wheels are parked out the back.* โดยคำว่า *My wheels* ทำหน้าที่เป็น vehicle สำหรับเป้าหมายคือรถยนต์ ดังนั้นคำว่า **wànsui** หรือ “ทรงพระเจริญ” ซึ่งเป็นเสียงของประชาชนที่เปล่งขึ้นเมื่อพระมหากษัตริย์จะปรากฏตัวนั้น จึงมีเสียงของประชาชนที่เปล่งออกมาว่า “ทรงพระเจริญ” เป็น vehicle ที่ใช้แทนเป้าหมายคือพระมหากษัตริย์ ส่วนคำว่า **bìxià** หรือ “ใต้ชั้นบันได” นั้นมีสถานที่บริเวณใต้ชั้นบันไดซึ่งเป็นที่ที่ผู้รับใช้ประจำอยู่ เป็น vehicle ที่ใช้แทนเป้าหมายคือพระมหากษัตริย์

เมื่อพิจารณาความหมายของคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ในภาษาจีนโบราณ จะเห็นได้ว่าผู้พูดใช้คำเรียกแทนตนเองด้วยคำที่หมายถึงผู้รับใช้ซึ่งเป็นสถานภาพที่ต่ำต้อย ขณะเดียวกันก็เรียกแทนคู่สนทนาซึ่งเป็นจักรพรรดิด้วยคำที่มีความหมายอ้างถึงหรือสัมพันธ์กับความเป็นผู้ปกครองใน 2 ลักษณะ ได้แก่แบบที่กล่าวยกย่องพระมหากษัตริย์แบบตรงไปตรงมา ด้วยคำที่มีความหมายว่า “นาย” และแบบที่แสดงความเคารพต่อพระมหากษัตริย์แบบอ้อมด้วยการใช้การบดบังอัตลักษณ์ ซึ่งเห็นได้จากการใช้นามนัยเรียกสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับพระมหากษัตริย์ ได้แก่คำที่มีความหมายว่า “บุตรแห่งสวรรค์” “ทรงพระเจริญ” และ “ใต้ชั้นบันได” คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ในภาษาจีนโบราณเหล่านี้สะท้อนภาพความแตกต่างของสถานภาพทางสังคมระหว่างคู่สนทนาอย่างชัดเจน โดยผู้พูดอยู่ในสถานภาพที่ต่ำต้อยกว่าคู่สนทนามาก ส่วนคู่สนทนาจึงอยู่ในสถานภาพเป็น “นาย” หรือผู้ปกครองซึ่งต้องได้รับความเคารพยกย่องอย่างสูง นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าคำสรรพนามบุรุษที่ 2 สะท้อนถึงคติความเชื่อเกี่ยวกับผู้ปกครองของจีน คือคติที่ว่าจักรพรรดิเป็นโอรสสวรรค์และได้รับบัญชาจากสวรรค์ในการปกครองแผ่นดินโดยตั้งอยู่ในคุณธรรม (เขียน ฉีระวิทย์, 2547: 4) ทั้งจักรพรรดิยังเป็นผู้จัดการของฟ้าและเป็นตัวกลางผู้ประสานระหว่างไตรภาคีคือฟ้า ดิน และมนุษย์ ซึ่งความคิดเรื่องไตรภาคีนี้เป็นความคิดขั้นมูลฐานของพวกฮั่น บ้านเมืองจะอยู่เย็นเป็นสุขและอุดมสมบูรณ์ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติตัวของจักรพรรดิ (เดอ แบร์, 2510) ดังปรากฏว่าพระมหากษัตริย์ในราชวงศ์โจวทรงดำรงตำแหน่งเป็น “หวาง” คือเป็นประมุขของรัฐบาล และทรงถูกเรียกพระนามอีกอย่างหนึ่งว่า “โอรสสวรรค์” โดยทรงทำหน้าที่บูชาสวรรค์ นโยบายต่างๆ ที่ทรงทำลงไปถือว่าเป็นนโยบายสวรรค์ ถ้าพระมหากษัตริย์ประพฤติมิชอบ สวรรค์จะทรงคำเตือนลงมาให้เกิดอันตรายต่างๆ บนแผ่นดิน เช่น อุทกภัย วาตภัย แผ่นดินไหว การที่ทรงเป็นประมุขทั้งในทางศาสนจักรและอาณาจักรทำให้ขยายอาณาเขตออกไปได้กว้างขวาง (ไพโรจน์ โพธิ์ไทร, 2517: 29-31) ความเชื่อเกี่ยวกับจักรพรรดิดังกล่าวจึงสะท้อนออกมาผ่านทางรูปภาษาที่ใช้เป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 2 เรียกจักรพรรดิในเชิงยกย่องว่าเป็นบุตรแห่งสวรรค์ ส่วนคำสรรพนามบุรุษที่ 2 ที่มีความหมายว่า “ทรงพระเจริญ” และ “ใต้

ชั้นบันได” ก็สะท้อนถึงธรรมเนียมที่แสดงถึงความยกย่องจักรพรรดิด้วยเช่นกัน กล่าวคือ “ทรงพระเจริญ” เป็นคำเรียกในเชิงสรรเสริญ ส่วน “ได้ชั้นบันได” เป็นคำเรียกผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้รับใช้ของจักรพรรดิแทนการเรียกพระองค์ซึ่งมีสถานภาพสูงส่งโดยตรง ด้วยเหตุดังกล่าวคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ในภาษาจีนโบราณจึงเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เนื่องจากมีความหมายที่แสดงความเคารพต่อคู่สนทนาหรือจักรพรรดิซึ่งเป็นเป้าหมายของการให้เกียรติดังกล่าว

3.3.3 สรุปรูปการให้เกียรติที่สะท้อนจากคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ในภาษามาลเลย์และภาษาจีนโบราณโดยเปรียบเทียบกับภาษาไทย

เมื่อพิจารณาคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 ในภาษามาลเลย์และภาษาจีนแล้วพบว่าปรากฏลักษณะเดียวกัน คือปรากฏคำที่มีความหมายว่า “ทาสหรือผู้รับใช้” แต่ในภาษามาลเลย์มีลักษณะที่น่าสนใจคือมีคำที่ผู้พูดแสดงการตำหนิตัวเอง เช่น โง่ ไม่ฉลาด ต้อยต่ำ ซึ่งแสดงถึงความถ่อมตนอย่างมาก การใช้คำที่มีความหมายว่าผู้รับใช้เช่นนี้ส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจากผู้ที่มีโอกาสได้เข้าเฝ้าพระมหากษัตริย์และได้ใช้คำสรรพนามนี้เป็นพวกที่อยู่รับใช้ในวัง หรือกล่าวได้ว่าเป็นผู้ที่มีสถานภาพเป็นผู้รับใช้หรือทาสจริงๆ แต่หากพิจารณาในอีกแง่หนึ่ง การที่คำซึ่งมีความหมายว่าผู้รับใช้หรือทาสเป็นคำที่ถูกกำหนดให้ทุกคนที่จะพูดกับพระมหากษัตริย์ต้องใช้คำนี้ก็สะท้อนให้เห็นถึงความคิดที่อยู่เบื้องหลัง คือการให้ผู้พูดได้ตระหนักว่าตนมีสถานภาพเป็นผู้อยู่ใต้อำนาจของพระมหากษัตริย์อย่างสิ้นเชิง และเป็นฝ่ายต้องแสดงความอ่อนน้อมถ่อมตนอย่างสูงสุดด้วยการแสดงตนว่าเป็นผู้รับใช้ ลักษณะนี้สอดคล้องกับคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 ซึ่งใช้กับพระมหากษัตริย์ที่ปรากฏในภาษาไทย คือคำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” ที่มีความหมายว่าผู้รับใช้เช่นเดียวกัน แต่ในภาษาไทยนั้นจะเห็นได้ว่าการสอดแทรกความคิดทางศาสนาเข้ามาในรูปคำอย่างชัดเจน เห็นได้จากปรากฏคำว่า “พระพุทธเจ้า” ซึ่งโดยรูปคำแล้วหมายถึงศาสดาของศาสนาพุทธ แต่หากพิจารณาความหมายโดยนัยแล้วจะเห็นได้ว่าหมายถึงพระมหากษัตริย์ก็ได้ จากลักษณะที่ปรากฏดังกล่าวจึงสรุปได้ว่าคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 ในภาษามาลเลย์ ภาษาจีนโบราณ และภาษาไทยนั้นมีความหมายตามรูปในทำนองเดียวกัน คือแปลว่าผู้รับใช้หรือทาส ซึ่งเป็นการแสดงความถ่อมตนของผู้พูด และเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เนื่องจากมีความหมายแสดงถึงความเคารพต่อคู่สนทนาในลักษณะที่ผู้พูดแสดงความถ่อมตนดังกล่าว

ส่วนคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 ในภาษามาลเลย์และภาษาจีนโบราณมีลักษณะการให้เกียรติที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ จัดเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ โดยมีทั้งลักษณะที่แสดงการให้เกียรติแบบกล่าวยกย่องผู้ที่พูดด้วย

อย่างตรงไปตรงมาอย่างในภาษามาเลย์ที่ใช้คำเรียกแทนพระมหากษัตริย์ว่า “นายข้า พระราชาผู้เป็นเจ้าของจักรวาล” และแสดงการให้เกียรติแบบอ้อมด้วยการกล่าวแบบบดบังอัตลักษณ์โดยใช้ นามนัยดังปรากฏในภาษาจีนโบราณที่มีคำเรียกแทนพระมหากษัตริย์ซึ่งมีความหมายว่า “ได้ ขึ้นบันได” ซึ่งลักษณะที่ปรากฏในภาษาจีนโบราณนี้มีความคล้ายคลึงกับคำสรรพนามราชาศัพท์ บุรุษที่ 2 ในภาษาไทยคือคำว่า “ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท” ที่มีการบดบังอัตลักษณ์ของผู้ที่พูดด้วย เช่นเดียวกัน และสังเกตได้ว่าคำว่า “ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท” นี้ก็เป็นการใช้นามนัย คือใช้การอ้างถึงพื้นที่ซึ่งบุคคลนั้นปรากฏตัวอยู่มาเป็นคำเรียกแทนบุคคลผู้นั้น หรือกล่าวได้ว่า การอ้างถึงพื้นที่ ซึ่งอยู่ใต้ฝ่าเท้าของพระมหากษัตริย์นั้นเป็น vehicle เพื่อให้เข้าใจเป้าหมายคือพระมหากษัตริย์

นอกจากคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ในภาษามาเลย์ ภาษาจีนโบราณ และภาษาไทยจะ มีความหมายตามรูปที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันดังกล่าวแล้ว ความหมายตามรูปของคำสรรพนามดังกล่าวในทั้งสามภาษายังสะท้อนถึงความเชื่อทางสังคมวัฒนธรรมอันเกี่ยวเนื่องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังเห็นได้จากภาษาจีนที่ใช้คำเรียกจักรพรรดิว่า “บุตรของสวรรค์” ซึ่งสะท้อนถึงความเชื่อที่ยกย่องจักรพรรดิว่าเป็นผู้ได้รับโองการจากสวรรค์ให้มาปกครองแผ่นดินให้เกิดความสงบสุข และอย่างในภาษามาเลย์ที่มีการใช้คำเรียกราชาอย่างยกย่องว่าทรงเป็นเจ้าของจักรวาล และทรงเป็นผู้ที่เก่งกาจ ซึ่งสอดคล้องกับในงานเขียนพื้นเมืองที่กล่าวถึงตำนานของราชาว่าสืบเชื้อสายมาจากนักรบผู้ยิ่งใหญ่และเป็นผู้มีบุญญาธิการสูงส่ง นอกจากนี้คำสรรพนามเหล่านี้ยังเป็นปัจจัยสนับสนุนให้ราชาดำรงอยู่ในฐานะผู้มีอำนาจสูงสุดอย่างมั่นคงและสง่างาม อันจะเป็นประโยชน์ในการปกครองคนและนครรัฐ ส่วนคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ในภาษาไทยก็สะท้อนถึงความเชื่อเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์เช่นกัน ดังเห็นได้จากคำสรรพนามบุรุษที่ 1 ที่ผู้พูดเรียกแทนตนเองด้วยคำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” ซึ่งสะท้อนถึงความเชื่อที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระพุทธรูป ส่วนคำสรรพนามบุรุษที่ 2 “ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท” ซึ่งมีความหมายอ้างถึงพื้นที่บริเวณใต้เท้าของพระมหากษัตริย์ก็สะท้อนถึงความเชื่อที่ว่า พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ในฐานะเทวราชาซึ่งเป็นองค์อวตารของเทพเจ้าตามความเชื่อของศาสนาฮินดู ผู้พูดจึงไม่อาจเรียกส่วนหนึ่งในร่างกายของพระองค์ได้ ส่งผลให้ใช้คำเรียกส่วนที่ห่างจากร่างกายของพระองค์มากที่สุด

3.4 สรุป

ในบทนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ในภาษาไทย พบว่าเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ แต่มีการแสดงระดับการให้เกียรติที่แตกต่างลดหลั่นกันไปตามฐานันดรศักดิ์ของผู้ที่พูดด้วย ซึ่งจะสังเกตได้ว่าคำที่ใช้กับผู้ที่ถูกพูดด้วยซึ่งมีฐานันดรศักดิ์สูงสุดคือเป็นพระมหากษัตริย์จะเป็นชุดคำที่มีความหมายแสดงความเคารพเป็นพิเศษ ส่วนคำที่ใช้กับผู้ที่มีฐานันดรศักดิ์สูงจะมีการใช้

ความหมายหรือถ้อยคำที่ละเอียดซับซ้อนอันส่งผลให้รูปภาษาที่ใช้เป็นคำสรรพนามมีความยาวกว่าที่ใช้กับผู้ที่มีฐานันดรศักดิ์ต่ำกว่า ส่วนคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ซึ่งใช้กล่าวกับพระมหากษัตริย์ในภาษามาลายูและภาษาจีนโบราณนั้นก็จัดเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติเช่นเดียวกับในภาษาไทย โดยแสดงถึงความเคารพต่อพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นคู่สนทนาและเป้าหมายของการให้เกียรติเช่นเดียวกัน นอกจากนี้รูปภาษาที่ใช้เป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ในภาษาดังกล่าวยังสะท้อนถึงสภาพสังคมและคติความเชื่อเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ และเมื่อพิจารณาเฉพาะคำสรรพนามบุรุษที่ 1 ในภาษาดังกล่าวก็พบว่าเป็นคำที่มีความหมายในทำนองเดียวกันคือมีความหมายว่า “ผู้รับใช้” หรือ “ทาส” ส่วนคำสรรพนามบุรุษที่ 2 ในภาษาดังกล่าวพบว่ามีทั้งการใช้คำยกย่องพระมหากษัตริย์อย่างตรงไปตรงมาและการเรียกพระมหากษัตริย์อย่างอ้อมตามแนวคิดการบดบังอัตลักษณ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำขึ้นต้น คำลงท้าย และคำรับในราชาศัพท์ไทย

บทนี้ประกอบด้วย 5 หัวข้อ ได้แก่ 4.1 การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำขึ้นต้น 4.2 การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำลงท้าย 4.3 การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำรับ 4.4 กลวิธีการสร้างคำขึ้นต้น คำลงท้าย และคำรับในราชาศัพท์ไทย และ 4.5 สรุป

4.1 การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำขึ้นต้น

คำขึ้นต้นในที่นี้หมายถึงคำที่ใช้กล่าวนำเมื่อจะกล่าวรายงานด้วยวาจาอย่างเป็นทางการ ต่อผู้ที่พูดด้วยซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ โดยจำกัดข้อมูลคำขึ้นต้นที่นำมาใช้ศึกษาเพียงคำขึ้นต้นประเภทที่ใช้ในการกล่าวรายงานเท่านั้น ไม่รวมถึงคำขึ้นต้นที่ใช้กล่าวในการกราบบังคมทูลในกรณีอื่นๆ ซึ่งเป็นการตอบบทสนทนา คำขึ้นต้นที่นำมาศึกษามีจำนวน 8 คำ ดังนี้

ผู้ที่พูดด้วย	คำขึ้นต้น
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ	ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม (หรือ) สรวมชีพ
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี	ขอพระราชทานกราบบังคมทูล ทราบฝ่าละอองพระบาท
สมเด็จพระเจ้าฟ้า	ขอพระราชทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท
พระบรมวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า ¹	ขอประทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท
พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า (ที่มีได้ทรงกรม) พระอนุวงศ์ชั้นพระวรวงศ์เธอ (ที่ทรงกรม)	กราบทูล ทราบฝ่าพระบาท
พระอนุวงศ์ชั้น พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า (ที่มีได้ทรงกรม)	ทูล ทราบฝ่าพระบาท
หม่อมเจ้า	ทูล ฝ่าพระบาท

ตารางที่ 13 คำขึ้นต้นในราชาศัพท์ไทย

สุธิกะ รอดสวัสดิ์ (2525: 36) กล่าวถึงธรรมเนียมการใช้คำขึ้นต้นและคำลงท้ายว่า “ตามธรรมเนียมเมื่อจะพูดกับผู้ใด เราย่อมต้องพูดอย่างไรให้เขาทราบก่อนว่าเราพูดกับเขา มิฉะนั้นเขาอาจไม่สนใจฟัง หรือเข้าใจว่าพูดกับผู้อื่น เมื่อพูดจบจะต้องมีวิธีพูดอย่างไรอย่างหนึ่ง เพื่อให้ให้

¹ พระบรมวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า หมายถึง พระองค์เจ้า ที่เป็นพระราชโอรส-ธิดาของพระมหากษัตริย์ (ซึ่งในรัชกาลปัจจุบันนี้ไม่มี) (สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2545: 168)

ผู้ฟังรู้ว่าเราพูดสิ้นเรื่องแล้ว มิฉะนั้นผู้ฟังก็ต้องเงี่ยหูฟังอยู่เรื่อยไป การกราบบังคมทูลพระกรรณาก็เช่นเดียวกัน จะต้องมีการขึ้นต้นและลงท้าย” ในทางวัจนปฏิบัติศาสตร์นั้น กฤษดาภรณ์ หงส์ลดารมภ์ และธีรบุษ โชคสุวณฺธิช (2551: 159) กล่าวถึงการเกริ่นนำการสนทนาว่า “ถ้อยคำที่ใช้ในการเปิดเรื่องมักจะเป็นสิ่งที่เราเรียกว่า attention getters เช่น นี้รู้มั๊ย โทษนะคะ คือว่า เออ นี่รวมทั้งการกล่าวข้อความอะไรบางอย่างก่อนที่เราจะขอร้องเพื่อลดน้ำหนักของวัจนกรรม” คำขึ้นต้นที่ใช้เป็นราชาศัพท์ก็มีลักษณะดังกล่าว คือเป็นถ้อยคำที่ใช้เพื่อเรียกความสนใจของผู้ที่พูดด้วยก่อนที่จะเริ่มการสนทนา

จากการวิเคราะห์พบว่าคำขึ้นต้นที่ศึกษาทั้งหมดเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ฟังด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ ด้วยเหตุที่ถูกใช้เป็นถ้อยคำเปิดเรื่องก่อนที่จะกล่าวรายงานต่อผู้ฟังด้วย และความหมายของคำขึ้นต้นเหล่านี้ยังปรากฏมโนทัศน์ที่แสดงถึงความเคารพต่อผู้ฟังด้วยอย่างสูง ได้แก่ มโนทัศน์การขออำนาจมาคุ้มครองชีวิตผู้ฟัง และมโนทัศน์การขออนุญาตที่จะพูด นอกจากนี้ยังปรากฏการอ้างถึงผู้ฟังด้วยการใช้คำเรียกอวัยวะส่วนที่อยู่สูงที่สุดในร่างกายคือเกล้าและกระหม่อม และการอ้างถึงผู้ฟังด้วยด้วยการใช้คำที่อ้างถึงส่วนที่อยู่ด้านล่างสุดของร่างกาย ดังจะได้แสดงรายละเอียดต่อไป

4.1.1 คำว่า “ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม”

คำว่า “ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม” ถ้าดูจากรูปภาษาจัดว่าเป็นกริยาวลี ใช้กล่าวเมื่อผู้ฟังด้วยมีฐานันดรศักดิ์สูงสุด ได้แก่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ เมื่อใช้คำนี้แล้วไม่ต้องใช้คำว่า “สรวมชีพ” อีก กล่าวคือให้เลิกใช้อย่างใดอย่างหนึ่ง (กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ, 2520) คำนี้ประกอบด้วยคำว่า ขอ เดชะ ฝ่า ละออง ธุลี พระบาท ปก เกล้า และ กระหม่อม

ขอ	+	เดชะ	+	ฝ่า	+	ละออง	+	ธุลี	+	พระบาท	+	ปก	+	เกล้า	+	ปก	+	กระหม่อม
(กริยา)		(นาม)		(นาม)		(นาม)		(นาม)		(นาม)		(กริยา)		(นาม)		(กริยา)		(นาม)

คำว่า “ขอ” หมายถึง พุดให้เขาให้สิ่งที่ต้องการ คำว่า “เดชะ” หมายถึง อำนาจ คำว่า “ฝ่าละอองธุลีพระบาท” เป็นคำเรียกแทนผู้ฟังด้วยความหมายว่า “ผงของฝุ่นที่ติดอยู่ที่พื้นผิวของเท้า” คำว่า “ปก” หมายถึง แฝงออกคลุมเบื้องบน ส่วนคำว่า “เกล้า” และ “กระหม่อม” มีความหมายในทางเดียวกันคือศีรษะและส่วนที่อยู่ตำแหน่งเกือบจะสูงที่สุดบนศีรษะ คำว่า “ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม” จึงมีความหมายตามรูปว่า “ขออำนาจของผงของฝุ่นที่

ติดฝ่าเท้า(ของผู้ที่พูดด้วย)จงแผ่อยู่เหนือศีรษะ” ความหมายที่ปรากฏนี้สะท้อนให้เห็นลักษณะ 2 ประการ ได้แก่

1) แนวคิดเรื่องการขออำนาจคุ้มครองชีวิตผู้พูด

คำขึ้นต้นคำนี้แสดงความหมายที่ผู้พูดวิงวอนขออำนาจของผู้ที่พูดด้วย เห็นได้จากปรากฏคำว่า “ขอเดชะ” หรือ “ขออำนาจ” เจ้าของอำนาจนี้คือ “ฝ่าละอองธุลีพระบาท” ซึ่งเป็นคำเรียกแทนผู้ที่พูดด้วยในลักษณะแสดงความเคารพ โดยอำนาจนั้นมีลักษณะ “ปกเกล้าปกกระหม่อม” คือแผ่คลุมอยู่เหนือผู้พูด คำว่า “เกล้า” และ “กระหม่อม” เป็นคำอ้างถึงตัวผู้พูดในลักษณะแสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วย ส่วนการที่ขอให้อำนาจแผ่คลุมศีรษะของผู้พูดก็ตีความได้ว่าหมายถึงขอให้อำนาจนั้นคุ้มครองชีวิตของผู้พูด การใช้คำที่มีความหมายเช่นนี้เป็นคำเริ่มต้นการสนทนาสะท้อนว่าผู้ที่พูดด้วยมีอำนาจมหาศาลจนทำให้ผู้พูดหวั่นเกรง ดังนั้นก่อนที่จะกล่าวรายงานเรื่องใดจึงต้องเรียกความสนใจของผู้ที่พูดด้วยก่อนโดยการอ้างถึงอำนาจของบุคคลผู้นั้นเพื่อแสดงว่าผู้พูดตระหนักถึงอำนาจดังกล่าว อำนาจที่ว่านี้หมายถึงอำนาจในฐานะผู้ปกครองซึ่งมีสิทธิ์ขาดในแผ่นดินและในฐานะเทวราชา ดังได้กล่าวไว้ก่อนหน้าว่าราชาศัพท์ปรากฏใช้ครั้งแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยา (ม.ล.ปีย์ มาลากุล, 2514) ในสมัยนั้นปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชซึ่งอำนาจการตัดสินใจเด็ดขาดเป็นของพระเจ้าแผ่นดิน ทั้งพระเจ้าแผ่นดินยังเป็นสมมติเทพ² (จรรยา สุภาพ และรุ่งพงษ์ ชัยนาม, 2528: 514) ในแง่หนึ่งอำนาจของพระเจ้าแผ่นดินจึงเป็นอำนาจที่มีความศักดิ์สิทธิ์ เพราะเป็นอำนาจของเทพ ดังมีหลักฐานปรากฏในกฎมณเฑียรบาลสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่ามีข้อความกล่าวถึงพระมหากษัตริย์ว่ามีสถานะเป็นเทวดา (วรพร ภู่งศ์พันธ์, 2548) และในอีกแง่หนึ่งยังเป็นอำนาจของผู้ปกครองสูงสุดในแผ่นดินซึ่งเป็นเจ้าชีวิตด้วย ดังเห็นได้จากกฎมณเฑียรบาลที่มีบัญญัติโทษที่รุนแรงและเฉียบขาด โดยเฉพาะบทกำหนดโทษต่อผู้ที่กระทำการอันเป็นภัยหรือน่าจะเป็นภัยต่อพระมหากษัตริย์มีสถานเดียวคือประหารชีวิต (จรรยา สุภาพ และรุ่งพงษ์ ชัยนาม, 2528: 515) และพระมหากษัตริย์จะให้โทษหรือเว้นโทษแก่ผู้ใดก็ได้ (วรพร ภู่งศ์พันธ์, 2548: 250) ดังนั้นคำว่า “เดชะ” ที่ปรากฏในคำขึ้นต้นคำนี้จึงหมายถึง

² มีผู้แสดงความเห็นเกี่ยวกับ “เทพ” ที่ปรากฏในคำว่า “สมมติเทพ” หรือ “เทวราชา” แตกต่างกันไป คือมีทั้งที่เห็นว่าเทพในที่นี้หมายถึงพระอินทร์ตามความเชื่อของพุทธศาสนิกายหินยานที่มีอิทธิพลอย่างมากในดินแดนที่เป็นประเทศไทย (จรรยา สุภาพ และรุ่งพงษ์ ชัยนาม, 2528) หรือหมายถึงเทพเจ้าทั้ง 3 พระองค์ในศาสนาฮินดู ได้แก่ พระวิษณุ พระศิวะ และพระพรหม เห็นได้จากสัญลักษณ์ตราพระราชลัญจกรของพระมหากษัตริย์ (คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว., 2529) หรือไม่ได้เจาะจงว่าหมายถึงเทพองค์ใดองค์หนึ่งโดยเฉพาะคืออาจหมายถึงพระผู้เป็นเจ้าในศาสนาฮินดู พระอินทร์ หรือพระพุทธรูปก็ได้ โดยสังเกตจากพระนามของพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยาที่ใช้อย่างหลากหลาย (วรพร ภู่งศ์พันธ์, 2548)

อำนาจอันล้นพ้นของพระมหากษัตริย์ซึ่งแผ่คลุมอยู่เหนือชีวิตของผู้พูด และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นอำนาจที่สามารถซึ่งเป็นชีวิตผู้พูดได้ แม้ว่าการใช้อำนาจของกษัตริย์จะถูกควบคุมไว้แล้วด้วยทศพิธราชธรรมก็ตาม การที่ผู้พูดกล่าวคำขึ้นต้นนี้ก่อนที่จะเริ่มต้นรายงานเรื่องใดแก่ผู้ฟังด้วยซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์จึงแสดงว่า ผู้พูดตระหนักว่าชีวิตของตนขึ้นอยู่กับพระมหากษัตริย์ และแปลความได้ว่าผู้พูดไม่แน่ใจว่าข้อความที่จะกล่าวออกไปจะส่งผลอย่างไรต่อชีวิตของตน คำขึ้นต้นว่า “ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม” จึงแสดงถึงการที่ผู้พูดตระหนักถึงอำนาจของผู้ที่พูดด้วยเพื่อขอความเมตตา หากผู้พูดกล่าวสิ่งใดที่อาจทำให้อีกฝ่ายไม่พึงพอใจ ลักษณะนี้แสดงถึงความเคารพผู้ฟังที่พูดด้วยอย่างมาก

2) การใช้คำอ้างถึงผู้พูดและผู้ฟังด้วย

นอกจากคำว่า “ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม” จะมีความหมายว่าขออำนาจของผู้ที่พูดด้วยให้คุ้มครองชีวิตของผู้พูดแล้ว คำขึ้นต้นคำนี้ยังปรากฏการอ้างถึงผู้พูดและผู้ฟังด้วย เห็นได้จากมีคำว่า “ฝ่าละอองธุลีพระบาท” ซึ่งหมายถึง “ผงของฝุ่นที่ติดฝ่าเท้า(ของผู้ที่พูดด้วย)” คำนี้เป็นการอ้างถึงผู้ฟังด้วยในลักษณะแสดงความเคารพ เนื่องจากอ้างถึง “สิ่งที่เล็กที่สุดซึ่งติดอยู่ที่อวัยวะด้านล่างสุดของร่างกาย” ซึ่งมีลักษณะเป็นการลดความเด่นชัด (หรือบดบังอัตลักษณ์) ของผู้ฟังด้วยโดยใช้การอ้างถึงแบบอ้อม (Oblique referencing) ในกรณีนี้เป็นการใช้ถ้อยคำที่มีความละเอียดซับซ้อน กล่าวคือ ผู้พูดหลีกเลี่ยงที่จะเอ่ยถึง “ฝ่าเท้า” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายอีกฝ่ายโดยตรง โดยอ้างถึง “ผงของฝุ่น” ที่ติดอยู่ที่ร่างกายก่อนที่จะเอ่ยคำว่า “เท้า” ลักษณะนี้คล้ายกับคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 ที่ใช้ว่า “ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท” เป็นคำเรียกแทนผู้ฟังด้วยซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ส่วนคำที่ใช้อ้างถึงผู้พูดที่ปรากฏในคำขึ้นต้นคำนี้คือคำว่า “เกล้า” และ “กระหม่อม” ซึ่งเป็นคำที่ใช้ในคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 หมายถึงศีรษะและส่วนที่อยู่เกือบจะสูงที่สุดของศีรษะผู้พูด การใช้ทั้งสองคำนี้จึงเท่ากับเรียกแทนตัวผู้พูดเองโดยอ้างถึงส่วนที่อยู่สูงที่สุดในร่างกายและถือว่าเป็นส่วนที่ดีที่สุดของผู้พูด

คำที่ใช้อ้างถึงผู้พูดและผู้ฟังด้วยนี้สะท้อนให้เห็นการแสดงการให้เกียรติอย่างชัดเจน กล่าวคือ คำที่ใช้แทนตัวผู้พูดจะมีลักษณะอ้างถึงส่วนที่ดีที่สุดของตน ซึ่งเท่ากับว่าผู้พูดใช้ส่วนที่ดีนั้นในการเจรจากับผู้ฟังด้วย และเป็นการแสดงความเคารพต่อผู้ฟังด้วย ขณะที่คำที่ใช้เรียกผู้ฟังด้วยจะอ้างถึงส่วนที่ห่างจากร่างกายของผู้ฟังด้วยมากที่สุดแต่ยังสื่อให้รู้ได้ว่าหมายถึงบุคคลนั้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการแสดงความเคารพต่อผู้ฟังด้วยเช่นกัน เนื่องจากเป็นการหลีกเลี่ยงไม่เอ่ยถึงร่างกายของอีกฝ่ายโดยตรง การเรียกอีกฝ่ายด้วยคำที่แสดงให้เห็นการหลีกเลี่ยงที่จะกล่าวถึงอวัยวะหรือร่างกายของผู้ฟังด้วยซึ่งสูงกว่าทำขึ้นไปถือเป็นลักษณะเฉพาะของการ

แสดงการให้เกียรติของคนไทย และในกรณีของคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 หรือคำที่ใช้อ้างถึงคู่สนทนานั้นการใช้คำเช่นนี้เนื่องมาจากความเชื่อเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ที่เป็นสมมติเทพดังที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้น คำว่า “ฝ่าละอองธุลีพระบาท” และ “เกล้า, กระหม่อม” ดังกล่าวยังสะท้อนสถานภาพทางสังคมที่แตกต่างกันระหว่างผู้พูดและคู่สนทนา โดยแสดงให้เห็นภาพว่า “เดชะ” หรืออำนาจของ “ใต้ฝ่าของฝ่าที่ติดฝ่าเท้า” ของคู่สนทนานั้นแผ่อยู่เหนือ “เกล้า, กระหม่อม” หรือศิระชะของผู้พูด ซึ่งแสดงว่าคู่สนทนาอยู่ในฐานะที่สูงกว่าผู้พูด

จากที่กล่าวมานี้ คำว่า “ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม” จึงเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เนื่องจากเป็นรูปภาษาที่แสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วยดังปรากฏให้เห็นจากการใช้มนต์ศน์ที่แสดงการตระหนักถึงอำนาจของผู้ที่พูดด้วย และยังมีคำอ้างถึงผู้พูดและผู้ที่ถูกพูดด้วยในลักษณะแสดงความเคารพดังกล่าว

4.1.2 คำว่า “สรวมชีพ”

คำว่า “สรวมชีพ” ถ้าดูจากรูปภาษาจัดว่าเป็นกริยาวลี ใช้กล่าวเมื่อผู้ที่พูดด้วยมีฐานันดรศักดิ์สูงสุดคือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ เช่นเดียวกับคำว่า “ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม” แต่ในการใช้จริงนั้นต้องเลือกใช้คำใดคำหนึ่ง คำนี้ประกอบด้วยคำว่า “สรวม” และ “ชีพ”

สรวม + ชีพ
(กริยา) (นาม)

คำว่า “สรวม” เป็นคำกริยาแปลว่าขอ คำนี้เป็นคำยืมมาจากภาษาเขมรโบราณว่า สฺรวม หรือ โสม ภาษาเขมรปัจจุบันใช้ว่า สุม (จิตร ภูมิศักดิ์, 2529; ศานติ ภักดีคำ, 2549) ส่วนคำว่า “ชีพ” เป็นคำนาม มีความหมายว่าชีวิต คำว่า “สรวมชีพ” จึงมีความหมายตามรูปว่า “ขอชีวิต” พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2508: 62) มีพระบรมราชาธิบายเรื่องนี้ไว้ว่า คำว่า สรวมชีพใช้ได้เฉพาะพระเจ้าแผ่นดินเท่านั้น เนื่องจาก “...ท่านทั้งหลายนั้นจะลงอาชญาประหารชีวิตผู้หนึ่งผู้ใดไม่ได้ จึงใช้แต่พระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งทรงพระบรมเดชานุภาพอาจจะประหารชีวิตได้” ความหมายตามรูปที่ปรากฏนี้สะท้อนมนต์ศน์ในลักษณะเดียวกันกับคำว่า “ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม” กล่าวคือ ผู้พูดเริ่มต้นการสนทนาด้วยการกล่าวเรียกความสนใจของผู้ที่พูดด้วยโดยใช้ถ้อยคำวิงวอนขอชีวิต ซึ่งแสดงการตระหนักถึงอำนาจของผู้ที่พูดด้วยและตระหนักว่าอีกฝ่ายมีสถานะเป็นเจ้าของชีวิตของตน เพราะพระมหากษัตริย์สามารถตัดสินความเป็น

ความตายของตนได้ การใช้คำขึ้นต้นเช่นนี้จึงมีสาเหตุมาจากความเกรงกลัวอำนาจของผู้ที่พูดด้วย และเกรงว่าตนจะถูกลงโทษถึงชีวิตหากทำให้อีกฝ่ายไม่พึงพอใจ มโนทัศน์เช่นนี้เป็นการแสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วยอย่างมาก คำว่า “สรวมชีพ” จึงเป็นรูปภาพแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เนื่องจากปรากฏมโนทัศน์การขอชีวิตของผู้พูดซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้พูดยกย่องอำนาจของผู้ที่พูดด้วย

4.1.3 คำว่า “ขอพระราชทานกราบบังคมทูล ทราบฝ่าละอองพระบาท”

คำว่า “ขอพระราชทานกราบบังคมทูล ทราบฝ่าละอองพระบาท”³ ตามรูปภาพจัดเป็นกริยาวลี มีความหมายตามรูปว่า “ขอกราบบอกให้ฟังที่ติดฝ่าเท้า” ใช้กล่าวเมื่อผู้ที่พูดด้วยมีฐานันดรศักดิ์รองจากชั้นสูงสุด ได้แก่ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารและสมเด็จพระบรมราชากุมารี คำนี้มีลักษณะเป็นกริยาเรียงแสดงวัตถุประสงค์ของการกระทำ ประกอบด้วยคำกริยา 6 คำ ได้แก่คำว่า ขอ พระราชทาน กราบ บังคม ทูล และทราบ คำกริยาเหล่านี้สามารถจัดกลุ่มโดยพิจารณาจากตำแหน่งที่ปรากฏและความหมายที่ใกล้เคียงกันได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

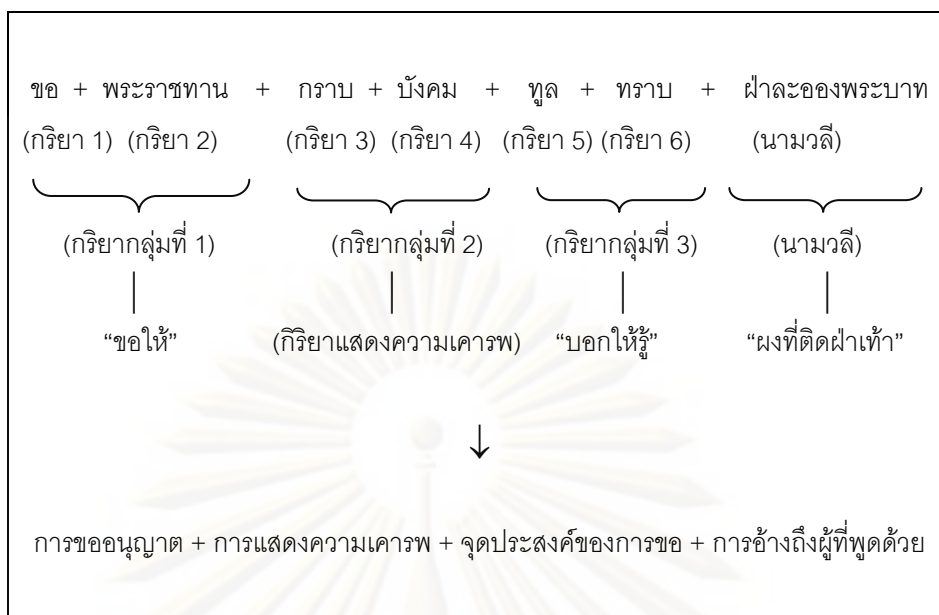
คำกริยากลุ่มที่ 1 “ขอพระราชทาน” มีความหมายในลักษณะที่คำกริยาตัวที่ 2 เป็นผลจากคำกริยาตัวที่ 1 กล่าวคือคำว่า “พระราชทาน” (ให้) เป็นผลมาจากคำกริยา “ขอ” คำกริยากลุ่มนี้มีความหมายว่า “ขอให้”

คำกริยากลุ่มที่ 2 “กราบบังคม” มีความหมายในลักษณะที่คำกริยาทั้งหมดในกลุ่มมีความหมายคล้ายกัน คือมีความหมายว่า “แสดงความเคารพด้วยการประนมมือขึ้นเสมอหน้าผาก แล้วน้อมศีรษะลงจดพื้น”

คำกริยากลุ่มที่ 3 “ทูลทราบ” มีความหมายในลักษณะที่คำกริยาตัวที่ 2 เป็นผลจากคำกริยาตัวที่ 1 และเป็นส่วนแสดงวัตถุประสงค์ของคำกริยากลุ่มที่ 1 มีความหมายว่า “บอกให้รู้”

ส่วนองค์ประกอบสุดท้ายของคำขึ้นต้นคำนี้คือนามวลี “ฝ่าละอองพระบาท” ซึ่งมีความหมายว่า “ผงที่ติดฝ่าเท้า” เป็นการอ้างถึงผู้ที่พูดด้วย เมื่อพิจารณาองค์ประกอบทางวากยสัมพันธ์ดังกล่าวพบว่าแสดงความหมาย 4 ส่วน ได้แก่ การขออนุญาต การแสดงความเคารพ การแสดงจุดประสงค์ของการขอ และการอ้างถึงผู้ที่พูดด้วย

³ คำว่า “ทราบฝ่าละอองพระบาท” หมายถึง รู้ (กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ, 2520 ใน จำนงค์ ทองประเสริฐ และแสงศิลป์ แฟงแอม, 2527) แต่ในกรณีเฉพาะนี้ผู้วิจัยได้จัดให้เป็นส่วนเดียวกันกับกริยาวลีก่อนหน้า คือ “ขอพระราชทานกราบทูล” เนื่องจากพิจารณาว่าถ้อยคำทั้งหมดเป็นหน่วยเดียวกัน

แผนภูมิที่ 3 องค์ประกอบของคำว่า “ขอพระราชทานกราบบังคมทูลทราบฝ่าละอองพระบาท”

ผู้วิจัยจะกล่าวถึงองค์ประกอบของคำว่า “ขอพระราชทานกราบบังคมทูลทราบฝ่าละอองพระบาท” ทั้ง 4 ส่วนตามลำดับดังนี้

1. การขออนุญาต

องค์ประกอบแรกของคำว่า “ขอพระราชทานกราบบังคมทูล ทราบฝ่าละอองพระบาท” คือการขออนุญาต องค์ประกอบนี้ประกอบด้วยคำกริยา 2 คำ คือคำว่า “ขอ” และคำว่า “พระราชทาน” คำว่า “ขอ” เป็นคำกริยา หมายถึง พุดให้เขาให้สิ่งที่ต้องการ ส่วนคำว่า “พระราชทาน” เป็นคำกริยาราชาศัพท์ที่ใช้กับผู้ซึ่งมีฐานันดรศักดิ์ตั้งแต่ชั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจนถึงสมเด็จพระบรมราชากุมารี มีความหมายว่า มอบให้ คำว่า “ขอพระราชทาน” จึงมีความหมายตามรูปว่า “ขอให้” น่าสังเกตว่าในองค์ประกอบของการขอปรากฏคำกริยาแสดงอาการของทั้งผู้พูดและผู้ที่ถูกพูดด้วย กล่าวคือ คำว่า “ขอ” เป็นคำกริยาแสดงอาการของผู้พูด ส่วน “พระราชทาน” เป็นคำกริยาแสดงอาการของผู้ที่ถูกพูดด้วย โดยคำกริยาแสดงอาการของผู้ที่ถูกพูดด้วย จะแสดงความหมายที่เป็นผลที่เกิดขึ้นจากคำกริยาแสดงอาการของผู้พูด ในกรณีนี้ คำว่า “พระราชทาน” เป็นคำกริยาแสดงอาการของผู้ที่ถูกพูดด้วยมีความหมายว่า “ให้” ซึ่งจะเห็นได้ว่า คำกริยาคำนี้เป็นผลที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้พูดกล่าวคำกริยา “ขอ” ลักษณะนี้เป็นกรณการบังคับอรรถลักษณะ ซึ่งเป็นลักษณะพื้นฐานของการแสดงการให้เกียรติ ดังได้กล่าวมาแล้วว่าการบังคับอรรถลักษณะคือการหลีกเลี่ยงการเอ่ยถึงการกระทำของผู้ซึ่งเป็นที่เคารพหรือการกระทำของผู้พูดเอง หรือกล่าวได้อีกอย่างว่าเป็นการลดความเด่นชัดของการอ้างถึงบุคคลและการกระทำของบุคคลนั้น (Shibatani, 1994: 1604) ในกรณีนี้จะเห็นได้ว่าปรากฏคำกริยาแสดงอาการกระทำของทั้งผู้พูดและผู้ที่ถูกพูดด้วย

อย่างชัดเจน ซึ่งมีนัยของการแสดงการให้เกียรติอย่างมาก และกล่าวได้ว่าเป็นการบดบังอัตลักษณ์ อีกรูปแบบหนึ่งซึ่งไม่ปรากฏในงานที่ชิบาตานิรวบรวมไว้มาก่อน โดยรูปแบบนี้เป็นการใช้คำกริยา แสดงอาการของผู้ที่พูดด้วยคือคำว่า “พระราชทาน” บดบังคำแสดงกริยาอาการของผู้พูดคือคำว่า “ขอ” เพื่อลดทอนน้ำหนักของวจนกรรม กล่าวคือ เพื่อไม่ให้ดูเหมือนว่าผู้พูดแสดงการกระทำนั้น (หรือ “ขอ”) แต่ฝ่ายเดียวต่อผู้ซึ่งเป็นที่เคารพ แต่มีการแสดงปฏิกริยาโต้ตอบ (หรือ “ให้”) ของอีก ฝ่ายด้วย จึงทำให้การกระทำของผู้พูดหรือในกรณีนี้คือ “การขอ” ดูเบาบางลงอันเท่ากับเป็นการบด บังอัตลักษณ์ของผู้พูด ทั้งยังไม่ดูเป็นการคุกคามผู้ที่พูดด้วยอีกด้วย

ทางด้านงานวิจัยนั้น มีผู้ศึกษาการแสดงความรู้สึกในภาษาไทยโดยกล่าวถึงคำว่า “ขอ” ว่าเป็นคำที่ใช้เพื่อแสดงความรู้สึกและสื่อความหมายในเชิงแสดงความถ่อมตนของผู้พูด ได้แก่ เยาวลักษณ์ กระแสสินธุ์ (2529) และวิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ (2536)

เยาวลักษณ์ กระแสสินธุ์ (2529) ศึกษาพฤติกรรมการทำภาษาให้สุภาพในภาษาไทย⁴ และ จำแนกคำที่ใช้แสดงความรู้สึกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ คำที่แสดงความรู้สึกโดยตรงและคำที่แฝง ความสุภาพ คำว่า “ขอ” เป็นประเภทคำที่แฝงความรู้สึกซึ่งใช้ในโอกาสเฉพาะ คำกริยาประเภทนี้ จะใช้เฉพาะในโอกาสใดโอกาสหนึ่ง เช่น ขอร้อง แสดงความเสียใจหรือขอบคุณ คำว่า “ขอ” จะ ปรากฏในโอกาสที่ผู้พูดแสดงการขอร้อง โดยใช้คำกริยาที่ขึ้นต้นว่า “ขอ” โดยตรง เช่น ขอความ กรุณา ขอแรง ขอเวลา คำเหล่านี้ใช้กับบุคคลทั่วไปไม่จำกัดว่ามีอายุหรือฐานะทางสังคมสูงหรือต่ำ กว่าผู้พูด หรือใช้คำกริยาที่มีความหมายในแง่ขอร้องโดยตรง เช่น

คำว่า “กราบ”

ตัวอย่างประโยค เช่น “ผมกราบนะอย่าให้เกิดเรื่องเลย”

คำว่า “กรุณา”

ตัวอย่างประโยค เช่น “ท่านคะกรุณาหนูด้วยคะหนูไม่มีเงินเลย”

เยาวลักษณ์ กระแสสินธุ์ สรุปว่าการใช้คำลักษณะนี้เป็นการแสดงความรู้สึกเพราะเท่ากับผู้พูด แสดงความถ่อมตนในขณะที่ให้เกียรติคู่สนทนาไปในขณะเดียวกัน

⁴ “ความรู้สึก” ในความหมายที่เยาวลักษณ์ กระแสสินธุ์ ทำการศึกษามีความแตกต่างจาก “ความ สุภาพ” ในความหมายทางวจนปฏิบัติศาสตร์ โดยความรู้สึกในความหมายของเยาวลักษณ์ กระแสสินธุ์ เป็น มุมมองจากรูปภาษาที่ปรากฏ เช่น ประโยคว่า “ผมกราบนะอย่าให้เกิดเรื่องเลย” มีคำว่า “กราบ” ซึ่งจากรูปภาษา จัดเป็นการแสดงความเคารพต่อคู่สนทนา แต่หากพิจารณาจากมุมมองทางวจนปฏิบัติศาสตร์ซึ่งดูบริบทการใช้ เป็นสำคัญแล้ว ประโยคนี้อาจไม่เป็นการแสดงความรู้สึก หากผู้พูดกล่าวในทำนองประชดคู่สนทนา

งานวิจัยที่กล่าวถึงคำว่า “ขอ” อีกงานหนึ่งคืองานของวิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ (2536) วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ ศึกษาการใช้ภาษาแสดงความสุภาพในภาษาไทยกรุงเทพฯ และเสนอความเห็นว่าคุณภาพในภาษาเห็นได้จากวิธีการและถ้อยคำที่เลือกใช้ในการพูด ในภาษาไทยมีการแสดงความสุภาพ 2 วิธีหลัก ได้แก่ การแสดงออกโดยน้ำเสียงและการแสดงออกโดยการเลือกใช้คำในภาษา ซึ่งอย่างหลังมี 2 ชนิดคือการใช้คำแสดงความสุภาพโดยตรงและการใช้คำที่แฝงความสุภาพอ่อนน้อมของผู้พูดและยกย่องผู้ฟัง คำว่า “ขอ” จัดเป็นคำที่แฝงความสุภาพอ่อนน้อมของผู้พูด และน่าจะย่อมาจากคำว่า “ขออนุญาต” ตัวอย่างเช่น

ประโยคที่ 1 “หนูจะนั่งที่นี่สักครู่”

ประโยคที่ 2 “หนูจะขอนั่งที่นี่สักครู่”

ตัวอย่างประโยคที่ 1 และประโยคที่ 2 ข้างต้นนี้มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ประโยคที่ 1 มีลักษณะเป็นการบอกเล่าหรือเพียงบอกเจตนาของผู้พูดว่าจะนั่งที่นี่ ส่วนประโยคที่ 2 มีลักษณะเป็นการสื่อความว่าผู้พูดขออนุญาตผู้ฟังว่าจะนั่งที่นี่ ซึ่งความหมายของการขออนุญาตมาจากคำว่า “ขอ” ซึ่งปรากฏหน้าคำกริยาหลักในประโยค การขอจึงเป็นการแสดงความสุภาพเนื่องจากแสดงว่าผู้พูดเห็นความสำคัญของผู้ฟัง จึงกล่าวขออนุญาตก่อนที่จะทำสิ่งใดลงไปโดยพลการ นอกจากนี้ คำว่า “ขอ” ยังปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของคำที่แสดงการอ้อนวอนหรือบนบอบด้วยเช่นกัน

งานวิจัยทั้งสองนี้แสดงให้เห็นว่าคำว่า “ขอ” ถูกใช้เพื่อแสดงความอ่อนน้อมของผู้พูดโดยมีความหมาย 2 ลักษณะ ได้แก่ ขอร้องและขออนุญาต คำกริยา “ขอพระราชทาน” ที่ปรากฏในคำว่า “ขอพระราชทานกราบบังคมทูลทราบบ้างละของพระบาท” มีความหมายในเชิงขออนุญาต ซึ่งในที่นี้คือขออนุญาตที่จะกล่าวรายงานแก่ผู้ฟังด้วย

2. การแสดงความเคารพ

องค์ประกอบลำดับต่อมาคือการแสดงความเคารพ องค์ประกอบนี้คือคำว่า “กราบบังคม” ประกอบด้วยคำกริยาแสดงการกระทำ 2 คำคือคำว่า “กราบ” หมายถึง แสดงความเคารพด้วยการนั่งประนมมือขึ้นเสมอหน้าผากแล้วน้อมศีรษะลงจดพื้น ส่วนคำว่า “บังคม” นั้นพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ระบุว่า เป็นคำกริยาหมายถึงการแสดงความเคารพพระมหากษัตริย์และพระบรมราชวงศ์ชั้นสูง คำนี้เป็นคำยืมจากภาษาเขมรว่า บงคฺ แปลว่าทำให้มือรวมกัน ซึ่งหมายถึงทำความเคารพ (กาญจนา นาคสกุล, 2502: 68) คำว่า “กราบบังคม” จึงมีความหมายตามรูปว่า “แสดงความเคารพด้วยการนั่งประนมมือขึ้นเสมอหน้าผากแล้วน้อมศีรษะลงจดพื้น” ซึ่งเป็นถ้อยคำที่แสดงความเคารพต่อผู้ฟังด้วยอย่างมาก เนื่องจากปรากฏคำกริยาที่แสดงการทำความเคารพถึง 2 คำเรียงกัน

งานวิจัยที่ผ่านมาพบว่าคำว่า “กราบ” ถูกใช้เป็นคำแสดงความสุภาพพร้อมกับคำอื่นในประโยค (เยาวลักษณ์ กระแสสินธุ์, 2529; วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์, 2536) เช่น กราบเรียน กราบลา เป็นต้น ด้วยเหตุที่การกราบเป็นการแสดงอาการเคารพนับถืออย่างสูงมากกว่าการไหว้ เห็นได้จากที่เรากราบพระหรือกราบผู้ใหญ่ แต่ไหว้คนทั่วไป การที่ภาษาไทยนิยมใช้คำว่า “กราบ” นำหน้าคำกริยาอื่นๆ จึงมีนัยแสดงการกราบด้วยภาษาแทนที่จะกราบด้วยการกระทำ ซึ่งเท่ากับแสดงความนอบน้อมของผู้พูด (วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์, 2536) ส่วนเยาวลักษณ์ กระแสสินธุ์ มีความเห็นเช่นเดียวกันในประเด็นที่คำว่า “กราบ” เป็นคำที่เพิ่มเข้ามาเพื่อแสดงความสุภาพ แต่เห็นแตกต่างกันตรงที่คำว่า “กราบ” ที่ปรากฏในประโยคไม่ได้สื่อความหมายตามรูป แต่มีความหมายในเชิงเปรียบเทียบว่าผู้พูดให้ความเคารพผู้ฟัง และทำให้ประโยคนั้นมีความสุภาพมากขึ้น คำว่า “กราบบังคม” ที่ปรากฏในคำขึ้นต้นว่า “ขอพระราชทานกราบบังคมทูลทราบบฝ่าละอองพระบาท” ก็มีลักษณะเป็นการแสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วยในลักษณะเดียวกัน

3. การแสดงจุดประสงค์ของการขอ

องค์ประกอบลำดับที่สามที่ปรากฏในคำว่า “ขอพระราชทานกราบบังคมทูลทราบบฝ่าละอองพระบาท” คือการแสดงจุดประสงค์ของการขอ ประกอบด้วยคำกริยา 2 คำ ได้แก่ คำว่า “ทูล” เป็นคำกริยาแสดงการกระทำหมายถึงบอกหรือกล่าว และคำว่า “ทราบบ” เป็นคำกริยาแสดงสภาพ มีความหมายว่ารู้ คำว่า “ทูลทราบบ” จึงมีความหมายตามรูปว่า “บอกให้รู้” ซึ่งเป็นการแสดงวัตถุประสงค์ของคำกริยากลุ่มที่ 1 “ขอพระราชทาน” จะเห็นได้ว่าคำกริยาในกลุ่มนี้มีลักษณะเดียวกันกับคำกริยากลุ่มที่ 1 คือปรากฏคำกริยาแสดงอาการของทั้งผู้พูดและผู้ฟังด้วย โดยคำกริยาแสดงอาการของผู้ฟังด้วยเป็นผลมาจากคำกริยาแสดงอาการของผู้พูด ในกรณีนี้คือคำว่า “ทราบบ” หรือ “รู้” เป็นคำกริยาแสดงสภาพที่เป็นผลจากคำกริยาแสดงการกระทำ “ทูล” หรือ “บอก” ของผู้พูด ลักษณะนี้เป็นกรณบดบังอัตลักษณ์ซึ่งเป็นลักษณะพื้นฐานของการแสดงการให้เกียรติในลักษณะเดียวกับคำกริยากลุ่มที่ 1

4. การอ้างถึงผู้ที่พูดด้วย

องค์ประกอบลำดับที่ 4 ของคำว่า “ขอพระราชทานกราบบังคมทูลทราบบฝ่าละอองพระบาท” คือการระบุถึงผู้ที่พูดด้วยดังที่ปรากฏนามวลี “ฝ่าละอองพระบาท” จากข้อมูลคำสรรพนามบุรุษที่ 2 ที่ใช้กับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารและสมเด็จพระบรมราชกุมารี ปรากฏการใช้คำว่า “ใต้ฝ่าละอองพระบาท” เป็นคำเรียกแทนผู้ที่พูดด้วยดังกล่าว และผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความหมายตามรูปของคำนี้ว่าหมายถึง “ใต้ผงที่ติดฝ่าเท้า” ซึ่งเป็นการเรียกแทนผู้ที่พูดด้วยโดยใช้การอ้างถึงแบบอ้อม (oblique referencing) นั้น คำว่า “ฝ่าละอองพระบาท” ที่ปรากฏในคำขึ้นต้นคำนี้ก็มิได้มีลักษณะเป็นการอ้างถึงแบบอ้อมเช่นเดียวกัน โดยคำนี้มีความหมายตามรูปว่า

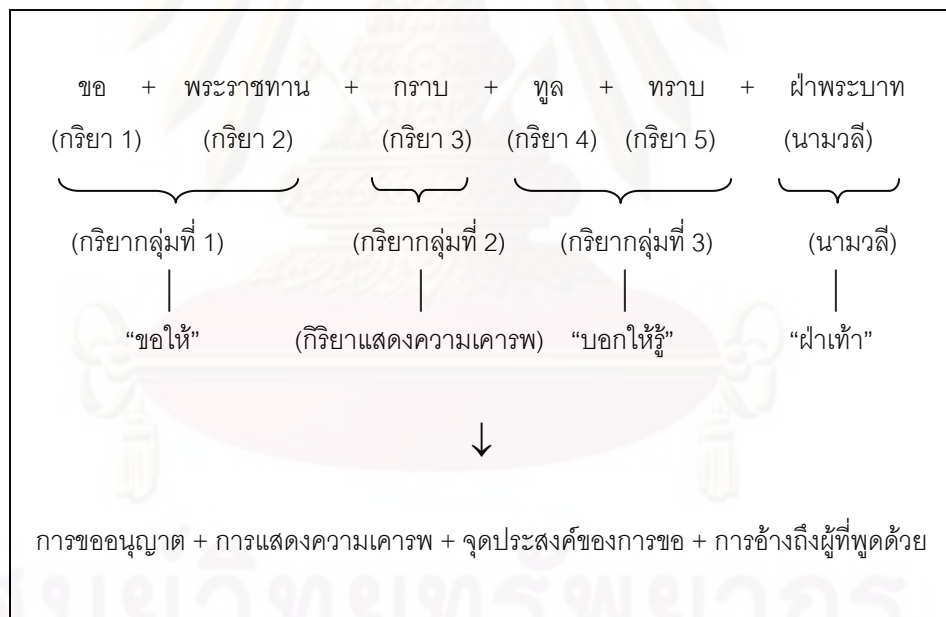
“ผงที่ติดผ้าเท้า” คือเป็นการเรียกผู้ที่พูดด้วยโดยอ้างถึงผงซึ่งติดอยู่ที่เท้าของผู้ที่แทนการกล่าวถึงเท้าโดยตรง แท้จริงแล้วก่อนหน้านี้คำว่า “ทราบฝ่าละอองพระบาท” ที่ปรากฏในคำขึ้นต้นคำนี้เคยใช้ว่า “ทราบใต้ฝ่าละอองพระบาท” มาก่อน แต่ภายหลังนิยมเอาคำว่า “ใต้” ออก (กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ, 2520: 147) ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า คำว่า “ฝ่าละอองพระบาท” และ “ใต้ฝ่าละอองพระบาท” เป็นคำเดียวกัน การเรียกอีกฝ่ายด้วยคำที่แสดงให้เห็นการหลีกเลี่ยงที่จะกล่าวถึงอวัยวะหรือร่างกายของผู้ที่พูดด้วยซึ่งสูงกว่าเท้าขึ้นไปเช่นนี้ถือเป็นลักษณะเฉพาะของการแสดงการให้เกียรติของคนไทย ในกรณีของคำขึ้นต้นคำนี้จะสังเกตได้ว่าคำที่อ้างถึงผู้ที่พูดด้วยมีลักษณะอ้างถึงสิ่งที่เข้าใกล้ร่างกายของผู้ที่พูดด้วยมากขึ้นเมื่อเทียบกับคำว่า “ฝ่าละอองธุลีพระบาท” หรือผงของผู้ที่ติดผ้าเท้า ที่ปรากฏในคำขึ้นต้นว่า “ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม” ซึ่งใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งมีฐานันดรศักดิ์สูงสุด ลักษณะนี้แสดงให้เห็นลำดับของการแสดงการให้เกียรติอย่างชัดเจน โดยคำที่ใช้กับผู้ที่มีสถานภาพสูงจะยิ่งปรากฏถ้อยคำที่มีความละเอียดซับซ้อน อย่างไรก็ตามในกรณีนี้ก็ปรากฏความละเอียดซับซ้อนในการอ้างถึงผู้ที่พูดด้วยผ่านทางการใช้คำที่เรียกห่างจากร่างกายของผู้ที่พูดด้วยน้อยกว่าคำขึ้นต้นที่ใช้กับพระมหากษัตริย์และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ซึ่งแสดงให้เห็นลำดับของการแสดงการให้เกียรติที่ลดลงอันเป็นผลมาจากระดับสถานภาพของผู้ที่พูดด้วย

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับลำดับของการแสดงการให้เกียรติคือในคำว่า “ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม” ซึ่งเป็นคำขึ้นต้นที่ใช้กับพระมหากษัตริย์และสมเด็จพระบรมราชินีนาถนอกจากจะปรากฏการใช้คำอ้างถึงผู้ที่พูดด้วยแล้ว ยังปรากฏการใช้คำอ้างถึงตัวผู้พูด ซึ่งได้แก่คำว่า “...เกล้า...กระหม่อม” แต่ในคำขึ้นต้นคำนี้ซึ่งใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งมีฐานันดรศักดิ์รองลงมากลับไม่ปรากฏการอ้างถึงผู้พูดแล้ว องค์ประกอบที่ขาดหายไปนี้แสดงถึงความละเอียดซับซ้อนของรูปภาษาที่ลดน้อยลง และกล่าวได้ว่าเป็นการสะท้อนระดับของการให้เกียรติที่ลดลงตามไปด้วย

จากที่กล่าวมานี้สรุปได้ว่า คำว่า “ขอพระราชทานทราบบังคมทูล ทราบฝ่าละอองพระบาท” เป็นกริยาวลีประกอบด้วยคำกริยา 3 กลุ่มและนามวลี 1 วลี จัดเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เนื่องจากปรากฏลักษณะที่แสดงความเคารพต่อคู่สนทนาซึ่งเป็นเป้าหมายของการให้เกียรติ เห็นได้จากกริยาเต็มโน้ตสนธิขออนุญาตที่จะพูด และการใช้คำกริยาแสดงอาการของผู้ที่พูดด้วยประกอบเข้าไปกับคำกริยาแสดงอาการของผู้พูดเพื่อลดความเด่นชัดของการกระทำของผู้พูด

4.1.4 คำว่า “ขอพระราชทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท”

คำว่า “ขอพระราชทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท” ถ้าดูตามรูปภาษาจัดเป็นกริยาวลี มีความหมายตามรูปว่า “ขอกราบบอกให้ฝ่าเท้ารู้” ใช้กล่าวเมื่อผู้ที่พูดด้วยมีฐานันดรศักดิ์เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า คำนี้มีลักษณะคล้ายกับคำขึ้นต้นที่ใช้กล่าวกับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารและสมเด็จพระบรมราชกุมารีตรงที่เป็นกริยาเรียงแสดงวัตถุประสงค์ของการกระทำ แต่คำนี้มีค่าน้อยกว่า คือมีเพียง 5 คำ ได้แก่คำว่า ขอ พระราชทาน กราบ ทูล และทราบ คำกริยาเหล่านี้สามารถจัดกลุ่มโดยพิจารณาจากตำแหน่งที่ปรากฏและความหมายที่ใกล้เคียงกันได้ 3 กลุ่มเช่นเดียวกัน แต่มีความแตกต่างจากคำขึ้นต้นลำดับก่อนหน้าเล็กน้อย ตรงที่คำกริยากลุ่มที่ 2 แสดงความหมายการทำความเคารพมีคำกริยาแสดงความเคารพเพียงคำเดียว ได้แก่คำว่า กราบ ส่วนองค์ประกอบสุดท้ายของคำขึ้นต้นคำนี้คือนามวลี “ฝ่าพระบาท” ซึ่งมีความหมายว่า “ฝ่าเท้า” เป็นการอ้างถึงผู้ที่พูดด้วย เมื่อพิจารณาองค์ประกอบทางวากยสัมพันธ์ดังกล่าวพบว่า แสดงความหมาย 4 ส่วน ได้แก่ การขออนุญาต การแสดงความเคารพ การแสดงจุดประสงค์ของการขอ และการอ้างถึงผู้ที่พูดด้วย เช่นเดียวกับคำขึ้นต้นที่ได้วิเคราะห์ไปก่อนหน้านี้

แผนภูมิที่ 4 องค์ประกอบของคำว่า “ขอพระราชทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท”

ผู้วิจัยจะกล่าวถึงองค์ประกอบของคำว่า “ขอพระราชทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท” ทั้ง 4 ส่วนตามลำดับดังนี้

1. การขออนุญาต

องค์ประกอบแรกของคำว่า “ขอพระราชทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท” คือ การขออนุญาต องค์ประกอบนี้ประกอบด้วยคำกริยา 2 คำ คือคำว่า “ขอ” และคำว่า “พระราชทาน” และ

มีลักษณะเช่นเดียวกับในคำว่า “ขอพระราชทานกราบบังคมทูล ทราบฝ่าพระบาท” ซึ่งได้วิเคราะห์ไปก่อนหน้า

2. การแสดงความเคารพ

องค์ประกอบของการแสดงความเคารพของคำขึ้นต้นคำนี้ต่างจากคำขึ้นต้นที่ใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งมีฐานันดรศักดิ์สูงกว่าที่วิเคราะห์ไปแล้วลำดับก่อนหน้าตรงที่มีกริยาแสดงการกระทำของผู้พูดลดลงจาก 2 คำ เหลือเพียง 1 คำ คือคำว่ากราบ ซึ่งหมายถึงแสดงความเคารพด้วยการนั่งประนมมือขึ้นเสมอหน้าผากแล้วน้อมศีรษะลงจดพื้น คำกริยา “กราบ” ที่ปรากฏในคำขึ้นต้นว่า “ขอพระราชทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท” จึงสื่อความหมายว่าผู้พูดแสดงกริยาทำความเคารพในขณะเดียวกันกับที่ขออนุญาตที่จะบอกเรื่องราวใดๆ แก่ผู้ฟังด้วย จะเห็นได้ว่า เมื่อผู้พูดด้วยมีฐานันดรศักดิ์ลำดับรองๆ ลงไป จำนวนคำในองค์ประกอบของการแสดงความเคารพจะลดลงไปตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าความละเอียดซับซ้อนขององค์ประกอบในคำขึ้นต้นแปรไปตามฐานันดรศักดิ์ของผู้ที่พูดด้วย

3. การแสดงจุดประสงค์ของการขอ

องค์ประกอบการแสดงจุดประสงค์ของการขอประกอบด้วยคำกริยา 2 คำ ได้แก่ คำว่า “ทูล” และคำว่า “ทราบ” คำว่า “ทูลทราบ” จึงมีความหมายตามรูปว่า “บอกให้รู้” องค์ประกอบนี้มีลักษณะเหมือนกันกับที่ปรากฏในคำว่า “ขอพระราชทานกราบบังคมทูล ทราบฝ่าพระบาท” ซึ่งได้วิเคราะห์ไปก่อนหน้า

4. การอ้างถึงผู้พูดด้วย

องค์ประกอบลำดับที่ 4 ของคำว่า “ขอพระราชทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท” คือการระบุถึงผู้พูดด้วยดังที่ปรากฏนามวลี “ฝ่าพระบาท” จากข้อมูลคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 ที่ใช้เรียกแทนพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า และหม่อมเจ้า ปรากฏการใช้คำว่า “ฝ่าพระบาท” เป็นคำเรียกแทนผู้พูดด้วยดังกล่าว และผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความหมายตามรูปของคำนี้ว่าหมายถึง “ฝ่าเท้า” ซึ่งเป็นการเรียกแทนผู้พูดด้วยโดยใช้การอ้างถึงแบบอ้อม (oblique referencng) เพราะเลี่ยงการเอ่ยถึงผู้พูดด้วยโดยตรงนั้น คำว่า “ฝ่าพระบาท” ที่ปรากฏในคำขึ้นต้นคำนี้ก็มีลักษณะเป็นการอ้างถึงแบบอ้อมเช่นเดียวกัน น่าสังเกตว่าคำที่อ้างถึงผู้พูดด้วยซึ่งปรากฏในคำขึ้นต้นคำนี้แสดงให้เห็นว่าเข้าใจร่างกายผู้พูดด้วยมากขึ้นเมื่อเทียบกับคำขึ้นต้นที่ใช้กับผู้ที่มีสถานภาพสูงกว่าลำดับก่อนหน้า กล่าวคือ คำขึ้นต้น “ขอพระราชทานกราบบังคมทูล ทราบฝ่าละอองพระบาท” ซึ่งใช้กับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระบรมราชาธิราชกุมารปรากฏคำว่า “ฝ่าละอองพระบาท” ซึ่งเป็นคำอ้างถึงผู้พูดด้วย มีความหมายว่า “ผงที่ติดฝ่าเท้า” ซึ่งเป็นการอ้างถึงผู้พูดด้วยโดยเรียกไปที่ผงซึ่งเป็นส่วนที่เล็กที่สุด

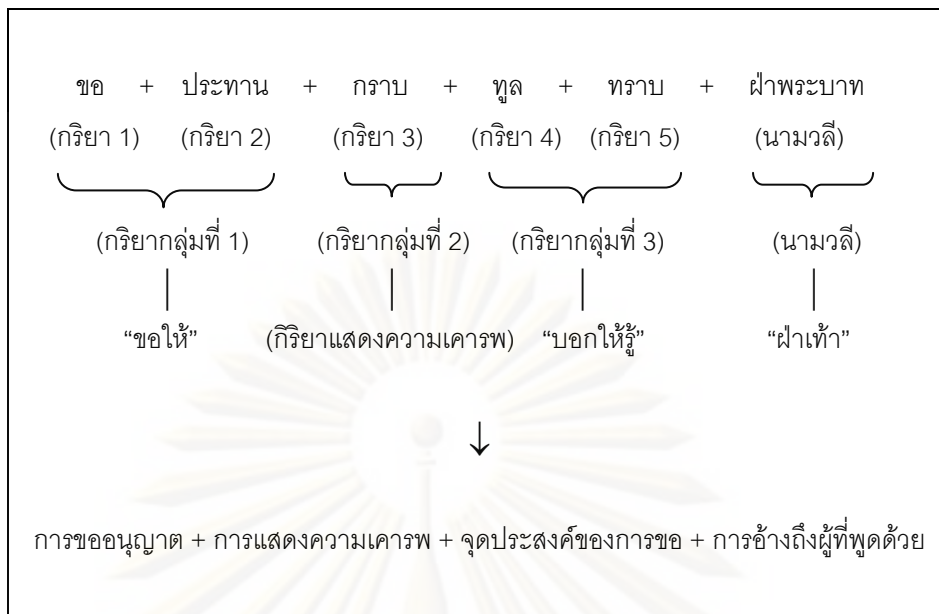

ที่ติดอยู่กับร่างกายส่วนล่างสุดของผู้ที่พูดด้วย ส่วนคำขึ้นต้นคำนี้ “ขอพระราชทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท” ปรากฏคำอ้างถึงผู้ที่พูดด้วยเช่นเดียวกันคือคำว่า “ฝ่าพระบาท” มีความหมายว่าฝ่าเท้า เป็นการอ้างถึงผู้ที่พูดด้วยโดยเรียกไปที่พื้นผิวด้านล่างของเท้าซึ่งเป็นส่วนที่อยู่ล่างสุดของร่างกายผู้ที่พูด ลักษณะนี้สะท้อนถึงระดับของการให้เกียรติที่ลดลง

จากที่กล่าวมานี้สรุปได้ว่า คำว่า “ขอพระราชทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท” เป็นกริยาวลีประกอบด้วยคำกริยา 3 กลุ่มและนามวลี 1 วลี มีความหมายตามรูปว่า “ขอกราบบอกให้ฝ่าเท้า(ผู้ที่พูดด้วย)รู้” คำว่า “ขอพระราชทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท” เป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เนื่องจากปรากฏลักษณะแสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วยโดยใช้มนต์ศรัทธาขออนุญาตที่จะพูดและใช้คำกริยาแสดงอาการของผู้ที่พูดด้วยประกอบเข้าไปกับคำกริยาแสดงอาการของผู้พูดซึ่งเป็นการลดความเด่นชัดของการกระทำของผู้พูดในลักษณะเดียวกับคำขึ้นต้นคำก่อนหน้า แต่มีความแตกต่างกันในด้านจำนวนคำที่ปรากฏในองค์ประกอบ ซึ่งลักษณะนี้แสดงถึงระดับการให้เกียรติที่ลดลง เพราะมีความละเอียดซับซ้อนของคำน้อยลง ความแตกต่างดังกล่าวปรากฏในองค์ประกอบที่ 2 “การแสดงความเคารพ” และองค์ประกอบที่ 4 “การอ้างถึงผู้ที่พูดด้วย” โดยองค์ประกอบที่ 2 มีคำกริยาแสดงความเคารพเพียงคำเดียวคือคำว่า “กราบ” ส่วนองค์ประกอบที่ 4 “ฝ่าพระบาท” เป็นคำอ้างถึงผู้ที่พูดด้วยในลักษณะที่มีความหมายแสดงการเข้าใกล้ร่างกายของผู้ที่พูดด้วยมากยิ่งขึ้น

4.1.5 คำว่า “ขอประทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท”

คำว่า “ขอประทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท” ตามรูปภาษาจัดเป็นกริยาวลี มีความหมายตามรูปว่า “ขอกราบบอกให้ฝ่าเท้ารู้” ใช้กล่าวเมื่อผู้ที่พูดด้วยมีฐานันดรศักดิ์เป็นพระบรมวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า คำนี้มีลักษณะคล้ายกับคำขึ้นต้นที่ใช้กล่าวกับสมเด็จพระเจ้าฟ้าตรงที่เป็นกริยาเรียงแสดงวัตถุประสงค์ของการกระทำ และมีจำนวนคำกริยาเท่ากันคือ 5 คำ ได้แก่ คำว่า ขอ ประทาน กราบ ทูล และทราบ คำกริยาเหล่านี้สามารถจัดกลุ่มโดยพิจารณาจากตำแหน่งที่ปรากฏและความหมายที่ใกล้เคียงกันได้ 3 กลุ่มเช่นเดียวกัน แต่สิ่งที่แตกต่างกันคือคำกริยาในกลุ่มที่ 1 “การขออนุญาต” ปรากฏคำว่า “ขอประทาน” ซึ่งคำว่า “ประทาน” เป็นคำที่ใช้กับผู้ที่มีฐานันดรศักดิ์รองลงมา ส่วนองค์ประกอบสุดท้ายของคำขึ้นต้นคำนี้คือนามวลี “ฝ่าพระบาท” ซึ่งมีความหมายว่า “ฝ่าเท้า” เป็นการอ้างถึงผู้ที่พูดด้วย เมื่อพิจารณาองค์ประกอบทางวากยสัมพันธ์ดังกล่าวพบว่าแสดงความหมาย 4 ส่วน ได้แก่ การขออนุญาต การแสดงความเคารพ การแสดงจุดประสงค์ของการขอ และการอ้างถึงผู้ที่พูดด้วย เช่นเดียวกับคำขึ้นต้นที่ได้วิเคราะห์ไปก่อนหน้านี้

แผนภูมิที่ 5 องค์ประกอบของคำว่า “ขอประทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท”

ผู้วิจัยจะกล่าวถึงองค์ประกอบของคำว่า “ขอประทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท” ทั้ง 4 ส่วนตามลำดับดังนี้

1. การขออนุญาต

องค์ประกอบแรกของคำว่า “ขอประทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท” คือการขออนุญาต องค์ประกอบนี้ประกอบด้วยคำกริยา 2 คำ คือคำว่า “ขอ” และคำว่า “ประทาน” และมีลักษณะเช่นเดียวกับในคำว่า “ขอพระราชทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท” ซึ่งได้วิเคราะห์ไปก่อนหน้านี้ แต่ต่างกันที่คำที่ใช้ โดยคำนี้ใช้คำว่า “ประทาน” แทนคำว่า “พระราชทาน” คำว่า “ประทาน” เป็นคำกริยาราชศัพท์ใช้กับผู้ซึ่งมีฐานันดรศักดิ์ชั้นรองลงมาจากสมเด็จพระบรมราชาธิบดี มีความหมายว่ามอบให้ การเปลี่ยนระดับคำที่ใช้ชี้แสดงถึงระดับการให้เกียรติที่ลดลง

2. การแสดงความเคารพ

องค์ประกอบของการแสดงความเคารพของคำขึ้นต้นคำนี้มีลักษณะเหมือนกันกับคำขึ้นต้นที่ใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งมีฐานันดรศักดิ์สูงกว่าที่วิเคราะห์ไปลำดับก่อนหน้าตรงที่มีกริยาแสดงการกระทำของผู้พูดเพียง 1 คำ คือคำว่ากราบ สื่อความหมายว่าผู้พูดแสดงกริยาทำความเคารพในขณะเดียวกันกับที่ขออนุญาตที่จะบอกเรื่องราวใดๆ แก่ผู้ทีพูดด้วย

3. การแสดงจุดประสงค์ของการขอ

องค์ประกอบนี้มีลักษณะเหมือนกันกับที่ปรากฏในคำว่า “ขอพระราชทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท” ซึ่งได้วิเคราะห์ไปก่อนหน้านี้ โดยประกอบด้วยคำกริยา 2 คำ ได้แก่ คำว่า “ทูล”

และคำว่า “ทราบ” ทำหน้าที่เป็นส่วนแสดงวัตถุประสงค์ของการขออนุญาตและมีลักษณะของการ บดบังอัตลักษณ์เช่นเดียวกับที่ได้กล่าวไปข้างต้นแล้ว

4. การอ้างถึงผู้ที่พูดด้วย

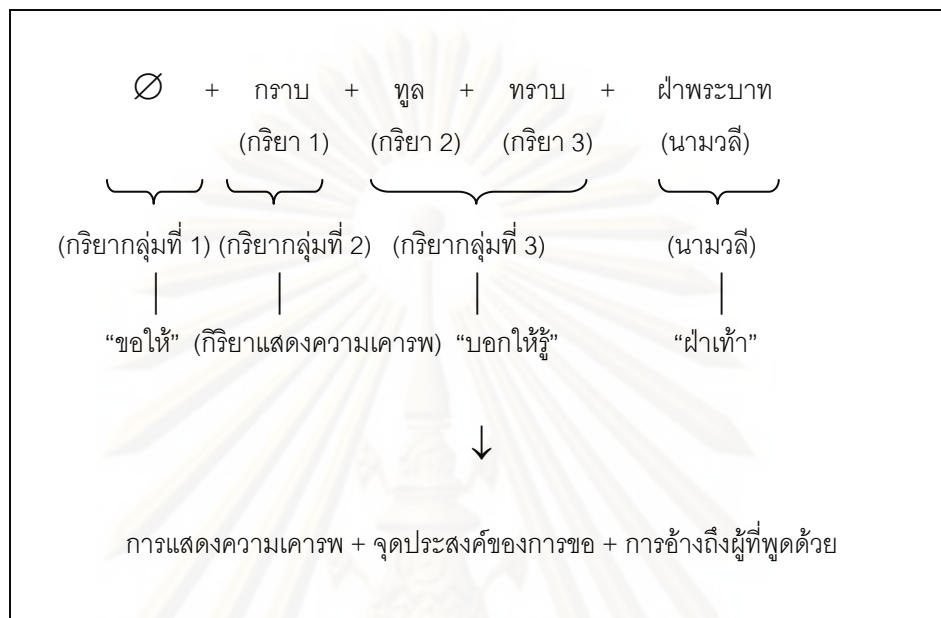
องค์ประกอบลำดับที่ 4 ของคำว่า “ขอประทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท” คือการระบุถึง ผู้ที่พูดด้วยดังที่ปรากฏนามวลี “ฝ่าพระบาท” เช่นเดียวกันกับคำขึ้นต้นลำดับก่อนหน้า คำนี้เป็น การอ้างถึงแบบอ้อม (oblique referencing) เพราะอ้างถึงส่วนที่อยู่ล่างสุดของร่างกายผู้ที่พูดด้วย อัน ได้แก่ฝ่าเท้า ซึ่งเป็นการหลีกเลี่ยงที่จะเอ่ยถึงร่างกายของผู้ที่พูดด้วยโดยตรง และไม่เอ่ยถึงอวัยวะที่ สูงขึ้นไปกว่าเท้า อันเป็นลักษณะเฉพาะของการให้เกียรติในสังคมไทย

จากที่กล่าวมานี้สรุปได้ว่า คำว่า “ขอประทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท” เป็นกริยาวลี ประกอบด้วยคำกริยา 3 กลุ่มและนามวลี 1 วลี มีความหมายตามรูปว่า “ขอกราบบอกให้ฝ่าเท้า(ผู้ ที่พูดด้วย)รู้” คำว่า “ขอประทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท” เป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เพราะมีการแสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วย โดยใช้นิเทศน์การขออนุญาตที่จะพูดและมีการใช้คำกริยาเพื่อบดบังอัตลักษณ์ดังกล่าว คำขึ้นต้น คำนี้มีองค์ประกอบและลักษณะคล้ายกับคำขึ้นต้น “ขอพระราชทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท” ซึ่งเป็นคำที่ใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งมีฐานันดรศักดิ์สูงกว่า แต่มีความแตกต่างกันในด้านรูปคำที่ปรากฏ ในองค์ประกอบ ซึ่งลักษณะนี้แสดงถึงระดับการให้เกียรติที่ลดลง เพราะมีความละเอียดซับซ้อน ของคำนี้ลดลง ความแตกต่างดังกล่าวปรากฏในองค์ประกอบที่ 1 “การขออนุญาต” โดย องค์ประกอบที่ 1 มีคำกริยาที่มีความหมายว่าให้ คือคำว่า “ประทาน” ซึ่งเป็นคำที่ใช้เฉพาะกับผู้ มี ฐานันดรศักดิ์ตั้งแต่ลำดับรองลงมาจากสมเด็จพระบรมราชาธิบดีเท่านั้น

4.1.6 คำว่า “กราบทูล ทราบฝ่าพระบาท”

คำว่า “กราบทูล ทราบฝ่าพระบาท” ตามรูปภาษาเป็นกริยาวลี มีความหมายตามรูปว่า “กราบบอกให้ฝ่าเท้ารู้” ใช้กล่าวเมื่อผู้ที่พูดด้วยมีฐานันดรศักดิ์เป็นพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า (ที่มีได้ทรงกรม) และพระอนุวงศ์ชั้นพระวรวงศ์เธอ (ที่ทรงกรม) คำนี้มีลักษณะแตกต่างจากคำ ขึ้นต้นลำดับที่ผ่านมาอย่างชัดเจนตรงที่องค์ประกอบของคำขึ้นต้นมีจำนวนลดลง กล่าวคือ ไม่ ปรากฏองค์ประกอบที่แสดงความหมาย “การขออนุญาต” เป็นองค์ประกอบลำดับที่ 1 อย่างในคำ ขึ้นต้นลำดับที่ผ่านมา แต่เริ่มด้วยองค์ประกอบที่ 2 คือการแสดงความเคารพ และตามด้วย องค์ประกอบที่ 3 “การแสดงวัตถุประสงค์ของการขอ” และองค์ประกอบที่ 4 “การอ้างถึงผู้ที่พูด ด้วย” ลักษณะนี้ทำให้ไม่ปรากฏความหมายที่ระบุถึงการขออนุญาตโดยตรง ซึ่งแสดงถึงการแสดง ความเคารพที่น้อยลง องค์ประกอบที่น้อยลงนี้จึงแสดงถึงระดับการให้เกียรติที่ลดลง เมื่อพิจารณา

องค์ประกอบทางวากยสัมพันธ์ดังกล่าวพบว่าแสดงความหมาย 3 ส่วน ได้แก่ การแสดงความเคารพ การแสดงจุดประสงค์ของการขอ และการอ้างถึงผู้ที่พูดด้วย ซึ่งต่างจากคำขึ้นต้นที่ได้วิเคราะห์ไปก่อนหน้านี้

แผนภูมิที่ 6 องค์ประกอบของคำว่า “กราบทูล ทราบฝ่าพระบาท”

ผู้วิจัยจะกล่าวถึงองค์ประกอบของคำว่า “กราบทูล ทราบฝ่าพระบาท” ทั้ง 3 ส่วนตามลำดับดังนี้

1. การแสดงความเคารพ

องค์ประกอบของการแสดงความเคารพของคำขึ้นต้นคำนี้มีลักษณะเหมือนกันกับคำขึ้นต้นที่ใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งมีฐานันดรศักดิ์สูงกว่าที่วิเคราะห์ไปลำดับก่อนหน้าตรงที่มีกริยาแสดงการกระทำของผู้พูดเพียง 1 คำ คือคำว่ากราบ ซึ่งสื่อความหมายว่าผู้พูดแสดงกริยาทำความเคารพในขณะเดียวกันกับที่จะบอกเรื่องราวใดๆ แก่ผู้พูดด้วย

2. การแสดงจุดประสงค์ของการขอ

องค์ประกอบนี้มีลักษณะเหมือนกันกับที่ปรากฏในคำว่า “ขอประทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท” ซึ่งได้วิเคราะห์ไปก่อนหน้านี้ โดยประกอบด้วยคำกริยา 2 คำ ได้แก่ คำว่า “ทูล” และคำว่า “ทราบ” คำว่า “ทูลทราบ” จึงมีความหมายตามรูปว่า “บอกให้รู้”

3. การอ้างถึงผู้ที่พูดด้วย

องค์ประกอบลำดับที่ 3 ของคำว่า “กราบทูล ทราบฝ่าพระบาท” คือการระบุถึงผู้ที่พูดด้วย ดังที่ปรากฏนามวลี “ฝ่าพระบาท” เช่นเดียวกับคำขึ้นต้นลำดับก่อนหน้า ซึ่งเป็นการอ้างถึงแบบ อ้อม (oblique referencing)

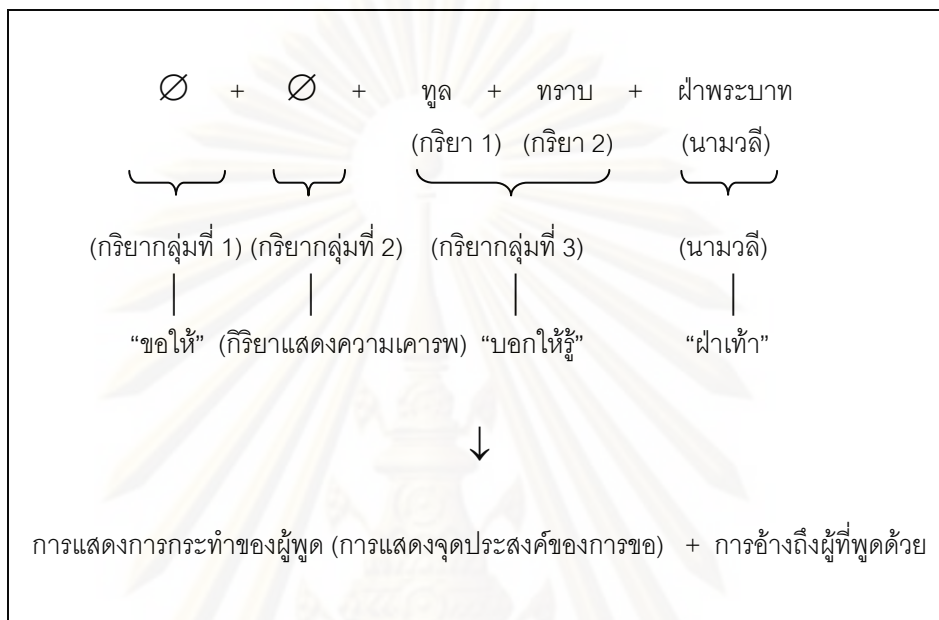
จากที่กล่าวมานี้สรุปได้ว่า คำว่า “กราบทูล ทราบฝ่าพระบาท” เป็นกริยาวลีประกอบด้วย คำกริยา 2 กลุ่ม และนามวลี 1 วลี คำขึ้นต้นคำนี้มีความหมายตามรูปว่า “กราบบอกให้ฝ่าเท้า(ผู้ที่พูดด้วย)รู้” คำว่า “กราบทูล ทราบฝ่าพระบาท” เป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบ สัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เนื่องจากปรากฏการแสดงความเคารพโดยใช้คำกริยา แสดงการทำความเคารพและการลดความเด่นชัดของการกระทำของผู้พูดด้วยการใช้คำกริยาแสดง อากาของผู้ที่พูดด้วยมาประกอบเข้ากับคำกริยาแสดงอาการของผู้พูด ซึ่งเห็นได้จากคำกริยา กลุ่มที่ 3 “ทูลทราบ” ส่วนสิ่งอ้างถึงนั้นคือนามวลีที่อ้างถึงผู้ที่พูดด้วย คำขึ้นต้นคำนี้แสดงถึงระดับ การให้เกียรติที่ลดลงจากคำขึ้นต้นลำดับก่อนหน้าอย่างชัดเจน เห็นได้จากองค์ประกอบของคำ ขึ้นต้นมีจำนวนลดลง คือไม่ปรากฏองค์ประกอบที่ 1 “การขออนุญาต” ซึ่งทำให้มีจำนวน องค์ประกอบของคำขึ้นต้นเพียง 3 ส่วน ลักษณะเช่นนี้ทำให้คำขึ้นต้นคำนี้มีการแสดงความหมาย การกระทำของผู้พูดอย่างชัดเจนขึ้น คือเป็นการ “กราบบอกให้รู้” โดยที่ไม่มีการขออนุญาตที่จะ กระทำก่อน และแสดงถึงระดับการให้เกียรติที่ลดลง

4.1.7 คำว่า “ทูล ทราบฝ่าพระบาท”

คำว่า “ทูล ทราบฝ่าพระบาท” เป็นกริยาวลี มีความหมายตามรูปว่า “บอกให้ฝ่าเท้ารู้” ใช้ กล่าวเมื่อผู้ที่พูดด้วยมีฐานันดรศักดิ์เป็นพระอนุวงศ์ชั้นพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า (ที่มีได้ทรงกรม) คำนี้มีลักษณะแตกต่างจากคำขึ้นต้นลำดับที่ผ่านมาอย่างชัดเจนตรงที่องค์ประกอบของคำขึ้นต้นมี จำนวนลดลง กล่าวคือ ไม่ปรากฏองค์ประกอบที่แสดงความหมาย “การแสดงความเคารพ” เป็น องค์ประกอบลำดับที่ 1 อย่างในคำขึ้นต้นลำดับที่ผ่านมา แต่เริ่มด้วยองค์ประกอบที่ 2 คือการแสดง วัตถุประสงค์ของการขอ และตามด้วยองค์ประกอบที่ 3 “การอ้างถึงผู้ที่พูดด้วย” ลักษณะนี้สะท้อน การแสดงความเคารพที่น้อยลง และองค์ประกอบที่ลดลงนี้ก็แสดงถึงระดับการให้เกียรติที่ลดลง เช่นกัน

คำว่า “ทูล ทราบฝ่าพระบาท” ประกอบด้วยคำกริยาจำนวน 2 คำ ได้แก่ คำว่าทูลและ ทราบ ซึ่งเป็นคำกริยาในกลุ่มที่ 3 คือการแสดงจุดประสงค์ของการขอ แต่ในคำขึ้นต้นคำนี้จะ เรียกว่าเป็นการแสดงการกระทำของผู้พูด เนื่องจากไม่ปรากฏองค์ประกอบแสดงการขออย่างคำ ขึ้นต้นลำดับที่ผ่านมา คำกริยาในกลุ่มนี้มีลักษณะคือคำกริยาตัวที่ 2 เป็นผลจากคำกริยาตัวที่ 1

องค์ประกอบสุดท้ายของคำขึ้นต้นคำนี้คือนามวลี “ฝ่าพระบาท” ซึ่งมีความหมายว่า “ฝ่าเท้า” เป็นการอ้างถึงผู้ที่พูดด้วย เมื่อพิจารณาองค์ประกอบทางวากยสัมพันธ์ดังกล่าวพบว่าแสดงความหมาย 2 ส่วน ได้แก่ การแสดงจุดประสงค์ของการขอ (การแสดงการกระทำของผู้พูด) และการอ้างถึงผู้ที่พูดด้วย ซึ่งต่างจากคำขึ้นต้นที่ได้วิเคราะห์ไปก่อนหน้านี้

แผนภูมิที่ 7 องค์ประกอบของคำว่า “ทูล ทราบฝ่าพระบาท”

ผู้วิจัยจะกล่าวถึงองค์ประกอบของคำว่า “ทูล ทราบฝ่าพระบาท” ทั้ง 2 ส่วนตามลำดับดังนี้

1. การแสดงการกระทำของผู้พูด

องค์ประกอบนี้ประกอบด้วยคำกริยา 2 คำ ได้แก่ คำว่า “ทูล” และคำว่า “ทราบ” ซึ่งมีลักษณะเหมือนกันกับที่ปรากฏในคำว่า “กราบทูล ทราบฝ่าพระบาท” ซึ่งได้วิเคราะห์ไปก่อนหน้านี้ คำกริยากลุ่มนี้ปรากฏลักษณะแสดงการให้เกียรติให้เห็นจากการที่มีคำกริยาแสดงอาการของทั้งผู้พูดและผู้ฟังด้วย โดยคำกริยาแสดงอาการของผู้ฟังด้วยเป็นผลมาจากคำกริยาแสดงอาการของผู้พูด ในกรณีนี้คือคำว่า “ทราบ” หรือ “รู้” เป็นคำกริยาแสดงสภาพที่เป็นผลจากคำกริยาแสดงการกระทำ “ทูล” หรือ “บอก” ของผู้พูด ลักษณะนี้เป็นการบดบังอัตลักษณ์หรือลดความเด่นชัดของการกระทำของผู้พูดซึ่งเป็นลักษณะพื้นฐานของการแสดงการให้เกียรติ อย่างไรก็ตาม การที่คำขึ้นต้นคำนี้ไม่ปรากฏคำกริยากลุ่มที่ 1 “การขออนุญาต” และคำกริยากลุ่มที่ 2 “การแสดงความเคารพ” ก็ทำให้คำกริยาแสดงการกระทำของผู้พูดมีความเด่นชัดขึ้น ซึ่งเท่ากับแสดงถึงระดับการให้เกียรติที่ลดลงเพราะผู้พูดกล่าวถึงการกระทำของตนคือ “ทูลทราบ” หรือ “บอกให้รู้” อย่างชัดเจนโดยไม่มีขออนุญาตหรือใช้คำกริยาที่แสดงความเคารพก่อน

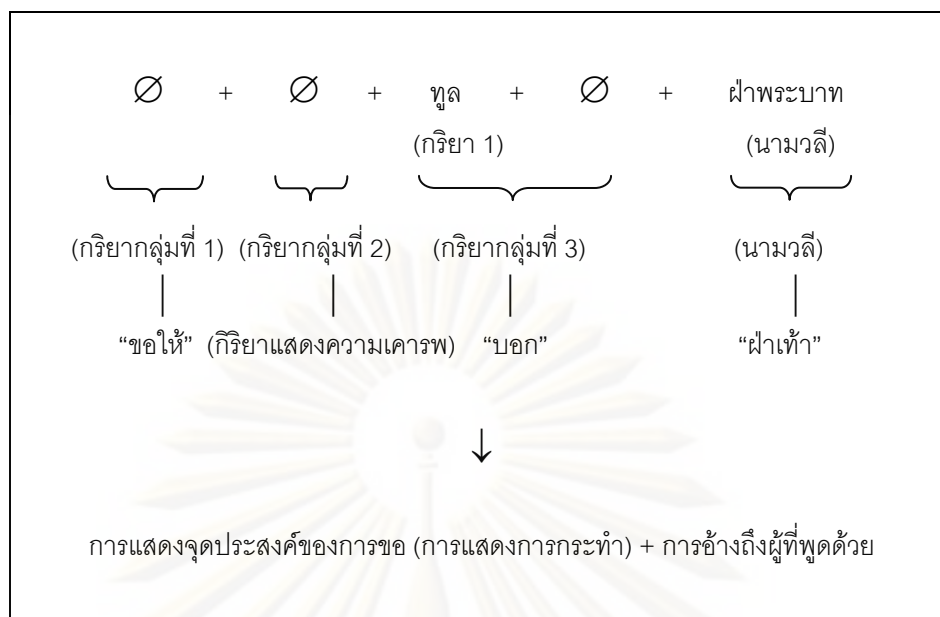
2. การอ้างถึงผู้ที่พูดด้วย

องค์ประกอบลำดับที่ 2 ของคำว่า “ทูล ทราบฝ่าพระบาท” คือการระบุถึงผู้ที่พูดด้วยดังที่ปรากฏนามวลี “ฝ่าพระบาท” เช่นเดียวกับกับคำขึ้นต้นลำดับก่อนหน้า คำนี้เป็นการอ้างถึงแบบอ้อม (oblique referencing)

จากที่กล่าวมานี้สรุปได้ว่า คำว่า “ทูล ทราบฝ่าพระบาท” เป็นกริยาวลีประกอบด้วยคำกริยาแสดงการกระทำของผู้พูด และนามวลี 1 วลี คือ “ฝ่าพระบาท” คำขึ้นต้นคำนี้มี ความหมายตามรูปว่า “บอกให้ฝ่าเท้า(ผู้ที่พูดด้วย)รู้” คำว่า “ทูล ทราบฝ่าพระบาท” เป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เนื่องจากมีรูปภาษาที่แสดงถึงความเคารพต่อคู่สนทนาและมีคำที่อ้างถึงเป้าหมายของการให้เกียรติในลักษณะแสดงความเคารพดังกล่าว คำขึ้นต้นคำนี้แสดงถึงระดับการให้เกียรติที่ลดลงจากคำขึ้นต้นหลายคำที่วิเคราะห์มาก่อนหน้าอย่างชัดเจน เห็นได้จากองค์ประกอบของคำขึ้นต้นมีจำนวนลดลงซึ่งแสดงถึงระดับการให้เกียรติที่ลดลง เห็นได้จากคำขึ้นต้นคำนี้ไม่ปรากฏองค์ประกอบที่เป็นการขออนุญาต และองค์ประกอบที่เป็นกริยาแสดงความเคารพอย่างในคำขึ้นต้นที่วิเคราะห์ไปลำดับก่อนหน้า แต่ปรากฏคำกริยาแสดงเป้าหมายการกระทำของผู้พูดคือการบอกให้รู้เป็นลำดับแรก ซึ่งทำให้มีจำนวนองค์ประกอบของคำขึ้นต้นเพียง 2 ส่วน ลักษณะเช่นนี้ทำให้คำขึ้นต้นคำนี้มีการแสดงความหมายการกระทำของผู้พูดอย่างชัดเจนขึ้น คือเป็นการ “บอกให้รู้” โดยที่ไม่มีการขออนุญาตที่จะกระทำก่อนและไม่มีการใช้คำกริยาแสดงความเคารพ

4.1.8 คำว่า “ทูล ฝ่าพระบาท”

คำว่า “ทูล ฝ่าพระบาท” เป็นกริยาวลี มีความหมายตามรูปว่า “บอกฝ่าเท้า” ใช้กล่าวเมื่อผู้ที่พูดด้วยมีฐานันดรศักดิ์เป็นพระอนุวงศ์ชั้นหม่อมเจ้า คำนี้มีลักษณะแตกต่างจากคำขึ้นต้นลำดับที่ผ่านมาอย่างชัดเจนตรงที่จำนวนคำในองค์ประกอบของคำขึ้นต้นลดลง ซึ่งแสดงถึงระดับการแสดงการให้เกียรติที่ลดลง กล่าวคือ ในองค์ประกอบที่แสดงการกระทำของผู้พูดปรากฏคำกริยาแสดงการกระทำของผู้พูดเพียงคำเดียวคือคำว่าทูลหรือบอก ต่างจากองค์ประกอบนี้ในคำขึ้นต้นคำอื่นที่มีคำกริยา 2 คำซึ่งเป็นกริยาของทั้งผู้พูดและผู้ฟังด้วย ลักษณะนี้สะท้อนการแสดงความเคารพที่น้อยลง และจำนวนคำในองค์ประกอบที่ลดลงนี้ก็แสดงถึงระดับการให้เกียรติที่ลดลงเช่นกัน ส่วนองค์ประกอบที่ 2 ของคำขึ้นต้นคำนี้คือนามวลี “ฝ่าพระบาท” ซึ่งมีความหมายว่า “ฝ่าเท้า” เป็นการอ้างถึงผู้ที่พูดด้วย เมื่อพิจารณาองค์ประกอบทางวากยสัมพันธ์ดังกล่าวพบว่าแสดงความหมาย 2 ส่วน ได้แก่ การแสดงการกระทำของผู้พูด และการอ้างถึงผู้ที่พูดด้วย เช่นเดียวกับคำขึ้นต้นลำดับที่ผ่านมา แต่มีรายละเอียดที่แตกต่างกันซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป

แผนภูมิที่ 8 องค์ประกอบของคำว่า “ทูล ฝ่าพระบาท”

ผู้วิจัยจะกล่าวถึงองค์ประกอบของคำว่า “ทูล ฝ่าพระบาท” ทั้ง 2 ส่วนตามลำดับดังนี้

1. การแสดงการกระทำของผู้พูด

องค์ประกอบนี้มีลักษณะต่างจากที่ปรากฏในคำว่า “ทูล ทราบฝ่าพระบาท” ซึ่งได้วิเคราะห์ไปก่อนหน้านี้ เพราะมีคำกริยาแสดงการกระทำของผู้พูดเพียงคำเดียวคือคำว่า “ทูล” หมายถึงบอกหรือกล่าว การที่คำขึ้นต้นคำนี้ไม่ปรากฏคำกริยากลุ่มที่ 1 “การขออนุญาต” และคำกริยากลุ่มที่ 2 “การแสดงความเคารพ” ทำให้คำกริยาแสดงการกระทำของผู้พูดมีความเด่นชัดขึ้น นอกจากนี้ในองค์ประกอบนี้ยังต่างจากคำขึ้นต้นคำอื่นๆ ตรงที่มีคำกริยาแสดงการกระทำของผู้พูดเพียงคำเดียวแสดงถึงระดับการให้เกียรติที่ลดลงกว่าคำอื่น เพราะผู้พูดกล่าวถึงการกระทำของตนคือ “ทูล” หรือ “บอก” อย่างชัดเจน

2. การอ้างถึงผู้ที่พูดด้วย

องค์ประกอบลำดับที่ 2 ของคำว่า “ทูล ฝ่าพระบาท” คือการระบุถึงผู้ที่พูดด้วยดังที่ปรากฏนามวลี “ฝ่าพระบาท” เช่นเดียวกันกับคำขึ้นต้นลำดับก่อนหน้านี้ คำนี้เป็นการอ้างถึงแบบอ้อม (oblique referencing)

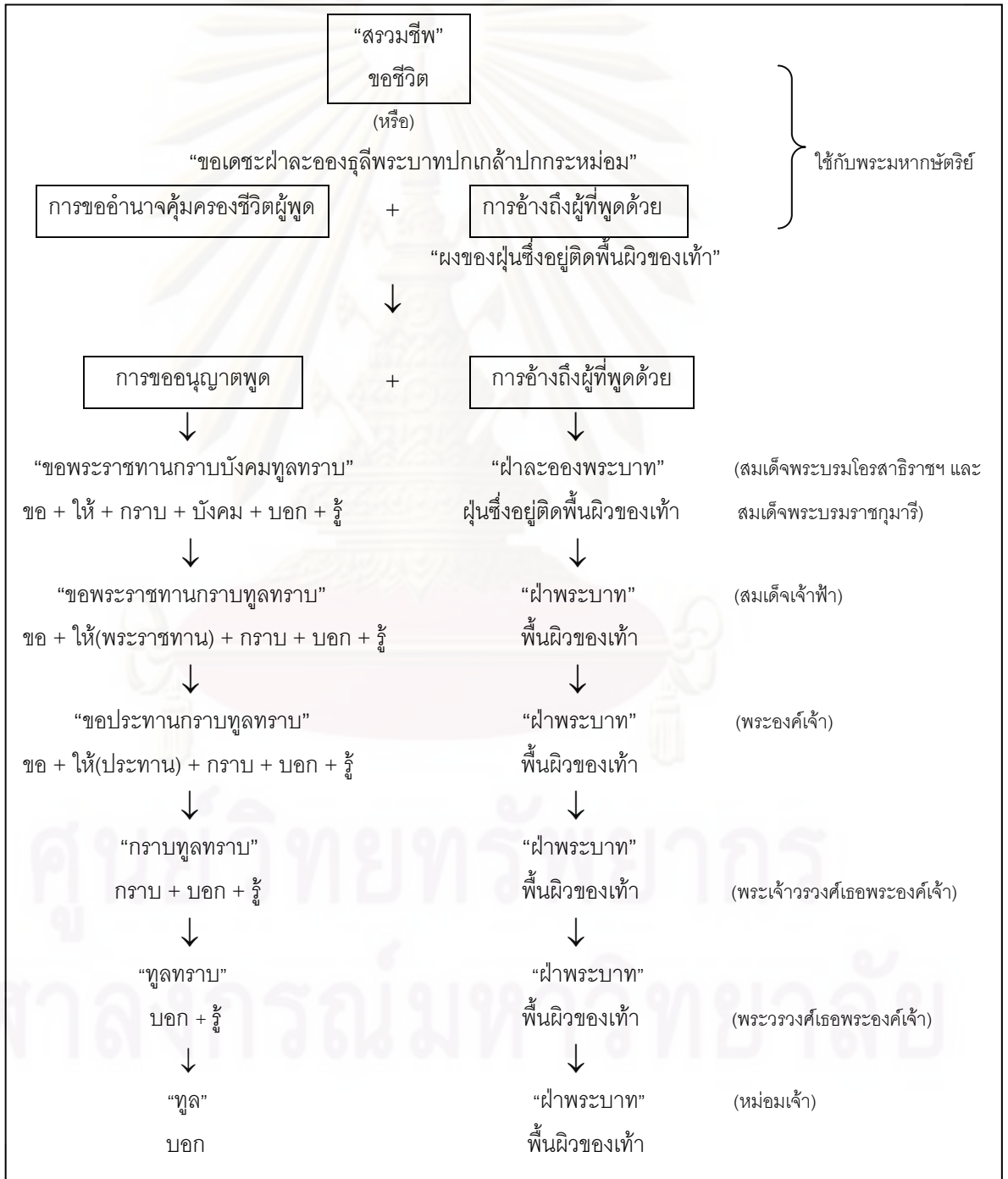
จากที่กล่าวมานี้สรุปได้ว่า คำว่า “ทูล ฝ่าพระบาท” เป็นกริยาวลีประกอบด้วยคำกริยาแสดงการกระทำของผู้พูด และนามวลี 1 วลี คือ “ฝ่าพระบาท” คำขึ้นต้นคำนี้มีความหมายตามรูปว่า “บอกฝ่าเท้า(ผู้ที่พูดด้วย)” คำว่า “ทูล ฝ่าพระบาท” เป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ แต่เห็นได้ชัดว่าคำขึ้นต้นคำนี้ปรากฏองค์ประกอบที่แสดงการบดบังอัตลักษณ์ในจำนวนน้อยลงกว่าคำขึ้นต้นคำอื่นๆ ที่ผ่านมาอย่างชัดเจน คือไม่ปรากฏทั้งองค์ประกอบกริยาแสดงการขออนุญาตและองค์ประกอบกริยาแสดงความเคารพ รวมทั้ง

ในองค์ประกอบที่แสดงการกระทำของผู้พูดยังปรากฏคำกริยาแสดงการกระทำของผู้พูดเพียงคำเดียว คือคำว่าพูด ซึ่งทำให้คำกริยาแสดงการกระทำของผู้พูดมีความเด่นชัดมากกว่าคำขึ้นต้นที่ผ่านมา นอกจากนี้คำขึ้นต้นคำนี้ยังปรากฏลักษณะการบังคับบังคับอรรถลักษณะของผู้ที่พูดด้วย เช่นเดียวกับคำขึ้นต้นลำดับที่ผ่านมา คือใช้การอ้างถึงผู้ที่พูดด้วยแบบอ้อม

4.1.9 สรุปการให้เกียรติที่สะท้อนจากคำขึ้นต้น

คำขึ้นต้นทั้ง 8 คำมีความหมายตามรูปดังแสดงในแผนภูมิที่ 9

แผนภูมิที่ 9 ความหมายของคำขึ้นต้นเรียงตามฐานันดรศักดิ์ของผู้ที่พูดด้วยจากชั้นสูงที่สุดจนถึงชั้นรองที่สุด

แผนภูมิข้างต้นแสดงความหมายของคำขึ้นต้นที่ใช้กับผู้พูดด้วยที่เป็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถเรียงลำดับลงมาจนถึงหม่อมเจ้า โดยคำขึ้นต้นที่ใช้กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มี 2 ความหมาย ได้แก่ การขอชีวิต คือคำว่า “สรวมชีพ” และการขออำนาจของผู้ที่พูดด้วยให้คุ้มครองชีวิตผู้พูด คือคำว่า “ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม” ส่วนคำขึ้นต้นที่ใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งมีฐานันดรศักดิ์รองลงไปจากนี้จะใช้คำที่สื่อความหมายว่าขออนุญาตที่จะพูด จะสังเกตได้ว่าในองค์ประกอบที่แสดงการขออนุญาตที่จะพูดนั้นมีคำที่ใช้กับผู้พูดด้วยแตกต่างกันไป โดยคำที่ใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งมีฐานันดรศักดิ์สูงกว่าจะมีความละเอียดซับซ้อนและมีรูปภาษายาวกว่าคำที่ใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งมีฐานันดรศักดิ์รองลงไป คำขึ้นต้นทั้งหมดเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เนื่องจากมีการใช้มโนทัศน์ในลักษณะแสดงความเคารพต่อผู้พูดด้วย กลวิธีแสดงการให้เกียรติของคำขึ้นต้นสามารถสรุปเป็นข้อได้ดังนี้

1. ความหมายของคำขึ้นต้น

คำขึ้นต้นที่ใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งมีสถานภาพทางสังคมสูงสุดจะปรากฏความหมายเกี่ยวกับการอ้างถึงอำนาจของผู้พูด ซึ่งเห็นได้จากคำว่า “ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม” และ “สรวมชีพ” ส่วนคำขึ้นต้นที่ใช้กับผู้พูดด้วยลำดับอื่นรองลงมาจะปรากฏความหมายเกี่ยวกับการขออนุญาตที่จะพูด ลักษณะนี้สะท้อนว่าคำขึ้นต้นที่ใช้กับคู่สนทนาซึ่งเป็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถนั้นเป็นรูปภาษาชุดพิเศษที่แตกต่างจากคำขึ้นต้นคำอื่น โดยมีความหมายของคำขึ้นต้นที่แสดงถึงความเคารพสูงสุดต่อคู่สนทนา นั่นคือการขออำนาจและขอชีวิตก่อนที่จะเริ่มกล่าวรายงาน ส่วนคำขึ้นต้นที่ใช้กับคู่สนทนาลำดับรองลงมามีความหมายเพียงขออนุญาตที่จะพูดเท่านั้น

2. องค์ประกอบของคำขึ้นต้น

2.1 คำขึ้นต้นที่ใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งมีสถานภาพสูงจะปรากฏจำนวนองค์ประกอบมากกว่า คำขึ้นต้นที่ใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งมีสถานภาพต่ำกว่า ซึ่งองค์ประกอบที่ลดลงนี้ก็หมายถึงความหมายที่ละเอียดซับซ้อนน้อยลงตามไปด้วย เป็นการแสดงระดับของการให้เกียรติ โดยการแสดงการให้เกียรติระดับที่มากที่สุดคือการขออนุญาตพร้อมกับใช้คำกริยาแสดงความเคารพ การแสดงการให้เกียรติระดับรองลงมาคือการใช้คำกริยาแสดงความเคารพ ส่วนการให้เกียรติระดับน้อยที่สุดคือการแสดงการกระทำของผู้พูดซึ่งก็คือการกล่าวว่าจะบอกอะไรแก่ผู้พูดด้วย

2.2 เมื่อผู้พูดด้วยมีสถานภาพสูงจะปรากฏจำนวนคำที่ปรากฏในองค์ประกอบของคำขึ้นต้นมากกว่าคำขึ้นต้นที่ใช้กับผู้พูดด้วยที่มีสถานภาพต่ำกว่า เช่น ในองค์ประกอบที่แสดงวัตถุประสงค์ของการขอ ถ้าผู้พูดด้วยมีสถานภาพสูงจะปรากฏคำกริยา 2 คำที่เป็นการแสดง

อาการของทั้งผู้พูดและผู้ฟังด้วย อย่างคำว่า “ทูลทราบบ” แต่สำหรับผู้ฟังที่พูดด้วยลำดับรองลงมาจะปรากฏคำกริยาแสดงการกระทำของผู้พูดเพียงคำเดียว คือคำว่า “ทูล” ลักษณะเช่นนี้แสดงถึงการบดบังอัตลักษณ์ในระดับที่ต่างกัน โดยคำว่า “ทูลทราบบ” มีการบดบังอัตลักษณ์หรือลดความเด่นชัดของการกระทำของผู้พูดมากกว่าคำว่า “ทูล” เนื่องจากปรากฏคำกริยาที่แสดงอาการของทั้งผู้พูดและผู้ฟังด้วย ขณะที่คำว่า “ทูล” เป็นคำกริยาแสดงอาการของผู้พูดอย่างชัดเจนเพียงคำเดียว

2.3 คำขึ้นต้นที่ใช้กับผู้ฟังด้วยที่มีสถานภาพทางสังคมสูงจะปรากฏคำกริยาให้เกียรติที่ใช้เป็นการเฉพาะ เช่น คำที่มีความหมายว่า “ให้” นั้น หากผู้ฟังด้วยมีฐานันดรศักดิ์ตั้งแต่ลำดับสูงสุดลงมาจนถึงสมเด็จพระบรมราชกุมารีจะใช้คำว่า “พระราชทาน” ขณะที่ผู้ฟังด้วยลำดับรองลงไปทั้งหมดจะใช้คำว่า “ประทาน”

3. การอ้างถึงผู้ฟังด้วยแบบอ้อม

การใช้คำอ้างถึงผู้ฟังด้วยในคำขึ้นต้นแสดงให้เห็นถึงสถานภาพทางสังคมที่แตกต่างกันระหว่างผู้พูดและผู้ฟังด้วยอย่างชัดเจน เมื่ออ้างถึงผู้ฟังด้วยซึ่งอยู่ในสถานะสูงกว่า คำที่ใช้เรียกก็จะอ้างถึงสิ่งที่ห่างจากร่างกายผู้ฟังมากขึ้นไปตามลำดับ ลักษณะนี้เป็นผลเนื่องมาจากความคิดที่เชื่อว่าพระเจ้าแผ่นดินเป็นสมมุติเทพ คนธรรมดาไม่อาจแตะต้องหรือแม้กระทั่งเอ่ยถึงชื่อพระเจ้าแผ่นดินโดยตรงได้⁵ การอ้างถึงผู้ฟังด้วยซึ่งปรากฏในคำขึ้นต้นทั้งหมดมี 3 ระดับ ได้แก่ การอ้างถึงผงของฝู่นซึ่งติดฝ่าเท้า เห็นได้จากคำว่า “ฝ่าละอองธุลีพระบาท” การอ้างถึงฝู่นซึ่งติดฝ่าเท้า เห็นได้จากคำว่า “ฝ่าละอองพระบาท” และการอ้างถึงฝ่าเท้า “ฝ่าพระบาท” โดยยิ่งผู้ฟังด้วยมีสถานะสูงมากเท่าไร คำที่ใช้อ้างถึงผู้ฟังนั้นก็แสดงระยะห่างออกจากร่างกายของผู้ฟังด้วยมากขึ้นเท่านั้น

4.2 การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำลงท้าย

คำลงท้ายในที่นี้หมายถึงคำที่ใช้เมื่อสิ้นสุดการกล่าวรายงานต่อผู้ฟังด้วยซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ คำลงท้ายที่นำมาศึกษามีจำนวน 6 คำ ดังนี้

⁵ ข้อสังเกตหนึ่งคือพระปรมาภิไธยของพระเจ้าแผ่นดินในสมัยรัตนโกสินทร์จะใช้คำว่า “พระบาทสมเด็จพระ-” นำหน้าพระปรมาภิไธย (วรรณท์ อักษรพงศ์, 2529) ซึ่งไม่ได้เอ่ยพระนามโดยตรง แต่เป็นการเรียกโดยอ้างถึงเท้าซึ่งเป็นอวัยวะที่อยู่ด้านล่างสุดของร่างกาย

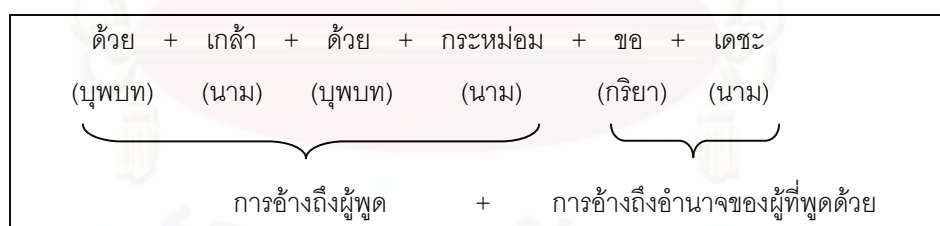
ผู้ที่พูดด้วย	คำลงท้าย
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ	ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี	ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม (หรือ) ควรมิควรสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
สมเด็จพระเจ้าฟ้า พระบรมวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า	ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า (ที่มีได้ทรงกรม) พระอนุวงศ์ชั้นพระวรวงศ์เธอ (ที่ทรงกรม)	ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด
พระอนุวงศ์ชั้น พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า (ที่มีได้ทรงกรม)	
หม่อมเจ้า	แล้วแต่จะโปรด

ตารางที่ 14 คำลงท้ายในราชาศัพท์ไทย

จากการวิเคราะห์พบว่า คำลงท้ายเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ ดังจะได้แสดงรายละเอียดต่อไป

4.2.1 คำว่า “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ”

คำว่า “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ” เมื่อดูจากรูปภาษาจัดว่าเป็นบุพบทวลีและกริยาวลี ใช้กล่าวเมื่อผู้ที่พูดด้วยมีฐานันดรศักดิ์สูงสุด ได้แก่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ คำนี้ประกอบด้วยคำว่า ด้วย เกล้า กระหม่อม ขอ และเดชะ

แผนภูมิที่ 10 องค์ประกอบของคำว่า “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ”

คำว่า “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ” คำเหล่านี้ประกอบกันแล้วมีความหมายตามรูปว่า “ด้วยศรัทธาและส่วนที่อยู่ในตำแหน่งเกือบจะสูงที่สุดของศรัทธา ขออำนาจ” คำลงท้ายคำนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบทางความหมาย 2 ส่วน ได้แก่

1. การอ้างถึงผู้พูด

เห็นได้จากคำว่า “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม” ซึ่งมีความหมายตามรูปว่า “ด้วยศีรษะและส่วนที่อยู่ในตำแหน่งเกือบจะสูงที่สุดของศีรษะ” คำว่า “เกล้า” และ “กระหม่อม” เป็นคำเรียกแทนตัวผู้พูดในลักษณะแสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วยเช่นเดียวกับคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1

2. การอ้างถึงอำนาจของผู้ที่พูดด้วย

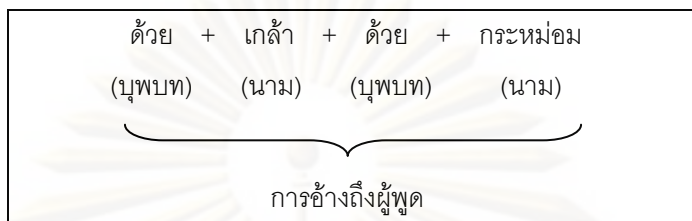
เห็นได้จากคำว่า “ขอเดชะ” ซึ่งมีความหมายตามรูปว่า “ขออำนาจ” อำนาจในที่นี้หมายถึงอำนาจของผู้ที่พูดด้วยในฐานะที่เป็นเทวราชา และในฐานะผู้มีอำนาจสูงสุดในแผ่นดินซึ่งสามารถชี้เป็นชี้ตายราษฎรในแผ่นดินได้ดังที่วิเคราะห์ไว้ในคำขึ้นต้น

คำว่า “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ” เป็นคำที่ใช้กล่าวเมื่อผู้พูดสิ้นสุดการกล่าวรายงาน และมีความหมายว่า “ด้วยศีรษะและส่วนที่อยู่ในตำแหน่งเกือบจะสูงที่สุดของศีรษะขออำนาจ” เมื่อวิเคราะห์โดยพิจารณาจากตำแหน่งการใช้คำลงท้ายและความหมายตามรูปดังกล่าวแล้ว คำลงท้ายคำนี้แสดงนัยว่า เรื่องราวทั้งหมดที่ผู้พูดได้กล่าวรายงานไปนั้น ผู้พูดรายงานหรือพูด “ด้วยศีรษะ” (ประพจน์ อัสววิรุฬหการ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2553) เมื่อพิจารณาตามนัยนี้รูปภาษาดังกล่าวจึงสะท้อนว่าผู้พูดใช้ศีรษะซึ่งเป็นส่วนที่ดีที่สุดของตนในการพูดกับคู่สนทนา แต่นอกจากนี้แล้วยังมองได้ว่าผู้พูดกล่าวรายงานโดยใช้ศีรษะซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของตนเป็นหลักประกันว่าข้อความที่กล่าวออกไปทั้งหมดนั้นเป็นความจริง และใช้ศีรษะนี้ “ขออำนาจ” ของผู้ที่พูดด้วย (ซึ่งแผ่อยู่เหนือศีรษะของผู้พูด) ให้คุ้มครองชีวิตหรือไว้ชีวิตผู้พูดถ้าหากข้อความนั้นทำให้ไม่เป็นที่พอใจ เนื่องจากผู้พูดตระหนักดีว่า ผู้ที่พูดด้วยซึ่งคือพระมหากษัตริย์นั้นสามารถใช้อำนาจลงโทษประหารชีวิตได้ การกล่าวขออำนาจนี้จึงมีนัยแสดงการตระหนักรู้ถึงอำนาจและเป็นการขอความเมตตาไปในคราวเดียวกัน

คำว่า “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ” เป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เนื่องจากคำลงท้ายคำนี้ถูกใช้เพื่อแสดงการจบการกล่าวรายงานต่อคู่สนทนาโดยปรากฏมโนทัศน์ที่แสดงถึงความเคารพต่อคู่สนทนา มโนทัศน์ดังกล่าวคือการขออำนาจของผู้ที่พูดด้วยให้คุ้มครองชีวิต เห็นได้จากปรากฏคำว่า “ขอเดชะ” ซึ่งแสดงว่าผู้พูดตระหนักถึงอำนาจและสถานภาพที่สูงกว่าของคู่สนทนา และการใช้คำว่า “เกล้า” และ “กระหม่อม” ซึ่งเป็นการอ้างถึงอวัยวะส่วนที่ดีและสำคัญที่สุดมาพูดกับคู่สนทนา อันเป็นการแสดงถึงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วยเช่นกัน

4.2.2 คำว่า “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม”

คำว่า “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม” ตามรูปภาษาจัดเป็นบุพพทวลี ใช้กล่าวเมื่อผู้ที่พูดด้วยมีฐานันดรศักดิ์ลำดับรองลงมาได้แก่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระบรมราชกุมารี คำลงท้ายคำนี้ประกอบด้วยคำว่า ด้วย เกล้า และกระหม่อม

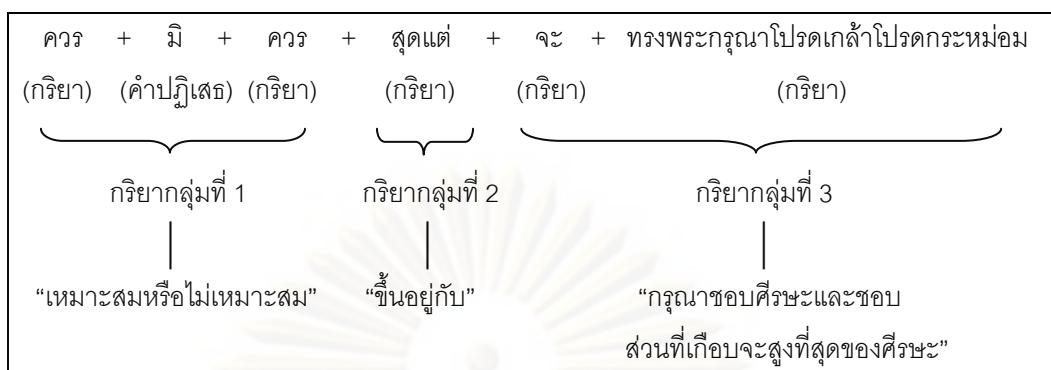
แผนภูมิที่ 11 องค์ประกอบของคำว่า “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม”

คำลงท้ายคำนี้มีองค์ประกอบทางความหมายเพียง 1 ส่วนคือการอ้างถึงผู้พูดโดยใช้คำว่า “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม” ซึ่งมีความหมายตามรูปว่า “ด้วยศิระและส่วนที่อยู่ในตำแหน่งเกือบจะสูงที่สุดของศิระ” ความหมายตามรูปของคำลงท้ายคำนี้เป็นไปในลักษณะเดียวกับคำลงท้ายคำที่ผ่านมา คือผู้พูดใช้ศิระซึ่งเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในทางกายภาพของตนในการกล่าวรายงานกับคู่สนทนา และแสดงนัยว่าผู้พูดได้ใช้ศิระนี้เป็นสิ่งยืนยันว่าสิ่งที่กล่าวรายงานไปนั้นเป็นความจริง แต่คำลงท้ายคำนี้มีความแตกต่างจากคำที่ผ่านมาอย่างชัดเจนตรงที่มีองค์ประกอบลดลง 1 ส่วน โดยไม่ปรากฏองค์ประกอบที่แสดงความหมายการขออำนาจมาคุ้มครองชีวิตผู้พูดอย่างในคำที่ผ่านมา องค์ประกอบที่ลดลงนี้แสดงถึงระดับการให้เกียรติที่ลดลงอย่างชัดเจน

คำว่า “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม” เป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่ถูกพูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เนื่องจากคำลงท้ายคำนี้มีความหมายในลักษณะแสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วย เห็นได้จากมีความหมายตามรูปว่า “ด้วยศิระและส่วนที่เกือบจะสูงที่สุดของศิระ” ซึ่งแสดงนัยว่าผู้พูดได้กล่าวขอความที่รายงานนั้นด้วยศิระหรือใช้ศิระซึ่งเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในทางกายภาพของตนเป็นเครื่องยืนยันความจริงของสิ่งที่ได้พูดไป

4.2.3 คำว่า “ควรมิควรสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม”

คำว่า “ควรมิควรสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม” ใช้กล่าวเมื่อผู้ที่พูดด้วยมีฐานันดรศักดิ์ลำดับรองลงมาเช่นเดียวกับคำว่า “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม” คำลงท้ายคำนี้มีองค์ประกอบดังแสดงในแผนภูมิที่ 12

แผนภูมิที่ 12 องค์ประกอบของคำว่า “ควรมิควรสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม”

แผนภูมิที่ 12 แสดงองค์ประกอบของคำว่า “ควรมิควรสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม” เมื่อพิจารณาจากรูปภาษาจะเห็นว่าคำลงท้ายคำนี้ประกอบด้วยกริยา 3 กลุ่ม ได้แก่ กริยาวลีกลุ่มที่ 1 “ควรมิควร” ซึ่งมีความหมายตามรูปว่าเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม กริยาวลีกลุ่มที่ 2 “สุดแต่” ซึ่งมีความหมายตามรูปว่า “ขึ้นอยู่กับ” และกริยาวลีกลุ่มที่ 3 “จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม”⁶ ซึ่งมีความหมายตามรูปว่า “จะกรุณาขอศีรชะและขอส่วนที่เกือบจะสูงที่สุดของศีรชะ” คำกริยาทั้ง 3 กลุ่มนี้ประกอบกันแล้วมีความหมายตามรูปว่า “เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมขึ้นอยู่กับจะกรุณาขอศีรชะและขอส่วนที่เกือบจะสูงที่สุดของศีรชะ” ซึ่งจะเห็นได้ว่ากริยาทั้ง 3 กลุ่มนี้มีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่กริยากลุ่มที่ 1 “ควรมิควร” ทำหน้าที่เป็นหน่วยประธาน ส่วนกริยากลุ่มที่ 2 “สุดแต่” ทำหน้าที่เป็นกริยา และกริยากลุ่มที่ 3 “จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม” ทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็ม⁷ ดังจะกล่าวถึงองค์ประกอบต่างๆ ตามลำดับต่อไปนี้

1. กริยากลุ่มที่ 1 “ควรมิควร”

กริยากลุ่มนี้มีความหมายตามรูปว่า “เหมาะสมหรือไม่เหมาะสม” ทำหน้าที่เป็นหน่วยประธานของประโยค แต่จะเห็นได้ว่าการละหน่วยนามที่ทำหน้าที่เป็นประธานของคำกริยา “ควร” ออกไป ซึ่งหากพิจารณาตำแหน่งของคำลงท้ายแล้วจะพบว่าคำลงท้ายปรากฏตามหลังเรื่องราวที่ผู้

⁶ คำว่า “โปรด” มีความหมายว่าขอ ดังปรากฏว่าในสมัยก่อนใช้คำว่า “ขอเกล้าขอกระหม่อม” (ประพจน์ อิศววิรุฬหการ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2553)

⁷ ส่วนเติมเต็ม (complement) คือหน่วยที่ทำหน้าที่ช่วยให้ประโยคสมบูรณ์ แต่ไม่ใช่กรรม ส่วนเติมเต็มเป็นหน่วยที่ประโยคต้องมี มักตามหลังกริยาและสอดคล้องกับคำกริยา เช่น *ครู ใน เขาเป็นครู* (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, ยุพาพรรณ นุ่นจำลอง และสร้อยญา เศวตมาลย์, 2546: 55)

พูดได้กล่าวรายงานไปแล้ว ดังนั้นประธานของคำกริยา “ควร” ที่ถูกละไปคือเรื่องราวที่ได้รายงานไปก่อนหน้า (ประพจน์ อัครวิรุฬห์การ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2553) ด้วยเหตุนี้องค์ประกอบนี้จึงมีความหมายตามนัยว่า “(เรื่องราวที่ได้รายงานไป)เหมาะสมหรือไม่เหมาะสม”

2. กริยากลุ่มที่ 2 “สุดแต่”

คำว่า “สุดแต่” เป็นคำกริยาที่มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า “แล้วแต่⁸” คือแปลว่าขึ้นอยู่กับหรือตามใจ แต่คำว่า “สุดแต่” เป็นคำที่มีระดับของความสุภาพและเป็นทางการมากกว่า

3. กริยากลุ่มที่ 3 “จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม”

กริยากลุ่มนี้ทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็มของคำกริยา “สุดแต่” ส่วนความหมายของ “ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม” นั้น วรรณท์ อักษรพงศ์ (2529: 270) อธิบายการใช้คำว่า “ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ - โปรดเกล้าฯ - โปรด” ไว้ว่า

คำทั้ง 3 นี้ จะแปลว่า “สงเคราะห์” ก็เมื่อเนื้อความในประโยคนั้น แสดงว่าบทประธาน “ไป” หรือ “ทำ” หรือ “ให้” ด้วยความกรุณา เช่น การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสงเคราะห์ในการเผาศพผู้ใดผู้หนึ่งก็ใช้ว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเพลิงศพ...” แต่ถ้าใช้ในความหมายว่า ชอบ รัก เ็นดู สังเกตว่าทุกพระองค์ใช้คำว่า “โปรด” คำเดียว เช่น “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์มาก”

จากคำอธิบายข้างต้นสรุปได้ว่า หากจะใช้คำกริยาราชศัพท์ที่มีความหมายว่า ชอบ รัก หรือเอ็นดู นั้นจะใช้คำว่า “โปรด” กับพระบรมวงศานุวงศ์ทุกชั้น ส่วนคำว่า “ทรงพระกรุณาโปรด

⁸ มิ่งมิตร ศรีประสิทธิ์ (2546) ศึกษาคำว่า “แล้ว” ในเชิงประวัติ พบว่าเมื่อคำว่า “แล้ว” ซึ่งเป็นคำกริยาปรากฏร่วมกับคำว่า “แต่” จะมีความหมายว่าขึ้นอยู่กับหรือตามใจ โดยมีตำแหน่งตามหลังนามวลีที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยประธานของประโยค หรือตามหลังคำเชื่อมอนุภาคของประโยคผลสมและประโยคซับซ้อน โดยหน่วยที่ปรากฏตามมาได้มีทั้งนามวลีและกริยาวลี ตัวอย่างเช่น

“หนังสือทั้งหลายเหล่านี้ จะทรงเห็นควรลงพิมพ์ฉบับใดฤฯทั้งสิ้นก็แล้วแต่จะโปรด ไม่เป็นที่ขัดขวางอันใด...” (พระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ รัชกาลที่ 5 ฉบับที่ 6)

“ถ้าแม่เล็กเห็นว่าดี จะเอาติดตั้งในที่แห่งใดแห่งหนึ่งสองวันสามวันให้คนเห็นมากๆ ก็จะได้เชื่อว่ายังไม่ตายจริงๆ ถ้าไม่ได้เจ็บไข้ชุดโทรมอันใด จะได้กัณฑ์ปากคนลือใส่ร้ายได้ต่างๆ แต่รูปอันใดจะควรให้คนดูแลไม่ควรนั้นแล้วแต่แม่เล็กจะเป็นคนเลือก” (พระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ รัชกาลที่ 5 ฉบับที่ 23)

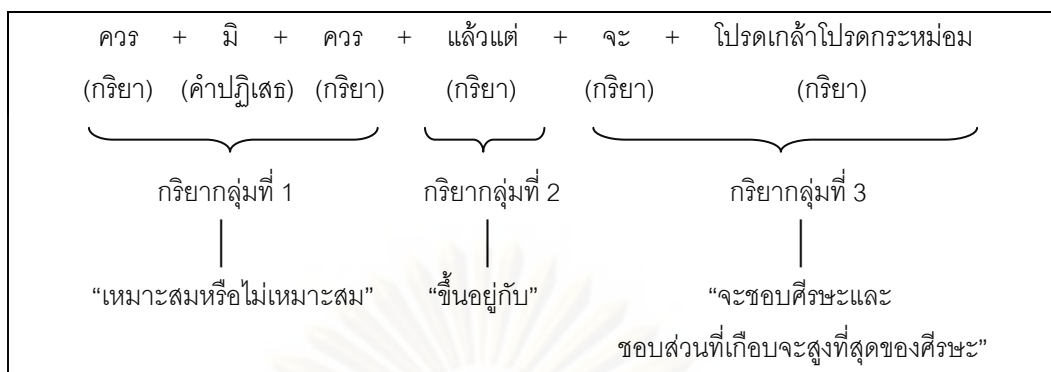
เกล้าโปรดกระหม่อม” ใช้ในความหมายว่า สงเคราะห์ แต่ในการวิเคราะห์นี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ความหมายตามรูปของคำทุกคำที่ปรากฏ ดังนั้นจึงได้แปลความหมายของคำนี้ว่า “กรุณาชอบศิระและชอบส่วนที่เกือบจะสูงที่สุดของศิระ”

องค์ประกอบทั้งสามรวมกันแล้วมีความหมายตามรูปว่า “เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมขึ้นอยู่กับจะกรุณาชอบศิระและชอบส่วนที่เกือบจะสูงที่สุดของศิระ” ซึ่งอาจพิจารณาลักษณะการให้เกียรติที่สะท้อนจากคำลงท้ายคำนี้ได้เป็น 2 ระดับ ได้แก่ ระดับคำ และระดับความหมาย ในด้านระดับคำนั้น จะเห็นได้ว่าคำที่ปรากฏในคำลงท้ายคำนี้ได้แก่ คำว่า “กรุณา” และคำว่า “โปรด” เป็นคำที่สื่อความหมายว่าคุณสนทนาเป็นฝ่ายมีอำนาจที่จะตัดสินใจว่าจะกระทำการใดต่อผู้พูด กล่าวคือ จะให้ความกรุณา หรือจะชอบหรือไม่หากเรื่องที่คุณพูดได้รายงานไปนั้นไม่เหมาะสมหรือไม่เป็นที่น่าพอใจ ซึ่งคำว่า “ชอบ” ในที่นี้คือการไม่ลงโทษผู้พูด (ประพจน์ อัครวิรุฬห์การ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2553) ลักษณะเช่นนี้สะท้อนว่าคุณพูดอยู่ในสถานภาพที่ด้อยกว่า ดังนั้นจึงต้องแสดงความเคารพด้วยการใช้คำที่แสดงว่าตนตระหนักถึงสถานภาพและอำนาจที่เหนือกว่าของคุณสนทนา และตนเป็นผู้อยู่ใต้อำนาจนั้น ส่วนในระดับความหมาย เมื่อพิจารณาความหมายโดยรวมแล้วจะเห็นได้ว่าคำลงท้ายคำนี้มีนัยที่คุณพูดแสดงความเคารพต่อผู้ฟังด้วย เนื่องจากคำลงท้ายคำนี้สื่อความหมายว่าคุณพูดไม่ได้ยืนยันว่าสิ่งที่ตนได้กล่าวรายงานไปนั้นเหมาะสมหรือดีแล้ว แต่ให้ผู้ฟังด้วยเป็นฝ่ายพิจารณาเองว่าเหมาะสมหรือไม่ อันแสดงว่าคุณพูดตระหนักถึงอำนาจและสถานภาพที่เหนือกว่าของผู้ฟังด้วย จึงใช้ถ้อยคำลงท้ายในลักษณะออกตัวดังกล่าวเพื่อลดความเด่นชัดของสิ่งที่ผู้พูดได้รายงานไปก่อนหน้านี้ หรือกล่าวได้อีกอย่างว่าเพื่อบดบังอัตลักษณ์ของผู้พูดไม่ให้ดูเหมือนว่าคุณพูดได้กล่าวถึงการกระทำใดๆ ของตนอย่างชัดเจนตรงไปตรงมา ซึ่งถือว่าเป็นการให้เกียรติแก่ผู้ฟังด้วย (Shibatani, 1994)

จากความหมายที่ปรากฏจึงสรุปได้ว่า คำว่า “ควรมิควรสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม” เป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ฟังด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติเนื่องจากมีลักษณะที่แสดงความเคารพต่อผู้ฟังด้วยดังกล่าว

4.2.4 คำว่า “ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม”

คำว่า “ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม” ใช้กล่าวเมื่อผู้พูดด้วยมีฐานันดรศักดิ์ลำดับรองลงมา ได้แก่ สมเด็จเจ้าฟ้า และพระบรมวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า

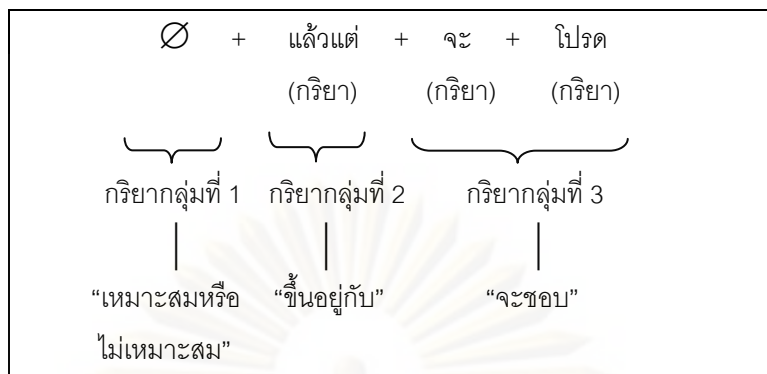
แผนภูมิที่ 13 องค์ประกอบของคำว่า “ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม”

แผนภูมิที่ 13 แสดงองค์ประกอบของคำว่า “ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม” เมื่อพิจารณาจากรูปภาษาจะเห็นว่าคำลงท้ายคำนี้ประกอบด้วยกริยา 3 กลุ่ม เช่นเดียวกับคำที่ผ่านมา แต่มีความแตกต่างในคำที่ใช้ในกริยากลุ่มที่ 2 และ 3 ซึ่งสะท้อนถึงระดับการให้เกียรติที่ลดลง กล่าวคือ ในกริยากลุ่มที่ 2 ปรากฏกริยา “แล้วแต่” ซึ่งมีระดับความเป็นทางการน้อยกว่าคำว่า “สุดแต่” และในกริยากลุ่มที่ 3 ปรากฏกริยา “จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม” ซึ่งแสดงความหมายว่า “ขอบศึรชะและขอบส่วนที่เกือบจะสูงที่สุดของศึรชะ” เท่านั้น ไม่ปรากฏการอ้างถึงความกรุณาอย่างคำลงท้ายคำที่ผ่านมา ดังนั้นคำว่า “ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม” จึงมีความหมายตามรูปว่า “เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมขึ้นอยู่กับจะขอบศึรชะและขอบส่วนที่เกือบจะสูงที่สุดของศึรชะ” และจัดเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เนื่องจากสะท้อนลักษณะการให้เกียรติเช่นเดียวกับที่ปรากฏในคำลงท้ายคำที่ผ่านมา เพียงแต่มีระดับการให้เกียรติที่ลดลง เห็นได้จากระดับของคำที่ใช้มีความแตกต่างออกไปแม้จะมีองค์ประกอบหลัก 3 ส่วนเท่ากันก็ตาม

4.2.5 คำว่า “ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด”

คำว่า “ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด” ใช้กล่าวเมื่อผู้ที่พูดด้วยมีฐานันดรศักดิ์ลำดับรองลงมา ได้แก่ พระองค์เจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า (ที่มีได้ทรงกรม) พระอนุวงศ์ชั้นพระวรวงศ์เธอ (ที่ทรงกรม) และพระอนุวงศ์ชั้น พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า (ที่มีได้ทรงกรม)

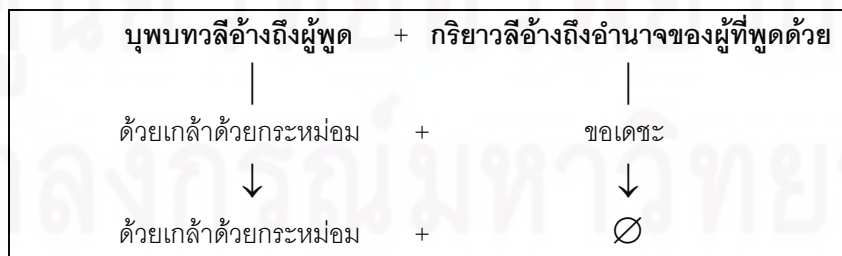

แผนภูมิที่ 15 องค์ประกอบของคำว่า “แล้วแต่จะโปรด”

จากแผนภูมิที่ 15 จะเห็นได้ว่า คำว่า “แล้วแต่จะโปรด” มีองค์ประกอบหลักน้อยกว่าคำลงท้ายที่ผ่านมามีทั้ง 3 คำ กล่าวคือมีองค์ประกอบหลักเพียง 2 ส่วน ได้แก่ กริยากลุ่มที่ 2 “แล้วแต่” และกริยากลุ่มที่ 3 “จะโปรด” ซึ่งองค์ประกอบที่ลดลงไปนี้สะท้อนถึงระดับการให้เกียรติที่ลดลงอย่างชัดเจน คำลงท้ายคำนี้จึงมีความหมายตามรูปว่า “ขึ้นอยู่กับจะชอบ” แม้ว่าองค์ประกอบจะลดลงไป 1 ส่วน แต่คำลงท้ายคำนี้ก็ยังคงสื่อความหมายในลักษณะแสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วยในทำนองเดียวกับคำที่ผ่านมามี ดังนั้นคำว่า “แล้วแต่จะโปรด” จึงจัดเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ

4.2.7 สรุปการให้เกียรติที่สะท้อนจากคำลงท้าย

คำลงท้ายทั้ง 6 คำเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติเนื่องจากทำหน้าที่ลดทอนความเด่นชัดของเรื่องราวที่ผู้พูดได้รายงานไปในตอนต้น เพื่อไม่ให้ดูคล้ายกับว่าผู้พูดได้กล่าวถึงการกระทำใดๆ ของตนอย่างชัดเจนซึ่งจะถือว่าเป็นการไม่ให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วย ซึ่งลักษณะนี้เรียกว่าเป็นการบดบังอัตลักษณ์ คำลงท้ายทั้งหมดเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ สามารถจำแนกรูปแบบขององค์ประกอบออกมาได้ 2 ลักษณะดังแสดงในแผนภาพด้านล่าง

แผนภูมิที่ 16 องค์ประกอบของคำลงท้ายรูปแบบที่ 1

กริยากรุ่มที่ 1	+	กริยากรุ่มที่ 2	+	กริยากรุ่มที่ 3
ควรมีควรร		สุดแต่		จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
↓		↓		↓
ควรมีควรร		แล้วแต่		จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
↓		↓		↓
ควรมีควรร		แล้วแต่		จะโปรด
↓		↓		↓
∅		แล้วแต่		จะโปรด

แผนภูมิที่ 17 องค์ประกอบของคำลงท้ายรูปแบบที่ 2

คำลงท้ายรูปแบบที่ 1 เป็นคำลงท้ายที่ใช้กับพระมหากษัตริย์ และสมเด็จพระบรมราชินี คำลงท้ายในรูปแบบนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 2 ส่วน ได้แก่ บุพบทวลีอ้างถึงผู้พูด “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม” และกริยวลีอ้างถึงอำนาจของผู้ที่พูดด้วย “ขอเดชะ” ทั้งสององค์ประกอบนี้รวมกันแล้วแสดงความหมายว่าผู้พูดได้ใช้ส่วนที่สูงที่สุดของตน (เกล้าและกระหม่อม) ในการกล่าวรายงานและยังใช้อวัยวะส่วนเดียวกันนี้ในการขออำนาจของผู้ที่พูดด้วยให้คุ้มครองชีวิตของตน หากกล่าวข้อความใดที่ทำให้อีกฝ่ายไม่พอใจ แต่จะสังเกตได้ว่าเมื่อผู้ที่พูดด้วยเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ และสมเด็จพระบรมราชกุมารี คำลงท้ายที่ใช้จะมีองค์ประกอบเพียงส่วนเดียวเท่านั้น คือบุพบทวลีอ้างถึงศิระษะของผู้พูด ซึ่งระดับการให้เกียรติที่ลดลงมานี้สะท้อนให้เห็นได้จากจำนวนองค์ประกอบที่ลดลง

ด้านคำลงท้ายรูปแบบที่ 2 เป็นคำลงท้ายที่ใช้กับพระบรมวงศานุวงศ์ตั้งแต่ชั้นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ และสมเด็จพระบรมราชกุมารี ลงมาจนถึงพระอนุวงศ์ชั้นพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า (ที่มีได้ทรงกรม) จะเห็นได้ว่ามีองค์ประกอบ 3 ส่วนซึ่งประกอบกันเป็นประโยค โดยมีกริยากรุ่มที่ 1 ทำหน้าที่เป็นประธาน กริยากรุ่มที่ 2 ทำหน้าที่เป็นกริยา และกริยากรุ่มที่ 3 ทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็ม ทั้งสามส่วนนี้ประกอบกันแล้วมีความหมายตามรูปว่า “เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมขึ้นอยู่กับจะ(กรุณา)ขอ(ศิระษะและขอส่วนที่เกือบจะสูงที่สุดของศิระษะ)” แม้ว่าจะมีองค์ประกอบจำนวนเท่ากันแต่มีการแสดงระดับการให้เกียรติที่แตกต่างกันโดยใช้รูปคำกริยาที่แตกต่างกัน ส่วนคำลงท้ายที่ใช้กับหม่อมเจ้านั้นมีลักษณะแตกต่างอย่างชัดเจน กล่าวคือ มีองค์ประกอบเพียง 2 ประการ ได้แก่ กริยากรุ่มที่ 2 และกริยากรุ่มที่ 3 ซึ่งจำนวนองค์ประกอบที่ลดลงนี้แสดงระดับการให้เกียรติที่ลดลง

ลักษณะการให้เกียรติที่สะท้อนจากคำลงท้ายสรุปได้ดังนี้

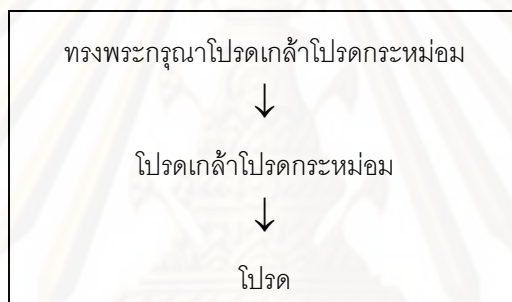
1. รูปแบบของคำลงท้าย

รูปแบบของคำลงท้ายที่แสดงความหมายเกี่ยวกับการอ้างถึงอำนาจของผู้ที่พูดด้วยจะเป็นรูปแบบที่มีลักษณะให้เกียรติมากกว่าคำลงท้ายที่มีความหมายเกี่ยวกับการให้ผู้ที่พูดด้วยเป็นผู้พิจารณาความเหมาะสมของสิ่งที่พูด

2. องค์ประกอบของคำลงท้าย

2.1 คำลงท้ายที่ใช้กับผู้ที่มีฐานันดรศักดิ์สูงจะมีจำนวนองค์ประกอบมากกว่าคำลงท้ายที่ใช้กับผู้ที่มีฐานันดรศักดิ์ต่ำกว่า

2.2 คำลงท้ายที่ใช้กับผู้ที่มีฐานันดรศักดิ์สูงจะมีการใช้คำกริยาที่มีรูปคำละเอียดยุติขึ้นกว่าคำลงท้ายที่ใช้กับผู้ที่มีฐานันดรศักดิ์ต่ำกว่า ดังแสดงในแผนภูมิด้านล่าง

2.3 คำลงท้ายที่ใช้กับผู้ที่มีฐานันดรศักดิ์สูงจะปรากฏการอ้างถึงตัวผู้พูดโดยใช้คำว่าเกล้าและกระหม่อม ส่วนคำลงท้ายที่ใช้กับผู้ที่มีฐานันดรศักดิ์ลำดับรองจะไม่ปรากฏการอ้างถึงตัวผู้พูด

4.3 ความสัมพันธ์ระหว่างคำขึ้นต้นและคำลงท้าย

คำขึ้นต้นและคำลงท้ายในราชาศัพท์ไทยมีรูปแบบการใช้กับคู่สนทนาในแต่ละลำดับดังนี้

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ที่พูดด้วย	คำขึ้นต้น	คำลงท้าย
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ	ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้า ปกกระหม่อม (หรือ) สรวมชีพ	ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี	ขอพระราชทานกราบบังคมทูล ทราบบฝ่าละอองพระบาท	ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม (หรือ) ควรมิควรสุดแต่จะทรงพระ กรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
สมเด็จพระเจ้าฟ้า	ขอพระราชทานกราบทูล ทราบบฝ่าพระบาท	ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้า
พระบรมวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า	ขอประทานกราบทูล ทราบบฝ่าพระบาท	โปรดกระหม่อม
พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์ เจ้า (ที่มีได้ทรงกรม) พระอนุวงศ์ชั้นพระวรวงศ์เธอ (ที่ทรงกรม)	กราบทูล ทราบบฝ่าพระบาท	ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด
พระอนุวงศ์ชั้น พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า (ที่มีได้ทรงกรม)	ทูล ทราบบฝ่าพระบาท	
หม่อมเจ้า	ทูล ฝ่าพระบาท	

ตารางที่ 15 คำขึ้นต้นและคำลงท้ายที่ใช้กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจนถึงหม่อมเจ้า

จากข้อมูลดังกล่าวหากพิจารณาจากตำแหน่งการปรากฏในบริเฉทแล้ว คำขึ้นต้นเป็นคำที่ปรากฏเป็นอันดับแรกในการพูด ดังนั้นจึงพบว่ามีการใช้คำที่อ้างถึงผู้ที่พูดด้วย เช่น ฝ่าพระบาท ซึ่งสอดคล้องกับการทำหน้าที่เป็นถ้อยคำเริ่มต้นการสนทนา (attention getters) ที่จะมีการเรียกความสนใจของคู่สนทนาก่อนด้วยการเรียกชื่อของอีกฝ่าย ส่วนคำลงท้ายเป็นคำที่ปรากฏเมื่อสิ้นสุดเรื่องที่พูดรายงานแล้ว ดังนั้นจึงพบว่ามีการใช้คำอ้างถึงตัวผู้พูดเอง เช่น เกล้า กระหม่อม ซึ่งคล้ายกับว่าผู้พูดได้แสดงตนว่าเป็นผู้กล่าวถ้อยคำทั้งหมดนั้น ยกเว้นในคำลงท้ายที่ใช้กับพระอนุวงศ์ชั้นรองที่จะไม่ปรากฏการอ้างถึงตัวผู้พูด ซึ่งอาจเป็นเพราะการละ เมื่อพิจารณาคำที่อ้างถึงคู่สนทนาและคำที่อ้างถึงผู้พูดในคำขึ้นต้นและคำลงท้ายประกอบกันแล้วจะเห็นได้ว่าสะท้อนลักษณะของการแสดงความเคารพยกย่องอย่างชัดเจนในทำนองเดียวกับคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 กล่าวคือ คำที่อ้างถึงคู่สนทนามีความหมายเกี่ยวกับเท้า ส่วนคำที่อ้างถึงตัวผู้พูดเป็นคำที่หมายถึงศีรษะ ลักษณะเช่นนี้สะท้อนภาพว่าผู้พูดใช้ศีรษะแทนตัวเองในการพูดกับฝ่าเท้า ซึ่งเป็นส่วนที่ต่ำที่สุดในร่างกายของคู่สนทนา ซึ่งแสดงถึงสถานภาพทางสังคมที่แตกต่างกันอย่างเด่นชัด โดยคู่สนทนาเป็นผู้มีสถานภาพสูงกว่าผู้พูดมาก นอกจากนี้หากพิจารณาคำขึ้นต้นและคำลงท้ายที่ใช้ในแต่ละลำดับชั้นจะพบว่ามีคุณสมบัติสอดคล้องกัน เช่น หากผู้ที่พูดด้วยมีฐานันดรศักดิ์เป็นพระมหากษัตริย์ จะใช้คำขึ้นต้นว่า “ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม”

ส่วนคำลงท้ายจะใช้ว่า “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ” ซึ่งเห็นได้ว่าปรากฏการอ้างถึง “เดชะ” หรืออำนาจของพระมหากษัตริย์เช่นเดียวกัน อีกประการหนึ่งคือทั้งคำขึ้นต้นและคำลงท้ายมีการแสดงระดับการให้เกียรติในทำนองเดียวกัน กล่าวคือ ถ้อยคำที่ใช้กับผู้ที่มีฐานันดรศักดิ์สูงจะยิ่งมีความยาวและละเอียดซับซ้อน ทั้งยังปรากฏการบดบังความชัดเจนของการกระทำของผู้พูดมากกว่าถ้อยคำที่ใช้กับผู้ที่มีฐานันดรศักดิ์ลำดับรองลงมา ตัวอย่างเช่น คำขึ้นต้นที่ใช้กับผู้ที่ถูกด้วยซึ่งเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ และสมเด็จพระบรมราชากุมารี ใช้ว่า “ขอพระราชทานกราบบังคมทูล ทราบฝ่าละอองพระบาท” ซึ่งจะเห็นว่ามีการบดบังความชัดเจนของการกระทำของผู้พูดด้วยการใช้คำกริยาที่แสดงอาการของคู่สนทนาประกอบคำกริยาของผู้พูด โดยคำกริยาของคู่สนทนานั้นเป็นผลสืบเนื่องมาจากคำกริยาของผู้พูด เช่น คำกริยาของผู้พูดคือ “ขอ” จะปรากฏร่วมกับคำกริยาของคู่สนทนาคือ “พระราชทาน” (ให้) หรือคำกริยาของผู้พูดคือ “ทูล” (บอก) จะปรากฏร่วมกับคำกริยาของคู่สนทนาคือ “ทราบ” (รู้) เป็นต้น แต่หากผู้ที่ถูกด้วยมีฐานันดรศักดิ์เป็นหม่อมเจ้าจะใช้คำขึ้นต้นว่า “ทูล ฝ่าพระบาท” ซึ่งปรากฏเพียงคำกริยาของผู้พูดคำเดียว อันแสดงถึงการไม่ปรากฏการบดบังอัตลักษณ์เท่าคำขึ้นต้นที่ใช้กับผู้ที่ถูกด้วยซึ่งมีฐานันดรศักดิ์ลำดับสูงกว่า อย่างไรก็ตาม มีข้อน่าสังเกตว่า แม้คำขึ้นต้นและคำลงท้ายที่ใช้กับพระมหากษัตริย์ซึ่งมีสถานภาพสูงสุดจะไม่ใช้คำที่มีความยาวที่สุดซึ่งจะแสดงถึงระดับการให้เกียรติที่มากขึ้นไปด้วยตามแนวคิดของชิบาตานิ (Shibatani, 1994) แต่ความหมายของคำขึ้นต้นและคำลงท้ายที่ใช้กับพระมหากษัตริย์จะมีความพิเศษและแตกต่างจากคำที่ใช้กับคู่สนทนาที่มีฐานันดรศักดิ์รองลงมาอย่างชัดเจน คืออ้างถึงอำนาจของพระมหากษัตริย์และการขอชีวิตของผู้พูด ขณะที่คำที่ใช้กับคู่สนทนาลำดับรองลงมาเป็นเพียงการขออนุญาตที่จะพูดเท่านั้น ลักษณะนี้จึงเป็นความพิเศษของการให้เกียรติที่ปรากฏซึ่งแตกต่างจากที่ชิบาตานิกล่าวว่า ยิ่งถ้อยคำมีความยาวมากจะยิ่งแสดงการให้เกียรติมาก

4.4 การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำรับ

คำรับคือคำที่ใช้แสดงการขานรับเมื่อผู้ที่ถูกด้วยสนทนาด้วย ดังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2508: 66) มีพระบรมราชาธิบายว่า “เมื่อตรัสปราศรัย รับรับสั่งว่า “พระพุทธรูปเจ้าข้า ขอรับใส่เกล้าใส่กระหม่อม”” คำรับประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 2 ส่วนคือการแสดงอาการขานรับ และการแสดงการรับรู้เรื่องที่สนทนา คำรับที่นำมาศึกษาในที่นี้มีจำนวน 8 คำดังนี้

ผู้ที่พูดด้วย	ผู้พูด	คำรับ
พระมหากษัตริย์	ชาย	พระพุทธเจ้าข้าขอรับ รับใส่เกล้าใส่กระหม่อม
	หญิง	เพคะ ใส่เกล้าใส่กระหม่อม
เจ้านายชั้นสูง	ชาย	พระพุทธเจ้าข้าขอรับ (หรือ) พระพุทธเจ้าข้า
	หญิง	เพคะ กระหม่อม
เจ้านายชั้นรองลงมา	ชาย	ขอรับกระหม่อม (หรือ) กระหม่อม
	หญิง	เพคะ

ตารางที่ 16 คำรับในราชาศัพท์ไทย

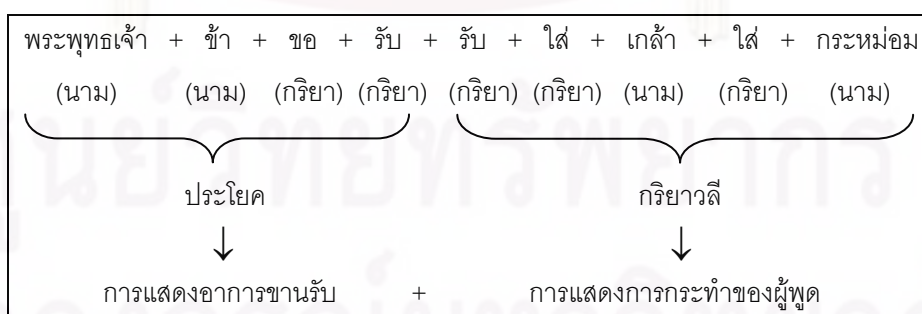
คำรับในราชาศัพท์ไทยเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ ดังจะได้แสดงรายละเอียดโดยกล่าวถึงคำรับของผู้พูดชายและคำรับของผู้พูดหญิงตามลำดับ

4.4.1 คำรับของผู้พูดชาย

คำรับของผู้พูดชายมี 5 คำ เรียงตามการใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งมีลำดับฐานันดรศักดิ์สูงที่สุดลงไป ได้แก่ “พระพุทธเจ้าข้าขอรับ รับใส่เกล้าใส่กระหม่อม” “พระพุทธเจ้าข้าขอรับ” “พระพุทธเจ้าข้า” “ขอรับกระหม่อม” และ “กระหม่อม”

4.4.1.1 คำว่า “พระพุทธเจ้าข้าขอรับ รับใส่เกล้าใส่กระหม่อม”

คำรับคำนี้ใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์เท่านั้น ประกอบด้วยคำว่า พระพุทธเจ้า ข้า ขอ รับ ใส่ เกล้า และกระหม่อม คำเหล่านี้ประกอบกันแล้วมีความหมายตามรูปว่า “พระพุทธเจ้าผู้รับใช้ขอรับ รับใส่ศีรษะและใส่ส่วนที่เกือบจะสูงที่สุดของศีรษะ”

แผนภูมิที่ 18 แสดงองค์ประกอบของคำว่า “พระพุทธเจ้าข้าขอรับ รับใส่เกล้าใส่กระหม่อม”

เมื่อพิจารณาจากรูปภาษาที่ปรากฏจะเห็นได้ว่าคำรับนี้มีองค์ประกอบหลัก 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่เป็นประโยคซึ่งมีความหมายแสดงอาการขานรับข้อความของผู้พูดด้วย และส่วนที่เป็นกริยาวลีแสดงการรับข้อความนั้นมาใส่ศีรษะ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การแสดงอาการขานรับ

การแสดงอาการขานรับเห็นได้จากรูปภาษา “พระพุทธเจ้าข้าขอรับ” ซึ่งมีความหมายตามรูปว่า “พระพุทธเจ้า ผู้รับใช้ขอรับ” จะเห็นได้ว่าในองค์ประกอบนี้ยังประกอบด้วย 2 ส่วนย่อย ได้แก่ การอ้างถึงผู้ที่พูดด้วยจากการใช้คำว่า “พระพุทธเจ้า” และการแสดงอาการขานรับของผู้พูด ซึ่งเห็นได้จากประโยคที่ว่า “ข้าขอรับ” หากวิเคราะห์ตามหน้าที่ของคำรับและนัยของรูปภาษาแล้ว การอ้างถึงผู้ที่พูดด้วยในคำว่า “พระพุทธเจ้า” นั้นเป็นไปเพื่อแสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วย โดยเป็นการแสดงว่าผู้พูดตระหนักในสถานภาพของผู้ที่พูดด้วยว่ามีสถานภาพสูงส่งกว่าพระพุทธเจ้า ส่วนการแสดงอาการขานรับนั้นมีลักษณะเป็นการขออนุญาตที่จะรับคำสั่ง ความเห็น หรือคำสั่งของผู้ที่พูดด้วย⁹ เห็นได้จากมีการใช้คำว่า “ขอ” การขออนุญาตที่จะรับคำสั่งนั้นแสดงถึงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วย เนื่องจากสะท้อนว่าผู้ที่พูดด้วยมีสถานภาพสูงกว่าผู้พูดมากเสียจนแม้แต่จะสนทนาด้วยก็ยังคงต้องขออนุญาตที่จะรับสิ่งที่ท่านพูดนั้นมาใส่ศีรษะของตนเสียก่อน อันเป็นการแสดงว่าผู้พูดได้ยินหรือรับทราบถ้อยคำที่สนทนานั้นแล้ว

2. การแสดงการกระทำของผู้พูด

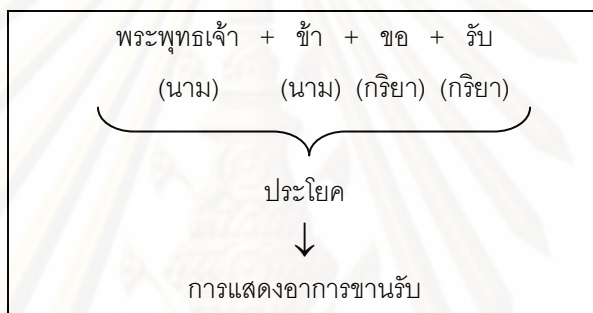
การแสดงการกระทำของผู้พูดเห็นได้จากรูปภาษา “รับใส่เกล้าใส่กระหม่อม” ซึ่งมีความหมายตามรูปว่า “รับใส่ศีรษะและส่วนที่เกือบจะสูงที่สุดของศีรษะ” องค์ประกอบนี้มีความหมายสืบเนื่องมาจากองค์ประกอบก่อนหน้า กล่าวคือ เมื่อผู้พูดได้แสดงอาการขานรับด้วยการกล่าวว่า “พระพุทธเจ้าข้าขอรับ” แล้ว ก็แสดงการกระทำต่อไปว่า “รับใส่เกล้าใส่กระหม่อม” คือนำคำสั่งที่ขออนุญาตรับมาจากผู้ที่พูดด้วยนั้นมาใส่ศีรษะ เห็นได้ว่าผู้พูดใช้ส่วนที่สูงที่สุดอันถือว่าเป็นส่วนที่ดีที่สุดของตนในการรับข้อความของผู้ที่พูดด้วย ในลักษณะเดียวกับที่ “ในการพูดกับพระมหากษัตริย์นั้นใช้กระหม่อมพูด” (ท่านผู้หญิงบุตรี วีระไวทยะ, บรรยาย, 19 กันยายน 2552) การรับใส่ศีรษะนี้ตามรูปภาษาอาจแปลความได้ 2 นัย นัยแรกหมายถึงการเทิดทูนถ้อยคำซึ่งเป็นของผู้ที่พูดด้วยไว้สูงสุด โดยตำแหน่งที่สูงที่สุดและถือว่าเป็นส่วนที่ดีที่สุดของผู้พูดนั้นก็คือศีรษะ ลักษณะนี้แสดงถึงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วยอย่างมาก ส่วนนัยที่สองหมายถึงการแสดงว่าผู้พูดได้รับรู้และเข้าใจถ้อยคำที่อีกฝ่ายกล่าวด้วยแล้ว เพราะการรับใส่ศีรษะอาจหมายถึงการจดจำและทำความเข้าใจถ้อยคำนั้น

⁹ มีข้อความปรากฏในเอกสารของลา ลูแบร์ ว่า ทุกครั้งที่กล่าวคำกราบบังคมทูลต่อพระมหากษัตริย์จะเริ่มต้นด้วยคำว่า “พระพุทธเจ้าข้า ขอรับพระราชโองการใส่เกล้าใส่กระหม่อม” (วรพร ภูวงศ์พันธุ์, 2549: 238) ซึ่งแสดงว่าสิ่งที่รับใส่เกล้าใส่กระหม่อมคือพระราชโองการหรือคำสั่งของพระมหากษัตริย์

คำรับ “พระพุทธเจ้าข้าขอรับ รับใส่เกล้าใส่กระหม่อม” เป็นรูปภาพแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เนื่องจากคำนี้มีความหมายในเชิงแสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วย เห็นได้จากการใช้คำในลักษณะขออนุญาตขานรับถ้อยคำของผู้ที่พูดด้วย และการรับถ้อยคำของผู้ที่พูดด้วยมาไว้ที่ศีรษะดังกล่าว

4.4.1.2 คำว่า “พระพุทธเจ้าข้าขอรับ”

คำรับคำนี้ใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งเป็นเจ้านายชั้นสูงเช่นเดียวกับคำว่า “พระพุทธเจ้าข้า” ซึ่งจะกล่าวในลำดับถัดไป คำนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบ 1 ส่วนเท่านั้นคือการแสดงอาการขานรับ จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของคำรับลดลงจากคำรับลำดับที่ผ่านมา 1 องค์ประกอบ คือไม่ปรากฏองค์ประกอบที่แสดงการกระทำของผู้พูด ซึ่งแสดงถึงระดับการให้เกียรติที่ลดลง

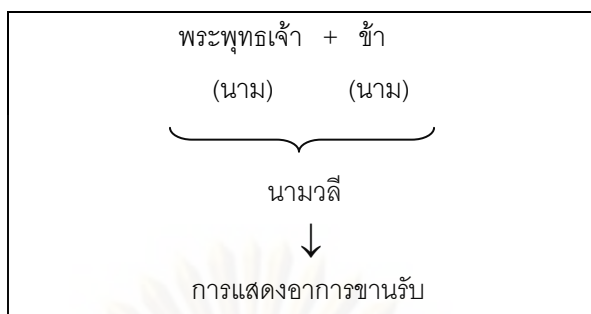

แผนภูมิที่ 19 องค์ประกอบของคำว่า “พระพุทธเจ้าข้าขอรับ”

คำเหล่านี้ประกอบกันแล้วมีความหมายตามรูปว่า “พระพุทธเจ้า ผู้รับใช้ขอรับ” ซึ่งเห็นได้ว่ามีองค์ประกอบทางความหมาย 1 ส่วนคือการแสดงอาการขานรับ องค์ประกอบนี้เป็นการแสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วยในลักษณะเดียวกับคำรับในลำดับก่อนหน้า กล่าวคือ มีการขออนุญาตที่จะรับข้อความของผู้ที่พูดด้วย จึงเป็นรูปภาพแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ

4.4.1.3 คำว่า “พระพุทธเจ้าข้า”

คำนี้ใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งเป็นเจ้านายชั้นสูงเช่นเดียวกับคำว่า “พระพุทธเจ้าข้าขอรับ” และมีองค์ประกอบเพียง 1 ส่วนเช่นเดียวกันคือการแสดงอาการขานรับ

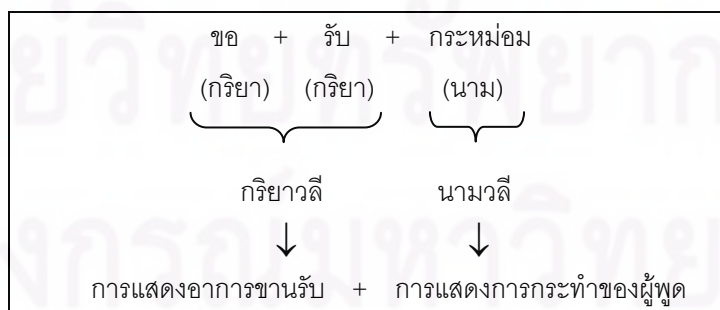

แผนภูมิที่ 20 องค์ประกอบของคำว่า “พระพุทธรเจ้าข้า”

คำนี้ประกอบด้วยคำว่า “พระพุทธรเจ้า” และคำว่า “ข้า” ซึ่งประกอบกันแล้วมีความหมายตามรูปว่า “พระพุทธรเจ้า ผู้รับใช้” จะเห็นได้ว่าคำรับคำนี้มีองค์ประกอบเพียง 1 ส่วน เหมือนกับคำว่า “พระพุทธรเจ้าข้าขอรับ” ซึ่งใช้กับผู้พูดด้วยในลำดับเดียวกัน แต่ต่างกันที่คำนี้จะคำกริยา “ขอรับ” อย่างไรก็ตามโดยนัยแล้วคำนี้สื่อความหมายอย่างเดียวกับคำว่า “พระพุทธรเจ้าข้าขอรับ รับใส่เกล้าใส่กระหม่อม” คือแสดงอาการขานรับถ้อยคำของผู้ที่พูดด้วย เพียงแต่คำว่า “พระพุทธรเจ้าข้า” เป็นรูปแปรที่มีการลดคำให้สั้นลง (สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2545: 28) คำนี้จึงจัดเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เนื่องจากมีความหมายในเชิงแสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วย

4.4.1.4 คำว่า “ขอรับ กระหม่อม”

คำรับคำนี้ใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งเป็นเจ้านายชั้นรองลงมาเช่นเดียวกับคำว่า “กระหม่อม” ซึ่งจะกล่าวถึงในลำดับต่อไป คำนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 2 ส่วน ได้แก่ การแสดงอาการขานรับและการแสดงการกระทำของผู้พูด ซึ่งเห็นได้ว่ามีจำนวนองค์ประกอบเช่นเดียวกับคำรับที่ใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งอยู่ในสถานภาพสูงสุดคือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แต่มีความแตกต่างในรายละเอียดขององค์ประกอบตรงที่มีจำนวนคำลดลง ซึ่งแสดงถึงระดับการให้เกียรติที่ลดลงตามไปด้วย

แผนภูมิที่ 21 องค์ประกอบของคำว่า “ขอรับ กระหม่อม”

คำเหล่านี้ประกอบกันแล้วมีความหมายตามรูปว่า “ขอรับ ส่วนที่อยู่เกือบจะสูงที่สุดของศีระชะ” ซึ่งเห็นได้ว่ามีองค์ประกอบทางความหมาย 2 ส่วนคือการแสดงอาการขานรับและการแสดงการกระทำของผู้พูด ดังนี้

1. การแสดงอาการขานรับ

การแสดงอาการขานรับเห็นได้จากรูปภาษา “ขอรับ” ซึ่งมีความหมายอย่างเดียวกันกับคำว่า “ขอรับ” ในคำว่า “พระพุทธเจ้าข้าขอรับ รับใส่เกล้าใส่กระหม่อม” กล่าวคือเป็นการขออนุญาตที่จะรับคำพูดหรือคำสั่งของผู้ที่พูดด้วยมาใส่ศีระชะ แต่จะเห็นได้ว่าในองค์ประกอบนี้ปรากฏเพียงคำกริยาแสดงการกระทำของผู้พูดคือคำว่า “ขอรับ” เท่านั้น ไม่ปรากฏคำว่า “พระพุทธเจ้า” ซึ่งเป็นการอ้างถึงผู้ที่พูดด้วย และคำว่า “ข้า” ซึ่งเป็นคำที่อ้างถึงตัวผู้พูดในลักษณะถ่อมตน การละเช่นนี้แสดงถึงการแสดงความเคารพที่ลดลงและทำให้มีระดับการให้เกียรติที่ลดลงตามไปด้วย

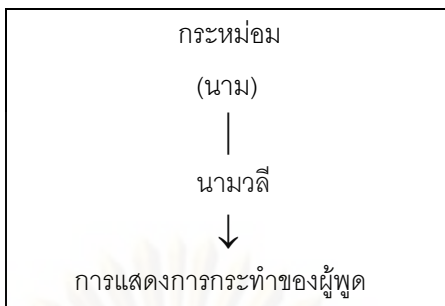
2. การแสดงการกระทำของผู้พูด

องค์ประกอบที่แสดงการกระทำของผู้พูดคือคำว่า “กระหม่อม” ซึ่งมีความหมายตามรูปว่า “ส่วนที่อยู่เกือบจะสูงที่สุดของศีระชะ” สังเกตได้ว่าคำว่า “กระหม่อม” เป็นคำที่ปรากฏอยู่ในองค์ประกอบที่ 2 ของคำว่า “พระพุทธเจ้าข้าขอรับ รับใส่เกล้าใส่กระหม่อม” ซึ่งเป็นคำรับที่ใช้กับพระมหากษัตริย์ คำว่า “กระหม่อม” ในที่นี้มาจาก “รับใส่เกล้าใส่กระหม่อม” ซึ่งแสดงความหมายว่าผู้พูดใช้กระหม่อมในการพูดกับคู่สนทนา (ท่านผู้หญิงบุตรี วีระไวทยะ, บรรยาย, 19 กันยายน 2552) แต่นอกจากนี้เมื่อพิจารณาตามรูปภาษาแล้วการรับใส่กระหม่อมคือการรับเอาคำพูดของผู้ที่พูดด้วยมาใส่ศีระชะซึ่งเป็นอวัยวะที่สูงที่สุดในร่างกาย อันสื่อความว่าผู้พูดได้ยินและรับทราบถ้อยคำของผู้ที่พูดด้วยแล้ว และได้ยกถ้อยคำนั้นไว้ในตำแหน่งที่สูงที่สุดของตน แต่การละจนเหลือเพียงคำว่า “กระหม่อม” ทำให้ความหมายของ “การรับใส่ศีระชะ” ไม่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนและสะท้อนถึงระดับการให้เกียรติที่ลดลง

จากที่กล่าวมาข้างต้น คำรับ “ขอรับ กระหม่อม” จึงเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เนื่องจากมีความหมายตามรูปในลักษณะแสดงความเคารพต่อคู่สนทนาดังกล่าว

4.4.1.5 คำว่า “กระหม่อม”

คำรับคำนี้ใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งเป็นเจ้านายชั้นรองลงมาเช่นเดียวกับคำว่า “ขอรับ กระหม่อม” แม้จะใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งเป็นเจ้านายชั้นรองเช่นเดียวกัน แต่คำนี้มีองค์ประกอบเพียงส่วนเดียวคือนามวลี “กระหม่อม”

แผนภูมิที่ 22 องค์ประกอบของคำว่า “กระท่อม”

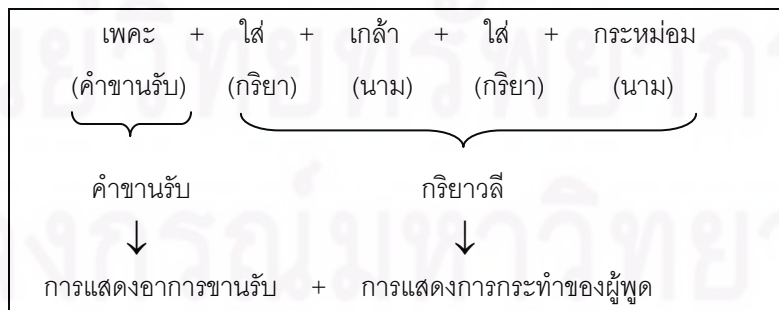
คำรับว่า “กระท่อม” มีความหมายตามรูปว่า “ส่วนที่อยู่เกือบจะสูงที่สุดของศีรษะ” คำรับนี้จึงมีองค์ประกอบเพียงส่วนเดียวคือการแสดงการกระทำของผู้พูด เหตุที่ผู้วิจัยจัดให้องค์ประกอบนี้เป็นการแสดงการกระทำของผู้พูดเนื่องจากคำว่า “กระท่อม” แสดงความหมายเดียวกับ “รับใส่เกล้าใส่กระท่อม” ดังที่อธิบายไปในคำรับลำดับก่อนหน้า คำว่า “กระท่อม” จึงเป็นรูปภาพแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ โดยมีการแสดงการให้เกียรติในลักษณะเดียวกับคำว่า “ขอรับ กระท่อม” คือแสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วยด้วยการรับคำสั่งของผู้ที่พูดด้วยมาใส่ไว้ที่ศีรษะซึ่งเป็นตำแหน่งที่ดีที่สุดของร่างกาย

4.4.2 คำรับของผู้พูดหญิง

คำรับของผู้พูดหญิงมีจำนวน 3 คำได้แก่ คำว่า “เพคะ ใส่เกล้าใส่กระท่อม” “เพคะ กระท่อม” และ “เพคะ”

4.4.2.1 คำว่า “เพคะ ใส่เกล้าใส่กระท่อม”

คำรับคำนี้ใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์เท่านั้น คำนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 2 ส่วน ได้แก่ การแสดงอาการขานรับ และการแสดงการกระทำของผู้พูด เช่นเดียวกันกับคำว่า “พระพุทธเจ้าข้าขอรับ รับใส่เกล้าใส่กระท่อม” ซึ่งเป็นคำรับของผู้พูดชายที่ใช้กล่าวกับพระมหากษัตริย์

แผนภูมิที่ 23 องค์ประกอบของคำว่า “เพคะ ใส่เกล้าใส่กระท่อม”

คำนี้ประกอบด้วยคำว่า เพคะ ใส เกล้า และกระหม่อม เมื่อประกอบกันแล้วมีความหมายตามรูปว่า “เพคะ ใสศึระะและใสส่วนที่เกือบจะสูงที่สุดของศึระะ” มีองค์ประกอบหลัก 2 ส่วนดังต่อไปนี้

1. การแสดงอาการขานรับ

การแสดงอาการขานรับเห็นได้จากรูปภาพ “เพคะ” คำว่า “เพคะ” เป็นคำที่เปลี่ยนแปลงเสียงมาจากคำว่า “พะยะคะ” ซึ่งมาจากคำว่า “พระพุทธเจ้าข้า” (คำรับของผู้พูดชาย) โดย “เพ” ซึ่งเป็นพยางค์แรกในคำว่าเพคะเลื่อนเสียงมาจาก “พะยะ” ส่วน “คะ” ซึ่งเป็นพยางค์ที่สองในคำว่าเพคะเลื่อนเสียงมาจาก “คะ” ในคำว่า “พะยะคะ” (ประพจน์ อัครวิรุฬหการ, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2553) ส่วนพระยาอุปกิตศิลปสาร (2539: 94 อ้างถึงใน ปาวิชาติ เครือคทาวิรุฬ, 2543: 80) กล่าวว่า คำประติขณวิเศษณ์เป็นคำที่เกี่ยวกับการโต้ตอบกันเสียมาก ดังนั้นรูปคำจึงเพี้ยนไปจากเดิม เช่น คำว่า พระเจ้าข้า เมื่อผู้ชายพูดก็กลายเป็น เพ็ดชะชะะ พะยะข้า ผู้หญิงพูดก็กลายเป็น ปะชะะ เพคะ เป็นต้น คำว่า “เพคะ” จึงมีความหมายอย่างเดียวกับ พระพุทธเจ้าข้าซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งในคำรับของผู้พูดชาย

2. การแสดงการกระทำของผู้พูด

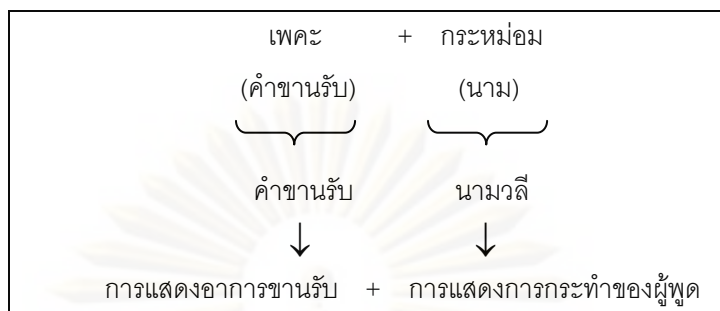
องค์ประกอบที่แสดงการกระทำของผู้พูดคือ “ใสเกล้าใส่กระหม่อม” ซึ่งมีความหมายตามรูปว่า “ใสศึระะและส่วนที่เกือบจะสูงที่สุดบนศึระะ” จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบนี้มีความหมายคล้ายกับ “รับใสเกล้าใส่กระหม่อม” ที่ปรากฏในคำรับของผู้พูดชาย แต่มีความแตกต่างกันตรงที่คำรับของผู้พูดหญิงใช้คำกริยาว่า “ใส” ส่วนคำรับของผู้พูดชายใช้คำกริยาว่า “รับใส” แม้ว่าคำกริยาจะแตกต่างกัน แต่มีความหมายในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ สื่อความว่าผู้พูดได้นำถ้อยคำซึ่งเป็นคำสั่งหรือคำพูดของคู่สนทนามาใส่ศึระะ อันสะท้อนถึงความเคารพต่อคู่สนทนาอย่างสูงดังที่ได้กล่าวไปก่อนหน้านี้

คำรับ “เพคะ ใสเกล้าใส่กระหม่อม” เป็นรูปภาพแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยประเภทแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เนื่องจากมีความหมายในเชิงแสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วย เห็นได้จากการใช้คำแสดงอาการขานรับถ้อยคำและความหมายของกริยาลี “ใสเกล้าใส่กระหม่อม” ดังกล่าว

4.4.2.2 คำว่า “เพคะ กระหม่อม”

คำรับคำนี้ใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งเป็นเจ้านายชั้นสูง คำนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 2 ส่วนคือการแสดงอาการขานรับและการแสดงการกระทำของผู้พูด เช่นเดียวกับคำรับที่ใช้

กับผู้พูดด้วยซึ่งอยู่ในสถานภาพสูงสุดคือพระมหากษัตริย์ แต่มีความแตกต่างในรายละเอียดขององค์ประกอบตรงที่มีจำนวนคำลดลง ซึ่งแสดงถึงระดับการให้เกียรติที่ลดลงตามไปด้วย

แผนภูมิที่ 24 องค์ประกอบของคำว่า “เพคะ กระทบ”

คำนี้ประกอบด้วยคำว่าเพคะและกระทบ เมื่อประกอบกันแล้วมีความหมายตามรูปว่า “เพคะ ส่วนที่อยู่เกือบจะสูงที่สุดของศีรษะ” ซึ่งเห็นได้ว่ามีองค์ประกอบทางความหมาย 2 ส่วนคือการแสดงอาการขานรับและการแสดงการกระทำของผู้พูด

1. การแสดงอาการขานรับ

องค์ประกอบส่วนนี้คือคำว่า “เพคะ” ซึ่งเป็นคำแสดงอาการขานรับเช่นเดียวกับที่ปรากฏในคำรับลำดับที่ผ่านมา

2. การแสดงการกระทำของผู้พูด

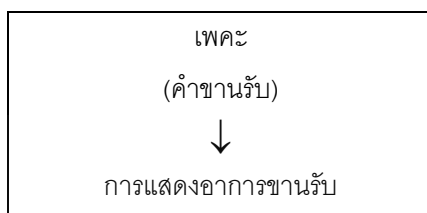
องค์ประกอบส่วนนี้คือคำว่า “กระทบ” ซึ่งแสดงความหมายอย่างเดียวกันกับคำว่า “ใส่เกล้าใส่กระหม่อม” กล่าวคือแสดงว่าผู้พูดใช้กระทบซึ่งเป็นส่วนที่สูงที่สุดของตนในการพูดกับคู่สนทนา และสื่อความหมายว่าผู้พูดรับถ้อยคำของผู้ที่พูดด้วยมาใส่ศีรษะ อันเป็นการขานรับในลักษณะที่แสดงความเคารพอย่างสูง แต่การที่คำรับคำนี้มีเพียงคำว่า “กระทบ” ก็สะท้อนถึงระดับของการแสดงความเคารพที่ลดลง เนื่องจากการละข้อความบางส่วนไว้

จากที่กล่าวมาข้างต้น คำรับ “เพคะ กระทบ” เป็นรูปภาพาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เนื่องจากการแสดงความเคารพต่อผู้พูดด้วยดังกล่าว

4.4.2.3 คำว่า “เพคะ”

คำนี้ใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งมีฐานะนักรดศักดิ์เป็นเจ้านายชั้นรองลงมา มีองค์ประกอบเดียวคือการแสดงอาการขานรับด้วยคำว่า “เพคะ” จำนวนองค์ประกอบที่น้อยลงนี้แสดงถึงระดับการให้เกียรติที่ลดลงจากคำรับคำที่ผ่านมา

แผนภูมิที่ 25 องค์ประกอบของคำว่า “เพคะ”

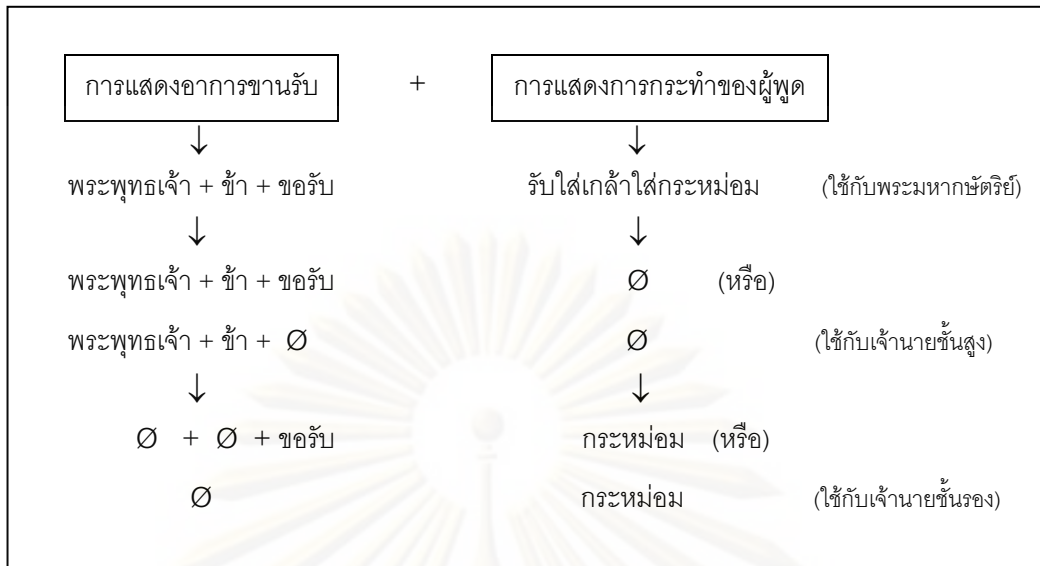
คำว่า “เพคะ” เป็นรูปภาพาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ โดยมาจากคำว่า “พระพุทเจ้าข้า” ซึ่งเป็นคำขานรับในลักษณะแสดงความเคารพต่อคู่สนทนาดังที่กล่าวไปข้างต้น

4.4.3 สรุปการให้เกียรติที่สะท้อนจากคำรับ

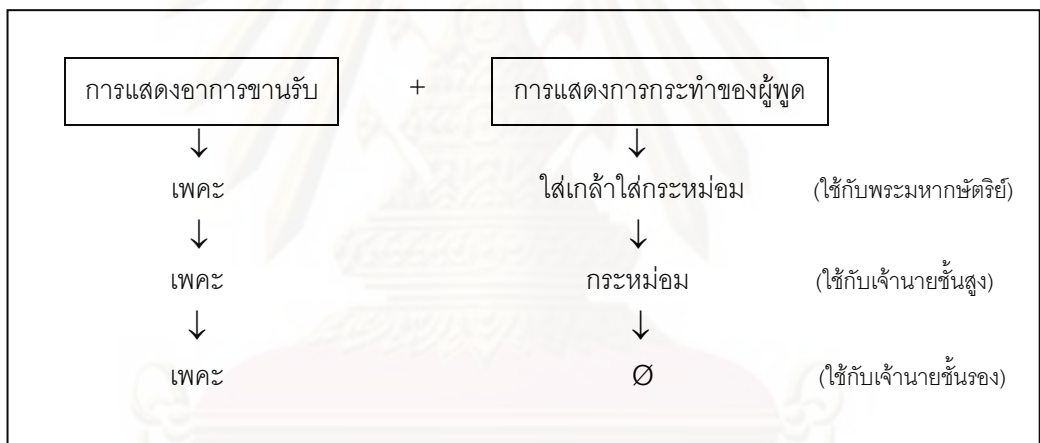
คำรับในข้อมูลที่น่าสนใจมาศึกษาเป็นรูปภาพาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับการให้เกียรติ เนื่องจากมีการแสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วยซึ่งเป็นเป้าหมายของการให้เกียรติ เห็นได้จากความหมายตามรูปที่ปรากฏ รูปแบบของคำรับมี 3 ลักษณะ ได้แก่

1. การแสดงอาการขานรับ + การแสดงการกระทำของผู้พูด
2. การแสดงการกระทำของผู้พูด
3. การแสดงอาการขานรับ

รูปแบบที่ 1 และ 3 เป็นรูปแบบที่ปรากฏทั้งในคำรับของผู้พูดชายและผู้พูดหญิง ส่วนรูปแบบที่ 2 ปรากฏแต่ในคำรับของผู้พูดชายเท่านั้น รูปแบบทั้งสามนี้แสดงระดับการให้เกียรติที่แตกต่างกัน แต่สังเกตได้ว่าเมื่อผู้ที่พูดด้วยมีสถานภาพสูงจะปรากฏจำนวนองค์ประกอบของคำรับมากกว่าคำรับที่ใช้กับผู้ที่มีสถานภาพต่ำ นอกจากนี้แม้คำรับจะมีจำนวนองค์ประกอบเท่ากัน แต่หากมีจำนวนคำในองค์ประกอบต่างกันก็จะแสดงระดับการให้เกียรติที่ต่างกัน กล่าวคือ เมื่อผู้ที่พูดด้วยมีสถานภาพสูงจะปรากฏจำนวนคำในองค์ประกอบมากกว่าคำรับที่ใช้กับผู้ที่มีสถานภาพต่ำกว่า คำรับทั้ง 8 คำซึ่งใช้กับผู้พูดชายและผู้พูดหญิงสามารถสรุปองค์ประกอบที่ปรากฏได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 26 สรุปองค์ประกอบคำรับของผู้พูดชาย

แผนภูมิที่ 27 สรุปองค์ประกอบคำรับของผู้พูดหญิง

คำรับทั้งหมดแสดงความหมายในทำนองเดียวกันโดยเริ่มจากการขานรับ จากนั้นจึงเป็นถ้อยคำที่แสดงว่าผู้พูดรับทราบข้อความของผู้ที่พูดด้วยในลักษณะที่ “รับข้อความนั้นมาใส่ศิระชะ” แต่สังเกตได้ว่าปัจจัยที่ทำให้ความหมายนี้แสดงออกมาด้วยรูปภาษาที่แตกต่างกันคือ

1. เพศของผู้พูด จากข้อมูลที่ปรากฏพบว่า หากผู้พูดเป็นเพศชายจะปรากฏการอ้างถึงผู้ที่พูดด้วยโดยใช้บุพบทว่า “พระพุทธรเจ้า” แต่หากผู้พูดเป็นเพศหญิงจะไม่ปรากฏลักษณะนี้อย่างชัดเจน เพราะใช้คำว่า “เพคะ” ซึ่งเป็นคำที่ถูกกลายเสียงไปจากคำว่า “พระพุทธรเจ้าข้า” แล้ว
2. สถานภาพของผู้ที่พูดด้วย หากผู้ที่พูดด้วยอยู่ในสถานภาพสูง คำรับจะยังเป็นข้อความยาวที่แสดงความหมายชัดเจนสมบูรณ์ สังเกตได้จากคำรับของผู้พูดชายที่ใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งเป็น

พระเจ้าแผ่นดินมีการแสดงอาการขานรับและแสดงการกระทำของผู้พูดด้วยประโยคที่มีเนื้อความครบถ้วนชัดเจน ดังคำว่า “พระพุทธเจ้าข้าขอรับ รับใส่เกล้าใส่กระหม่อม” ส่วนคำรับที่ใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งเป็นเจ้านายชั้นรองใช้เพียงนามวลีว่า “กระหม่อม” เท่านั้น

4.5 กลวิธีการสร้างคำขึ้นต้น คำลงท้าย และคำรับในราชาศัพท์ไทย

คำขึ้นต้น คำลงท้าย และคำรับในราชาศัพท์ไทยมีกลวิธีการสร้างคำอย่างเดียวกัน คือการใช้ซ้ำจนเป็นแบบแผน (Routinization) ทำให้ผู้พูดตระหนักถึงความหมายตามรูปของรูปภาษานั้นน้อยลง และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเสียงจนหน่วยต่างๆ ในรูปภาษานั้นถูกหลอมรวมเป็นหน่วยเดียวกัน จนกระทั่งกลายเป็นคำในที่สุด คำขึ้นต้น คำลงท้าย และคำรับ มีรูปทางไวยากรณ์และความหมายตามรูปดังนี้

คำขึ้นต้น	รูปทางไวยากรณ์	ความหมายตามรูป
สรวมชีพ	กริยาวลี	ขอชีวิต
ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม	กริยาวลี	ขออำนาจของผงของฝุ่นที่ติดฝ่าเท้า จงแผ่อยู่เหนือศีรษะ
ขอพระราชทานกราบบังคมทูล ทราบบฝ่าละอองพระบาท	กริยาวลี	ขอกราบบอกให้ผงที่ติดฝ่าเท้ารู้
ขอพระราชทานกราบทูล ทราบบฝ่าพระบาท	กริยาวลี	ขอกราบบอกให้ฝ่าเท้ารู้
ขอประทานกราบทูล ทราบบฝ่าพระบาท	กริยาวลี	ขอกราบบอกให้ฝ่าเท้ารู้
กราบทูล ทราบบฝ่าพระบาท	กริยาวลี	กราบบอกให้ฝ่าเท้ารู้
ทูล ทราบบฝ่าพระบาท	กริยาวลี	บอกให้ฝ่าเท้ารู้
ทูล ฝ่าพระบาท	กริยาวลี	บอกฝ่าเท้า

ตารางที่ 17 รูปทางไวยากรณ์และความหมายตามรูปของคำขึ้นต้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำลงท้าย	รูปทางไวยากรณ์	ความหมายตามรูป
ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ	บุพบทวลี + กริยาวลี	ด้วยศีรษะและส่วนที่อยู่เกือบจะสูงที่สุดบนศีรษะ ขออำนาจ
ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม	บุพบทวลี	ด้วยศีรษะและส่วนที่อยู่เกือบจะสูงที่สุดบนศีรษะ
ควรมิควรสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม	ประโยค	เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมขึ้นอยู่กับจะกรุณาชอบศีรษะและชอบส่วนที่เกือบจะสูงที่สุดของศีรษะ
ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม	ประโยค	เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมขึ้นอยู่กับจะชอบศีรษะและชอบส่วนที่เกือบจะสูงที่สุดของศีรษะ
ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด	ประโยค	เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมขึ้นอยู่กับจะชอบ
แล้วแต่จะโปรด	กริยาวลี	ขึ้นอยู่กับจะชอบ

ตารางที่ 18 รูปทางไวยากรณ์และความหมายตามรูปของคำลงท้าย

คำรับ	รูปทางไวยากรณ์	ความหมายตามรูป
พระพุทธเจ้าข้าขอรับ รับใส่เกล้าใส่กระหม่อม	ประโยค + กริยาวลี	พระพุทธเจ้า ผู้รับใช้ขอรับใส่ศีรษะและใส่ส่วนที่อยู่เกือบจะสูงที่สุดของศีรษะ
เพคะ ใส่เกล้าใส่กระหม่อม	คำขานรับ + กริยาวลี	เพคะ(พระพุทธเจ้าข้า) ใส่ศีรษะและส่วนที่อยู่เกือบจะสูงที่สุดของศีรษะ
พระพุทธเจ้าข้าขอรับ	ประโยค	พระพุทธเจ้า ผู้รับใช้ขอรับ
พระพุทธเจ้าข้า	นามวลี	พระพุทธเจ้า ผู้รับใช้
เพคะ กระหม่อม	คำขานรับ + นามวลี	เพคะ(พระพุทธเจ้าข้า) ส่วนที่อยู่เกือบจะสูงที่สุดของศีรษะ
ขอรับ กระหม่อม	กริยาวลี + นามวลี	ขอรับ ส่วนที่อยู่เกือบจะสูงที่สุดของศีรษะ
กระหม่อม	นามวลี	ส่วนที่อยู่เกือบจะสูงที่สุดของศีรษะ
เพคะ	คำขานรับ	เพคะ(พระพุทธเจ้าข้า)

ตารางที่ 19 รูปทางไวยากรณ์และความหมายตามรูปของคำรับ

ตารางที่ 17-19 แสดงรูปทางไวยากรณ์และความหมายตามรูปของคำขึ้นต้น คำลงท้าย และคำรับ ซึ่งรูปทางไวยากรณ์เหล่านี้ในปัจจุบันพบว่ามียุคสมัยร่วมกันเป็นหน่วยเดียวกันมากขึ้น จนอาจกล่าวได้ว่ามีลักษณะเป็นคำ สังเกตได้จากผู้ใช้ภาษาบางคนไม่ได้ตระหนักถึงความหมายตามรูปของคำเหล่านี้อีกต่อไป แต่รับรู้รูปภาษาเหล่านี้ในฐานะที่เป็นหน่วยเดียวกัน 1 หน่วย ดัง

ปรากฏว่า คำขึ้นต้นที่ใช้กับพระมหากษัตริย์ซึ่งใช้คำว่า “ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม” นั้น ผู้พูดไม่ได้ตระหนักว่าตนกำลังพูดถ้อยคำที่มีความหมายว่าขออำนาจจากฝ่าละอองที่อยู่ใต้เท้า (ของผู้ที่พูดด้วย) ให้มาแผ่อยู่เหนือศีรษะของตน แต่คิดว่าใช้รูปภาษานี้ในฐานะที่เป็นคำขึ้นต้นก่อนที่จะกล่าวรายงานเท่านั้น หรือเมื่อพูดกับผู้มีฐานันดรศักดิ์เป็นพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าโดยใช้คำลงท้ายว่า “ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม” ผู้พูดไม่ได้ตระหนักว่าตนกำลังพูดว่า “เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมขึ้นอยู่กับจะชอบศีรษะและชอบส่วนที่เกือบจะสูงที่สุดของศีรษะ” ในคำรับก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือ ผู้พูดไม่ได้ตระหนักว่าตนกำลังกล่าวถ้อยคำในลักษณะที่สื่อความว่าผู้พูดแสดงอาการขานรับคำพูดของผู้ที่พูดด้วยโดยใช้ “ศีรษะ” เป็นสิ่งแทนตัวผู้พูดในการรับข้อความนั้น และมีการพูดอย่างรวบเสียง เช่น คำรับว่า “พระพุทธเจ้าข้า ขอรับ รับใส่เกล้าใส่กระหม่อม” อาจพูดลดให้สั้นได้ว่า “พะยะคะ ขะรับ” (สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2545: 28) ส่วนคำว่า “พระพุทธเจ้าข้า” หรือ “พระเจ้าข้า” อาจออกเสียงได้อย่างเร็วๆ ว่า “พะยะคะ” (กรรมาบุตร, 2502; พวง สุวรรณรัฐ, 2507: พระยาอุปทิศศิลปสาร, 2539) หรือคำว่า “กระหม่อม” ออกเสียงเพียงว่า “หม่อม” (สุดสงวน, 2541) เป็นต้น ปรากฏการณ์เช่นนี้มีปัจจัยสำคัญจากการถูกใช้ซ้ำจนเป็นแบบแผน (Routinization) (Evans and Green, 2007) เช่นเดียวกับที่เกิดกับคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 กล่าวคือ ถ้อยคำเหล่านี้ถูกกำหนดขึ้นมาให้ใช้ในบริบทพิธีการที่เป็นการกล่าวกับพระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์เท่านั้น การเป็นถ้อยคำที่ถูกกำหนดขึ้นมาให้ใช้เฉพาะในบริบทดังกล่าวทำให้ถ้อยคำเหล่านี้ถูกใช้ซ้ำๆ บ่อยครั้งเข้าจนกระทั่งผู้ใช้ภาษาสามารถคาดเดาบริบทที่รูปภาษาจะปรากฏได้เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้พูดจึงตระหนักถึงความหมายตามรูปของรูปภาษานั้นน้อยลง ทำให้มีแนวโน้มที่จะเกิดการรวบเสียง อันเป็นการสะท้อนว่าหน่วยย่อยที่ประกอบกันเป็นรูปภาษานั้นได้หลอมรวมเป็นหน่วยเดียวกันสนิทแล้ว ดังที่พบว่าในสถานการณ์จริง ผู้พูดกล่าวขานรับว่า “พระพุทธเจ้าข้า” โดยออกเสียงได้หลายแบบ เช่น “พระเจ้าข้า” “พระเจ้าคะ” หรือ “พะยะคะ” ดังกล่าว รูปแปรเหล่านี้แสดงให้เห็นชัดเจนว่านามวลี “พระพุทธเจ้าข้า” ซึ่งมีความหมายตามรูปว่า “พระพุทธเจ้า ผู้รับใช้” ได้สูญเสียความหมายเดิมไปและเกิดการกร่อนเสียง (phonological attrition) ขึ้น เพราะหน่วยคำและหน่วยเสียงในรูปภาษาได้หลอมรวมเป็นหน่วยเดียวกันแล้ว รูปภาษาซึ่งเป็นนามวลี กริยาวลี บุพบทวลี หรือประโยคจึงกลายมาเป็นคำศัพท์ในที่สุด

4.6 สรุป

จากการวิเคราะห์พบว่าคำขึ้นต้น คำลงท้ายและคำรับเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ และมีการแสดงระดับการให้เกียรติโดยหากผู้พูดด้วยมีสถานภาพสูง คำที่ใช้จะยังมีความซับซ้อนมากทั้งในด้านจำนวนองค์ประกอบ จำนวน

คำในองค์ประกอบ และระดับของคำที่ปรากฏในรูปภาพ ความละเอียดซับซ้อนนี้ส่งผลให้รูปภาพมีความยาว สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าระยะห่างทางสังคมและจิตวิทยาที่มีความสอดคล้องแบบหนึ่งต่อหนึ่งกับรูปภาพแสดงการให้เกียรติ กล่าวคือ ยิ่งถ้อยคำมีความยาวมาก ถ้อยคำนั้นก็ยิ่งมีความสุภาพมาก (Shibatani, 1994) แต่ยกเว้นในกรณีของคำขึ้นต้นและคำลงท้ายที่ใช้กับพระมหากษัตริย์ซึ่งไม่เป็นไปตามแนวคิดดังกล่าว กล่าวคือ คำขึ้นต้นและคำลงท้ายที่ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ไม่ใช่รูปภาพที่มีความยาวมากที่สุด แต่แสดงการให้เกียรติมากที่สุดด้วยการใช้ความหมายที่เป็นพิเศษและแตกต่างจากชุดคำที่ใช้กับคู่สนทนาที่มีฐานันดรศักดิ์รองลงไปอย่างเห็นได้ชัด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะวิเคราะห์ระบบการให้เกียรติที่สะท้อนจากคำขึ้นต้น คำสรรพนาม บุรุษที่ 1 และ 2 คำลงท้าย และคำรับในราชาศัพท์ไทย โดยนำข้อมูลมาจากแบบแผนการใช้คำที่กำหนดไว้ในหนังสือ “ราชาศัพท์” ของสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ฉบับ พ.ศ. 2545 จำกัดข้อมูลที่ศึกษาเฉพาะคำที่ใช้กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวลงมาจนถึงหม่อมเจ้าเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีวัตถุประสงค์ที่จะวิเคราะห์กลวิธีการสร้างคำดังกล่าว และวิเคราะห์คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กล่าวกับพระมหากษัตริย์ในภาษาไทยโดยเปรียบเทียบกับภาษามาเลย์และภาษาจีนโบราณ ผลการวิเคราะห์เป็นดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ในราชาศัพท์ไทย

ผลการวิเคราะห์พบว่าคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ในราชาศัพท์ไทยเป็นรูปภาพแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เนื่องจากเมื่อพิจารณาคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ประกอบกันแล้วจะเห็นได้ว่า ผู้พูดใช้คำอ้างถึงตนเองด้วยคำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” ซึ่งมีความหมายว่าผู้รับใช้ของพระพุทธเจ้า และ “เกล้ากระหม่อม” หรือ “กระหม่อม” ซึ่งหมายถึงศิระอันเป็นอวัยวะที่สูงที่สุดในร่างกาย ขณะเดียวกันก็ใช้คำอ้างถึงคู่สนทนาด้วยคำที่มีความหมายเกี่ยวกับส่วนที่อยู่ต่ำที่สุดและห่างจากร่างกายของคู่สนทนามากที่สุด เช่น ใช้คำเรียกแทนคู่สนทนาซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์ว่า “ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท” ซึ่งมีความหมายตามรูปว่าใต้ฝ่าของฝ่าที่ติดฝ่าเท้า ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ผู้พูดนำส่วนที่ดีที่สุดและแสดงถึงความถ่อมตนของตนมาใช้ในการพูดกับส่วนที่ต่ำที่สุดของคู่สนทนา ซึ่งสะท้อนว่าคู่สนทนาอยู่ในสถานะที่สูงกว่าผู้พูด เห็นได้จากผู้พูดใช้คำอ้างถึงคู่สนทนาได้เพียงบริเวณฝ่าเท้า และส่วนที่ต่ำลงไปกว่าฝ่าเท้าเท่านั้น ในจำนวนคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ที่ทำการศึกษานี้ คำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กับคู่สนทนาที่มีฐานันดรศักดิ์สูงจะเป็นรูปภาพที่มีระดับการให้เกียรติมากกว่าคำที่ใช้กับคู่สนทนาที่มีฐานันดรศักดิ์รองลงไป แต่คำที่ใช้กับพระมหากษัตริย์เป็นคำที่มีลักษณะของการให้เกียรติเป็นพิเศษอย่างยิ่ง คำสรรพนามเหล่านี้แสดงการให้เกียรติด้วยวิธีบดบังอัตลักษณ์ซึ่งเป็นการลดความเด่นชัดในการอ้างถึงบุคคล คำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ดังกล่าวจัดเป็นรูปภาพแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ

5.1.2 การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ในภาษามาลเลย์และภาษาจีนโบราณ

ผลการวิเคราะห์พบว่าคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ในภาษามาลเลย์และภาษาจีนโบราณ เป็นรูปภาพแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติเช่นเดียวกับในภาษาไทย โดยคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 ในทุกภาษาเป็นรูปภาพที่มีความหมายในลักษณะเดียวกันคือมีคำที่แปลว่า “ทาสหรือผู้รับใช้” ซึ่งแสดงถึงความถ่อมตนของผู้พูดอย่างมาก ส่วนคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 2 ในภาษาดังกล่าวปรากฏรูปภาพ 2 ลักษณะ ลักษณะแรกคือเป็นรูปภาพที่อ้างถึงผู้ที่พูดด้วยอย่างชัดเจนตรงไปตรงมา แต่เป็นการกล่าวในลักษณะยกย่องเทิดทูน ดังที่พบในภาษามาลเลย์ ส่วนลักษณะที่สองเป็นรูปภาพที่อ้างถึงคู่สนทนาอย่างอ้อมในลักษณะไม่กล่าวถึงบุคคลผู้นั้นอย่างชัดเจน หรือเรียกว่ากล่าวในลักษณะบดบังอัตลักษณ์ของผู้ที่พูดด้วยโดยใช้การอ้างถึงสิ่งอื่นที่สัมพันธ์กับบุคคลนั้นแทน ดังที่ปรากฏในภาษาจีนโบราณและภาษาไทย การใช้คำที่มีความหมายตามรูปดังกล่าวเป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 ประกอบกันสะท้อนถึงการแสดงความเคารพอย่างสูงต่อผู้ปกครองซึ่งมีอำนาจสูงสุดในแผ่นดิน นอกจากนี้รูปภาษาดังกล่าวยังแสดงถึงคติความเชื่อในทางศาสนาหรือตำนานเกี่ยวกับผู้ปกครองดินแดนนั้นๆ ด้วยเช่นกัน

5.1.3 การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำขึ้นต้น คำลงท้าย และคำรับ

5.1.3.1 การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำขึ้นต้น

ผลการวิเคราะห์พบว่าคำขึ้นต้นเป็นรูปภาพแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เนื่องจากรูปภาพมีลักษณะเป็นการแสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วยในลักษณะการบดบังอัตลักษณ์ เห็นได้จากรูปภาพและความหมายตามรูปของคำขึ้นต้น ซึ่งปรากฏ 2 ลักษณะ ได้แก่ ความหมายที่แสดงการขอชีวิตหรือขออำนาจ และความหมายที่แสดงการขออนุญาตที่จะพูด โดยความหมายแรกใช้กล่าวกับผู้ซึ่งมีฐานันดรศักดิ์สูงสุดคือพระมหากษัตริย์เท่านั้น ส่วนความหมายหลังใช้กล่าวกับผู้ซึ่งมีฐานันดรศักดิ์ลำดับรองลงมาทุกลำดับ อย่างไรก็ตาม แม้จะมีความหมายในทำนองเดียวกันแต่รูปภาพจะมีระดับการให้เกียรติที่ลดหลั่นลงไปตามฐานันดรศักดิ์ ระดับการให้เกียรติดังกล่าวแสดงออกมาด้วยลักษณะต่อไปนี้

1) องค์ประกอบในคำขึ้นต้น

เมื่อคู่สนทนามีฐานันดรศักดิ์สูงพบว่ามีจำนวนองค์ประกอบของคำขึ้นต้นมากกว่าคำที่ใช้กับผู้ซึ่งมีฐานันดรศักดิ์รองลงมา โดยการแสดงการให้เกียรติระดับที่มากที่สุดคือการขออนุญาตพร้อมทั้งใช้คำกริยาแสดงความเคารพ เช่น “ขอพระราชทานกราบบังคมทูล ทราบฝ่า

ละของพระบาท” การแสดงการให้เกียรติระดับรองลงมาคือการใช้คำกริยาแสดงความเคารพ เช่น “กราบพูล ทราบฝ่าพระบาท” ส่วนการให้เกียรติระดับน้อยที่สุดคือการแสดงการกระทำของผู้พูดซึ่งก็คือการกล่าวว่าจะบอกอะไรแก่ผู้ฟังด้วย เช่น “พูล ฝ่าพระบาท”

นอกจากนี้หากคู่สนทนามีฐานันดรศักดิ์สูงพบว่ามีจำนวนคำที่ปรากฏในองค์ประกอบของคำขึ้นต้นมากกว่าคำขึ้นต้นที่ใช้กับผู้ฟังที่มีฐานันดรศักดิ์ต่ำกว่า เช่น ถ้าผู้พูดด้วยมีสถานภาพสูงจะปรากฏคำกริยา 2 คำที่เป็นการแสดงอาการของทั้งผู้พูดและผู้ฟังด้วยอย่างคำว่า “พูลทราบ” หรือบอกให้รู้ แต่สำหรับผู้ฟังด้วยลำดับรองลงมาจะปรากฏคำกริยาแสดงการกระทำของผู้พูดเพียงคำเดียว คือคำว่า “พูล” หรือบอก ลักษณะเช่นนี้แสดงถึงการบดบังอัตลักษณ์ของผู้พูดหรือการลดความเด่นชัดของการกระทำของผู้พูดในระดับที่ต่างกัน

2) ระดับของคำที่ใช้ในคำขึ้นต้น

คำขึ้นต้นที่ใช้กับผู้ฟังที่มีสถานภาพทางสังคมสูงจะปรากฏคำกริยาให้เกียรติที่ใช้เป็นการเฉพาะ เช่น คำที่มีความหมายว่า “ให้” นั้น หากผู้พูดด้วยมีฐานันดรศักดิ์ตั้งแต่พระมหากษัตริย์ลงมาจนถึงสมเด็จพระบรมราชกุมารีจะใช้คำว่า “พระราชทาน” ขณะที่คู่สนทนาลำดับรองลงไปทั้งหมดจะใช้คำว่า “ประทาน”

3) การอ้างถึงผู้พูดและผู้ฟังด้วย

ลักษณะนี้เป็นเช่นเดียวกับที่พบในคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 กล่าวคือ มีการอ้างถึงผู้พูดด้วยคำว่า “เกล้า” และ “กระหม่อม” ซึ่งหมายถึงส่วนที่สูงที่สุดในร่างกายของผู้พูด ขณะเดียวกันก็มีการลดความเด่นชัดในการอ้างถึงคู่สนทนาด้วยการใช้คำที่เรียกส่วนที่อยู่ต่ำที่สุดของร่างกายของคู่สนทนา ยิ่งคู่สนทนามีฐานันดรศักดิ์สูงมากก็จะยิ่งปรากฏลักษณะที่เป็นการลดความเด่นชัดมากด้วยการใช้คำที่เพิ่มเข้ามาเพื่อบดบังอัตลักษณ์ดังที่กล่าวไปตอนต้น

สรุปแล้วการที่รูปภาพที่ใช้กับผู้ที่มีฐานันดรศักดิ์สูงมีความยาวนั้นเกิดจากกลวิธีแสดงระดับการให้เกียรติเหล่านี้ประกอบกัน ยิ่งคู่สนทนามีฐานันดรศักดิ์สูงมากรูปภาพก็จะยิ่งแสดงลักษณะที่ละเอียดซับซ้อน ซึ่งทำให้รูปภาพมีความยาวไปโดยปริยาย สอดคล้องกับที่ชิบาตานี (Shibatani, 1994) กล่าวว่า รูปภาพที่มีความยาวมากก็จะยิ่งแสดงความสุภาพมาก แต่มีกรณียกเว้นเฉพาะคำขึ้นต้นที่ใช้กับพระมหากษัตริย์ เช่น คำว่า สรวมชีพ ซึ่งเป็นคำสั้นๆ แต่มีความหมายที่แสดงการให้เกียรติอย่างสูงสุดและมากกว่าคำขึ้นต้นที่ใช้กับคู่สนทนาในฐานันดรศักดิ์ลำดับอื่น

5.1.3.2 การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำลงท้าย

ผลการวิเคราะห์พบว่าคำลงท้ายเป็นรูปภาพแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เนื่องจากมีลักษณะที่แสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วย ซึ่งสะท้อนจากรูปภาพอย่างชัดเจน เห็นได้จากความหมายตามรูปของคำลงท้ายซึ่งทำหน้าที่ลดทอนความเด่นชัดของเรื่องราวที่ผู้พูดได้รายงานไปในตอนต้น เพื่อให้ไม่ให้คุณค่ากับว่าผู้พูดได้กล่าวถึงการกระทำใดๆ ของตนอย่างชัดเจนซึ่งจะถือว่าเป็นการไม่ให้เกียรติแก่คู่สนทนา ความหมายตามรูปดังกล่าว ได้แก่ การขออำนาจของผู้ที่พูดด้วย และการให้ผู้พูดด้วยเป็นผู้พิจารณาความเหมาะสมของเรื่องที่พูด โดยความหมายตามรูปอย่างแรกจะใช้กับผู้ที่มีฐานันดรศักดิ์สูงสุดและลำดับรองลงมา ส่วนความหมายตามรูปอย่างหลังจะใช้กับผู้ที่มีฐานันดรศักดิ์รองจากนั้น

ในด้านการแสดงระดับของการให้เกียรติ พบว่ามีการแสดงระดับการให้เกียรติปรากฏในองค์ประกอบของคำลงท้ายในลักษณะเดียวกับในคำขึ้นต้น กล่าวคือ คำลงท้ายที่ใช้กับผู้ที่มีฐานันดรศักดิ์สูงจะมีจำนวนองค์ประกอบมากกว่าคำลงท้ายที่ใช้กับผู้ที่มีฐานันดรศักดิ์ต่ำกว่า แต่มีกรณียกเว้นกับชุดคำที่ใช้กับพระมหากษัตริย์ คือคำว่า “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ” ซึ่งเป็นคำที่ไม่ยาวนักและมีเพียง 2 องค์ประกอบแต่ก็มีความหมายที่แสดงการให้เกียรติแก่คู่สนทนามากกว่าคำลงท้ายที่ใช้กับคู่สนทนาที่มีฐานันดรศักดิ์ลำดับรองลงไป นอกจากนี้คำลงท้ายที่ใช้กับผู้ที่มีฐานันดรศักดิ์สูงจะมีการใช้คำกริยาที่มีรูปคำละเอียดซับซ้อนกว่าคำลงท้ายที่ใช้กับผู้ที่มีฐานันดรศักดิ์ต่ำกว่า เช่น คำว่า “ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม” “โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม” และ “โปรด” ตามลำดับ

5.1.3.3 การให้เกียรติที่สะท้อนจากคำรับ

ผลการวิเคราะห์พบว่า คำรับเป็นรูปภาพแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ เนื่องจากมีการแสดงความเคารพผู้ที่พูดด้วย เห็นได้จากความหมายตามรูปที่ปรากฏ รูปแบบของคำรับมี 3 ลักษณะ ได้แก่

- 1) การแสดงอาการขานรับ + การแสดงการกระทำของผู้พูด
- 2) การแสดงการกระทำของผู้พูด
- 3) การแสดงอาการขานรับ

รูปแบบที่ 1 และ 3 เป็นรูปแบบที่ปรากฏทั้งในคำรับของผู้พูดชายและผู้พูดหญิง ส่วนรูปแบบที่ 2 ปรากฏแต่ในคำรับของผู้พูดชายเท่านั้น รูปแบบทั้งสามนี้แสดงระดับการให้เกียรติที่แตกต่างกัน แต่สังเกตได้ว่าเมื่อผู้ที่พูดด้วยมีสถานภาพสูงจะปรากฏจำนวนองค์ประกอบของคำ

รับมากกว่าคำรับที่ใช้กับผู้พูดด้วยซึ่งมีสถานภาพต่ำ นอกจากนี้แม้คำรับจะมีจำนวนองค์ประกอบเท่ากัน แต่หากผู้พูดด้วยมีสถานภาพสูงจะปรากฏจำนวนคำในองค์ประกอบมากกว่าคำรับที่ใช้กับผู้พูดด้วยที่มีสถานภาพต่ำกว่า

5.1.4 กลวิธีการสร้างคำขึ้นต้น คำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 คำลงท้าย และคำรับในราชาศัพท์ไทย

คำขึ้นต้น คำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 คำลงท้าย และคำรับในราชาศัพท์ไทย มีกลวิธีการสร้างคำในลักษณะเดียวกันคือมีรูปทางไวยากรณ์ตั้งต้นเป็นวลีหรือประโยคซึ่งมีความหมายตามรูปอย่างหนึ่ง แต่มีปัจจัยสำคัญคือการใช้ซ้ำจนเป็นแบบแผน (Routinization) หรือการใช้รูปภาษานั้นบ่อยครั้งในบริบทเดิมคือบริบทที่เป็นพิธีการ มาทำให้ผู้ใช้ภาษาคาดเดาบริบทที่รูปภาษานั้นจะปรากฏได้ ทำให้ผู้ใช้ภาษาตระหนักถึงความหมายตามรูปของวลีหรือประโยคนั้นน้อยลง ทำให้มีแนวโน้มที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเสียง ดังที่พบว่าผู้ใช้ภาษาสามารถออกเสียงคำดังกล่าวบางคำอย่างรวบพยางค์ได้ ดังเช่นคำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” ที่มีการออกเสียงว่า /khâaphút-câw/ ซึ่งลักษณะนี้เป็นหลักฐานสะท้อนว่าหน่วยต่างๆ ซึ่งประกอบกันอยู่ในรูปภาษานั้นเกิดการหลอมรวมเป็นหน่วยเดียวกันแล้ว เพราะหน่วยย่อยในรูปภาษา เช่น หน่วยเสียง หรือหน่วยคำในรูปภาษาดังกล่าวไม่ได้ถูกตระหนักถึงอีกต่อไป วลีหรือประโยคนั้นจึงได้กลายเป็นคำในที่สุด

5.1.5 สรุปรูปแบบการให้เกียรติที่สะท้อนจากคำขึ้นต้น คำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 คำลงท้าย และคำรับในราชาศัพท์ไทย

คำขึ้นต้น คำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 คำลงท้าย และคำรับในราชาศัพท์ไทย เป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ โดยมีการแสดงการให้เกียรติซึ่งเห็นได้จากความหมายตามรูปภาษาที่ปรากฏ นอกจากนี้ยังปรากฏระดับของการแสดงการให้เกียรติด้วยลักษณะต่างๆ ได้แก่ การเพิ่มจำนวนองค์ประกอบในรูปภาษา การเพิ่มจำนวนคำในองค์ประกอบของรูปภาษา และการเปลี่ยนแปลงระดับของคำ ซึ่งลักษณะนี้ประกอบกันแล้วทำให้รูปภาษาที่มีความละเอียดซับซ้อน ยิ่งผู้พูดด้วยมีฐานันดรศักดิ์สูงก็จะมีองค์ประกอบที่ละเอียดซับซ้อนมาก ส่งผลให้รูปภาษาที่ใช้มีความยาวไปโดยปริยาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของชิบาตานิ (Shibatani, 1994) อย่างไรก็ดี ความสัมพันธ์ระหว่างความยาวของรูปภาษากับระดับการให้เกียรตินั้นมีข้อยกเว้นกับคำที่ใช้กับพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นผู้มีฐานันดรศักดิ์ที่สุด กล่าวคือ ชุดคำที่ใช้กล่าวกับพระมหากษัตริย์จะมีความหมายที่แสดงถึงความเคารพยกย่องเป็นพิเศษโดยไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นรูปภาษาที่มีความยาวเสมอไป

5.2 อภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์รูปภาษาแสดงการให้เกียรติไม่สอดคล้องตามสมมติฐานข้อแรกเกี่ยวกับประเภทของรูปภาษาแสดงการให้เกียรติที่ตั้งไว้ เนื่องจากผู้วิจัยได้ประยุกต์แนวคิดการจัดประเภทรูปภาษาแสดงการให้เกียรติที่เสนอไว้โดยคอมรี (Comrie, 1976) ด้วยเหตุที่เกณฑ์ซึ่งคอมรีใช้จัดประเภทรูปภาษาแสดงการให้เกียรติมาจากข้อมูลภาษาที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปคำเพื่อแสดงการให้เกียรติ ขณะที่โดยธรรมชาติของภาษาไทยเป็นภาษาที่มีชุดคำศัพท์ซึ่งมีนัยของการให้เกียรติอยู่ในคำอยู่แล้ว กล่าวคือ การให้เกียรติในภาษาไทยไม่ได้เกิดจากการเติมหน่วยคำหรือเปลี่ยนแปลงรูปคำ แต่เกิดจากการเลือกใช้ศัพท์ และอีกประการหนึ่งคือคอมรีระบุว่ารูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วย (Addressee honorifics) ไม่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ ซึ่งลักษณะนี้จะไม่ครอบคลุมกับการวิเคราะห์ภาษาไทย ผู้วิจัยจึงได้ให้นิยามและจำแนกประเภทรูปภาษาให้เฉพาะเจาะจงและสอดคล้องกับภาษาไทย โดยจำแนกรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยออกเป็น 2 ประเภทย่อย คือแบบที่สัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ ซึ่งหมายถึงการที่รูปภาษาที่มีความสอดคล้องสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติในทางใดทางหนึ่ง และแบบที่ไม่สัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ ส่วนรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่อ้างถึงนั้น ผู้วิจัยได้ให้นิยามว่าผู้ที่อ้างถึงหมายถึงบุคคลที่ 3 ซึ่งถูกกล่าวถึง จากเกณฑ์ที่ประยุกต์ขึ้นมาใหม่ดังกล่าว ทำให้ผลการวิเคราะห์ไม่ตรงกับสมมติฐานเรื่องประเภทของรูปภาษาแสดงการให้เกียรติที่ตั้งไว้แต่เดิม โดยพบว่าข้อมูลที่นำมาศึกษาทั้งหมดเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติ

สมมติฐานข้อที่สองซึ่งเกี่ยวกับกลวิธีหลักการสร้างคำระบุไว้ว่า คำที่นำมาศึกษาทั้งหมดมีกลวิธีหลักในการสร้างคำคือการกลายเป็นหน่วยวากยสัมพันธ์ (Syntacticization) ในประเด็นนี้ จากผลการวิเคราะห์พบว่าข้อมูลที่นำมาศึกษาทั้งหมดเป็นหน่วยทางวากยสัมพันธ์ที่กลายเป็นคำหรือเรียกได้ว่าเป็นการกลายเป็นคำ (Lexicalization) โดยมีกลวิธีหลักแบบเดียวกันคือการถูกใช้ซ้ำจนเป็นแบบแผน (Routinization) ซึ่งเป็นการทำให้หน่วยย่อยๆ ซึ่งประกอบอยู่ในรูปภาษานั้นหลอมรวมเป็นหน่วยเดียวกัน จากเดิมที่มีรูปภาษาเป็นวลีหรือประโยคก็กลายเป็นคำหนึ่งคำ

สมมติฐานข้อที่สามเป็นเรื่องเกี่ยวกับคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 ที่ใช้กล่าวกับพระมหากษัตริย์ในภาษาเอเชียที่นำมาศึกษา จากผลการวิเคราะห์พบว่า เป็นไปตามสมมติฐานเพียงบางส่วน กล่าวคือ คำสรรพนามที่นำมาศึกษานั้นมีการให้เกียรติทั้งในลักษณะกล่าวแบบอ้อมตามสมมติฐานและยังมีแบบที่เป็นการกล่าวอย่างตรงไปตรงมา โดยหากเป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 1 จะเป็นการอ้างถึงตนเองอย่างตรงไปตรงมาในลักษณะถ่อมตน เช่น ใช้คำที่มีความหมายว่าทาสหรือผู้รับใช้ ส่วนคำสรรพนามบุรุษที่ 2 มีทั้งที่เป็นการอ้างถึงพระมหากษัตริย์โดยอ้อมด้วยการใช้คำ

ที่อ้างถึงสิ่งอื่นที่สัมพันธ์กับพระมหากษัตริย์ และการอ้างถึงโดยตรงไปตรงมาด้วยการเรียกสถานภาพว่าเป็นพระมหากษัตริย์หรือเป็นเจ้านาย แต่ลักษณะอย่างหลังนี้จะพิเศษตรงที่มีการใช้ส่วนขยายซึ่งแสดงความหมายในเชิงยกย่องเทิดทูนพระมหากษัตริย์ นอกจากนี้คำสรรพนามเหล่านี้ยังจัดเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติประเภทเดียวกันคือรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยแบบสัมพันธ์กับเป้าหมายของการให้เกียรติเช่นเดียวกับในภาษาไทย

เมื่อพิจารณาในภาพรวมแล้ว การศึกษาเรื่องนี้ก็มีประเด็นที่น่าสนใจซึ่งจะกล่าวถึงตามลำดับดังนี้

5.2.1 ระบบการให้เกียรติ

จากผลการวิเคราะห์พบว่า ข้อมูลที่นำมาศึกษานั้นแสดงว่าในภาษาไทยมีรูปภาษาที่แสดงการให้เกียรติเช่นเดียวกับในภาษาเอเชียอื่นๆ เช่น ภาษาญี่ปุ่น ภาษาเกาหลี ภาษาชวา โดยการสร้างรูปภาษาแสดงการให้เกียรติของภาษาไทยมีความสอดคล้องกับธรรมชาติของภาษาไทยที่เป็นภาษาคำโดด ไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูปคำด้วยการเติมหน่วยคำเติม ดังนั้นการจะแสดงการให้เกียรติผ่านรูปภาษาจึงทำได้โดยใช้การเพิ่มจำนวนคำหรือเปลี่ยนแปลงระดับของคำเพื่อให้รูปภาษานั้นมีความละเอียดซับซ้อนขึ้น ส่งผลให้รูปภาษามีความยาวขึ้น และจะได้สื่อถึงการแสดงความเคารพต่อผู้ที่พูดด้วยซึ่งเป็นเป้าหมายของการให้เกียรติ ในขณะที่ภาษาอื่นๆ เช่น ภาษาญี่ปุ่นหรือภาษาเกาหลีใช้การเติมหน่วยคำเติมหรือเปลี่ยนแปลงรูปคำเพื่อทำให้กลายเป็นรูปภาษาแสดงการให้เกียรติ นอกจากนี้ภาษาญี่ปุ่นและภาษาเกาหลียังมีความซับซ้อนในการแสดงการให้เกียรติมากกว่าตรงที่ไวยากรณ์ของภาษาและการแสดงการให้เกียรตินั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก จึงปรากฏว่าในภาษาเหล่านี้มีทั้งรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยและรูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่อ้างถึง ซึ่งอย่างหลังนี้ยังมีประเภทย่อยออกไปอีก ได้แก่ รูปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่อ้างถึงซึ่งเป็นประธานของประโยค (Subject honorifics) และกรรมของประโยค (Object honorifics) อย่างไรก็ตาม วิทยานิพนธ์นี้เป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการวิเคราะห์ภาษาไทยตามแนวคิดรูปภาษาแสดงการให้เกียรติเท่านั้น และยังจำกัดข้อมูลที่ศึกษาเพียงถ้อยคำที่ใช้เป็นราชาศัพท์ไทยบางส่วน จึงทำให้พบว่ามียุโรปภาษาแสดงการให้เกียรติแก่ผู้ที่พูดด้วยเพียงประเภทเดียว ผู้วิจัยเห็นว่าถ้าหากในอนาคตมีการศึกษาโดยขยายขอบเขตข้อมูลให้กว้างขึ้น อาจทำให้พบผลการวิเคราะห์ที่ครอบคลุมยิ่งขึ้นไปอีก

5.2.2 กลวิธีสร้างคำ

จากการวิเคราะห์การสร้างคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าคำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” มีสัทลักษณะคล้ายคลึงกับคำว่า “ข้าพเจ้า” ซึ่งเป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 1 ที่ใช้ในบริบททางการ ผู้วิจัยจึงมีความเห็นในทางเดียวกับมิซึชิชิ เอียมจินดา (2534) ว่าคำว่า “ข้าพเจ้า”

(หรือ “ข้าพระเจ้า”) อาจพัฒนามาจากคำสรรพนามราชาศัพท์ “ข้าพระพุทธเจ้า” โดยเป็นตัวอย่งที่ชัดเจนของการหลอมรวมกันระหว่างหน่วยคำและหน่วยเสียงในรูปภาษา เนื่องจากเมื่อพิจารณาจากความหมายแล้วคำว่า “ข้าพระเจ้า” แทบไม่ปรากฏเค้าว่ามีความหมายว่า “ผู้รับใช้ของพระพุทธเจ้า” แต่ถูกเข้าใจในฐานะที่เป็นคำสรรพนามแทนตัวผู้พูดอย่างเดียวกันกับคำว่า “ฉัน” อย่งไรก็ตาม เรื่องที่มาของคำว่า “ข้าพระเจ้า” นี้ยังไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจน เนื่องจากมีความเห็นอีกแนวทางหนึ่งว่า คำว่า “ข้าพระเจ้า” อาจมาจากคำว่า “ข้าพ่อเจ้า” ซึ่งเป็นคำที่ใช้อยู่ในภาคใต้ในสมัยที่มีการปกครองแบบพ่อปกครองลูก (ชัชวดี ศรีลัมพ์, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2553)

นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตว่าคำอนุภาคแสดงสถานะหรือคำอนุภาคแสดงคุณภาพ (status particle) ซึ่งเป็นคำที่ปรากฏในตำแหน่งท้ายสุดของประโยค รวมทั้งที่ปรากฏเป็นคำขานรับ เช่น คำว่า “ครับ” “คะ/ค่ะ” อาจเป็นคำที่พัฒนามาจากคำรับราชาศัพท์เช่นเดียวกัน เพราะนอกจากจะทำหน้าที่อย่างเดียวกันแล้ว เมื่อพิจารณาคุณลักษณะทางเสียงแล้วยังมีความคล้ายคลึงกัน โดยคำอนุภาคเหล่านี้เป็นตัวอย่งที่ชัดเจนของการหลอมรวมกันของหน่วยเสียงและหน่วยคำในรูปภาษา ซึ่งทำให้ไม่ปรากฏเค้าเดิมของรูปภาษาตั้งต้นและความหมายของคำสูญไปโดยสิ้นเชิง เช่น คำว่า “ครับ” กร่อนเสียงมาจากคำรับว่า “ขอรับ” ในคำว่า “พระพุทธเจ้าข้าขอรับ” หรือ “ขอรับ กระหม่อม” (ท่านผู้หญิงบุตรี วีระไวทยะ, บรรยาย, 19 กันยายน 2552) ส่วนคำว่า “คะ” และ “เจ้าคะ” อาจกร่อนเสียงมาจากคำว่า พระพุทธเจ้าข้า > เจ้าข้า > เจ้าคะ > คะ

5.2.3 การผสมผสานคติความเชื่อทางพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ฮินดู

คำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 “ข้าพระพุทธเจ้า” เป็นภาพสะท้อนที่ชัดเจนของการผสมผสานความเชื่อของศาสนาพุทธและศาสนาฮินดู เป็นที่ทราบกันว่าการใช้ราชาศัพท์เพื่อแสดงความยกย่องพระมหากษัตริย์เป็นแนวคิดที่ไทยรับมาจากวัฒนธรรมเขมร ซึ่งรับสืบทอดแนวคิดที่ว่า กษัตริย์เป็นเสมือนเทพเจ้ามาจากศาสนาฮินดูอีกทอดหนึ่ง (สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2523) คนไทยนับถือศาสนาพุทธมาเป็นเวลาช้านาน มีหลักฐานปรากฏทั้งจากโบราณสถานที่เป็นวัดวาอารามหลายแห่งที่มีอายุเก่าแก่หลายร้อยปี หรือกระทั่งในวรรณคดีโบราณก็ปรากฏว่ามีการกล่าวถึงหลักธรรมในพุทธศาสนาและการประพฤติตนเป็นธรรมราชาของกษัตริย์ ส่วนแนวคิดทางศาสนาฮินดูได้เข้ามามีบทบาทในสังคมไทยมากขึ้นในสมัยต้นกรุงศรีอยุธยา (ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2529) แนวคิดนี้เชื่อว่ากษัตริย์เป็นปางอวตารของพระผู้เป็นเจ้าของศาสนาฮินดู ดังนั้นจึงมีการปฏิบัติต่อพระมหากษัตริย์ดุจสมมติเทพ ซึ่งนับว่าสอดคล้องและสนับสนุนการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชของอาณาจักรอยุธยาเป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นธรรมดาที่เมื่อแรกเริ่มสร้างอาณาจักรใหม่ ผู้ปกครองต้องสร้างความเป็นปึกแผ่นให้แก่ดินแดน แนวคิดเรื่องเทวราชาที่ปรากฏอยู่ในเขมรซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้านจึงถูกนำมาใช้เพื่ออุดมการณ์ของรัฐ

พราหมณ์ในราชสำนักมีการประกอบพิธีกรรมเพื่อสร้างภาพลักษณ์ความเป็นเทพของพระมหากษัตริย์ให้เด่นชัดขึ้น นอกจากนี้สิ่งปลูกสร้างต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์และราชธานีก็ล้วนแล้วแต่สร้างให้มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่เกื้อหนุนความเป็นเทวราชาของกษัตริย์ (ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2529) และที่สำคัญยังเกิดราชาศัพท์ซึ่งเป็นถ้อยคำพิเศษที่ใช้สื่อสารเฉพาะกับพระมหากษัตริย์ด้วย นำสังเกตว่าแม้ว่าโดยหน้าที่แล้วราชาศัพท์ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อใช้สนับสนุนความเป็นเทวราชาของพระมหากษัตริย์ แต่รูปภาพที่ใช้ในคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 ปรากฏคำว่า “พระพุทธเจ้า” ซึ่งเป็นคำที่อ้างถึงศาสดาของพุทธศาสนา ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าแม้สถานะของพระมหากษัตริย์จะเปรียบดุจเทวราชาตามแนวคิดของศาสนาฮินดู แต่พระองค์ได้ปฏิบัติตนเป็นธรรมราชาผู้ประพฤติดูอยู่ในกรอบของหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และอีกนัยหนึ่งเพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับผู้ใต้ปกครองด้วย ลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ฮินดูและศาสนาพุทธในสังคมไทยได้อย่างชัดเจน และสะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยเป็นสังคมเปิดที่ยอมรับวัฒนธรรมใหม่และนำมาประยุกต์ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิมได้อย่างกลมกลืน

5.2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปภาพกับสังคมวัฒนธรรม

จากผลการวิเคราะห์สรุปได้ว่าราชาศัพท์เป็นรูปภาพที่ถูกใช้เพื่อแสดงการให้เกียรติ โดยมีลักษณะและกลวิธีในการแสดงการให้เกียรติดังที่ได้กล่าวไปแล้ว เป็นที่น่าสนใจว่าราชาศัพท์ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมที่ให้ความสำคัญกับชนชั้นปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระมหากษัตริย์ซึ่งถูกยกย่องให้เป็นเทพเจ้าและเจ้าชีวิต ทำให้ผู้ใช้ภาษาไทยเกิดการสร้างสรรค์คำด้วยกลวิธีต่างๆ ขึ้นเพื่อตอบสนองความจำเป็นข้อนี้ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าปัจจัยภายนอกภาษาอย่างสังคมวัฒนธรรมมีส่วนทำให้เกิดการสร้างสรรครูปภาพเพื่อความจำเป็นดังกล่าว ลักษณะนี้มีส่วนคล้ายกับข้อสรุปในงานของซอน (Sohn, 2002) ซึ่งผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรมว่า การกปรธานรูปให้เกียรติในภาษาเกาหลีเกิดขึ้นในยุคราชวงศ์ Yi ซึ่งอยู่ภายใต้อิทธิพลขงจื้อที่เน้นความสำคัญของชั้นสังคม ความกตัญญู และความเคารพนับถือต่อผู้อื่นมาก การกปรธานแสดงการให้เกียรติจึงเป็นภาพสะท้อนของปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อโครงสร้างภาษา ในกรณีของภาษาไทยแม้ปัจจัยดังกล่าวจะไม่ถึงขั้นทำให้โครงสร้างภาษาเปลี่ยนแปลง แต่ก็ยังเป็นภาพสะท้อนว่าภาษาและสังคมวัฒนธรรมของผู้ใช้ภาษานั้นเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจนำไปศึกษาค้นคว้าต่อในอนาคตดังนี้

5.3.1 เนื่องจากวิทยานิพนธ์นี้จำกัดข้อมูลที่นำมาศึกษาเพียงคำขึ้นต้น คำลงท้าย คำสรรพนามบุรุษที่ 1 และ 2 และคำรับในราชาศัพท์ไทยเท่านั้น แต่ในราชาศัพท์ไทยยังมีคำประเภทอื่นๆ อีก เช่น คำนาม คำกริยา เป็นต้น ผู้วิจัยเห็นว่าหากได้มีการศึกษาคำประเภทอื่นๆ เพิ่มเติม อาจทำให้พบข้อสรุปเกี่ยวกับประเภทของรูปภาษาแสดงการให้เกียรติในภาษาไทยโดยละเอียดครบคลุมยิ่งขึ้น

5.3.2 น่าสนใจศึกษาว่าคำสรรพนามราชาศัพท์บุรุษที่ 1 และ 2 หรือคำเรียกขานพระมหากษัตริย์ในภาษาเอเชียอื่นๆ เช่น ภาษาอาหรับ ภาษาชวา ภาษาญี่ปุ่น ภาษาเกาหลี มีลักษณะการให้เกียรติอย่างไร ซึ่งอาจทำให้เห็นภาพรวมของแนวคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ของคนเอเชียได้ชัดเจนขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรรมสารบุตร. ราชาศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 5. (ม.ป.ท.): สหอุปกณ์การพิมพ์, 2502.
- กฤษดาภรณ์ หงส์ลดารมภ์ และธีรนุช โชคสุวณิข. วัจนปฏิบัติศาสตร์. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- กาญจนา นาคสกุล. คำเขมรในราชาศัพท์. ใน กาญจนา นาคสกุล และอนันต์ เหล่าเลิศวรกุล (บรรณาธิการ), ราชาศัพท์กับสังคมไทย, หน้า 129-135. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- กาญจนา นาคสกุล. คำสันนิษฐานในภาษาไทยที่มีมูลรากเป็นคำภาษาเขมร. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2502.
- กาญจนา นาคสกุล. ที่มาของราชาศัพท์ในภาษาไทย. จดหมายข่าวราชบัณฑิตยสถาน 5, 47 (เมษายน 2538).
- เขียน ธีระวิทย์. วิวัฒนาการการปกครองของจีน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. ปาฐกถาชุด "สิรินธร" ครั้งที่ 2 เรื่อง อิทธิพลของศาสนาฮินดูต่ออารยธรรมไทย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.
- จรรยา สมประสงค์. ราชาศัพท์ในวิถีไทยและในสื่อสิ่งพิมพ์. วารสารนิเทศศาสตร์ 24, 4 (2549): 45-49.
- จรรยา สุภาพ และรุ่งพงษ์ ชัยนาม. สถาบันพระมหากษัตริย์. ใน เอกสารการสอนวิชาสถาบันและกระบวนการทางการเมืองไทย หน่วยที่ 8-15. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2528.
- จันทร์นิวัติ เกษมสันต์, ม.ร.ว. และบุญชอบ พงษ์พานิชย์, บรรณาธิการ. กุมารเวชศาสตร์ เล่ม 1. กรุงเทพฯ: โครงการตำรา-ศิริราช คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล, 2522.
- จ่านงค์ ทองประเสริฐ และแสงศิลป์ แผงเอม. เอกลักษณ์ภาษาไทยสำหรับข้าราชการใช้: เฉพาะคำที่ข้าราชการพูดในที่ประชุมติดบ่อย และเฉพาะคำที่เสมียนมักพิมพ์ติดบ่อย. กรุงเทพฯ: สำนักงานแสงธรรมบัณฑิต, 2527.
- จิตร ภูมิศักดิ์. รวมบทความทางภาษาและนิรุกติศาสตร์. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2529.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ธรรมเนียมราชตระกูลในกรุงสยาม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพฯ, 2537.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ประมวลพระราชนิพนธ์เบ็ดเตล็ดในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระนคร: โรงพิมพ์การรถไฟ, 2508.

ชูลีพร วิภูณหะ. บุหงารายา: ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าของชาวมลายู. พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์, 2553.

เดอ แบร์รี, วิลเลียม ทีโอดอร์. ป่อเกิดลัทธิประเพณีจีน ภาค 2. แปลโดย จำนงค์ ทองประเสริฐ.

พระนคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2510.

ธานินทร์ กรีวิเชียร. การใช้ราชาศัพท์ในกฎหมาย. ตุลาคม 42, 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2538): 6-22.

ธิดา สาระยา. โครงสร้างของชนชั้นในสังคมไทยสมัยสุโขทัยและต้นอยุธยา (พ.ศ.1800-2112).

กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.

ธิดา สาระยา. รัฐโบราณในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: กำเนิดและพัฒนาการ. กรุงเทพฯ:

เมืองโบราณ, 2537.

ธิดา สาระยา. อารยธรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2552.

นริศรานูวัตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา และสมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. สาส์น

สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินที่ 23. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา, 2505.

นันทา ชูนักดี. ราชาศัพท์: สมบัติวัฒนธรรมล้ำค่าของชาติไทย. ความรู้คือประทีป 1 (2550): 1-7.

บังอร ฉางทรัพย์. กายวิภาคศาสตร์ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

ประเทือง โพธิ์ชะออน. ราชาศัพท์: ความหมาย ที่มา การใช้ที่ถูกต้องและพระราชพิธีอันสำคัญต่างๆ.

กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า 2000, 2551.

ประพจน์ อัครวิรุฬห์การ. ที่มาและพัฒนาการราชาศัพท์. ใน กาญจนา นาคสกุล และ อนันต์

เหล่าเลิศวรกุล (บรรณาธิการ), ราชาศัพท์กับสังคมไทย, หน้า 75-108. กรุงเทพฯ:

โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

ปาริชาติ เครือคทาภูธ. การศึกษาการแปลคำราชาศัพท์ในวิดิทัศน์: กรณีศึกษาเรื่อง จักรพรรดิที่

โลกไม่ลืม. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการ

สื่อสารและพัฒนา มหาวิทยาลัยมหิดล, 2543.

ปิยะ มาลากุล, ม.ล. กริยามารยาทและการใช้ถ้อยคำในราชสำนัก. พระนคร: เอเชียการพิมพ์, 2514.

ปิยะ มาลากุล, ม.ล. การใช้ถ้อยคำราชาศัพท์. พระนคร: กองวัฒนธรรม กระทรวงศึกษาธิการ, 2512.

ปิยะ มาลากุล, ม.ล. การใช้ถ้อยคำและราชาศัพท์. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภาพระสุเมรุ, 2515.

ผะอบ โปษะกฤษณะ. ลักษณะเฉพาะของภาษาไทย: การเขียน การอ่าน การพูด การฟัง และ

ราชาศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น, 2538.

ไพโรจน์ โพธิ์ไทร. ภูมิหลังของจีน (สมัยก่อนราชวงศ์ถึงสมัยราชวงศ์หมิง). กรุงเทพฯ: บรรณกิจ, 2517.

ไพโรจน์ อยู่มณฑิธร. หลักราชาศัพท์ (ฉบับสมบูรณ์). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ทฤษฎี, 2550.

มานพ ถาวรวัฒนัสกุล. ขุนนางอยุธยา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัย

ธรรมศาสตร์, 2547.

- มิ่งมิตร ศรีประสิทธิ์. การศึกษาเชิงประวัติของคำว่า แล้ว อยู่ อยู่แล้ว. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- มิลเนอร์, เอ.ซี. เกอราจาอัน: วัฒนธรรมการเมืองมลายูในยุคก่อนอรุณรุ่งของระบอบอาณานิคม.
แปลโดย ชนิตา พรหมพยัคฆ์ เผือกสม. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2551.
- มีชัย เลียมจินดา. วิวัฒนาการของระบบคำบุรุษสรรพนาม ตั้งแต่สมัยสุโขทัย-สมัยปัจจุบัน.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.
- เยาวลักษณ์ กระแสสินธุ์. กลวิธีการทำภาษาให้สุภาพในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต, สาขาภาษาศาสตร์และภาษาอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล, 2529.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์
พับลิเคชันส์, 2546.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย สมัยสุโขทัย ไตรภูมิภิกษา. กรุงเทพฯ:
ราชบัณฑิตยสถาน, 2544.
- ราชบัณฑิตยสถาน. ราชาศัพท์ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2550.
- เลขาธิการคณะรัฐมนตรี, สำนัก. ข้อพึงปฏิบัติในการเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท. กรุงเทพฯ:
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2542.
- วรรณท์ อักษรพงศ์. การใช้ราชาศัพท์ไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย
ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.
- วรพร ภู่งศ์พันธ์. ภาพลักษณ์สถาบันกษัตริย์ในกฎหมายเทียบบาล. ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร
(บรรณาธิการ), กฎหมายเทียบบาลเฉลิมพระเกียรติ: ผลงานวิจัย, หน้า 165-257.
กรุงเทพฯ: โครงการวิจัยเมธีวิจัยอาวุโส สกว. “กฎหมายตราสามดวง: ประมวลกฎหมาย
ไทยในฐานะมรดกโลก”, 2548.
- วรพร ภู่งศ์พันธ์. กฎหมายเทียบบาลในฐานะหลักฐานประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยาถึง พ.ศ.2348.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- วราภรณ์ แสงสด. บุรุษสรรพนามในภาษาไทย: การศึกษาเชิงประวัติ. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร
มหาบัณฑิต, ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร, บรรณาธิการ. กฎหมายเทียบบาล ฉบับเฉลิมพระเกียรติ: ผลงานวิจัย. กรุงเทพฯ:
โครงการวิจัยเมธีวิจัยอาวุโส สกว. “กฎหมายตราสามดวง: ประมวลกฎหมายไทยใน
ฐานะมรดกโลก”, 2548.

- วิไลลักษณ์ เมฆารัตน์. วิวัฒนาการการปกครองของไทยจนถึงการปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา: อารยธรรม สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. กรุงเทพฯ: ฝ่ายการพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2523.
- วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์. ความสุภาพในภาษาไทยกรุงเทพฯ. ใน เพ็ญศรี ด้ก (บรรณาธิการ), วัฒนธรรมพื้นบ้าน: ภาษา, หน้า 26-52. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- ศานติ ภัคดีคำ. พจนานุกรมคำยืมภาษาเขมรในภาษาไทย. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสมาคมวัฒนธรรมไทย-กัมพูชา กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 2549.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. กรมวิชาการ. ภาษาไทยวันนี้. กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2541.
- สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยอนันต์ สมุทวณิช. ความคิดทางการเมืองไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523.
- สารานุกรมสุโขทัยศึกษา. นนทบุรี: โครงการศูนย์สุโขทัยศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2539.
- สิริพร หฤทัยวิญญู. การศึกษาระบบบุรุษสรรพนามภาษาไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ในแนวเชิงประวัติ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- สุดสงวน. กระท่อม-พะยะคะ. สกุลไทย (27 ตุลาคม 2541): 64.
- สุธิกะ รอดสวัสดิ์. การใช้ถ้อยคำในราชสำนัก. นิตยสารท้องถิ่น 22, 6 (มิถุนายน 2525): 35-38.
- สุภาพวรรณ ณ บางช้าง. ขนบธรรมเนียมประเพณี: ความเชื่อและแนวการปฏิบัติในสมัยสุโขทัยถึงสมัยอยุธยาตอนกลาง. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัย จุฬาฯ, 2535.
- เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, สำนักงาน. ราชาศัพท์: วัฒนธรรมทางภาษาของชาติ. กรุงเทพฯ: ฉลองรัตน, 2545.
- แสงสุรีย์ ลดาวัลย์, ม.ร.ว. ข้อสังเกตเล็กๆ น้อยๆ เกี่ยวกับราชาศัพท์. วารสารไทย 9, 35 (กรกฎาคม-กันยายน 2532): 57-63.
- แสงสุรีย์ ลดาวัลย์, ม.ร.ว. พระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมัยกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารภาษาไทย คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ, 2526.
- อคิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว. สังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ.2325-2416. พระนคร: โรงพิมพ์พิมพ์เกษตร, 2521.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, ยุพาพรรณ หุ่นจำลอง และสร้อยญา เศรษฐมาลัย. ทฤษฎีไวยากรณ์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. ภาษาในสังคมไทย: ความหลากหลาย การเปลี่ยนแปลง การพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. ภาษาศาสตร์สังคม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

อัศวินท์ เรืองรอง. การใช้คำเรียกและความเปรียบเกี่ยวกับกษัตริย์ใน “ยวนพ่ายโคลงฉันท์”.

วารสารอักษรศาสตร์ 29, 1 (มกราคม-มิถุนายน 2543): 42-59.

อุปกิตศิลปสาร, พระยา. หลักภาษาไทย: อักษรวิธี วจีวิภาค วากยสัมพันธ์ ฉันทลักษณ์.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2545.

อุไรศรี วรตะริน. จารึกนครวัดสมัยหลังพระนคร ค.ศ.1566-1747. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษา

ตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2542.

ภาษาอังกฤษ

Agha, Asif. Honorification. Annual Review of Anthropology 23 (1994): 277-302.

Andersen, Gisle. Pragmatic Markers and Sociolinguistic Variation: a relevance-theoretic approach to the language of adolescents. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2000.

Barke, Andrew and Satoshi Uehara. Japanese pronouns of address: Their behavior and maintenance over time. In Lakoff, Robin T. and Sachiko Ide (eds.), Broadening the Horizon of Linguistic Politeness, pp. 301-314. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing, 2005.

Brown, P. and S. Levinson. Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.

Chantornvong, Sombat. To address the dust of the dust under the soles of the royal feet: A reflection on the political dimension of the Thai Court Language. Bangkok: Thai Khadi Research Institute Thammasat University, 1991.

Comrie, Bernard. Linguistic politeness axes: speaker-addressee, speaker-referent, speaker-bystander. 1976. Cited in Minna Nevala. Assessing Politeness Axes: Forms of Address and Terms of Reference in Early English Correspondence. Journal of Pragmatics 36 (2004): 2125-2160.

Cooke, Joseph, R. Pronominal reference in Thai, Burmese and Vietnamese. Berkeley:

- University of California Press, 1968.
- Coulmas, Florian. Linguistic etiquette in Japanese Society. In Richard J. Watts et al. (eds.), Politeness in Language: Studies in its History, Theory and Practice, pp. 299-323. New York: Moutin de Gruyter, 1992.
- Desai, Santosh Nagpaul. Hinduism in Thai Life. Bombay: Popular Prakashan, 1980.
- Evans, Vyvyan and Melanie Green. Cognitive Linguistics: An Introduction. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2007.
- Frawley, William. Linguistic Semantics. Hillsdale, New Jersey: Erlbaum, 1992.
- Goddard, Cliff. The languages of East and Southeast Asia: An introduction. Oxford, N.Y.: Oxford University Press, 2005.
- Khanitthanun, Wilaiwan. An Aspect of the Origins and Development of Linguistic Politeness in Thai. In Lakoff, Robin T. and Sachiko Ide (eds.), Broadening the Horizon of Linguistic Politeness, pp. 315-335. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing, 2005.
- Levinson, Stephen C. Deixis. In L. Horn (ed.), The Handbook of Pragmatics, pp. 97-121. Oxford: Blackwell, 2004.
- Levinson, Stephen C. Pragmatics. Cambridge: Cambridge University Press, 1984.
- Levinson, Stephen C. Pragmatics and Social Deixis: Reclaiming the notion of conventional implicature. In Proceedings of the Fifth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society, pp. 206-223. Berkeley: Berkeley Linguistics Society, 1979.
- Martin, Samuel. Speech Levels in Japan and Korea. In Dell Hymes (ed.), Language in Culture and Society: A Reader in Linguistics and Anthropology, pp. 407-415. New York: Harper & Row, 1964.
- Rabibhadana, Akin. The Organization of Thai Society in the Early Bangkok Period, 1782-1873. Ithaca, N.Y.: Southeast Asia Program, Cornell University, 1969.
- Roengpitya, Kanita Kanasut. A Semantic Study of Royal and Sacerdotal Usages in Thai. Doctoral Dissertation, Department of Linguistics, University of California, Berkeley, 1973.
- Shibatani, Masayoshi. Honorifics. In Asher, R.E. (ed.), The Encyclopedia of Language and Linguistics, pp. 1600-1608. Oxford: Pergamon Press, 1994.

- Shibatani, Masayoshi. The language of Japan. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Sifianou, Maria. Politeness phenomena in England and Greece: A cross-cultural Perspective. Oxford: Oxford University Press, 1999.
- Sohn, Ho min. The Korean Language. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- Sohn, Sung-Ock S. The Grammaticalization of Honorific Particles in Korean. In Ilse Wischer and Gabriele Diewald (eds.), Typological studies in language 49: New Reflections on Grammaticalization. Amsterdam: John Benjamins, 2002.
- Strazny, Philipp, ed. Encyclopedia of Linguistics. New York: Taylor & Francis Group, 2005.
- Ukosakul, Margaret. The Significance of 'Face' and Politeness in Social Interaction as Revealed through Thai 'Face' Idioms. In Lakoff, Robin T. and Sachiko Ide (eds.), Broadening the Horizon of Linguistic Politeness, pp. 117-125. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing, 2005.
- Young-Key, Kim-Renaud. Change in Korean Honorifics Reflecting Social Change. In T.E. McAuley (ed.), Language change in East Asia, pp. 27-46. Richmond, Surrey: Curzon, 2001.
- Zarchi, Moshe Ami. Changes in Thai cultural and social values as reflected in the use of the royal language in Thai newspaper from 1932 to the present time. Master Thesis, Thai Studies, Faculty of Arts, Chulalongkorn University, 2001.

ภาษามาเลย์

- Asmah Haji Omar. Bahasa di Raja: Edisi Baharu. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 2004.

สัมภาษณ์

- ชัชวดี ศรีลัมพ์. คณบดีคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2553.
- นุรีดา หะยียะโก๊ะ. อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2550.

บุตรี วีระไวทยะ, ท่านผู้หญิง. ราชราชเลขานุการ. บรรยาย “เรื่องเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์” ณ อุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ทราบรมราชชนนี กรุงเทพมหานคร, 19 กันยายน 2552.

ประพจน์ อัครวิรุฬหการ. คณบดีคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2553.

อารดา กิระนันท์. อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2553.

Peng Zongping. Professor, Communication University of China. Interview, 12 March 2008.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวสุวดี นาสวัสดิ์ เกิดเมื่อวันที่ 13 มกราคม พ.ศ.2526 ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย จากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2547 และได้เข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโทที่ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปีการศึกษา 2549

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย